

JAKUBOVICH NÓRA – BERKES MÁRTON: A nemzeti stratégia félidejében

BARABÁS ILDIKÓ: Kiálllok érted! Színdarab és egyéb bűnmegelőzési tevékenységek

BALOGH KRISZTINA – WINDT SZANDRA: A munkálatással összefüggésben elkövetett emberkereskedelem jellemzői elméleti és gyakorlati szempontból

KOLOZSI BÁLINT: Nemzetközi bűnügyi együttműködés, közös nyomozócsoport magyar-német-román relációban

HUSZÁR JULIANNA: Emberkereskedelem újragondolva – a 2020. július 1-jén hatályba lépett rendelkezések hatékonysága ügyészi szemmel

WINDT SZANDRA: A világtárvány hatása az emberkereskedelemre az első két év tapasztalatai alapján

SOMOGYI GÁBOR: Betekintés a Kúria joggyakorlat-elemző munkacsoportjának munkájába

BERKES MÁRTON: Kutatásokkal az emberkereskedelem ellen

ANTALÓCZY PÉTER – NAGY SÁNDOR ISTVÁN: Az „Emberkereskedelem elleni küzdelem Európában” című egyetemi kurzus bevezetéséről, továbbá annak gyakorlati hasznairól

INTERJÚ: „Nemzetközi összefogással az emberkereskedelem ellen.”

Interjú Dr. Hegyaljai Mátyással, az emberkereskedelem elleni nemzeti koordinátorral, a Belügyminisztérium európai uniós és nemzetközi helyettes államtitkárával

PALICZ TAMÁS – BONNYAI TÜNDE – BENCsik BALÁZS – PINTÉR LEVENTE –

DOMBRÁDI VIKTOR – JOÓ TAMÁS – BOR OLIVÉR – HORNYIK ZSUZSANNA:

Biztonságtudatosság a kibertérben – a 2020-as országos lakossági felmérés eredményei

NEKROLÓG: Király Tibor (1920–2021)

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

70. ÉVFOLYAM

2022/2. SZÁM

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK TITKÁR TAGOK

Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár, Belügyminisztérium
Prof. dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
Prof. dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora
Prof. dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Kerezsi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, egyetemi tanár
Prof. dr. Koltay András, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság és a Médiatanács elnöke, egyetemi tanár
Prof. dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Nyiri Sándor, ny. vezető ügyész, c. egyetemi docens
Prof. dr. Patyi András, a Kúria elnökhelyettese, egyetemi tanár
Prof. dr. Polt Péter, legfőbb ügyész, egyetemi tanár
Prof. dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrákadémia tagja, egyetemi tanár
Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ
Detlef Schröder igazgató, Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynökség
Dr. Ciprian Maftei, belügyi attasé, Románia Magyarországi Nagykövetsége

SZAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

Bakai Kristóf püőr. dandártábornok, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vámszakmai szakfőigazgatója
Dr. Balogh János r. altábornagy, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője
Dr. Bárdos Szabolcs nb. vezérőrnagy, az Alkotmányvédelmi Hivatal főigazgatója
Dr. Bolcsik Zoltán r. altábornagy, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója
Dr. Frech Ágnes, a Fővárosi Bíróság büntető kollégiumvezetője, az Országos Bírósági Hivatal szaktanácsadója
Dr. Góra Zoltán tü. altábornagy, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság vezetője
Hajdu János r. altábornagy, a Terrorelhárítási Központ főigazgatója
Dr. Halmosi Zsolt r. altábornagy, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság vezetője
Dr. Hatala József ny. r. altábornagy, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács elnöke
Prof. dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár, a Belügyminisztérium oktatási főszemlélője

Láng István, az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetője
Prof. dr. Kovács Gábor r. dandártábornok, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Sallai János r. ezredes, Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Szabó Hedvig nb. altábornagy, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat
főigazgatója
Dr. Szabó Marcel alkotmánybíró, nemzetközi jogász
Dr. Takács Tibor r. altábornagy, a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi
Elemző Központ főigazgatója
Dr. Tóth Tamás bv. altábornagy, a Büntetés-végrehajtás Országos
Parancsnokság vezetője
Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szövetség elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ	Prof. dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES	Dr. Hornyik Zsuzsanna
FELELŐS SZERKESZTŐ	Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes
OLVASÓSZERKESZTŐ	Végh Zsuzsanna
IDEGENNYELVI SZAKLEKTOR	Prof. dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár
MUNKATÁRSÁK	Dr. Hertelendi Lajos r. alezredes Luda Henrietta Csala Károly r. ezredes Varga Anita
SZERKESZTŐSÉG	2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3. Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600 szerkesztoseg@belugyiszemle.hu www.belugyiszemle.hu
ISSN	ISSN 2062-9494 (Nyomtatott) ISSN 2677-1632 (Online) LXX. évfolyam
FELELŐS KIADÓ	Belügyminisztérium www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium 1051 Budapest, József Attila utca 2-4.
NYOMDA	Duna-Mix Kft.
FELELŐS VEZETŐ	Szakolczai Lóránt bv. ezredes Megjelenik havonta

TARTALOM

	Szerkesztőségi előszó	227
	TANULMÁNYOK AZ EMBERKERESKEDELEM ELLENI FELLÉPÉSRŐL	
JAKUBOVICH NÓRA – BERKES MÁRTON	A nemzeti stratégia félidejében	229
BARABÁS ILDIKÓ	Kiállok érted! Színdarab és egyéb bűnmegelőzési tevékenységek	247
BALOGH KRISZTINA – WINDT SZANDRA	A munkáltatással összefüggésben elkövetett emberkereskedelem jellemzői elméleti és gyakorlati szempontból	259
KOLOZSI BÁLINT	Nemzetközi bűnügyi együttműködés, közös nyomozócsoport magyar-német-román relációban	277
HUSZÁR JULIANNA	Emberkereskedelem újragondolva – a 2020. július 1-jén hatályba lépett rendelkezések hatékonysága ügyészi szemmel	305
WINDT SZANDRA	A világinjárvány hatása az emberkereskedelemre az első két év tapasztalatai alapján	327
SOMOGYI GÁBOR	Betekintés a Kúria joggyakorlat-elemző munkacsoportjának munkájába	345
BERKES MÁRTON	Kutatásokkal az emberkereskedelem ellen	363
ANTALÓCZY PÉTER – NAGY SÁNDOR ISTVÁN	Az „Emberkereskedelem elleni küzdelem Európában” című egyetemi kurzus bevezetéséről, továbbá annak gyakorlati hasznairól	371
	INTERJÚ	
DÁNOS VALÉR – SZABÓ CSABA	„Nemzetközi összefogással az emberkereskedelem ellen” Interjú Dr. Hegyaljai Mátyással, az emberkereskedelem elleni nemzeti koordinátorral, a Belügyminisztérium európai uniós és nemzetközi helyettes államtitkárával	383

TANULMÁNYOK

PALICZ TAMÁS – BONNYAI TÜNDE – BENCSIK BALÁZS – PINTÉR LEVENTE – DOMBRÁDI VIKTOR – JOÓ TAMÁS – BOR OLIVÉR – HORNYIK ZSUZSANNA	Biztonságtudatosság a kibertérben – a 2020-as országos lakossági felmérés eredményei	395
--	---	------------

NEKROLÓG

FINSZTER GÉZA	Király Tibor (1920–2021)	419
----------------------	--------------------------	------------

SZERKESZTŐSÉGI ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

Az emberkereskedelem súlyosan sérti az emberi jogokat. Olyan alapvető jogokról van ez esetben szó, mint a szabadság, a méltóság és az egyenlőség, amelyeket számos nemzetközi és uniós egyezmény, illetve szerződés szabályoz. Emellett Magyarország Alaptörvényében a Szabadság és felelősség fejezet III. cikke is kimondja, „(1) Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgaságban tartani. Tilos az emberkereskedelem.”

Az emberkereskedelem alapvető okai az áldozatok kiszolgáltatottságában keresendők, ami a szegénységből, a nemek közötti egyenlőtlenségekből, a nőkkel és gyermekekkel szembeni erőszakból, a konfliktusokból és a konfliktust követő időszakokból, a társadalmi integráció és az oktatáshoz való hozzáférés hiányából, a munkanélküliségből, valamint a gyermekmunka alkalmazásából eredhet.

Az emberkereskedők kihasználják ezt a kiszolgáltatottságot arra, hogy összetett és rendkívül jövedelmező bűnözői üzleti modellt alakítsanak ki, amely még napjainkban is alacsony kockázattal és magas jövedelmezőséggel jár.

A világvárvány súlyosbította az emberek gazdasági és társadalmi kiszolgáltatottságát, és ezzel párhuzamosan egy új üzleti modell alakult ki az áldozatok toborzására és kizsákmányolására az interneten keresztül. A megtett kezdeményezések ellenére, és különösen a bünszervezetek működési modelljének köszönhetően az egész világon továbbra is terjed az emberkereskedelem, és nő az áldozatok száma.

Az emberkereskedelem a szervezett bűnözés egyik súlyos formája, az emberkereskedelem fogalma egyre több és változatosabb jelenségeket foglal magában.

Az elmúlt években egyre nagyobb hangsúlyt helyez a magyar kormány a jelenség visszaszorítására, nemcsak a nyomozati munka erősítésével, de megyei szinten a rendőrségi szakvonalvezetők kijelölésével, az áldozatazonosítás és a nyomozati eredményesség növelésével. Ez megmutatkozik a vád alá helyezések, büntetőeljárások számának emelkedésében és a jogerős súlyos büntetési ítéletek meghozatalában is. Ezen túlmenően fontos lépések születtek a prevenció területén is. Ugyanakkor a társadalmi tudatosság további növelése, különösen az érintett, sérülékeny csoportok – nők, gyermekek – körében elengedhetetlen.

Az emberkereskedelem elleni küzdelem, illetve főként a megfelelő válaszlelépések hatékonyabb kidolgozása érdekében alapos, széles körű és időszerű

ismeretekre van szükség a jelenséget, és különösen az emberkereskedelemmel foglalkozó hálózatok valamennyi szereplőjét (áldozatok, emberkereskedők és felhasználók) és működési módját illetően.

A hazai emberkereskedelem elleni nemzeti stratégia hatékonyabbá teszi az emberkereskedelem elleni küzdelmet.

A Belügyi Szemle jelen tematikus száma ezért is fordít kiemelt figyelmet a területen kimagasló szakértelemmel bíró kutatók, rendőrök, bírák, ügyészek, szakértők, oktatók által leírtak tudományos körben való terjesztésére.

E havi lapszámunk interjúja dr. Hegyaljai Mátyással, a Belügyminisztérium európai uniós és nemzetközi helyettes államtitkárával készült.

Bízunk benne, hogy ezzel a kiadvánnyal új tudást adhatunk át a terület ismerőinek, az ezzel foglalkozóknak, illetve olyan új érdeklődők figyelmét is felkelthetjük, akik a jövőben saját munkájukkal járulhatnak hozzá az emberkereskedelem elleni küzdelem sikeréhez.

Szerkesztőség

A nemzeti stratégia félidejében

National Strategy Midterm Review

Jakubovich Nóra

Dr. osztályvezető,
Belügyminisztérium,
Emberkereskedelem Elleni és Horizontális Ügyek Osztálya
nora.jakubovich@bm.gov.hu

Berkes Márton

emberkereskedelem elleni szakreferens,
Belügyminisztérium,
Emberkereskedelem Elleni és Horizontális Ügyek Osztálya
marton.berkes@bm.gov.hu

Absztrakt

Cél: A magyar állam az elmúlt években jelentős erőfeszítéseket tett az emberkereskedelem, a modern kori rabszolgaság visszaszorítása érdekében, melynek kereteit a 2020–2023 közötti időszakra vonatkozó nemzeti stratégia adja meg. Kiemelt célterületnek számít a veszélyeztetett csoportok tudatosságának növelése, az áldozattá vált személyek felépülésének támogatása és a bűnelkövetők elleni fellépés hatékonysága.

Módszertan: A stratégia két, egyenként kétéves intézkedési tervből áll, melyek a 2020–2021, illetve a 2022–2023 közötti időszakot fedik le.

Megállapítások: A tanulmány bemutatja hazánk emberkereskedelem elleni fellépésének főbb irányait és eredményeit, illetve ismerteti a közeljövő fejlesztési terveit.

Érték: A stratégiai tervezés felosztása lehetővé teszi a félidei értékelést, és az elkövetkező időszak feladatainak az eddigi tapasztalatok alapján történő meghatározását.

Kulcsszavak: emberkereskedelem, kizsákmányolás, stratégia, intézkedési terv

Abstract

Aim: Hungary has stepped up its efforts to fight against trafficking in human beings, the modern slavery in recent years. The national strategy for 2020–2023 laid down the frameworks in which priority areas include the awareness-raising of vulnerable groups, the support services for identified victims and the efficiency of law enforcement.

Methodology: The strategy is made up of two-year action plans for 2020–2021 and subsequently for 2022–2023.

Findings: The present study elaborates on the policy directions and main results in the field of counter-trafficking as well as the key actions to be taken in the coming years.

Value: The division of strategic planning enables us to carry out a midterm evaluation and set the future goals in light of the experience to date.

Keywords: trafficking in human beings; exploitation, strategy, action plan

Bevezetés

Számos területen fogad el a kormány ágazati stratégiákat, melyek az adott szakterületen hosszabb időkre – a politikai ciklusokon átívelően is – meghatározzák a főbb fejlesztési irányokat, prioritásokat, a pontos feladatokat pedig rövidebb időszakokra szóló intézkedési tervek tartalmazzák. Hazánk jelenleg mintegy 40 ágazati stratégiával rendelkezik a legkülönbözőbb területeken (energia- és klímapolitika, társadalmi felzárkóztatás, bűnmegelőzés stb.), jelezve a kormányzat megkülönböztetett figyelmét.

Az emberkereskedelem elleni küzdelem terén 2008-ra datálódik az első nemzeti stratégia elfogadása¹, mely a 2008–2012 közötti időszakot ölelte fel. Ezt követte a 2013–2016. évi tervdokumentum², majd a harmadik, jelenleg is hatályban lévő stratégia 2020. februári elfogadása³. A köztes időszakban előbb a második nemzeti stratégia hátralékának végrehajtása zajlott, majd az új stratégia elkészültéig a belügyminiszter által 2018 novemberében kiadott 11 pontos intézkedési terv, illetve egy 2019 tavaszi közbenső kormányhatározat⁴ gondoskodott a szakpolitikai erőfeszítések fokozásáról.

A 2020–2023. évi emberkereskedelem elleni stratégia a beavatkozásokat négy pillér köré szervezi, követve a nemzetközileg bevett „4P” modell tagolását: megelőzés, védelem, bűnüldözés és partnerség.⁵ A stratégia praktikus megközelítése

1 1018/2008. (III. 26.) Korm. határozat az emberkereskedelem elleni, 2008–2012 közötti nemzeti stratégiáról.

2 1351/2013. (VI. 19.) Korm. határozat az Emberkereskedelem Elleni Küzdelemről szóló 2013–2016 közötti Nemzeti Stratégiáról.

3 1046/2020. (II. 18.) Korm. határozat az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégiáról, valamint annak végrehajtását szolgáló, 2020–2021 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről.

4 1125/2019. (III. 13.) Korm. határozat az emberkereskedelem elleni küzdelem hatékonyságának növeléséhez szükséges intézkedésekről.

5 Angol nyelven: prevention, protection, prosecution, partnership.

az emberkereskedelem elleni küzdelemben élen járó Svájci Államszövetség stratégiai tervezését tekintette mintának. A hosszas leíró szöveg helyett a hangsúly a célok meghatározásán van, megjelölve az oda vezető utat („eszköz”) és a teljesülés kritériumát („indikátor”). A finanszírozás tekintetében a stratégia igyekszik egyensúlyt teremteni a különböző források között: egyes intézkedéseket a hatáskörrel rendelkező szervek saját költségvetésükből valósítanak meg, más programok végrehajtásához európai uniós forrásokra pályáznak, továbbá az elfogadó kormányhatározat az első kétéves időszakra 609 500 000 forint többletforrás biztosításáról rendelkezett az Emberi Erőforrások Minisztériuma részére.

Az emberkereskedelem jelensége több szakterület folyamatos együttműködését igényli (például állami áldozatsegítés, szociális ellátórendszer, gyermekvédelem, rendvédelem, igazságszolgáltatás), ennek megfelelően a stratégia végrehajtásában is számos tárca és egyéb állami szervezet vesz részt, kiegészülve a védett szálláshelyeket fenntartó alapítványokkal. Mivel az emberkereskedelem elleni küzdelem nemzeti koordinációját 2008 óta a Belügyminisztérium látja el, végső soron a stratégia megalkotásáért és megvalósulásáért is ez a tárca, illetve az emberkereskedelem elleni nemzeti koordinátor felel. A tisztséget az európai uniós és nemzetközi ügyekért felelős helyettes államtitkár tölti be: a kezdetekben dr. Berta Krisztina, majd 2016 óta dr. Hegyaljai Mátyás, akit munkájában a 2018-ban létrejött Emberkereskedelem Elleni és Horizontális Ügyek Osztálya támogat. Ez a szerepkör egyszerre jelenti az egyes célkitűzések részfeladatokra való lebontását, ütemezését és nyomon követését, a párhuzamosan folyó tevékenységek összehangolását, illetve a felesleges duplikációk kiszűrését. Az intézkedések előkészítése elsősorban kétoldalú egyeztetések keretében zajlott, szükség szerint szélesebb körben is üléselve az átfogóbb témákban. Emellett az egyes intézkedésekért felelős, illetve a megvalósításban partnerként résztvevő szervek 2021-től negyedéves jelentésekben számoltak be az előrehaladásról. A cél, hogy a stratégia végrehajtására szolgáló intézkedési tervek konkrét beavatkozásai egymásra épüljenek, egymást erősítsék, ennek megfelelően a 2022–2023. évi intézkedési terv kialakításakor is a kontinuitásra, a 2020–2021 közötti időszak eredményeinek továbbvitelére törekedtünk.

A 2020–2021. évi intézkedési terv végrehajtásának tapasztalatai

Az intézkedési terv igen ambiciózusan 56 feladatpontot határozott meg az első kétéves időszakra. A következőkben mind a négy tematikus szakaszból kiemelünk néhány különösen eredményes, jelentős hozzáadott értékkel bíró intézkedést, illetve bemutatjuk azon okokat, amelyek más feladatpontok tekintetében nem várt nehézséget vagy késedelmet idéztek elő.

Megelőzés

Az első szakaszban az áldozattá válás megelőzését célzó intézkedéseket találjuk. A stratégia kiemelten sérülékeny csoportként kezeli a gyermekeket, fiatalokat, valamint a nőket, és ezen belül is a gyermekvédelmi szakellátásból kikerülő lányokat, fiatal felnőtteket. A családban nevelkedő, de hátrányos helyzetű leánygyermek szintén veszélyeztetettek a szexuális kizsákmányolás szempontjából, mert körükben is halmozottan jelenhetnek meg a sérülékenységet növelő személyes körülmények (az anyagi depriváció mellett érzelmi elhanyagoltság, bántalmazás, szülők helytelen életvezetése, tanulmányi problémák).

A gyermekek megóvását sok oldalról meg lehet közelíteni. Első és legfontosabb a prostitúcióval és a külföldi munkavállalással kapcsolatos veszélyek megismertetése a fenti sérülékeny csoportok körében. Ezt erősítheti a velük foglalkozó pedagógusok, gyermekvédelmi szakemberek felkészültségének, téma iránti érzékenységének növelése. Az iskolai felvilágosító tevékenység tágabb értelemben a jövő generációk szemléletét is formálni tudja, ha a diákok reális képet kapnak a szexipar működéséről, és idejében elsajátítják azt az attitűdöt, amit a legegyszerűbben úgy fogalmazhatunk meg, hogy „igaz férfi nem vesz pénzért női testet”.

A konkrét beavatkozásokat illetően kiemelendő az iskolai szociális segítők bevonó prevenciós program kidolgozása, melyet az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából a Pécsi Család- és Gyermekjóléti Szolgálat dolgozott ki. Külön prevenciós tananyagok készültek el három korosztály számára: általános iskola 5–6. és 7–8. osztálya, illetve középiskola 1–2. osztálya részére. 2021. I. félévében valamennyi első körben kijelölt általános iskolában megtartották a foglalkozásokat, a középiskolákban pedig szeptemberben kezdődött el a program modellezése.

2020 decemberétől a Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) budapesti irodája is elindított egy iskolalátogatási programot a „*Ne hagyd, ne tedd! – emberkereskedelem elleni kampány*” című európai uniós projekt keretében, melyben az Országos Rendőr-főkapitányság szakmai partnerként, a Belügyminisztérium pedig a hazai társfinanszírozás biztosításával vállalt szerepet. A kialakult séma szerint a foglalkozásokat kedden tartják a tanulók részére, előtte a hétfői napokon pedig a pedagógusokkal ülnek össze. Az elmúlt egy évben a programot elvitték 12 megye és a főváros általános iskoláiba, középiskoláiba, illetve gyermekotthonaiba. Ennek során 79 foglalkozást tartottak a 12–18 éves korosztály és a velük foglalkozó szakemberek (pedagógusok, nevelők, szociális segítők, iskolapszichológusok), összesen 1195 fő részére.

A speciális gyermekotthonokban már a stratégiát megelőző években átfogó programot valósított meg a Baptista Szeretetszolgálat, és az intézetek dolgozóinak továbbképzése is folyamatosan zajlott. A gyermekprostitúció megelőzésére szolgáló kurzusokon 2021 végéig több mint 2500 fő gyermekvédelmi szakember vett részt. Ez a program alapvetően az otthon nyújtó ellátás intézményei részére lett kidolgozva, de 2021. I. félévében áthangolták az alapellátásban (például család- és gyermekvédelmi szolgálatok, átmeneti gondozás) dolgozó szakemberek igényeire is.

A megelőzés témakörében további jelentős előrelépés az emberkereskedelemmel kapcsolatos tudásanyag beépítése a szociális munka felsőoktatási szak tematikájába. Ennek érdekében a Belügyminisztérium együttműködést kezdeményezett az Innovációs és Technológiai Minisztérium felsőoktatási szakterületével és – a Magyar Rektori Konferencián keresztül – a szociális munkások képzését végző egyetemi tanszékekkel. Ahogy a helyzetfelmérés során kiderült, az emberkereskedelem jelensége ilyen-olyan módon megjelenik az egyetemi tanórákon, ám egy friss szakmai háttérre nagy igény mutatkozik. 2021 nyarán a BM ennek megfelelően kidolgozott egy módszertani anyagot, amely a leíró és az interaktív elemeket vegyítve az oktatók számára nyújt segítséget, hogyan vigyék be az emberkereskedelem témáját az órákra. Az általános tartalmi egységeken (jogsabályi háttér, áldozatazonosítás módszertana, áldozatirányítás, ellátórendszer ismertetése) túl a tansegédlet azzal is segíti a célcsoport felkészítését, hogy a legfrissebb kutatási eredmények alapján bemutassa az áldozattá válás hátterét, és az áldozati létből való kilépést gátló tényezőket a különböző áldozati csoportokban.

Az intézkedési terv céljain túlmenően – amely 2021. év végéig csak előkészítésről rendelkezett – több egyetemen már az őszi szemeszterben elkezdődött az emberkereskedelem szisztematikus oktatása: az ELTE-n a kortársbántalmazáshoz kapcsolódó kurzus részeként, a Károli Gáspár Református Egyetemen pedig önálló tantárgy keretében, melynek tapasztalatairól a tanszékvezető és a tárgyfelelős egy külön cikkben számol be e lapszám hasábjain (Antalóczy & Nagy, 2022).

Már átvezet az áldozatvédelmi intézkedésekhez a konzuli tisztviselők emberkereskedelmi tárgyú felkészítése. Ennek során a hangsúly az érzékenyítésen, illetve az azonosítási módszertan és az áldozatirányítás lépéseinek elsajátításán van. A résztvevők oktatóvideókon keresztül ismerik meg az áldozattá válásra utaló jeleket, és ezek alapján töltik ki a jogszabályban rögzített azonosító adatlapot, amely alapján felállítható vagy cáfolható az áldozattá válás vélelme. A cél egyértelmű: a konzuli szolgálatban rejlő kapacitások kiaknázása a magyar áldozatok védelme érdekében. Figyelembe véve, hogy a saját észlelés (amikor az áldozat közvetlenül vagy egy hozzátartozóján keresztül

kér segítséget, vagy egyéb ügyintézés során derül fény az áldozattá válásra) ritkább, a konzulok szerepe leginkább a koordinációban rejlik: összeköttetést képeznek az áldozattá válás helye szerinti ország rendvédelmi szervei, áldozatsegítő szervezetei és az áldozatok hazatérésében, ellátásában szerepet játszó magyarországi szereplők között. Ezen a téren nagy előrelépés az IOM budapesti irodája által tavaly elindított hazatérési projekt, melyben egy reintegrációs komponens is kialakítottak a külföldről hazatérő magyar áldozatok hosszú távú támogatása érdekében.

A Belügyminisztérium szakértői a tárgyidőszakban 20 képzési alkalmat tartottak az újonnan kinevezett, állomáshelyükre való kiutazás előtt álló magyar konzulok részére a Külgazdasági és Külügyminisztériumban. Az oktatásra a járványhelyzet miatt jellemzően online formában került sor, 2021 év végéig összesen 281 felkészülő diplomata részvételével.

Áldozatazonosítás, áldozatirányítás, áldozatsegítés

A Belügyminisztérium és az Igazságügyi Minisztérium áldozatsegítési szakterülete részletes áldozatirányítási eljárásrendeket dolgozott ki a különböző áldozati csoportokat illetően. Az „alap eljárásrend” a Magyarország területén azonosított magyar állampolgárokra, és a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező állampolgárokra vonatkozik, míg a külföldi áldozattá válás eseteit egy külön eljárásrend járja körül.

Különbéle sematikus ábrák valójában már korábban is léteztek, ám szerepüket csak minimálisan töltötték be. A visszatérően elhangzott kritika szerint az azonosított áldozatok segítő szervezetekhez való referálása rossz hatékonysággal, szinte véletlenszerűen működik, a világos protokollok hiányát csak a segítő szakemberek informális kapcsolatrendszere tudja némileg ellensúlyozni.

Utólag elmondható, hogy a valóság sokszínűségét igen nehéz vállalkozás néhány változóra redukálni. Az új folyamatábrák viszont a lehető legteljesebb mértékben igyekeznek figyelembe venni a különböző eseteket és áldozati utakat: a gyanú felmerülésétől kezdve egészen az áldozat társadalmi reintegrációjáig támpontot nyújtanak a jelzőrendszeri tagok részére, a külföldön azonosított magyar állampolgárok esetében kiegészülve a biztonságos hazatérés menetével. A korábbiakhoz képest jelentős többlet az Igazságügyi Minisztérium által felállított Áldozatsegítő Központok és egyéb alacsonyküszöbű szolgáltatások megjelenítése, illetve a jelzőrendszeri tagok bejelentési kötelezettsége a rendőrség felé, amennyiben az áldozat már a kezdeti szakaszban késznek mutatkozik vallomást tenni vagy a rendelkezésre álló adatok az áldozattá válás helyén még további kizsákmányolt személyek jelenlétére utalnak.

Az „alap eljárásrend” az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről szóló 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet mellékleteként jelent meg, a külföldön azonosított magyar állampolgárok irányítását segítő eljárásrendet pedig a Belügyminisztérium az emberkereskedelem elleni küzdelem kormányzati honlapján tette közzé. Mindkét anyag jól használható képzések során vagy kiadványok, tankönyvek szemléltető részében, végső soron pedig az fogja az értékét megadni, ha eljut minden ágazati szereplőhöz, és valós támogatást nyújt az esetenedzsmint kihívásaihoz.

Az áldozatok azonosítását érintően további módszertani fejlesztést jelentett a jogszabályban rögzített azonosító adatlap felülvizsgálata. Az áldozattá válásra utaló jelek kibővített listája immár a házkörüli rabszolgaság áldozatainak egyedi helyzetét is igyekszik jobban számításba venni. Tipikus indikátor lehet, ha az azonosításba bevont személy családban él, de a család többi tagjától külön étkezik vagy éppen szociális juttatásokban részesül, de azt más veszi fel helyette vagy egyből át kell adnia egy másik személy részére. A kizsákmányolás több típusa esetén is lényeges szempont továbbá a feltételezett áldozat alkohol- vagy kábítószer-függősége, különösen, ha a kizsákmányoló tudatosan törekedett ennek kialakítására vagy fenntartására.

Új elemként bekerült a 354/2012. Korm. rendelet fogalom meghatározásai közé a biztonságos szálláshely, védett szálláshely és a közvetett áldozatok definíciója.

A módosítás emellett lehetőséget adott a védett szálláshelyek működését és finanszírozását érintő minimumkövetelmények pontosítására. A legfontosabb változás az ellátási idő 90+90 napos időtartamára vonatkozó jogszabályi megkötés törlése. Az ellátási idő felső határát életszerűbb a helyben lévő segítő szakemberekre bízni, hiszen az elszenvedett traumák nem összemérhetők, a gyakorlatban egyes áldozatok rehabilitációja a hat hónapos időtávot jelentősen meghaladhatja. Emellett le kellett fektetni, hogy a védett szálláshelyeken emberkereskedelem nagykorú áldozatai helyezhetők el, valamint szükséges esetben azok kiskorú hozzátartozói (ezt fejezi ki a „közvetett áldozat” terminológia).⁶

Az áldozatsegítés gyakorlatát illetően a legnagyobb horderejű változás az úgynevezett Barnahus-modell magyarországi adaptálása. Az Izlandról származó jó gyakorlat lényege, hogy a szexuálisan bántalmazott gyermekek krízisintervenciója, orvosi és igazságügyi szakértői vizsgálata, illetve rendőrségi meghallgatása egy helyen, közel egy időpontban történik, védve a többszöri tanúvallomás traumatizáló hatásától és a büntetőeljárásban való részvétellel

6 Az e szakaszban ismertetett jogszabály-módosítások az egyes igazságügyi tárgyú kormányrendeletek módosításáról szóló 764/2021. (XII. 23.) Korm. rendelet részeként kerültek elfogadásra 2021 decemberében.

járó egyéb kockázatoktól (például szembesítés a bántalmazóval, nem gyermekbarát kihallgatás okozta frusztráció). A modell alkalmazása kísérleti jelleggel már 2016-ban megkezdődött Szombathelyen (a Vas Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat keretében), a debreceni és budapesti intézmények megnyitása 2021-ben pedig újabb lépéseket jelent az országos hálózat kialakítása felé. Erre a folyamatra és szándéokra reagált a jogalkotó a Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) módosításával, lehetőséget biztosítva, hogy a meghallgatás mint büntetőeljárás cselekmény a Barnahus szaktanácsadójának és gyermekbarát infrastruktúrájának igénybevételével történhessen. A részletszabályok kidolgozása 2021 folyamán még aktív szakmaközi egyeztetéseket igényelt, például a szaktanácsadó pontos szerepköre és képzése kapcsán, a végcél azonban mindenki számára világos: a gyermek mindenképp felett álló érdekének érvényesítése.

A felnőtt áldozatok felépülését szolgálja a Baptista Szeretetszolgálat budapesti védett házána kialakítása, mely 12 fő elhelyezését teszi lehetővé. Ezzel az emberkereskedelem áldozatait fogadó ellátórendszer kapacitása – minden fenntartó szervezetet beleszámítva – 54 főre emelkedett. Ez a szám – az áldozatazonosítás jelenlegi volumenét és az áldozatok védett házba költözési hajlandóságát figyelembe véve – elégségesnek mondható.

Az új intézményhez egy négy fős krízislakás is tartozik, ahova a közvetlen veszélyben vagy sokkos állapotban lévő áldozatok menekíthetők arra az időtartamra, míg veszélyeztetettségük, szükségleteik kellő alapossággal feltérképezhetők. Továbbá a társadalmi reintegráció támogatására két félutas-kiléptető lakás is kapcsolódik a védett házhoz, melyek egyfajta hidat képeznek az intenzív bentlakásos terápia és a teljesen önálló életvitel között. Az említett szolgáltatások kialakítására egy üresen álló állami ingatlan ingyenes használata mellett több mint 100 millió forintos, egyszeri támogatást nyújtott az Emberi Erőforrások Minisztériuma, majd 2021-ben – az érintett szakterület átszervezése után – a családokért felelős tárca nélküli miniszter rendszeres éves finanszírozást biztosító támogatói okiratot is aláírt a Baptista Szeretetszolgálattal.

Ezen túlmenően az áldozatirányítás logisztikai kihívásaira úgynevezett menekítőautók használata adhat választ. Az állami támogatással védett szálláshelyeket működtető két civil szervezet 2021 II. félévében két-két járművet tudott beszerezni a családokért felelős tárca nélküli miniszter támogatásából.

Rendvédelem, igazságszolgáltatás

Jogi síkon az elmúlt évek legkiemelkedőbb eredménye az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes

törvények módosításáról szóló 2020. évi V. törvény 2020. márciusi elfogadása, illetve 2020. július 1-jei hatályba lépése. Az országgyűlés által teljes egyhangúsággal megszavazott törvénycsomag átfogóan módosította az emberkereskedelem büntetőjogi szabályozását, illetve a 18 év alatti személy által folytatott prostitúció megítélését.

A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről módosításának legfőbb ismérvei az emberkereskedelem és kényszermunka tényállásainak összevonása (mely korábban is rész-egész kapcsolatot fejezett ki), az emelkedő büntetési tételek, illetve az emberkereskedelem áldozata által nyújtott szolgáltatás igénybevételenek kriminalizálása. A keresleti oldal tekintetében egyrészt bevezetésre került egy általános tilalom [192. § (8)], míg a gyermekprostitúció kihasználása tényállás már korábban is létező felhasználói alakzata [203. § (2)] esetében a kiszabható büntetés szigorodott jelentősen.

Ugyanilyen fontos, sőt a nemzetközi elvárások teljesítését tekintve még jelentőségtelesebb változás a kiskorú prostituáltak büntethetőségének kizárása. Tiltott prostitúció (védett övezetben vagy az előírt orvosi igazolás hiányában végzett tevékenység) elkövetése esetén ők a korábbiakban ugyanolyan jogkövetkezményekkel néztek szembe, mint felnőtt társaik.⁷ A kiszabott bírság annak meg nem fizetése esetén közérdekű munkára vagy akár szabálysértési elzárásra is átváltható volt.⁸ Tehát futtatóik helyett a szexuális szolgáltatásokat nyújtó gyermekek kerültek az elkövetői pozícióba, noha az önkéntesség esetükben még látható, külső kényszer hiányában sem feltételezhető.

A jogalkotó jobbító szándéka több módosítás összefüggésében jutott kifejezésre. A szervezett bűnözés elleni törvény deklarálja, hogy kiskorú szexuális szolgáltatásra nem ajánlkozhat fel. Ebben a szellemben a szabálysértési törvény egy új büntethetőséget kizáró ok meghatározásával mentesíti a 14 és 18 éves kor közötti prostituáltakat⁹ a felelősségre vonás alól. Az utolsó lépés az általános védelmi intézkedés jogintézményének bevezetése a gyermekvédelmi törvényben: a rendőrség az érintett kiskorúakat mint emberkereskedelem feltételezett áldozatait speciális gyermekotthonban helyezi el, ezáltal hosszú távon is megóvva őket a szexuális kizsákmányolás veszélyeitől.

7 A szabálysértési nyilvántartási rendszer adatai szerint a 2016–2020 közötti időszakban összesen 6977 szabálysértési eljárás indult, 372 esetben fiatalkorúak ellen.

8 A hatósági gyakorlat mindazonáltal mutat némi különbségtételt a felnőtt és kiskorú elkövetők között: míg a 18 év felettiek döntő többségét (83%) megbírságolták, a fiatalkorúak több mint fele csak figyelmeztetést kapott. Esetükben a helyszíni bírság és pénzbírság kiszabása együttesen 25%-ot tett ki a vizsgált öt éves periódusban, a meg nem fizetett bírságok szabálysértési elzárásra való átváltásáról pedig 33 fiatalkorú személy ügyében döntött a bíróság.

9 14 év alatti, azaz gyermekkorú személy tekintetében az általános büntethetőségi korhatár miatt 2020. július 1-jét megelőzően sem volt megállapítható a szabálysértési felelősség.

A napi gyakorlatban a bűnüldözés eredményességét javíthatja a Nemzeti Nyomozó Iroda emberkereskedelem elleni szakegységének önálló osztállyá fejlesztése és az ehhez kapcsolódó létszámemelés. Négy új státuszt hoztak létre 2021-ben, így az álláshelyek feltöltése után már 15 fő, az áldozatokat kizsákmányoló bűnszervezetek elleni fellépésre és nemzetközi nyomozásokra specializálódott nyomozó dolgozhat a KR NNI kötelékében.

A büntetőeljárások hatékonyságának növelését szolgálta továbbá a Belügyminisztérium által életre hívott szemléletformáló képzéssorozat¹⁰, melyen alkalmanként két-három megye kijelölt nyomozói, ügyészei és bírái vettek részt. Az előadások rendszerint bemutatták az emberkereskedelem szociológiai és kriminológiai jellemzőit, a Btk. módosított tényállását, a különleges bánásmód alkalmazásának szabályait, továbbá kitekintő jelleggel az áldozatsegítő rendszer működését is. A képzés fő hozzáadott értéke az ORFK, a Legfőbb Ügyészség és az Országos Kriminológiai Intézet szakértői által vezetett kiscsoportos esetfeldolgozás. A gyakorlatias közös munka során a büntetőeljárás résztvevői jobban megismerhették egymás gondolkodásmódját, nehézségeit, ami által az emberkereskedelmi ügyek gördülékenyebben juthatnak el a nyomozati szakból a vádemelésig, illetve jogerős ítéletig. 2019–2021 között hét tréningre került sor, összesen 125 fő részvételével, így 2021 nyarára az ország teljes területét sikerült lefedni.

A jogalkalmazás nyomon követése érdekében 2020 folyamán a Kúria felállított egy emberkereskedelemre szakosodott munkacsoportot. 1999-től valamennyi jogerősen befejezett ügyet megvizsgáltak, melyben emberkereskedelem bűntette felmerült. Ez az aprólékos elemzés fontos eszköz annak érdekében, hogy a nyomozó hatóságok ne menjenek el a könnyebben bizonyítható, de lényegesen kisebb büntetési tétellel járó tényállások (kerítés, kitarthatóság, prostitúció elősegítésének egyes alakzatai) felé, amikor a sértett kizsákmányolása is megállapítható lenne. A munkacsoport tevékenységéről annak vezetője jelen lap-számban egy külön cikkben részletesen is beszámol (Somogyi, 2022).

Partnerség

Az emberkereskedelem elleni küzdelem valamennyi aspektusára (áldozatok el-látása, projektek tervezése, bűnözési modellek stb.) még a legjáratasabb szakértőnek sem lehet rálátása. A partnerség lényege a szaktárcák, hatóságok és más állami szervek folyamatos együttműködése, illetve a döntés-előkészítők és a terepen dolgozó szakemberek közötti párbeszéd. Ennek jegyében a korábban

10 A képzési programról bővebb tájékoztatást ad a Legfőbb Ügyészség szakmai folyóiratában megjelent beszámoló (Huszár & Windt, 2020).

bemutatott módszertani fejlesztéseket, jogszabály-módosításokat széles körű szakmai konzultáció előzte meg.

Az áldozatirányítási eljárásrendek kapcsán először azokat a szervezeteket kerestük meg előzetes véleményezés céljából, melyek a legtöbb napi szintű tapasztalattal rendelkeznek: az „alap eljárásrend” tekintetében az áldozatok irányítását végző Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálatot (OKIT) és a védett házakat fenntartó szervezeteket, a külföldi azonosításra vonatkozó folyamatábra esetében pedig a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve a Nemzetközi Migrációs Szervezet szakértőit. Ezt követően a második véleményeztetési körben a két szakpolitikai egyeztető fórum, a Nemzeti Koordinációs Mechanizmus és az NGO kerekasztal teljes tagsága áttekinthette a tervezeteket.

Az azonosító adatlap bővítését is közösen készítette elő a Belügyminisztérium és az Igazságügyi Minisztérium áldozatsegítési szakterülete, felhasználva a hazai tapasztalatokat, kutatásokat és az európai jó gyakorlatokat, majd következő lépésben bevonásra került az OKIT és a védett házak vezetése. Csak ezáltal biztosítható, hogy az egyes szereplők tudása megfelelően összeadódjon, és az újdonságok a lehető leghamarabb átmelessenek a napi gyakorlatba.

Az intézkedési terv feladat szabása alapján több kutatás is zajlott az elmúlt két év folyamán az emberkereskedelem témakörében, melyeket egy külön cikkben fogunk ismertetni (Berkes, 2022).

Megvalósítást hátráltató tényezők

Néhány nagy létszámú, személyes jelenlétet igénylő tevékenységre a koronavírus-járvánnyal összefüggésben elrendelt korlátozások miatt nem kerülhetett sor. Tipikusan ilyen a megyei és fővárosi szintű koordinátori hálózat kialakítása. Az elképzelés közvetlen előzménye az ORFK által 2017–2018 között megvalósított európai uniós projekt volt, melynek keretében négy megyében egy asztalhoz ültették az emberkereskedelem szempontjából releváns szereplőket. A folytatással kapcsolatban elvi egyetértés van a felelősök között, hogy a helyi szintű mechanizmusok középpontjába az Igazságügyi Minisztérium Áldozatsegítő Központjait és a megyei rendőr-főkapitányságok szakvonalvezetőit kell helyezni – a gyakorlati megvalósítás ismét uniós forrásból, a következő két évben indulhat el. A jelzőrendszeri tagok bevonásával tartott szimulációs gyakorlatnak hasonlóan fontos eleme a személyes jelenlét, és ezen túlmenően előfeltétele volt az áldozatirányítási eljárásrendek kidolgozása is.

Ide sorolható még a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács társadalmi kampányának folytatása a külföldi áldozattá válás megelőzése érdekében. 2018-ban kialakítottak és reklámkampánnyal bevezettek a köztudatba egy szándékosan

gyanús álláshirdetési portált. Mikor egy álláskereső érdeklődött a megtévesztő felhívások iránt, automatikus üzenetben hívták föl a figyelmét a külföldi munkavállalás veszélyeire és a jellegzetes gyanús jelekre (például alacsony elvárások, ingyenes utazás és szállás, könnyű jó kereset ígérete, konkrét információk hiánya stb.). A járványhelyzet miatt elrendelt beutazási korlátozások miatt ugyanakkor a tárgyidőszakban jelentősen mérséklődött a külföldre irányuló, munkavállalási célú migráció, így a figyelemfelhívó kampány is nagyobb hatást tud kiváltani a következő években.

Emellett bár az intézkedési terv már az első kétéves időszakra kilátásba helyezte az új büntető törvénykönyvi tényállás hatásvizsgálatát, a legtöbb emberkereskedelem büntette miatt indult büntetőeljárás egyelőre még a 2020. június 30-ig hatályban volt jogi keretek alapján folyik. Kellő számú, jogerősen befejezett bírósági eljárás az új tényállás alapján minősített cselekmények tekintetében csak a következő két évben lesz várható, így a jogalkalmazók által szerzett tapasztalatok, illetve az ítélkezési és büntetékiszabási gyakorlat értékelése legkorábban 2023-ban válik aktuálissá.

A 2022–2023. évi intézkedési terv céljai

A következő két évre szóló intézkedési terv 2021 őszére készült el.¹¹ A végrehajtásra további jelentős összegeket különítenek el a központi költségvetésből, valamint 2023-tól rendelkezésre állhatnak a Svájci–Magyar Együttműködési Program II. időszakának forrásai is. A tervezett 50 intézkedés – a „4P” tagolásán túl – egy hármas célrendszer követ: egy részük továbbviszi az előző két évben elért eredményeket, más intézkedések az Európai Unió 2021 áprilisában kiadott új emberkereskedelem elleni stratégiájában meghatározott prioritásokhoz igazodnak, néhány beavatkozás pedig a közelmúltban végzett kutatások során feltárt hiányosságokra igyekszik reagálni.

A stratégiai tervezés két részre bontása lehetővé tette a félidei értékelést és a további lépések meghatározását az első két év tapasztalatainak tükrében. Az alábbiakban kiemelünk néhány új intézkedést, melyekkel kapcsolatban a 2020–2021. évi intézkedési terv alapján előkészítő munka folyt vagy a már megvalósult fejlesztésekre építenek.

Az iskolai szociális segítőket bevonó prevenciós program kidolgozása és modellezése 2021 őszére lezajlott, melyet az EMMI a folytatásban az összes iskolai segítőhöz el kíván juttatni európai uniós források felhasználásával.

11 Az új kormányhatározat elfogadására várhatóan lapzártá után, 2022. január végén kerülhet sor.

A Barnahus-modellen alapuló Meghallgató és Terápiás Szolgálat országos hálózatának kialakítására a korábbi intézkedési terv jelentős összeget különített el. Az infrastrukturális fejlesztések két kijelölt szolgáltatási helyszínen (Gyula, Pécs) már előrehaladott állapotban vannak, 2022-ben pedig elindul a szaktanácsadók továbbképzése a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Karán.

A 2021 folyamán megalkotott áldozatirányítási eljárásrendek gyakorlati működőképességének tesztelésére is sor fog kerülni a következő kétéves időszakban, a jelzőrendszeri tagok részvételével megtartott szimulációs gyakorlaton.

Az áldozatok kiemelését nagymértékben elősegítheti a célzottan a munkacélú kizsákmányolás felderítésére irányuló munkaügyi ellenőrzések lefolytatása. E tárgyban 2021 őszén megszületett az együttműködési megállapodás az Innovációs és Technológiai Minisztérium és az Országos Rendőr-főkapitányság között, amely alapján a foglalkoztatás-felügyeleti hatóság megyénként átlagosan havi egy közös, koordinált ellenőrzést tervez a következő kétéves periódusban.

Szintén féltávnál jár az emberkereskedelem jelenségének beemelése a szociális munka tantervébe. A következő két év feladata a már kialakított együttműködés keretében minél több egyetemet bevonni az emberkereskedelem módszeres oktatásába. Az előadók számára készült tansegédleten kívül ezt mozdíthatja elő a Belügyminisztérium SANSZ – Segítő Anyag Szakembereknek című kiadványának második, átdolgozott kiadása 2022-ben, amely egyetemi jegyzetként a hallgatók számára is jól használható lesz.

Fontos továbbá, hogy a nemzeti stratégia szem előtt tartsa az Európai Bizottság által kijelölt irányokat, valamint a nemzetközi értékelésekben Magyarország számára megfogalmazott ajánlásokat. Ezáltal nem csak a (potenciális) áldozatok biztonságát erősíthetjük, de jó lehetőség hazánk nemzetközi megítélésének javítására is.

Az elmúlt évek trendjei alapján megfigyelhető, hogy a prostitúció szervezési felülete (áldozatok megkönyékezése, toborzása, illetve a szexuális szolgáltatások hirdetése) növekvő mértékben átkerül a világhálóra. A 2021–2025 közötti időszakra szóló uniós stratégia ezért még nagyobb hangsúlyt kíván fektetni az emberkereskedelem elleni fellépésre az online térben. Erre tekintettel a hazai stratégiához kapcsolódó új intézkedési terv dialógust kezdeményez az internetes tartalomszolgáltatókkal az áldozattá váláshoz vezető online hirdetések kapcsán, továbbá olyan szabályozás lehetőségének megvizsgálásáról rendelkezik, ami lehetővé tenné a tartalomszolgáltatók felelősségre vonását a honlapjukon elhelyezett, emberkereskedelemmel összefüggő tartalmakért.

Az Európai Bizottság célul tűzte ki egy uniós szintű, emberkereskedelemre szakosodott ügyészi hálózat felállítását. Ezzel párhuzamban a Legfőbb Ügyészség vállalja egy hazai ügyészi hálózat kialakítását a megyei és fővárosi

főügyészségeken, lényegében a megyei rendőr-főkapitányságokon 2019 folyamán kijelölt szakvonalvezetőkhez hasonló módon.

Külső értékeléseket az Európa Tanács Emberkereskedelem Elleni Szakértői Csoportja (GRETA) négyévente, az Egyesült Államok Külügyminisztériumának emberkereskedelem elleni irodája pedig minden évben végez. Ebben, az úgynevezett TIP jelentésben az amerikai fél osztályozza is az egyes országok emberkereskedelem elleni tevékenységét, mely világszerte referenciapontot jelent a szakértők és a közvélemény számára. Az új intézkedési tervbe bekerült a nemzeti áldozatirányítási mechanizmus kiterjesztése a Magyarországon áldozattá váló harmadik országbeli állampolgárokra (jogszabály-módosítás, eljárásrend megalkotása), amit az amerikai jelentés több ízben is szorgalmazott. A kifejezetten emberkereskedelem áldozatait befogadó gyermekotthon kialakításával a GRETA egyik fő kívánalma is teljesülhet a következő két évben.

Ezen a területen a kutatómunkának a legfőbb értékét az kölcsönzi, ha az egyes megállapításokat a gyakorlatban, a hazai áldozatsegítő rendszer fejlesztési irányainak kijelöléséhez is felhasználjuk. Ennek megfelelően az új intézkedési terv több ponton is merít az elmúlt időszakban készült tanulmányok szakpolitikai javaslataiból.

A kizsákmányolt élethelyzetből való kilépést követően, még a feljelentés megtétele előtt elérhető jogi tanácsadás kulcsfontosságú az áldozat együttműködési hajlandóságának biztosítása és az ismételt áldozattá válás elkerülése érdekében. Erre tekintettel az Igazságügyi Minisztérium a következő két évben kialakítja – a jogi segítségnyújtó szolgálat meglévő bázisán – az áldozatok számára azonnal elérhető ügyvédi konzultációs lehetőség feltételeit.

Hasonlóan fontos az egészségügyi alap- és szakellátásokhoz való hozzáférés, hiszen az áldozatok nagy többsége rossz egészségi állapotban kerül ki a kizsákmányoló körülmények közül, érvényes társadalombiztosítási jogviszonnal pedig csak a legkritikább esetben rendelkeznek. Azok vannak könnyebb helyzetben, akik védett szálláshelyre kerülnek, hiszen az itt dolgozó szakemberek a járási (kerületi) hivatalokban kellő utánajárással el tudják intézni a szociális rászorultság megállapítását, ami egy évig mentesít az egészségügyi szolgáltatási járulék fizetése alól. A biztonságos lakhatással rendelkező (például a családjukba visszatérő) és emiatt védett házas elhelyezést nem igénylő áldozatok esetében viszont hosszabb távon is megoldatlan maradhat a társadalombiztosítási jogviszony, ami az áldozat talpra állását is hátráltatja. Erre tekintettel a felelős tárcák megvizsgálják az azonosított áldozatok jogosultságigénylésének könnyítését. Az ingyenes egészségügyi ellátás kézenfekvően – az egyablakos ügyintézés érdekében – az áldozatsegítő szolgálat által kiállított áldozati státusz igazolásához is köthetne, a hatósági bizonyítvány felhasználási körének bővítésével.

Az áldozatok azonosítása és irányítása 2017 óta egy webalapú rendszerben (EKAT) történik: a jelzőrendszeri tagok ezen a felületen elektronikusan kitöltik az azonosító adatlapot és értesíthetik az áldozatsegítő szolgálatot, illetve védett szálláshelyen való elhelyezés szükségessége esetén az OKIT-ot. Az EKAT-rendszert mára már az összes szakmai szereplő jól ismeri és használja, így a további informatikai fejlesztési igényeket célszerű ide beépülően megvalósítani. Egyrészt a demens, pszichiátriai beteg, szenvedélybeteg, fogyatékossgal élő stb. áldozatok befogadása külön felkészülést, illetve egyéb intézmények bevonását igényli, így kardinális kérdés ezen speciális ellátási szükségleteket már előre, az azonosító adatlap felvitelével egyidejűleg jelezni a védett házak felé. Még fontosabb – és lényegesen komplexebb – fejlesztés a szisztematikus utánkövetés biztosítása egy új modul kialakításával, illetve a védett házak szakembergárdájának bővítésével a megnövekvő feladatok ellátására. A folyamatos kapcsolattartás az ismételt áldozattá válás elkerülését szolgálja, illetve másodlagosan a krízisellátás szolgáltatásainak javítását is elősegítheti az ellátórendszerből kilépő áldozatok későbbi visszajelzései alapján. Az informatikai fejlesztésekhez és a kapacitásbővítéshez a Svájci–Magyar Együttműködési Program II. időszaka fog forrást biztosítani.

Végezetül az új intézkedési terv megoldást kínál az ellátórendszerbe idősen bekerülő áldozatok hosszú távú elhelyezésére. A közelmúltban több kutatás is rámutatott, hogy a házi rabszolgaság csapdájába esett idősebb férfiak áldozatok leromlott fizikai és mentális állapotukból adódóan a munkaerőpiacon már nem tudnak elhelyezkedni, így a védett házaspár elhelyezést követő reintegrációs célú lakhatásra sem lesznek jogosultak. A segítő szakemberek rendszerint a családba visszatérés lehetőségét is megvizsgálják, ám ezek a kapcsolatok sok esetben már elhaltak vagy a családtagok egyszerűen nem kívánják visszafogadni az idősebb rokonukat (különösen, ha annak korábbi alkoholfüggősége jól ismert előtűk). A további intézményi gondoskodás érdekében 2022-től a kijelölt időskorú áldozatokban férőhelyeket tartanak fenn az emberkereskedelem áldozatai részére, az ehhez szükséges forrást a kormányhatározat biztosítja. Ennek köszönhetően a megtakarítások, a megfelelő összegű öregségi nyugdíj vagy ingatlanfedezet hiánya nem fog akadályt jelenteni a felvétel során, másrészt az időskorú áldozatok nem foglalják el a krízisellátás kapacitásait az indokoltnál hosszabb ideig, pusztán a „kigondozással” kapcsolatos nehézségek miatt.

Záró gondolatok

Az elmúlt évek kitartó munkája, valamint az érintett kormányzati és civil szervezetek erősödő együttműködése számos szakmai sikert hozott. Eredményeinket mind az Európa Tanács GRETA munkacsoportja, mind pedig az amerikai TIP Iroda elismerte – ez utóbbi hazánk egy kategóriával való előbbre sorolásával.

A jelenleg hatályos, négy évre szóló emberkereskedelem elleni nemzeti stratégia optimális keretet teremt munkánk folytatásához. A megvalósítást segítő, részleteiben lebontott, felelősöket és partner szervezetet világosan meghatározó intézkedési terv pedig könnyen áttekinthetővé teszi a folyamatban lévő és még ránk váró feladatokat. Reméljük, hogy két év múlva ismét egy sikerekben gazdag időszakról lesz lehetőségünk beszámolni, és a folyamatosság biztosítása érdekében egy újabb, hosszú távú stratégiát tudunk felvázolni.

Felhasznált irodalom

Antalóczy P. & Nagy S. I. (2022). Az „Emberkereskedelem elleni küzdelem Európában” című egyetemi kurzus bevezetéséről, továbbá annak gyakorlati hasznairól. *Belügyi Szemle*, 70(2), 371–382. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.9>

Berkes M. (2022). Kutatásokkal az emberkereskedelem ellen. *Belügyi Szemle*, 70(2), 363–370. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.8>

Európa Tanács (2019). *Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Hungary*.

Európai Bizottság (2021). *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának az emberkereskedelem elleni küzdelemre irányuló uniós stratégiáról 2021–2025*.

Egyesült Államok Külügyminisztériuma (2021). *Trafficking in Persons Report*.

Huszár J. & Windt Sz. (2020). Szemléletformáló tréning, avagy a rendőr, az ügyész, a bíró és öt emberkereskedelmes ügy. *Ügyészek Lapja*, 27(1), 57–65.

Somogyi G. (2022). Betekintés a Kúria joggyakorlat-elemző munkacsoportjának munkájába. *Belügyi Szemle*, 70(2), 345–362. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.7>

Alkalmazott jogszabályok

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

1999. évi LXXV. törvény a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
2020. évi V. törvény az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról
- 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről
- 764/2021. (XII.23.) Korm. rendelet egyes igazságügyi tárgyú kormányrendeletek módosításáról
- 1018/2008. (III.26.) Korm. határozat az emberkereskedelem elleni, 2008–2012 közötti nemzeti stratégiáról
- 1351/2013. (VI.19.) Korm. határozat az Emberkereskedelem Elleni Küzdelemről szóló 2013–2016 közötti Nemzeti Stratégiáról
- 1125/2019. (III.13.) Korm. határozat az emberkereskedelem elleni küzdelem hatékonyságának növeléséhez szükséges intézkedésekről
- 1046/2020. (II.18.) Korm. határozat az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégiáról, valamint annak végrehajtását szolgáló, 2020–2021 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Jakubovich N. & Berkes M. (2022). A nemzeti stratégia félidejében. *Belügyi Szemle*, 70(2), 229–245. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.1>

Kiállok érted! Színdarab és egyéb bűnmegelőzési tevékenységek

I stand up for you! Play and other crime prevention activities

Barabás Ildikó

kiemelt főreferens, rendőr alezredes,
Országos Rendőr-főkapitányság,
Bűntügyi Főosztály, Bűnmegelőzési Osztály
barabasi@orfk.police.hu

Absztrakt

Cél: A cikkben a szerző a prostitúció veszélyeire felhívó színdarab bemutatására vállalkozik, amelyet szerte az országban bemutattak.

Módszertan: Az előadás és a hozzá kapcsolódó feldolgozó program elsősorban a prostituálttá válás és az emberkereskedelem veszélyének kitett fiatalok lehetőségeit, és az áldozattá válás folyamatát vizsgálja.

Megállapítások: Két, nevelőintézetből megszökött tinédzser lány, Kitty és Sunny történetét dolgozza fel, akik Szabolcs megyéből indulnak Hollandiába dolgozni, ahol prostitúcióra kényszerítik őket.

Érték: A tanulmány rávilágít arra, hogy a vonatkozó színdarab hogyan segíti és támogatja a gyermekotthonok lakóit a bűnmegelőzés elősegítése érdekében.

Kulcsszavak: emberkereskedelem, prostitúció, rendőrség, bűnmegelőzés, áldozatsegítés

Abstract

Aim: In this article, the author undertakes to present a play about the dangers of prostitution that has been shown across the country.

Methodology: The performance and the related processing program focus on the opportunities for young people at risk of prostitution and trafficking in human being, and the process of becoming a victim.

Findings: It deals with the story of two teenage girls who escaped from a boarding-school, Kitty and Sunny, who leave Szabolcs County to work in the Netherlands, where they are forced into prostitution.

Value: The study highlights how the relevant play helps and supports residents of orphanages to promote crime prevention.

Keywords: trafficking in human beings, prostitution, police, crime prevention, victim support

Bevezetés

A világ országai, köztük Magyarország is évek óta egyre határozottabb fellépésre törekszik az emberkereskedelem ellen. Különbőféle stratégiákkal és tervekkel próbálják visszaszorítani, lehetőleg megelőzni ezt a jelenséget.

A rabszolgaság és az emberkereskedelem elleni tevékenységek világszerte négy pillére épülnek. Az angolszász szakirodalomban ezt „4 P”-nek nevezik (prevention, protection, prosecution, partnership/participation).

Magyarul prevenciónak/megelőzésnek, védelemnek, bűnüldözésnek és együttműködésnek/részvételnek nevezzük ezeket a pilléreket. Az együttműködés/részvétel valójában a másik három pillér szerves részét kell képezze, biztosítva az emberkereskedelem, modernkori rabszolgaság elleni küzdelem szereplői közti szakmai párbeszédet, eszmecserét, és a helyi, regionális vagy nemzetközi kezdeményezések összehangolt megvalósulását.

A rabszolgaság és emberkereskedelem mértékének csökkentésében a négy pillér párhuzamos fejlesztése hozhat igazán jelentős eredményt, de a prevenció szerepe kiemelten fontos ahhoz, hogy a potenciális áldozatok tájékozódjanak a veszélyekről és elkerülhessék azokat.

Évtizedekkel ezelőtt a külföldi szakemberek elsősorban a származási és célországokban folytatott kampányoktól várták a sérülékeny, veszélyeztetett csoportok szemléletformálásának sikerét. Mára sokkal szélesebb a megelőzésben alkalmazott tevékenységek köre, és egyre több tudományterület járul hozzá ezekhez.

A prevenció tevékenységek megszólíthatják a veszélyeztetett, sérülékeny csoportokat, ugyanakkor szólhatnak a többségi társadalomhoz is, hogy jobb eredmények szülessenek a jelenség felismerésében, és több esetet jelentsenek a hivatalok felé.

Hazánkban virágzik az úgynevezett „loverboy” iparág, amelyet olyan férfiak működtetnek, akik rendkívül jó külső adottságaikat, sármjukat, határozott fellépésüket vetik be a lányok felhajtása érdekében. Többet fizetést kapnak azért, hogy a diszkókat járva magukba bolondítsák a legszebb és legjobb mozgású lányokat. A lányok egykettőre belehabarodnak a „loverboyba”, aki kisvártatva felveti, költözzenek külföldre. Azzal a mesével áll elő, hogy jobb lesz nekik

Nyugaton, ahol már várja is a munka, a lány otthon maradhat, mert úgymint hamarosan családot alapítanak. A lányok nagyrésze ezt el is hiszi (Barabás, De Coll, Mihalkó & Toszeczky, 2019).

Az emberkereskedelem vonatkozásában viszonylag magas látenciáról beszélhetünk. Az áldozatok vagy félnek és nem mernek a hatóságokhoz fordulni, vagy nincsenek tisztában azzal, hogy ők maguk kizsákmányolás áldozatai. A rendőrség bűnmegelőzési egységei számtalan program és kampány szervezésében, megvalósításában vesznek részt, emellett az érintett állomány képzésében is jelentős feladatokat látnak el. Az elmúlt néhány évben az Országos Rendőr-főkapitányság (ORFK) a Belső Biztonsági Alaphoz kapcsolódóan számos pályázatban vett részt akár főpályázóként, akár együttműködő partnerként. Az egyik pályázat keretében kifejezetten azon szervezetek munkatársai részére tartott képzést, akiknek az emberkereskedelem áldozatai azonosításában, irányításában kell részt venniük.¹ Mielőtt bővebben kitérnénk a rendőrség prevenciós tevékenységére, mindenképp beszélnünk kell az érintett áldozati körről (célcsoportról), és a jellemző vonásokról.

„A sértettek vonatkozásában továbbra is az alacsony iskolai végzettség és a munkanélküliség jellemző, döntő többségük magyar állampolgár. Az esetükben a jellemző ösztönző erő a rövidtávú meggazdagodás ígérete, de emellett az emocionális okok is jelen vannak (az elkövetők szerelmet színlelnek, közös jövőt vázolnak fel). A 18. életévet be nem töltött prostituáltak szinte kivétel nélkül intézeti nevelés alatt álltak, náluk a sértetté válásukhoz nagyban hozzájárult a könnyű pénzkereset ígérete mellett a kötődési igényük.

A külföldön folytatott prostitúciós tevékenység egyre meghatározóbb. Olyan nők is vállalják a jobb megélhetés reményében, akik korábban Magyarországon nem űzték ezt a foglalkozást. A külföldön végzett prostitúció azért is népszerű, mert a hölgyek közvetlen környezete nem szerez tudomást arról, hogy milyen célból utaztak ki.

Manapság az internet gyakorlatilag mindenki számára hozzáférhetővé válik, az okostelefonok terjedésével pedig – amivel gyakorta még a legszegényebbek is rendelkeznek – napi 24 órában. Az utóbbi időben számos alkalommal jellemző eset volt, hogy a kiskorú lány a különféle internetes oldalon megismert barátjával szökött meg, akár külföldre is, majd az esetek egy részében az új barát által került kapcsolatba a prostitúcióval”. (TIP, 2017)²

Amint látjuk a magyar áldozatok többsége az ország társadalmi, gazdasági szempontból lemaradó területein él, és alacsony az iskolai végzettsége.

1 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről.

2 2017. évi rendőrségi TIP jelentés.

Számukra nem nehéz kecsegtetőnek tűnő ajánlatokat tenni. Az emberkereskedőknek mindig sikerül olyan áldozatokat találniuk, akik a külföldi munkavállalás reményében hajlandók kockáztatni. Fontos tudatosítani az ilyen helyzetben lévő emberekben, hogy merjék felvállalni a helyzetüket, bízzanak a hatóságok munkájában, abban, hogy megfelelő segítséget és támogatást kapnak, valamint az őket kizsákmányolókat elfogják és felelősségre vonják.

Éppen ezért a rendőrség kiemelt hangsúlyt helyez a prevencióra. Jelenleg a Belügyminisztérium finanszírozásával valósul meg a „*Kiállok érted!*” című színdarab országos bemutatása, amely egy komplex társadalomérzékenyítő és preventív program. Az emberkereskedelem elleni hatékony fellépés érdekében az ORFK nagyon jó kapcsolatot alakított ki a témában érintett civil szervezetekkel, köztük a Névtelen Utak Alapítvánnyal. A „*Kiállok érted!*” című színdarab az alapítvány közreműködésével valósult meg, így közös munkánk során felmerült, hogy az ORFK segítségével több helyen is be lehetne mutatni.

A külföldön vagy a hazai utcákon dolgozó prostituáltak nagy része állami nevelőotthonokból kerül ki. A szeretetéhes, kiszolgáltatott fiatal lányokat könnyen elcsábítják az erre szakosodott futtatók. Hogy a fiatalok minél tisztábban lássák, miért és mire kell nemet mondani, három szervezet életre hívta a „*Kiállok érted!*” című színházi előadást.

Az előadás elkészítését egyéves kutatómunka előzte meg: szociális szakemberek bevonásával kutatták a fiatalkori prostitúció kialakulását, az áldozattá válás folyamatát. A visszajelzések alapján egyöntetűen megállapítható, hogy a történet nagyon valóságos és hiteles, éppen ezért megrázó. A történet olyan lányokról szól, akik mélyszegénységben nőnek fel, durva és rideg környezetben ismerkednek a világgal, amelyben kevés szeretet és figyelem jut nekik. Olyan lányokról, akik jólétben szeretnének élni, bármi is az ára. Akik szeretetre és szerelemre vágyanak.

A Láthatáron Csoport, a KV Társulat és a Névtelen Utak Alapítvány közös projektje a Norvég Civil Támogatási Alap gondozásában indulhatott el, és első sorban nevelőotthonban élő fiataloknak szól. Valóság és mese határán, a kamaszok nyelvét használva mutatják meg, mi történik egy állami gondozott lánnyal, aki azt hiszi, a nagy szerelem toppant be az életébe.

Az előadás eredeti célja a gyermekotthonok gyermekei és környezetük, továbbá a velük foglalkozó szakemberek figyelmének felhívása a prostitúció és a szexuális kizsákmányolás veszélyeire – az áldozattá válás folyamatától egészen az emberkereskedelem működéséig –, feltérképezve a témában érintett civil szervezeteket, és kidolgozva a hatékony segítségnyújtás és együttműködés módszereit, a gyermekek számára drámafoglalkozások és a szakembereknek kerekasztal beszélgetések tartásával.

A történet rövid összefoglalója³

Kitty és Sunny vonaton utazik Nyíregyházáról Budapestre. Az a tervük, hogy továbbmennek Hollandiába. Sunny épp most szökött egy gyermekotthonból. Kitty mesél neki Marlenkáról, a cigánylányról, akit jól megszorogtatott az ördög, igencsak átvert a táltos paripán érkező szerelmes herceg, és a végén menekülnie kellett a varázsló kertjéből. Ahogy a vonat halad, úgy mosódik el mese és valóság határa. Kitty, Sunny és Marlenka története a színpadon találkozik, meséjük-valóságuk szegénységéről, kiszolgáltatottságról, szeretethiányról és sorsszerűségről beszél – és talán ad némi reményt.

1. számú kép: *Jelenet az előadásból – Loverboy effektus*

Forrás: A Láthatáron Csoport és a KV Társulat által készített előadásfotó a „*Kiállok érted!*” című előadásból.

A színdarab kíméletlen hitelességgel tárja elénk a gyermekotthonokban nevelkedő, prostitúcióban érintett lányok sorsát, és környezetük reakcióit. A főszereplő már családjában is nélkülözéstől, érzelmi elhanyagoltságtól, verbális és szexuális bántalmazástól szenved. Rövidesen belép a történetbe a futtató („loverboy”),

3 A Láthatáron Csoport és a KV Társulat által készített „*Kiállok érted!*” kiajánló gyermekotthonos fiataloknak.

aki kedvességekkel, ajándékokkal halmozza el áldozatát, majd rábírja a szökre. A Nyírségből a fővárosba tartó vonaton megjelenik a középosztálybeli polgár archetípusa, aki nem is sejtí az intézeti neveltek kiszolgáltatottságát. Jellegzetesnek mondható a gyermekotthon dolgozóinak alakja is, akik mindent megtennének a rájuk bízott gyermekekért, de a szexuális kizsákmányolás veszélyeivel szemben eszköztelennek bizonyulnak. Az utolsó jelenetben, a mindennapokban megfáradt kisember megbotránkozásán keresztül (felháborodás a lányok látszólagos jólétén: első osztályon utazás, márkás ruhák és drága ékszerek), az áldozathibáztatás jelensége is megjelenik.

2. számú kép: Előadásfotó

Forrás: Szerző saját készítése – Győr-Moson-Sopron megye, „Kiálllok érted!” című előadás.

A színdarab – mint említettük – egy komplex társadalomérzékenyítő program, melyet a rendőr állomány részére mint érzékenyítő tréninget is elkezdtünk alkalmazni azzal a céllal, hogy segítsen számukra még közelebb hozni, megérteni a szexuális kizsákmányolás jelenségét, az áldozattá válás hátterét.

Mindemellett az emberkereskedelem, prostitúció jelenségének felhívására számos kezdeményezés volt a rendőrség „berkein belül” is, például általunk szervezett konferenciákon; a nők elleni erőszak megszüntetésének világnapja alkalmából szervezett szakmai napokon; kizsákmányolás megelőzéséről szóló fórumsorozatokon; gyermekotthonokban nevelkedő és onnan kikerülő személyek, valamint a középiskolai tanulók áldozattá válásának megelőzése érdekében tartott/tartandó bűnmegelőzési előadásoknak témájaként; a külföldi munkavállalás veszélyei témában szervezett képzéseken. Továbbá a rendőrség által működtetett Elektronikus Lakossági Bűnmegelőzési Információs Rendszer

(ELBIR) keretében rendszeresen ajánlás készül az emberkereskedelem, a külföldi munkavállalás és a prostitúció témájában.

Megyei rendőr-főkapitányságok programjai a témában, a teljesség igénye nélkül

Biztos, hogy ezt akarod?!

A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság munkatársai (Ambrus Zoltán és Pápai Balázné) 2006-ban észlelték, hogy a Baranya megyei főutak mentén nagy számban árulják testüket a nők. Erre a jelenségre reagálva indult a „*Biztos, hogy ezt akarod?!*” című program. Célja a prostitúció és a hozzá kapcsolódó bűncselekmények megelőzése. Ennek keretein belül az áldozattá válás szempontjából kiemelt kockázatú csoportok tagjai részére az oktatási intézményekben, gyermekotthonokban, lakásotthonokban felvilágosító tevékenységet folytattak. Az előadások témáit 2013-ban egészítették ki a külföldi munkavállalás veszélyei témakörrel. A program másik elemeként havonta visszatérően ellenőrizték az utak mellett prostitúciós tevékenységet folytató személyeket, részükre áldozatvédelmi tanácsadást nyújtottak. A témában részben kiadványt, részben – a Matrioshki című belga filmsorozatból (URL1) – egy olyan előadási anyagot készítettek, mely bemutatja, hogy az emberkereskedők hogyan szedik áldozataikat, hogyan kényszerítik a nőket prostitúcióra. A filmet igény szerint levetítik, a kiadványt átadják a diákoknak.

Ugyancsak a program részeként a prostituáltak részére is készítettek kiadványt, melyben arról tájékoztatják őket, hogy milyen szabályokat kell betartaniuk, továbbá baj esetén hogyan, és hol kérhetnek segítséget.

A Közfoglalkoztatottak vagyonzbiztonságáért elnevezésű projekt a „*Bűnmegelőzéssel a felzárkózásért*” című program tapasztalatai alapján indult. A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság munkatársai kezdeményezik a leghátrányosabb településeken történő felvilágosító tevékenységet. Témakörei: alapvető jogi tudnivalók és vagyonzvédelem, kiegészítve a szülői felelősség, kábítószeres, rendőri intézkedések, uzsorakölcsönök, prostitúció legfontosabb tudnivalóival. Az előadásokat minden településen a speciális igényekre szabják. A kompetenciaalapú és szakmai képzésekbe bekapcsolódó, valamint közfoglalkoztatásban részt vevő felnőtt és fiatal felnőtt korosztály áldozatvédelmi felvilágosítására 2014 óta kiemelt figyelem irányul a megyében. A cél a jogtudatosság erősítése, értékrend-korrekción, az áldozattá és bűnelkövetővé válás megelőzése. A programban 2019-ig összesen 91 helyszínen – gyakran az Ormánságban – mintegy

háromezer-egyszáz felzárkózásban érintett felnőttet és fiatal felnőttet szólítottunk meg a roma vezetők közreműködésével. A fogadtatás valamennyi településen rendkívül kedvező volt, minden megkeresett vezető élt a felajánlott lehetőséggel.

Barishej

A Debreceni MAM Tanácsadó Kft. a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság bevonásával indította el a Barishej (roma szó, jelentése: nagylány) elnevezéssel programját a hátrányos helyzetű roma lányok iskolarendszerben tartása érdekében, melynek keretén belül hús, halmozottan hátrányos helyzetű, 12–18 éves cigánylányt segít abban, hogy iskolai tanulmányaikat folytathassák. A program rendőrséget érintő része, hogy egy 18 alkalomból álló előadás-sorozattal segítse az érintetteket abban, hogy elkerüljék az áldozattá válást. Az előadásorozat külön kitér a külföldi munkavállalás, a prostitúalizálódás és az emberkereskedelem témaköreire.

Álom vagy rémálom

A Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Osztálya a munkacélú kizsákmányolás megelőzésére a „*Fókuszban a biztonság*” bűnmegelőzési projekt keretében „*Álom vagy rémálom*” címmel kidolgozott egy prevenció programot.

A program a középiskolai kollégiumok 14–18 éves korosztályának szól. Témája a párkapcsolati erőszak, az interneten való ismerkedés, külföldi munkavállalás, és az ezzel kapcsolatos, a fiatalokra leselkedő veszélyekre történő figyelemfelhívás. Cél, hogy a fiatalok hiteles, naprakész ismereteket kapjanak e téren. Ennek érdekében aktuális, megtörtént, anonimizált eseteket is ismertetnek. A program időtartama kollégiumonként 55–75 perc.

Ennek keretében sor kerül egy filmvetítéssel színesített interaktív előadásra, illetve ezt követően – egy formabontó monológ keretében – egy drámapedagógiai szakember részvételével megtartott témafeldolgozásra. Ebben, a párkapcsolati erőszak tipikus jegeit szemléltetve, a különféle szituációk színjátásában is ismert módszereivel a fiatalok aktív közreműködésével dolgozzák fel a témát. Így lehetőség nyílik arra, hogy a fiatalok érzelmi hatások megélése révén hatékonyabban véssek be az információkat. Ezt egy közvetlen, a témát feldolgozó beszélgetéssel is segíti a drámapedagógiai szakember. A program végén lehetőséget adnak személyes tanácsadásra, konzultációra is. A programot a megye valamennyi kollégiumának kiejánlják írásban, a helyszíneket jelentkezések alapján választják ki. Említést érdemel, hogy a program sikeressége

érdekében Vastag Tamás veszprémi kötődésű énekest is megnyerték, aki az internet biztonságos használatával kapcsolatos előadásait támogatta, és megjelenésével is segített a figyelem felhívásában.

Hálózat-On

A Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Osztály szervezésében a „Hálózat-On” című színdarabot öt alkalommal mutatták be, közel 1000 fő diák részvételével, témája az emberkereskedelem, prostitúció, és a közösségi média használatának veszélyei. A színdarab megtekintését követően a diákok a darabot és annak témáját feldolgozó foglalkozáson vettek részt.

A „Hálózat-On” című színpadi előadás első alkalommal a Biztonságos Internet Nap alkalmából, 2018. február 5-én került bemutatásra kortárs segítők közreműködésével. A darab a bizalomról és a netes ismerkedés veszélyeiről szól, melyet a Patkós Irma Művészeti Iskola növendékei, Kroó Ádám rendező segítségével állítottak színpadra, Kiss Edit r. százados, a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Osztály munkatársának forgatókönyve alapján.

3. számú kép: *Internetes ismerkedés veszélyei*

Forrás: Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Osztály munkatársai által készített előadásfotó – „Hálózat-On” című előadás.

Az előadást követően interaktív előadás formájában beszéltek át a meghívott diákokkal a darabban is megjelenő online követés, a selfitis jelenség problémáit. A darab az internetes bűnözést, az interneten elkövethető bűncselekményeket

dolgozta fel, egy lány történetét, aki egy szerelemnek induló eseménysorba csöppen bele az interneten keresztül, majd hiszékenysége miatt emberkereskedelem áldozata lesz.

Következtetések

Az emberkereskedelem, prostitúció tekintetében az áldozattá válás megelőzése továbbra is kihívást jelent mind az állami, mind a civil szféra számára az érintett kör jellemző vonásai miatt. Ahhoz, hogy ezen a területen a megelőzés megfelelően tudjon működni, egészen kormányzati szinttől a gyakorlati munka szintjéig továbbra is meg kell tenni a szükséges lépéseket. Ugyanakkor igazán jó hírnek számít, hogy ennek a jelenségnek a felszámolására igen kimagasló nemzeti összefogásnak lehetünk tanúi. Számos képzés, kerekasztal-megbeszélés, figyelemfelhívó kampány valósult meg az állami és a civil szféra együttműködésében. A rendőrség bűnmegelőzési szakemberei igyekeztek a bűnmegelőzési eszköztárak széles körét használva eljuttatni üzeneteiket az érintett célcsoportnak. Azáltal, hogy a lakosság egyre szélesebb köre használja a közösségi médiát (Facebook, Instagram, Twitter) az információk sokkal gyorsabban és hatékonyabban jutnak el, reagálva az aktuális trendekre, problémákra.

Felhasznált irodalom

Barabás I., De Coll Á., Mihalkó V. & Toszeczky R. (2019). *A munkacélú kizsákmányolás megelőzésének és az áldozatok segítésének lehetőségei*. Készült a Pénzügyminisztérium és a Konszenzus Alapítvány Budapesti Szervezete között létrejött, a „Hosszú távú szolgáltatásfejlesztési szakértői tevékenység a munkacélú kizsákmányolás megelőzése érdekében” tárgyú, PM_SZERZ/116/2018 számú szerződés alapján a GINOP-5.1.1-15-2015-00001 és a VE-KOP-8.1.1-15-2015-00001 „Út a munkaerőpiacra” kiemelt projekt keretében.

2017. évi rendőrségi TIP jelentés.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Matrioshki*. <https://port.hu/adatlap/film/tv/matrioshki-matrosjka/movie-72135>

Alkalmazott jogszabályok

354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Barabás I. (2022). Kiálllok érted! Szindarab és egyéb bűnmegelőzési tevékenységek. *Belügyi Szemle*, 70(2), 247–257. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.2>

A munkáltatással összefüggésben elkövetett emberkereskedelem jellemzői elméleti és gyakorlati szempontból

Theoretical and Practical Characteristics of Human Trafficking for Labour Purpose

Balogh Krisztina

kiemelt főreferens, rendőr alezredes,
Országos Rendőr-főkapitányság, Bűnügyi Főigazgatóság
Bűnügyi Főosztály, Bűnügyi Osztály
baloghk@orfk.police.hu

Windt Szandra

Dr. PhD, tudományos főmunkatárs,
Országos Kriminológiai Intézet
windt@okri.hu

Absztrakt

Az emberkereskedelem jelenségével foglalkozó tanulmányok és az azok alapját szolgáló kutatások fókuszában jellemzően a szexuális kizsákmányolás áll. Sajnálatos tény, hogy hazánkban a munkacélú, munkáltatással összefüggő kizsákmányolásra kevés figyelem hárul, nem beszélve az úgynevezett egyéb célúról (mint a szervkereskedelem vagy a kényszerházasság). Az alábbi tanulmány rövid elméleti bevezetőt, majd a statisztikai adatok ismertetését követően igyekszik a munkáltatással összefüggésben elkövetett bűncselekményeket tipizálni, egy ügy összetettségét szemléltetni.

Cél: Az elméleti és gyakorlati ismeretek, tapasztalat szintézise, egy eset rendőrszakmai szempontú elemzésén keresztül a nehézségek, lehetőségek, a proaktivitás bemutatására kerül sor.

Módszertan: A statisztikai adatok elemzése, nemzetközi szakirodalom feldolgozása és egy ügy részletes ismertetése képezi tanulmányunk alapját.

Megállapítások: A közösség szerepe rendkívül fontos a munkacélú kizsákmányolás elleni küzdelem során: felismerjük a jelenség jellemzőit, és ha azokat észlelik, arról a rendőrséget értesítsék. A sikeres felderítéshez néhány dolog rendkívül fontos: a lakosság körében a tudatosságnövelés, a segítségnyújtás módjainak ismertté tétele. Emellett a rendőri szervek közötti információáramlást, a rendelkezésre álló információk megfelelő elemzését, értékelését szükséges kiemelni ahhoz, hogy ezekben sikeres legyen a nyomozás.

Érték: A munkacélú kizsákmányolás elméleti és gyakorlati szempontú megközelítése, amely a proaktivitás erősítésében, az ügyek sikeresebb felderítésében, nyomozásában segítség lehet.

Kulcsszavak: munkacélú emberkereskedelem, kényszermunka, Magyarország, áldozat, proaktivitás

Abstract

Studies and underlying research on the phenomenon of trafficking in human beings focus on sexual exploitation. It is an unfortunate fact that in our country (Hungary) little attention is paid to labour exploitation, let alone to other purposes (such as organ trafficking or forced marriage). The following study, after a brief theoretical introduction and statistical data, aims to typify employment-related crime.

Aim: To synthesise theoretical and practical knowledge and experience, to present the difficulties, opportunities.

Methodology: This study based on analysis of statistical data, review of international literature and detailed presentation of a case.

Findings: The role of the community is crucial in the fight against labour exploitation: to recognise the characteristics of the phenomenon and, if detected, to report them to the police. A few things are crucial for successful detection: raising awareness among the public, making them aware of ways to help. In addition, the flow of information among different police forces, proper analysis, and evaluation of the information available must be emphasised to successfully investigate these cases.

Value: a theoretical and practical approach to labour exploitation, which can help to increase proactivity to improve the success of detecting and investigating these cases.

Keywords: trafficking in human beings for labour, Hungary, victim, proactivity

Bevezetés

Az emberkereskedelem összetett jelenség, sokszor határon átnyúló, amelyben szinte mindig több elkövető vesz részt (Ricard-Guay & Hanley, 2020). Az adásvétel aktusától némileg eltávolodva ma már sokkal inkább a kizsákmányolás, a hosszú távú haszon- és előnyszerzés a központi elem. Összességében a Varsói Egyezmény alapján: emberkereskedelem a személyek kizsákmányolás céljából

való toborzása, szállítása, átadása, rejtegetése vagy fogadása fenyegetéssel, erőszakkal vagy egyéb kényszer alkalmazásával, emberrablással, csalással, megfélemlítéssel, hatalommal vagy a kiszolgáltatott helyzettel való visszaélés révén, illetve anyagi ellenszolgáltatásnak vagy előnyöknek valamely személy felett ellenőrzést gyakorló személy beleegyezésének megszerzése érdekében történő nyújtásával vagy elfogadásával. A kizsákmányolás lehet szexuális célú [a prostitúció révén történő kizsákmányolás vagy a szexuális kizsákmányolás más formái (URL6), szexuális kényszerítés (Btk. 196. §), gyermekpornográfia (Btk. 204. §)], munkacélú [ezzel kapcsolatban különböző kifejezések léteznek: kényszermunka, munkaerő-kizsákmányolás céljából folytatott emberkereskedelem (Plant, 2015)], és úgynevezett egyéb célú (a bűncselekményre kényszerítést, a kényszerházasságot, a szerverkereskedelmet említi a nemzetközi szakirodalom).

A munkacélú kizsákmányolással kapcsolatos definíciók sokszínűsége nemzetközi szinten sem szerencsés: a szolgáltatás, rabszolgaság, kényszermunka, munkacélú kizsákmányolás mind igyekszik e jelenség egyes jellemzőit lefedni, mégis azok különböző jelentéstartalma nehézségeket okoz a nemzetközi összehasonlítás során. Erre jó példa az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) határozatainak indokolása, többek között a 2017. március 30-án született Chowdhury és mások vs. Görögország ügyében hozott határozat (URL1; URL7), de említhettük volna az összes ügyet, amely az Emberi Jogok Európai Egyezménye 4. cikke (a rabszolgaság és a kényszermunka tilalmáról) alapján indult (Council of Europe, 2021). Ezekben az EJEB igyekszik felvázolni a különbséget a szolgáltatás, a rabszolgaság, a kényszermunka és a munkacélú emberkereskedelem között (URL7).

A magyar tényállás neve alapján szerencsésebb mégis inkább kényszermunkának nevezni a munkáltatással összefüggésben elkövetett emberkereskedelmet, annak ellenére is, hogy Irk Ferenc szerint annak történelmi okok miatt ellenségelvű és büntetéscentrikus jelentése is van (Irk, 2020). Ez vitathatatlan, ahogy az is, hogy ezen kifejezések hétköznapi használata, például a modern rabszolgaság, a csicskáztatás a jelenség sokszínűségére, megfoghatatlanságára is rámutat. Mi az alábbiakban a kényszermunka és a házi szolgáltatás kifejezésekkel igyekszünk a tanulmány témájául választott cselekményeket meghatározni.

A kényszermunka (Btk. 193. §) jellemzői a statisztikai adatok alapján

A statisztikai adatok elemzése, ahogy sok más bűncselekmény esetében is, a kényszermunkával kapcsolatban is rendkívül kevés információt tartalmaz (az emberkereskedelemmel kapcsolatos bűnügyi adatok elemzése nemcsak

nálunk nehézkes) (Albrecht, 2019). Az emberkereskedelemhez képest a kényszermunka még kevésbé volt látható a Btk.-ba bekerülése óta, 2013. július elsejét követően. Rendkívül magas a látencia, 2013 és 2020 között csupán egy évben volt tíznél több regisztrált kényszermunka ügy, holott egyes vélemények szerint hazánkban a „házi szolgák” száma ennél lényegesen magasabb (például a Global Slavery Index 2018-as adatai alapján Magyarországon harminchat-ezer „rabszolga” élt) (URL2).

Egy tényfeltáró riport részletesen is beszámolt arról, hogy *„százötven embert tartanak modernkori rabszolgaságban, csicskaként Szarvason. Az egész város tud róla, mindenki név szerint ismeri a csicskákat”* (URL3).

A 2013. július elseje és 2020. június 30-a között hatályban lévő Btk. 193. §-a alapján büntetendő kényszermunka tényállás az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENyÜBS) adatai alapján a hazánkban megvalósított bűncselekmények mindegyike befejezett volt, azt jellemzően itthon és magyar sértett sérelmére valósították meg. Tanulmányunk szempontjából fontos megemlítenünk, hogy a regisztrált kényszermunka ügyekben (a statisztika alapján) leginkább a sértetti feljelentés után kezdődött el a büntetőeljárás. A kényszermunka büntett hazai megjelenésének egyik jellemzője, hogy ezeket főleg a lakóhelyen valósították meg.

A kényszermunka esetén az erőszak, a kiszolgáltatott helyzet kihasználása és a fenyegetés voltak a legjellemzőbb módszerek.

A hivatalos adatok alapján a kényszermunka ügyekben az elkövető és a sértett közötti kapcsolat alapján elmondható, hogy ismerősök voltak, az uzsorás, a szomszéd az, aki elkövetője ennek a cselekménynek.

A rendelkezésünkre álló ismeretek szerint a kényszermunka büntetett felnőtt magyar férfi valósítja meg, aki jellemzően büntetlen előéletű (Windt, 2020).

2021 októberében, e tanulmány írásakor, az elérhető ENyÜBS adatok alapján némi változás mutatkozik: a kényszermunka (Btk. 193. §) miatt indult ügyek száma a sokéves átlaghoz képest magasnak mondható, annak ellenére is, hogy 2020. július elseje óta ez a tényállás nem létezik önállóan, de 2021-ben regisztrálták ezeket az eljárásokat a statisztikában. Emellett 2020. július elsejét követően a statisztika az emberkereskedelem és kényszermunka (Btk. 192. §) tényállás alapján munkacélú kizsákmányolás bűncselekményt is mutat. A jelenlegi adatokból trendeket, messzemenő következtetéseket még nem lehet levonni. Annyi bizonyos csupán, hogy ezen ügyek száma növekszik, amely hosszú távon segít majd megismerni a jelenséget, és közelebb visz minket ahhoz, hogy nagyságrendileg meghatározzuk, hogy hány áldozat lehet.

A kényszermunkával kapcsolatos nyomozások tapasztalatai

Az emberkereskedelem és kényszermunka 2020. július elsejétől egy tényállásban került szabályozásra, lényegében egyszerűbbé vált a munkáltatással összefüggésben megvalósított, valamint a munka jellegű kizsákmányoló, büntetendő magatartások minősítése. Az elkövetési magatartások a gyakorlatban könnyebben értelmezhetők, alkalmazhatók, valamint a minősítési rendszer is átláthatóbbá vált a kényszermunka vonatkozásában a nyomozó hatóságok tapasztalatai szerint.

A statisztikai adatok és a rendőrök gyakorlati ismeretei sokszor távol állnak egymástól, de ez kevésbé magyar sajátosság (Cockbain, Boxers & Vernon, 2020). A kényszermunka ügyekben a nyomozó hatóságok beszámolóai alapján általánosságban megállapítható, hogy kevés olyan esetben indult nyomozás, ahol a sértett maga tett feljelentést. A bűncselekmények többsége más személy bejelentése, névtelen bejelentés, vagy más bűncselekmény elkövetésének gyanúja miatt folytatott eljárásban, az eljáró hatóság észlelése alapján vált ismertté.

A munkáltatással összefüggésben elkövetett emberkereskedelem nyomozási tapasztalatai szerint a sértettek valamennyien valamiféle „megállapodás” alapján váltak áldozattá. Az elkövetők a legtöbb esetben az „önkéntességre, saját akaratra” építve, a nehéz élethelyzetben lévő áldozat „jó szándékú” támogatása okán nyújtott segítségre hivatkozva vették rá őket a beleegyezésre. A beleegyezés kérdéskörének vizsgálata során azonban gyorsan kiderült, hogy az ajánlatok minden esetben egy, az élethelyzetéhez, körülményeihez, lehetőségeihez képest pozitív, minőségi változást, előrelépést kínáltak az áldozatnak. Ilyenek voltak a lakhatás, élelmezés folyamatos biztosítása, a jövedelem, az idősebb, magányos áldozatoknál a családi élet, ellátás, gondoskodás ígérete. A „beleegyezést” követően a segítségnyújtással ellentétes, fokozatosan erősödő kizsákmányoló, bántalmazó magatartást csak jóval később ismerték fel az áldozatok, vagy fel sem ismerték (ez a nemzetközi tapasztalatok alapján is így van) (van Meeteren & Hiah, 2020). Nem ritka az az eset sem, hogy a sértett attól való félelme miatt, hogy a korábbi, kilátástalannak tűnő léthez kell visszatérnie, maradni szeretne a kizsákmányolt helyzetben, mert úgy értékeli, hogy az jobb, mint a korábbi helyzete. (Ez sem egyedi, magyar sajátosság, lásd az ír jellemzőket Doyle, Murphy, C., Murphy, M., s Coppari & Wechsler, 2019.)

A sértettek jelentős része hosszú ideje életvezetési problémákkal, betegségekkel, függőségekkel küzd, hajléktalan, akik, ha fel is ismerték kiszolgáltatott helyzetüket, azt megváltoztathatatlanak gondolták, abba beletörődtek. A büntetőeljárás megindulását követően mindaddig, amíg bizonyosságot nem szereztek arról, hogy van lehetőségük jelenlegi helyzetükből kilépni, vonakodtak vallomást tenni, vagy csak részben tárták fel a történeteket.

A tapasztalatok szerint a biztonságos környezet (védett házak), az áldozatsegítő szervezetek támogatása jelentősen elősegíti az áldozat részvételét a büntetőeljárásban.

A kiszolgáltatott helyzet

„A kiszolgáltatott helyzet olyan helyzet, amelyben az adott személy tényleges vagy elfogadható választási lehetőség hiányában kénytelen alávetni magát az adott visszaélésnek.”¹ (Az irányelv különösen kiszolgáltatott helyzetben lévő személynek tekinti főként a gyermekeket, ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az áldozat kiszolgáltatottságának vizsgálatkor más tényezőket is figyelembe lehet venni, például az áldozat nemét, egészségi állapotát, fogyatékoságát, illetve azt, hogy várandós-e.) Ennek megállapításához szükséges adatok összegyűjtése a nyomozó hatóságok feladata, minden esetben a konkrét bűnügyben a sértett helyzetének, korábbi életkörülményeinek feltárásával lehet leginkább eljutni.

A Legfőbb Ügyészség e témakörben készült iránymutatásaiban foglaltak (KSB. 3771/18/5-I.–NF. 3889/2014/11., és a KSB. 3771/2018/45-II.–NF. 3889/2014/17-II) alapján a nyomozó hatóságoknak nem okoz jelentős problémát a körülmények tisztázása, mindemellett széles körű bizonyítást igényel. A sértett korábbi körülményeinek, helyzetének, választási lehetőségének hiányáról nem csak az áldozat vallomása alapján kaphatunk képet, azonban tény, hogy bizonyos kérdésekben csak ő adhatja meg a választ. Néhány büntetőeljárásban erre a sértett nem volt képes, mely több okra volt visszavezethető (fogyatékoság, szegény, előző életkörülmények rejtése, azok a minimális előnyök, melyeket kizsákmányolása idején megkapott, érzelmi függőség, az általa elkövetett bűncselekmények leplezése). Ezekben az esetekben nem tudta/akarta elmondani a vele történeteket, vagy nem közölt minden információt, vagy csak később közölt további részleteket a vele történekről.

A körülmények lehető legpontosabb feltárása érdekében vallomása mellett további eljárási cselekmények (szakértők bevonása, helyszíni szemle, előző életkörülmények, vagyoni helyzet, további tanúk felkutatása, kihallgatása, bevonása az eljárásba) végrehajtása indokolt. A kiszolgáltatott helyzetre vonatkozó adatok beszerzése minden esetben szükséges, azokban az ügyekben is, ahol az áldozat önmagát nem érzi áldozati helyzetben, nincs tisztában azzal, hogy

1 Az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/EU irányelve (2011. április 5.) az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, 2. cikk (2) bekezdés.

bűncselekmény áldozatává vált. Általános megállapítás az ilyen jellegű ügyekben a nyomozó hatóságok részéről, hogy a sértettek többségében nem tudatosan (bűncselekmény) áldozati mivoltuk mindaddig, amíg komolyabb bántalmazás, kínzás, sanyargatás nem éri őket, vagy a velük azonos helyen tartózkodó áldozatokat. A nyomozások egy részében akkor sem mertek segítséget kérni, az őket sanyargató személyek ellen fellépni, ha számukra is nyilvánvaló volt kizsákmányolásuk.

A kiszolgáltatott helyzet megítélését azonban nehezítheti az eljárásban, hogy a sértettek az elkövetővel vagy az elkövetők valamelyikével valamilyen jellegű „függőségi” viszonyba kerültek az eltelt idő alatt.

Több ügyben számoltak be arról is, hogy nem először zsákmányolták ki őket, korábban is voltak ilyen élethelyzetben, amely azt mutatja, hogy bár sikerült kikerülniük korábbi kizsákmányolóik felügyelete alól, újra áldozattá váltak (Héra, Bakó & Hárs, 2021).

A megoldást azokban az esetekben, amikor az áldozat azonosítása megtörténik, kizárólag az azonnali kiemelés az addigi környezetéből, biztonságba helyezése jelentheti, így mindamelllett, hogy haladéktalanul segítséget kap, megakadályozható az újbóli áldozattá válás, valamint az elkövetők további befolyása, amely a büntetőeljárás sikeres lefolytatását jelentősen megnehezítheti, vagy akár ellehetetlenítheti.

Az elkövetők

A bűncselekmény elkövetői nagyon rövid időn belül, olykor még a kizsákmányoló tevékenységüket megelőzően alakítanak ki az áldozatokkal egyfajta alá-főlé rendeltségi viszonyt, gyorsan a hatalmuk, befolyásuk alá vonják őket. Ezek közül a leggyakrabban tapasztalt módszerek:

- meglévő függőségek (alkohol, drog, dohányzás) kihasználása, fenntartása, elősegítése, néhány esetben a függőség kialakítása;
- személyes kapcsolatok fenntartásának, kialakításának irányítása, befolyásolása;
- okmányok, mobiltelefon valótlan indokokkal történő elvétele, elzárása;
- szabad mozgás akadályozása, korlátozása, folyamatos felügyelete;
- valótlan ígéretek a jövőt illetően, folyamatos tévedésben tartás;
- szabad akarat megtörése fenyegetéssel, fizikai bántalmazással, sanyargatással.

A kényszermunka bűncselekményt tartalmazó ügyeket az elkövetés módszere, helye és jellege alapján négy nagyobb csoportba lehetett sorolni (Windt, 2020).

Elenyésző esetben, de előfordultak a büntetés-végrehajtási intézetekben és kollégiumokban zajló „klasszikus” csicskáztatásos ügyek, amikor az egyik bent lakó a másik félelmét kihasználva a saját feladatainak ellátására kötelezi a sértett felett. Emellett a hazai kényszermunka egyik jellemzője a ház körüli munka (mással történő) elvégzetése. A munkacélú kizsákmányolások esetében jellemző, hogy magukhoz költöztetik áldozataikat, így is biztosítva az áldozat kiszolgáltatott helyzetének fenntartását, amelyet folyamatosan erősítenek is.

Emellett előfordult az is, amikor az elkövető albérlőként költözött a sértetthez – eleinte segítőként –, a sértett ingatlanába, ahol lassan megszerezte az uralmat a sértett fölött. Ez kevésbé hosszú ideig tartó elkövetés volt.

Ezekben az ügyekben a sértettek sokkal inkább mertek a rendőrséghez fordulni segítségért.

Az azonos lakóhely fenntartása egyrészt a környezet számára láthatatlanná teszi a kiszolgáltatottság, kizsákmányolás mibenlétét, másrészt tanúk és bizonyítékok nélkül nehezebben vonható kétségbe az elkövetők „jó szándékú segíteni akarása” a nehéz helyzetben lévő, hajléktalan, fogyatékos, ellátás nélküli, magányos stb. áldozat részére. Különösen azokban az esetekben nehéz az elkövetők védekezését megcáfolni, amikor az áldozat állapota miatt nem képes felidézni a vele történeteket, vagy az elkövetővel és annak rokonaival már kialakult egy „függőségi viszony”, amely miatt szinte családjának tekinti kizsákmányolóit, és nem érzi magát áldozatnak. Nem ismerik fel a helyzetüket, vagyis azt, hogy számukra ez milyen hátrányokat okozott. A nyomozások tapasztalatai alapján előfordult, hogy egy-egy áldozat még akkor sem ismerte fel kiszolgáltatott helyzetét, amikor kizsákmányolóik vagyonuk, ingatlanuk eladására, tulajdonjog átruházására, ajándékozására vették rá őket, vagy esetleges rendszeres jövedelmüket (nyugdíj, szociális juttatás) vették el tőlük folyamatosan. Amennyiben a háztartási, házkörüli teendők elvégzése mellett egyéb munkát is el kell végeznie az áldozatnak (idényjellegű mezőgazdasági munkák, építőipari segédmunkák, állatgondozás), akkor a munkáltatóval a kapcsolatot kizsákmányolóik tartották, bérüket ők kapták kézhez, abból az áldozatnak nem vagy csak minimális összeget adtak át.

Az emberkereskedelem és kényszermunka vagyont generáló bűncselekmény, így a bűncselekményből származó jövedelmek és a bűncselekményekhez kapcsolódó egyéb javak felkutatására, azonosítására és a vagyonzbiztosítás érdekében teendő feladatokról szóló 20/2018. (V. 31.) ORFK utasítás értelmében kötelezően vizsgálni kell a bűncselekményből származó vagyon elvonásának a lehetőségét.

Ez különösen azokban az ügyekben merült fel, ahol a hajléktalan szállók mellett a kórházakban történő toborzást követően a cél a kényszerkoldultatás volt,

amelynek során a kiszolgáltatott helyzetű, sok esetben végtaghiányos, rossz egészségi állapotban lévő sértett napi 10–12 órát volt kénytelen – időjárástól függetlenül – az utcán tölteni. (Ezzel kapcsolatban említendő a Heves Megyei Főügyészség 719/2014 számú ügye. A Heves Megyei Főügyészség a Legfőbb Ügyészségi iránymutatását követően felülvizsgálati indítványt nyújtott be a Kúria részére, amelyet 2019. október 24-én tárgyaltak. A Bfv. II. 600/2019/13 számú Kúriai végzés a jogerős másodfokú ítéletet hatályon kívül helyezte, és az Egri Törvényszéket új elsőfokú eljárásra utasította. Ebből született egy BH is: BH 2020.2.30 Emberkereskedelem – és nem kényszermunka – büntette valósul meg, ha a munkavégzésre kényszerítés kiszolgáltatott személy sérelmére, e helyzetének a kihasználásával, előny szerzése érdekében történik, és az elkövető kizsákmányolás céljából sértetteket toboroz, szállít és elszállásol. Btk. 192. §, 193. §.)

A nyomozó hatóságok tapasztalatai szerint azonban problémát jelent az emberkereskedelem és kényszermunka törvényi tényállásában meghatározott „rendszeres előnynek” a Btk. 74. § (1) és (2) bekezdésében meghatározott vagyoneklobzással érintett vagyonnak való megfeleltetése, a szerinti meghatározása. Ez különösen az olyan munkajellegű kizsákmányolásoknál igaz, ahol a „rendszeres előny” kézzel foghatóan nem határozható meg, például amikor az elkövetési magatartás kizárólag az elkövető, valamint családtagjai szükségleteinek kielégítésére irányuló munkavégzésre való kényszerítésben, rábírásban jelenik meg. A vagyoni hátrány, illetve a szerzett vagyoni előny meghatározása különösen nehéz akkor, amikor a sértett tevékenysége például az ügynevezett házi munkákra korlátozódik (háztáji ellátása naponta, takarítás, kerti és udvari munka stb.). Emellett ide sorolhatók azok az esetek is, amikor a sértett valamilyen jogcímen kapott szociális járandóságát az elkövetők helyette felveszik, egy bizonyos részét az áldozatra költik, vagy teljes egészében saját megélhetésükre fordítják (például élelmiszer, alkohol, dohánytermék vásárlása).

A nemzetközi szakirodalom szerint az elkövetők a kevéssé szabályozott területeket próbálják kihasználni, leginkább a szezonálisakat: mezőgazdaság, takarítás, építkezés, halászat stb. Ahol külföldit „alkalmaznak”, sok esetben legális foglalkoztatás és a munkacélú kizsákmányolás közötti szürke zónát igyekeznek megteremteni: sokan az eredeti országuk minimálbérét kapják csak, de a tapasztalatok alapján ez hazánkban kevéssé jellemző. Magyar sértett sérelmére viszont Hollandiában követtek el munkacélú emberkereskedelmet, amely miatt ott büntetőeljárás is indult. A férfi sértett napi 35 eurót keresett autósóssal Eindhovenben, a munkaidő 9–20 óráig tartott, a szállásért 250 eurót vontak le a fizetéséből, bántalmazták, megfenyegették. Egy magyar nő végezte itthon a toborzást, hirdette a jól fizető állást, de az elkövetők nem magyarok voltak.

A gyanúsítottak munkavállalóikat kizsákmányolták, kizárólag külföldieket foglalkoztattak, akik holland nyelvtudás hiányában nem tudták milyen jogokkal rendelkeznek (Windt, 2020).

Hazánkban a klasszikus harmadik országbeliek munkacélú kizsákmányolásával kapcsolatos eset alig volt, ezzel összefüggésben a nemzetközi jelentések mindig megfogalmazzák aggodalmukat. Hangsúlyozandó, hogy a férfi áldozatok, különösen a külföldiek, a számukra járó áldozatsegítő szolgáltatásokat ritkán kívánják igénybe venni.

Egy pakisztáni nő esete a sajtóból vált ismertté:

„2019-ben Budapestre érkezett két férfit munkaadójuk a csepeli háza pincéjében szállásolta el. A pakisztáni nő elvette szakácsai iratait, napi 14–18 órát dolgoztatta őket, a megbeszélt bérnek pedig csak töredékét fizette. A szakácsokat a nő többi között azzal félemlítette meg, hogy ha a hatóságokhoz fordulnak, lopással vádolja meg és börtönbe juttatja őket, illetve vissza fogja vonatni a vízumukat, és kitoloncolásuk után tönkreteszi Pakisztánban élő családjaik életét is. A XXI. kerületi rendőrök egy másik eljárással kapcsolatban szereztek tudomást a szakácsok életkörülményeiről, és nyomozást indítottak az étteremtulajdonos ellen. A nyomozók 2020. június 16-án gyanúsították meg a pakisztáni nőt.” (URL4).

Ezt követően 2021-ben az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóságon egy 37 éves, építőipari munkásként dolgozó mongol férfit sikerült emberkereskedelem áldozataként azonosítani, azonban a részére felajánlott áldozatsegítési szolgáltatásokkal nem kívánt élni.

„Engedélyügyi eljárásban, a munkavállalási célú tartózkodási engedély hosszabbítása kapcsán került azonosításra az OIF Budapesti és Pest megyei Regionális Igazgatóságának ügyfélszolgálatán. A munkáltatója biztosítás és járulékok fizetésére hivatkozva visszatartotta a fizetését, elvették a tartózkodási engedélyét és csak 200 ezer forint fejében lettek volna hajlandók visszaadni.”²

A jogi képviselő ezt követően, 2021. július 20-án e-mail útján ugyanazon munkáltató alkalmazásában állt további három fő mongol állampolgár sérelmére elkövetett cselekményről értesítette a főigazgatóságot. Ezekben az ügyekben tudomásunk szerint a büntetőeljárásokat megszüntették.

2 Az áldozat azonosításról készült, EKAT-ban rögzített adatlap adataiból.

Egy eset bemutatása és annak tanulságai

Az alábbiakban a bűnügyi iratban és a vádiratban található adatok alapján egy anonimizált esetet mutatunk be részletesebben.

A tanulmány írásakor a vádiratot már benyújtották, azonban az elkövetők bünyességét a bíróság még nem állapította meg.

Egy városi rendőrkapitányság nyomozói kábítószer birtoklása miatt indított eljárásban, házkutatás végrehajtása céljából egy kistelepülésen kerestek fel egy ingatlant. A kényszerintézkedéssel érintett és kábítószer-fogyasztással gyanúsítható férfi lakóhelyén kábítószerrel nem találtak, ugyanakkor több személy nevére kiállított személyes okmányok, tulajdonjog átruházásról szóló iratok, illetve gépjármű adás-vételi szerződések is elő kerültek.

Az ingatlan mellett lévő 8 m² alapterületű nyári konyhában egy férfi lakott, aki a rendőröknek elmondta, hogyan került oda, és miként él ott a férfivel és annak élettársával.

Az elmondottak és a helyszínen tapasztaltak alapján az intézkedő rendőrök megállapították, hogy a nyári konyhában élő idős férfi feltehetően emberkereskedelem áldozata. Az eljárást ennek megfelelően folytatták tovább, és értesítették az eljárás lefolytatására hatáskörrel rendelkező illetékes főkapitányságot.

A 66 éves férfi kihallgatásakor elmondta, hogy otthona leégett, és a helyzetével, körülményeivel (munka, jövedelem, család nélkül) tisztában lévő, őt korábban jól ismerő elkövető felajánlotta neki, hogy lakjon nála. A lakhatásért dolgoznia kell, de a munka jellegéről nem tájékoztatta. A szóbeli megállapodás szerint jó körülmények között, egy nyári konyhában élhet, a munkáért kapott keresményét megtarthatja. Megígérte a sértettnek azt is, hogy bejelenti őt az ingatlanba állandó lakosnak, legyen lakcíme, de később kiderült, az ingatlan csak bérlemény volt.

Az áldozat 2018 júliusában költözött az ingatlan nyári konyhájába, ahol egészen a rendőrök 2020. februári kitérkezéséig élt. A helyiséget beköltözése előtt ki kellett takarítani, abban egy heverő, egy hokedli és egy szekrény volt. Tisztálkodási lehetőség és WC nem volt, ezen szükségleteit az udvaron kellett elvégeznie.

Odaköltözését követően a hétfvégén a ház körüli teendőket és annak felújításával kapcsolatos építőipari munkálatokat kellett elvégeznie (kertrendezés, kaszálás, gépkocsi mosás, gépkocsi felhajtó betonozása), amiért pénzt nem kapott, hétközben pedig kizsákmányolója vitte különböző építkezésekre dolgozni másokkal együtt. Az ígért napi 8000 forint munkabérből reggel 2000 forintot kapott, a fennmaradó 6000 forintot nem kapta meg. Az áldozat megtartott munkabérből az elkövető a nyomozás adatai szerint legalább 2 400 000 forinttal gazdagodott.

A napi nehéz fizikai munka után általában egy tál ételt kapott vacsorára, de többször előfordult, hogy még azt sem. Az idős férfi testsúlya a munkavégzés és a rendszertelen étkezés következtében 54 kilogrammról 47 kilogrammra csökkent. Az áldozatot kizsákmányolója soha nem szólította a nevében, mások előtt is rabszolgájának nevezte, gyakran kiabált vele, pofon ütötte, és amikor nem tudott aludni, a sértetettnek is ébren kellett vele eltöltenie az éjszaka egy részét.

Hétvégén többször azért kellett hajnalban felkelnie, hogy az elkövető és annak élettársa által használt lakóházban kitisztítsa a kályhát és begyűjtson. A sértett által lakott nyári konyhában kályha nem volt, egy hőszigetelt kapott melegítésre, amit az elkövető a tél folyamán időszakosan többször elvitt tőle, mivel túl sok áramot fogyasztott.

A sértett az ingatlan területéről elmehetett, de ehhez engedélyt kellett kérnie, és mindig meg kellett mondania, hogy hová megy. Egy alkalommal, mikor engedély nélkül hagyta el lakóhelyét, visszaérkezését követően kizsákmányolója szigetelőszalaggal kezeit hátra kötözte, nyakába láncot tett és a kerítéshez kikötözte. A sértett elmondása szerint további két alkalommal kötözte ki őt ilyen módon azért, mert közölte vele, hogy nem akar ott lakni és neki dolgozni.

Nem csak munkavégzésre kényszerítette, egy alkalommal a közeli városba mentek az elkövető barátjával hárman, ahol egy korábbi mindhármuk által ismert nőt vettek fel az autóba. A nő önként ment velük a sértett lakóhelyére, ahol a nyári konyhában a részeg barátját arra utasította a házigazda, hogy erőszakolja meg a nőt. A szexuális erőszakot követően a jelenlévő idős sértettet utasította arra, hogy közösjön a nővel. Az elkövető mindkét esetről telefonjával felvételt készített.

A sértett többször töltötte idejét a közeli kocsmában, ahol panasolta életkörülményeit a pultos nőnek, aki későbbi kihallgatása alkalmával elmondta, hogy a „kisöreg” alkalmanként beszélt neki az őt ért sérelmekről. Továbbá több személyt említett, akik hozzá hasonló körülmények között, hosszabb-rövidebb ideig éltek az ingatlanban. A végrehajtott eljárási cselekmények (előzménykutatás, adatkérések, tanúkihallgatások) alapján további két áldozatot azonosítottak az eljárásban.

Az egyik áldozat elmondta, hogy hajléktalan szállón volt, amikor megjelent ott két, számára ismeretlen személy, akik egy „puccos helyen” munkát és ellátást ígértek neki. Az ajánlatot elfogadta, mire a két férfi autóba ültette és a 190 km távolságra lévő településre vitték, ahol egy férfi (azonos az idős sértett kizsákmányolójával) a két férfinak 70 000 forintot fizetett érte. Két hétig tartózkodott ott, a nyári konyhában szállásolták el – a már ott lakó sértett mellé –, egy szekrényajtón aludt a földön, amin volt egy matrac. Élet- és ellátási körülményei azonosak voltak a másik áldozatával. Dolgoznia egyszer kellett (vaskerítés

szétszedése), ezen kívül a csikkeket kellett összeszednie az udvaron alkalmanként. Többször próbált onnan eljönni, de amint észrevették a szándékát az öt megvásárló férfi megfenyegette, hogy megveri és úgy is megtalálja őt bárhol. Egy alkalommal sikerült a háztól eljönnie, buszra szállt, de amint észrevették, hogy eltűnt, megtalálták és visszavitték. A szökése után az elkövető azt mondta neki, addig nem mehet el tőle, amíg az érte kifizetett összeget le nem dolgozza. Nem sokkal ezt követően az áldozat ismét megszökött, a szomszédos településre gyalogolt, ahol a rendőrség értesítéséhez segítséget kért. A sértettel kapcsolatos előzménykutatás során az eljáró hatóság megállapította, hogy eltűnés miatt körözését rendelték el, valamint korábban, autóbalesetben elszenvedett egészségkárosodása (fejsérülés) következtében gondnokság alatt áll.

A harmadik áldozatot a közeli város hajléktalan szállóján kereste fel az elkövető, és építőipari segédmunkát ajánlott neki napi 9000 forintos munkabérral. A 61 éves férfi többnapos munkáért mindössze 5000 forintot kapott. A hajléktalan szálló tatarozása miatt a sértettnek nem volt hová mennie, munkaadója felajánlotta neki, hogy költözzön hozzá, szállást és ételmeztést kap, valamint napi 2000 forintot a munkavégzésért. Az ajánlat elfogadása után a sértettet az udvaron álló kisbuszban helyezte el kizsákmányolója, amelyben fűtési lehetőség nem volt, ételmeztési és tisztálkodási körülményei ugyanolyanok voltak, mint a többi áldozatnak, vacsorát alkalmanként nem kaptak, az udvaron tisztálkodhattak, anyagszere szükségleteiket az udvar gazos területén vagy a közeli kocsmában mellékhelyiségében végezheték el.

A napi munkavégzésen felül neki házkörüli teendőket is el kellett látnia, a munkabér az ígért 2000 forint helyett rövid időn belül csak 1000 forint volt.

Személyazonosító igazolványát, lakcím kártyáját, közgyógyellátási igazolványát (amit később az elkövető hálószobájában foglaltak le) feltehetően akkor vette el kizsákmányolója, amikor kabátját annak autójában felejtette. Okmányai eltűnéséről a sértett azt gondolta, hogy valahol elveszítette.

A több szálon futó nyomozás során a kábítószer-birtoklás, szexuális erőszak, szexuális kényszerítés, okirattal visszaélés, közokirat hamisítás elkövetése megalapozott gyanújának alátámasztásához szükséges bizonyítékok összegyűjtése mellett az áldozatok által feltárt kizsákmányoló magatartás, az elkövető pénzügyi gyarapodása, a sértettek kiszolgáltatott helyzetének alátámasztásához szükséges bizonyítékok beszerzése komoly feladatot jelentett az eljáró nyomozó hatóságoknak. Ennek érdekében alapos helyszíni szemlét, kutatást követően számtalan adatkérést hajtottak végre, 26 tanút hallgattak ki, a vagyonfelderítés érdekében adatkérésekkel ellenőrizték a gyanúsított és annak élettársa jövedelmi viszonyait (NAV, hitelintézetek, Központi Hitelinformációs Rendszert Működtető Zrt., Kormányhivatal Egészségbiztosítási Pénztári Szakigazgatási Szerv, Western

Union, Intercash Zrt., Exclusive Cash Zrt., Magyar Posta Zrt. stb.). Mindemellett a bűncselekmények elkövetésének bizonyításához indokolt volt a lefoglalt mobiltelefonok adatainak mentése, elemzése-értékelése, szakértők kirendelése (igazságügyi toxikológiai, pszichológiai, elmeszakértői, írászakértői vélemények). Az újabb adatok ismeretében folyamatos elemző-értékelő munkát követően a sértettek többszöri kihallgatása elkerülhetetlen volt.

Tovább nehezítette a bizonyítást, hogy két sértett a vallomását visszavonta a nyomozás alatt, az egyik sértett ellentétes tartalmú vallomását közjegyző által hitelesített okiratba foglaltan, postai úton küldte meg a letartóztatásban lévő gyanúsított meghatalmazott védője. A sértett későbbi kihallgatása alkalmával elmondta, hogy a gyanúsítotthoz közeli személyek kérték meg, hogy vonja vissza vallomását, aminek ő eleget tett. Ezért pénzt nem kapott, nem fenyegettek és nem kényszerítették. Az ügyvédhez és a közjegyzőhöz önként ment, az általa készített iratot elmondása szerint nem olvasta el, csak kérésre aláírta. Az okirat keletkezésének körülményeit, az érintettek büntetőjogi felelősségét külön eljárásban vizsgálják.

A másik sértett esetében egy távoli város egyik postáján adtak fel nyilatkozatot a vallomása visszavonásáról. Az eljáró hatóság a nyilatkozat feladása körülményeinek vizsgálata alapján (postai kamerafelvételek beszerzése, elemzése) megállapította, hogy azt nem a sértett adta fel. A felvételek alapján teljes bizonyossággal nem lehet megállapítani a feladó személyazonosságát, de hasonlóságot az érdekelték körében igen. Ennek alapján újabb eljárási cselekmények végrehajtását követően sikerült megállapítani a visszavonó nyilatkozat postára adójának személyazonosságát. Az eljárás folytatását nehezítette, hogy a sértett eltűnt, így folytatólagos kihallgatására nem volt mód. Tartózkodási helyének megállapítását követően, ismételt kihallgatása alkalmával elmondta, hogy a hajléktalan szállón keresték meg őt az onnan majd 200 km-re élő személyek, akik egy előre elkészített visszavonó nyilatkozattal érkeztek. Az aláírásért 30 000 forintot ajánlottak neki, melyet ő elfogadott. Az érintettek büntetőjogi felelősségét ebben az esetben is külön eljárásban vizsgálják.

A nyomozás a folyamatos munka ellenére másfél évig tartott, a gyanúsított letartóztatása és ügyészi felügyelet mellett. A gyanúsított végig tagadta bűnöségét, a tanúkihallgatások alapján a lakókörnyezetben több személy tisztában volt a sértettek életkörülményeivel, de voltak olyanok is, akik a gyanúsított segítő szándékát, jóakarátát nem vonták kétségbe. Mindemellett több tárgyi eszközt is sikerült felkutatni a bizonyítás érdekében.

Az eljáró nyomozó hatóság két rendbeli a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 192. § (2) bekezdésébe ütköző és a (4) bekezdés c) pontja szerint minősülő emberkereskedelem büntett;

- egy rendbeli, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 192. § (2) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés i) pontja szerint minősülő emberkereskedelem büntett;
- három rendbeli, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 194. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés c) pontja szerint minősülő a sértett sanyargatásával elkövetett személyi szabadság megsértése büntett;
- egy rendbeli, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 197. § (1) bekezdés a) pontjába ütköző és a szerint minősülő erőszakkal, illetve az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel elkövetett szexuális erőszak büntett – figyelemmel a Btk. 14.§ (1) bekezdésére – mint felbújtó;
- egy rendbeli, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 196. § (1) bekezdésébe ütköző és a szerint minősülő szexuális kényszerítés büntett;
- hét rendbeli, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 342. § (1) bekezdés c) pontjába ütköző és a szerint minősülő közokirat-hamisítás büntett;
- három rendbeli, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 346. § (1) bekezdés c) pontjába ütköző és a szerint minősülő okirattal visszaélés bűncselekmények elkövetésének megalapozott gyanúját közölte a gyanúsítottal. Az illetékes ügyészség valamennyi bűncselekmény vonatkozásában vádiratot nyújtott be az illetékes bírósághoz.

Befejezés

A munkacélú kizsákmányolás, a munkáltatással kapcsolatban elkövetett emberkereskedelem elleni küzdelem nemcsak a magyar hatóságoknak okoz nehézséget. A jelenség komplexitása, az érdekelt felek megtalálása, az információszerzés és a bizonyítás más országokban is kihívások elég állítja a hatóságok tagjait. Erre jó példa a finn HEUNI szervezet 2018–2020 között zajló programja, amelyben a munkacélú kizsákmányolás pénzügyi modelljét igyekeztek feltárni a három balti állam és Bulgária gyakorlatán keresztül (Flows of illicit funds and victims of human trafficking: uncovering the complexities 2018–2020, [URL5](#)).

A munkacélú kizsákmányolás hazai fő megjelenési formája az úgynevezett házi szolgátság, a ház körüli munkáltatás, sok esetben emellett bűncselekmények elkövetésére kényszerítés. A ház körüli munkáltatás, a lakóhelyen történő kizsákmányolás az egyébként is látenciában lévő cselekményeket még inkább a négy fal közé rekeszti. Ezekben az ügyekben rendkívül fontos a közösség szerepe. A részletesen bemutatott esetben is a környezet tudhatta, láthatta, hogy valaki él a nyári konyhában, sőt a pultos nőnek be is számolt a kocsma látogatásakor

a sértett arról, hogy milyen körülmények között kénytelen létezni. Ha a pultos nő tudja és ismeri azokat a lehetőségeket, ahova bejelentést tehetett volna, a sértett talán korábban kiléphetett volna ebből a helyzetből. Az ismertetett nyomozás mindhárom sértettjét rögtön az első kihallgatásuk alkalmával tájékoztatta az eljáró nyomozó hatóság biztonságos elhelyezésük lehetőségéről. Ennek ellenére, csak egyikük kért segítséget az úgynevezett „védett házba” elhelyezéséhez, így ő volt az egyetlen, akit nem találtak meg, akit nem befolyásoltak az eljárás alatt, és aki ezáltal esélyt kapott arra, hogy biztonságos körülmények között, segítséggel folytathassa és talán megváltoztathassa addigi életét.

Felhasznált irodalom

- Albrecht, H.-J. (2019). Measuring Human Trafficking. In Haverkamp, R., Herlin-Karnell, E. & Lernerstedt, C. (Eds.), *What is wrong with Human Trafficking?* (pp. 37–51). HART.
- Cockbain, E., Boxers, K. & Vernon, L. (2020). Using Law Enforcement Data in Trafficking Research. In Winterdyk, J. & Jones, J. (Eds.), *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking*, (pp. 1709–1732). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63058-8_100
- Council of Europe (2021). *Guide on Article 4 of the European Convention on Human Rights*. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_4_ENG.pdf
- Doyle, D. M., Murphy, C., Murphy, M., s Coppari, P. R. & Wechsler, R. J. (2019). ‘I Felt Like She Owns Me’: Exploitation and Uncertainty in the Lives of Labour Trafficking Victims in Ireland. *The British Journal of Criminology*, 59(1), 231–251. <https://doi.org/10.1093/bjc/azy025>
- Héra G., Bakó Cs. & Hárs M. (2021). *Az emberkereskedelem férfi áldozatainak egyedi ellátási igényei*. <https://emberkereskedelem.kormany.hu/download/4/fc/d2000/Az%20emberkereskedelem%20%C3%A9rfi%20%C3%A1ldozatainak%20egyedi%20ell%C3%A1t%C3%A1si%20ig%C3%A9nyei.pdf>
- Irk F. (2020). A munkavégzők kizsákmányolása és az európai értékek védelme. In Madai S., Pallagi A. & Polt P. (Szerk.), *Sic itur ad astra, Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére* (pp. 241–249). Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Plant, R. (2015). Forced Labour, Slavery and Human Trafficking: When do definitions matter? *Anti-Trafficking Review*, (5), 153–157, http://gaatw.org/ATR/AntiTraffickingReview_issue5.pdf
- Ricard-Guay, A. & Hanley, J. (2020). The Challenge of Addressing Both Forced Labour and Sexual Exploitation. In Winterdyk, J. & Jones, J. (Eds.), *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking* (pp. 287–302). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63058-8_16
- van Meeteren, M. & Hiah, J. (2020). Self-Identification of Victimization of Labour trafficking. In Winterdyk, J. & Jones, J. (Eds.), *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking* (pp. 1605–1618). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63058-8_86

Windt Sz. (2020). Az emberkereskedelem és a kényszermunka jellemzői egy empirikus vizsgálat alapján. In Vókó Gy. (Szerk.), *Kriminológiai Tanulmányok 57* (pp. 192–215). Országos Kriminológiai Intézet.

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: *The European Court Of Human Rights Case Of Chowdury And Others V. Greece*. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-172701%22%5D%7D>

URL2: *Modern Slavery: A Hidden, Every Day Problem*. <https://www.globallslaveryindex.org/>

URL3: *Szarvason mindenki név szerint ismeri a csicskakat*. <https://abcug.hu/szarvason-mindenki-nev-szerint-ismeri-a-csicskakat/>

URL4: *Pakisztáni nő dolgoztatott éhbérért pakisztánt egy budapesti étteremben*. <https://infostart.hu/bunugyek/2021/02/28/pakisztani-no-dolgoztatott-ehberert-pakisztant-egy-budapesti-etteremben>

URL5: *FLOW. Flows of illicit funds and victims of human trafficking: uncovering the complexities*. <https://heuni.fi/-/flow>

URL6: *Emberkereskedelem elleni küzdelem Magyarországon*. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/eu-countries/hungary_en

URL7: *Az emberkereskedelem és kényszermunka*. <https://jogaszvilag.hu/vilagjogasz/az-emberkereskedelem-es-kenyszermunka/>

Alkalmazott jogszabályok

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2013. évi XVIII. törvény, az Európa Tanács Emberkereskedelem Elleni fellépésről szóló egyezményének kihirdetéséről

Az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/EU irányelve (2011. április 5.) az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Balogh K. & Windt Sz. (2022). A munkáltatással összefüggésben elkövetett emberkereskedelem jellemzői elméleti és gyakorlati szempontból. *Belügyi Szemle*, 70(2), 259–275. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.3>

Nemzetközi bűnügyi együttműködés, közös nyomozócsoport magyar-német-román relációban

International cooperation in criminal matters, Joint Investigation Team involving Hungary, Germany, Romania

Kolozsi Bálint

Dr. osztályvezető, rendőr százados,
Nemzeti Nyomozó Iroda, Felderítő Főosztály,
Emberkereskedelem Elleni Osztály
kolozsibalint@nni.police.hu

Absztrakt

Cél: A nemzetközi méreteket öltő szervezett bűnözés folyamatos alakulása és rendkívüli adaptációs képessége a rendőri és az igazságügyi együttműködés szereplőit mindig új kihívások elé állítja, hazai és nemzetközi szinten egyaránt. A szervezett bűnözés jelentette kihívásokra valós idejű proaktív válaszokat kell adni. Erre a rendvédelmi hatóságok határokon átnyúló bűnügyi együttműködési mechanizmusa és az ezt elősegítő nemzetközi jogszabályi környezet megfelelő lehetőséget biztosít. A súlyos és szervezett bűnözés ellenében ható közös és koordinált rendőri és igazságügyi fellépéshez a nemzetközi bűnügyi együttműködés eszközrendszerének széles spektruma áll a szakemberek rendelkezésére, amelyek közül kiemelkedik a tanulmány fókuszában álló közös nyomozócsoport együttműködési formája. A tanulmány az államhatárokon átlépő bűnözés jelenségére adott válaszul bemutatja a bűnügyi együttműködés transznacionálissá válásához vezető folyamatot, a rendőri és igazságügyi együttműködés között húzódo különbségeket, hogy így eljusson a közös nyomozócsoporthoz mint az integrált bűnüldözés egyik kiemelkedő és követendő kooperációs formájához, a rendőri és igazságügyi együttműködés zászlóshajójához. A tanulmány célja – a fentiekre tekintettel – a nemzetközi bűnügyi együttműködés elméleti ismeretanyagának rövid összefoglalásán túlmenően a közös nyomozócsoport hozzáadott értékének bemutatása, mindezt az együttműködési forma saját nyomozások keretében történő alkalmazhatóságának gyakorlati tapasztalatain keresztül szemléltetve.

Módszertan: A közös nyomozócsoport létrehozásának feltételei, jogszabályi háttere, működési mechanizmusa általánosságban, és egy konkrét, emberkereskedelem büntett elkövetése miatt folyamatban lévő, magyar-német-román

relációban megvalósuló közös nyomozócsoport példáján keresztül is ismertetésre kerül, rámutatva egyúttal az eljárási jogsegélyek és közös nyomozócsoportok között tapasztalható főbb eltérésekre. A tanulmány a nemzetközi bűnügyi együttműködésből származó legjobb gyakorlatokra épít, a saját ügyekben megszerzett tapasztalatokat is kihangsúlyozva.

Megállapítások: A közös nyomozócsoport alkalmazása a komplex és kiterjedt bűnügyi együttműködést igénylő, több tagállam által folytatott nemzetközi nyomozások sikerét nagymértékben előmozdítja.

Érték: A tanulmány megerősíti a közös nyomozócsoportok nyújtotta lehetőségek kiaknázásának szükségét, egyúttal az együttműködési forma fokozottabb alkalmazásának igényét, ezek mellett pedig kitér a bűnügyi együttműködés nemzetközivé válásának folyamatára.

Kulcsszavak: rendvédelem, nemzetközi bűnügyi együttműködés, információcsere, közös nyomozócsoport, emberkereskedelem

Abstract

Aim: The constant development and extraordinary adaptability of organized crime at international level always poses new challenges for law enforcement and judicial practitioners, both domestically and internationally. There is a need for real-time, proactive responses to the challenges posed by organized crime. The cross-border cooperation mechanism in criminal matters amongst law enforcement authorities and the international legal environment in place appropriately facilitates this process. A wide range of tools for international cooperation is available to professionals for joint and coordinated police and judicial action against serious and organized crime, including the Joint Investigation Team, as an outstanding format of these tools, which is the focus of this study. As a law enforcement response to the phenomenon of cross-border crime, the study presents the evolving process of cross-border cooperation in criminal matters, also highlighting the differences between police and judicial cooperation, then elaborates the mechanism of Joint Investigation Team, as one of the outstanding and covetable cooperation form of integrated law enforcement, as the flagship product of police-to-police and judicial cooperation. The aim of the study is to give a short theoretical summary on the subject of international cooperation in criminal matters and to demonstrate the added value of the JIT, by illustrating the experience of the applicability of this form of cooperation perceived in the course of investigations.

Methodology: The conditions, requirements for setting up a joint investigation team, its legal and operational background are described in general terms, and the

study also presents an up-and-running joint investigation team into trafficking in human beings, involving Hungarian-German-Romanian authorities, pointing out the main differences between international letter of request and joint investigation teams. For this reason the study builds on best practices experienced in the framework of international law enforcement cooperation, highlighting lessons learned in domestic investigations too.

Findings: The use of a joint investigation team greatly facilitates the success of those international investigations, which require complex and extensive criminal cooperation between the affected Member States.

Value: The study reinforces the need to exploit the possibilities of the JITs, as well as the need to make greater use of this form of cooperation. In addition, it covers the international evolution of police cooperation.

Keywords: law enforcement, international cooperation in criminal matters, information exchange, JITs, human trafficking

A bűnügyi együttműködés nemzetközivé válásának folyamata

Hazánk európai uniós csatlakozását követően, teljeskörű schengeni¹ tagságunk elnyerésével a határok szimbolikus értelemben, a belső határellenőrzések fizikai értelemben is megszűntek, az emberek tagállamok közötti mozgásszabadsága nemcsak a munkaerőpiac, hanem a bűnözés területén is új távlatokat nyitott. A globalizáció folyamatát követő bűnözés fokozatosan vált transznacionálissá, ebben hazánk szempontjából a schengeni térséghez történt csatlakozásunk fontos mérföldkőnek számított, ez pedig indokoltá tette az államok nemzetközi szintű összefogását a nemzetközivé vált bűnözéssel szemben. Ezzel együtt előtérbe kerültek olyan bűncselekmény-kategóriák, amelyek szűkeképpen magukban hordozták azt a nemzetközi elemet, amely a tagállamok közötti bűnügyi együttműködést prioritássá tette a hatékony bűnüldözési feladatok ellátása, és ezzel a főként szervezett bűnözői csoportok által elkövetett, nemzetközi szinten megvalósuló, nemzetközi jelleggel bíró bűncselekmények

1 A luxemburgi Schengenben 1985. június 14-én az akkori Európai Gazdasági Közösség öt tagja – Belgium, Hollandia, Luxemburg, Franciaország és az akkori Német Szövetségi Köztársaság – által aláírt Schengeni Megállapodás a részes államok közötti közös határaikon gyakorolt határellenőrzés fokozatos megszüntetéséről rendelkezett, létrehozva az úgynevezett „schengeni övezetet”, ugyanakkor nemzetközi szinten először szabályozta a rendőri együttműködést, többek között a menekültügy, vízümpolitika és a külső határellenőrzés területén. A megállapodást 1990. június 19-én kibővítették a Schengeni Végrehajtási Egyezményrel (SVE), amely meghatározta a megállapodás megvalósításának folyamatát, gyakorlati alkalmazhatóságát.

(emberkereskedelem, embercsempészás, kábítószer-kereskedelem, lőszerrel, lőfegyverrel visszaélés stb.) visszaszorítása és a szervezett bűnözői csoportok felszámolása érdekében.

Az Európai Unióhoz csatlakozásunkat megelőzően és azt követően hazánk eleget tett jogharmonizációs kötelezettségeinek, annak érdekében, hogy saját belső joganyagát a lehető legközelebb hozza az EU-s (közösségi) joganyaghoz. Ez a nemzetközi (és európai) bűnügyi együttműködés területén sem történt másként. Itt kell megemlíteni az Európai Unió büntetőpolitikáját, amelyről Ligeti Katalin – a bűnügyi együttműködés témáját egyedülállóan összefoglaló, először idegen nyelven megjelent monográfiájában – úgy írt, mint egy „új-fajta, kötelező intézményrendszer, amely az uniós szervek azon törekvéseinek összességét jelöli, amelyek a belső büntetőjogok harmonizációját, valamint a jövőben egy nemzetek feletti, szupranacionális büntetőjog kialakítását szorgalmazzák” (Ligeti, 2004).

A bűnözés nemzetközivé válása, illetve a tagállamok belső jogharmonizációja felgyorsította az államok közötti bűnügyi együttműködés folyamatát, illetve arra is rámutatott, hogy a kétoldalú bűnügyi jogsegélyegyezményeken, bilaterális megállapodásokon túl is van élet, egyúttal egyre sürgetőbbé tette a tagállamok közötti jogegységesítést, az EU által megkövetelt jogharmonizációt, a hatékonyabb és gyorsabb bűnügyi kooperáció érdekében. Ezt a szemléletet testesítette meg az Európai Közösséget létrehozó, 1957. 03. 25. napon Rómában aláírt szerződés 61. cikk e) pontjában megfogalmazott azon célkitűzés, miszerint: „A szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség fokozatos létrehozása céljából a Tanács (...) intézkedéseket fogad el a büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködés terén, amelyek célja az Európai Unióról szóló szerződés rendelkezéseinek megfelelően a biztonság magas szintjének elérése az Unión belüli bűnmegelőzés és bűnüldözés által.” Ligeti erről hivatkozott monográfiájában úgy ír, mint az unión belül alkalmazott horizontális együttműködési formák felváltásának lehetőségéről úgynevezett vertikális együttműködési formákra, azaz a megkeresési-elven alapuló jogsegélykérélemeket fel fogja váltani a kialakítandó egységes európai jogterület koncepciója.

Az egységes európai jogterület koncepciójának jegyében, és annak érdekében, hogy az államok büntető igazságszolgáltatásra irányuló igényüknek nemzetközi szinten is érvényt szerezhessenek, ezzel kezelve a bűnözők és a bűnözés mobilitását, felértékelődött a határon átnyúló, azaz a transznacionális bűnügyi együttműködés fontossága. A kétoldalú, államközi szerződéseket idővel felváltották a multilaterális egyezmények, és fokozatosan kiépült a nemzetközi bűnügyi együttműködés intézményi keretrendszere, lehetővé téve, hogy az államok joghatóságukat kiterjeszthessék az úgynevezett extraterritoriális bűncselekményekre.

Karsai Krisztina mutatott rá írásában az Európai Unión belüli bűnügyi együttműködéssel kapcsolatban, hogy annak életre hívása azon a felismerésen alapult, hogy a közös piac kialakulását veszélyeztethetik a nemzetközi bűncselekmények, ezért ezt a tagállamoknak nem nemzeti, hanem magasabb szinten kell megoldaniuk. Ezzel a tagállamok – akár szuverenitásuk részbeni feladásával is – úgy döntöttek, főleg bűnüldözési célokat szem előtt tartva, hogy segítséget nyújtanak egymásnak (Karsai, 2008).

Az Európai Unió területén belül az uniós alapjogoknak köszönhetően minden uniós állampolgár számára megnyílt az út a szabad mozgás és munkavállalás, így módon más tagországokban történő szabad letelepedés előtt, amelyhez – a szabad mozgás jogának biztosítása kapcsán – a schengeni vívmányok is jelentős mértékben hozzájárultak. Ezzel párhuzamosan az EU polgárai mindegyik részes tagállamban jogosulttá váltak arra, hogy teljes körűen éljenek az adott ország jogrendszere által biztosított lehetőségekkel, jogosultságokkal. Ez azt is jelentette egyben, hogy a bűncselekményt elkövetők nem kerülhetik el az adott állam igazságszolgáltató hatalmát azáltal, hogy másik országba utaznak, hiszen a Schengeni Megállapodás és a Schengeni Végrehajtási Egyezmény új távlatokat nyitott a határon átnyúló rendőri együttműködésben. Ezért is tekinthető ez a két jogforrás a tagállamok közötti nemzetközi bűnügyi együttműködés első formális, európai szintű lépésének.

A bűnügyi együttműködés fentiek szerint kimunkált jogszabály anyaga az 1992. 02. 07. napon Maastrichtban aláírt, az Európai Unióról szóló szerződés értelmében – annak eredeti szóhasználata szerint – az „*acquis communautaire*”, azaz a közösségi jog, a közösen elért közösségi vívmányok részévé vált. Utóbbi alatt, ahogy arra Ligeti Katalin is rámutat monográfiájában, az európai szervek által kibocsátott jogi normák összességét értjük, függetlenül attól, hogy ezek jogilag kötelező vagy jogi erővel nem rendelkező normák (Ligeti, 2004). Az EU szakzsargon részévé vált kifejezés magába foglalja az EU mindenkor hatályos joganyagát, amelyet az EU-hoz csatlakozó minden államnak el kell fogadnia és azt belső joga részévé kell tennie, ez a csatlakozás előfeltételeként értékelhető.

Az említett Maastrichti Szerződés 1993. 11. 01. napon történt hatálybalépésével hozta létre az EU-n belül az úgynevezett pillérrendszert, amely egészen a Lisszaboni Szerződés hatálybalépéséig alkotta jogilag az Európai Uniót, és határozta meg annak felépítését, a közösségi és a kormányközi együttműködés rendszerét. A pillérrendszer hangsúlyozása azért is fontos, mert a bűnügyi együttműködés területe, akkori nevén a Bel- és Igazságügyi Együttműködés alkotta a harmadik pillért, a korábban tagállamok között fennálló gazdasági együttműködést külpolitikai és igazságügyi együttműködéssel kiegészítve (Ligeti, 2004). A 2009-ig létező harmadik pillérbe tartozó, tagállamok közötti

bűnügyi együttműködést meghatározó közösségi jogszabályanyag nem volt egységes, amelyhez nagymértékben hozzájárult a tagállamok egymástól eltérő részvétele az egyes, acquisitek alkotó nemzetközi egyezményekben és szerződésekben. A Maastrichti Szerződés által kijelölt, harmadik pillér alá eső, kormányközi együttműködés tárgyát képező (azaz a részes tagállamok saját hatáskörébe tartozó) kilenc együttműködési terület az alábbi volt: migráció és menekültpolitika, bevándorlás-politika, vámegyüttműködés, polgári és büntető igazságügyi együttműködés, csalás és kábítószer elleni fellépés, rendőri együttműködés.

Az 1997. október 2-án aláírt és 1999. május 1-jén hatályba lépett Amszterdami Szerződés alapvetően átrendezte az EU három pilléres struktúráját, ezzel pedig a Bel- és Igazságügyi Együttműködés területét, mivel egy jegyzőkönyv formájában beépítette a teljes schengeni joganyagot (a schengeni megállapodást és a schengeni vívmányokat) az Európai Unióról szóló szerződésbe, azokat az uniós acquisitek részévé téve, módosítva a Maastrichti Szerződést. A maastrichti rendszer harmadik pillére a fenti módosítás nyomán kettévált, az eredetileg kilenc témakörből a külső határok átlépésével, a bevándorlással, a menedékjoggal és a polgári jogi, valamint vámegyüttműködéssel és a csalással foglalkozó részek átkerültek az EU első pillérébe. Ily módon a belső határátlépésre, a külső határok ellenőrzésére, a vízumkiadásra, a bevándorlás szabályozására és a menedékjogra vonatkozó döntések az Európai Parlament és az igazságügyi szervek ellenőrzése alá kerültek. A rendőrségi és a büntető igazságszolgáltatási együttműködésre vonatkozó rendelkezések megmaradtak továbbra is a harmadik pilléren belül, amely értelemszerűen új elnevezést kapott: Rendőri és Bűnügyi Együttműködés (Ligeti, 2004).

Az Amszterdami Szerződés az igazságügyi és rendőrségi (illetve vámrendészeti) együttműködést az EU fő célkitűzéseiként jelölte meg, kifejezetten a szervezett bűnözés elleni küzdelem jegyében, új együttműködési lehetőségeket kijelölve (Paoli, 2014). Külön kiemelte az amszterdami módosító szerződés a terrorizmus, emberkereskedelem, gyermekek elleni bűncselekmények, kábítószer-kereskedelem, fegyverkereskedelem, korrupció és csalás elleni harcot, amelyet a tagállamok vagy közvetlenül egymás között, vagy az Európai Rendőrségi Hivatalon (Europol) keresztül hajtanak végre.

Az Európai Unió működését jellemző pillérrendszer a 2007-es Lisszaboni Szerződés 2009. december 01-jétől hatályos módosításainak köszönhetően megszűnt, és ennek következtében az amszterdami módosító szerződéshez köthető Rendőri és Bűnügyi Együttműködés területe teljes terjedelmében szupranacionális szintű együttműködéssé vált. Azaz a Lisszaboni Szerződés a korábban egymástól gondos odafigyeléssel elválasztott pillérekhez tartozó politikákat egybegyúrta, a nemzetek igazgatása, felügyelete alatt álló Rendőri és Bűnügyi

Együttműködés szakterülete egy platformra került a szupranacionális gazdasági és piacpolitikával. A Lisszaboni Szerződés által létrehozott új szervezeti rendszerben a Bel- és Igazságügyi Együttműködés, majd a Rendőri és Bűnügyi Együttműködés részét képező szervezett bűnözés elleni harc megosztott felelősségi területté vált az EU és a tagállamok között. A Lisszaboni Szerződés révén az EU képessége már nem pusztán a szabadság, biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térség fejlődését szolgáló politikai programokra korlátozódik, hanem meghatározhatja az ilyen programok tagállamok általi végrehajtását, mi több, ellenőrizheti azok implementációját és a végrehajtás színvonalát (Paoli, 2014).

A büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködést a Lisszaboni Szerződéssel hatályba lépett Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (a továbbiakban: EUMSz) 82–86. cikkei, a rendőrségi együttműködést a 87–88. cikkek szabályozzák. A szupranacionális szintű együttműködést hivatott elősegíteni az EUMSz 83. cikk (1) bekezdésének rendelkezése, amely a tagállami (büntető) jogszabályok közelítése és minimum szabályok megállapítása irányába hat: *„Az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében elfogadott irányelvekben szabályozási minimumokat állapíthat meg a bűncselekményi tényállások és a büntetési tételek meghatározására vonatkozóan az olyan különösen súlyos bűncselekmények esetében, amelyek jellegüknél vagy hatásuknál fogva a több államra kiterjedő vonatkozásúak, illetve amelyek esetében különösen szükséges, hogy az ellenük folytatott küzdelem közös alapokon nyugodjék. Ezek a bűncselekményi területek a következők: terrorizmus, emberkereskedelem és a nők és gyermekek szexuális kizsákmányolása, tiltott kábítószerek kereskedeleme, tiltott fegyverkereskedelem, pénzmosás, korrupció, pénz és egyéb fizetőeszközök hamisítása, számítógépes bűnözés és szervezett bűnözés.”*

Összességében kijelenthető, hogy az Európai Unió szabadság, biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térsége azért jött létre, hogy biztosítsa a személyek szabad mozgását, és magasabb szintű védelmet nyújtson az állampolgárok számára, egyúttal elősegítse és fejlessze a tagállamok közötti igazságügyi és bűnügyi együttműködést. A fenti célok elérését a tamperei (1999–2004), a hágai (2004–2009) és a stockholmi (2010–2014) programok segítették elő és biztosították, szem előtt tartva az Európai Unió szervezett bűnözéssel szembeni hatékony fellépésének szükségét.

A fentiekben megjelölt programok által kijelölt együttműködés folyamatát „intézményesítette” az EMPACT (Európai Multidiszciplináris Platform a Bűnügyi Fenyegedettségek Ellen) projekt. Az EMPACT szakpolitikai ciklusa egy olyan proaktív, strukturált, multidiszciplináris nemzetközi együttműködési platform, amely előre meghatározott célok elérése érdekében koordináltan lép fel a súlyos és szervezett bűnözés ellen, építve a tagállamok, az EU intézményei,

ügynökségei és a harmadik országok, nemzetközi szervezetek között megvalósuló bűnügyi együttműködésére, figyelemmel az Európai Unió Tanácsa által elfogadott, a súlyos és szervezett bűnözés elleni küzdelemmel kapcsolatos stratégiai célkitűzésekre, bűnügyi prioritásokra. Ezeknek a stratégiai szintű, súlyos és szervezett bűnözés ellenében ható célkitűzéseknek a teljesítésében a tagállamok rendvédelmi és igazságügyi hatóságainak kiemelt szerep jut, a közöttük megvalósuló rendőri és igazságügyi együttműködés „zászlóshajójának” pedig a tanulmány fókuszában álló közös nyomozócsoport (továbbiakban: JIT – Joint Investigation Team) együttműködési formáját lehet tekinteni.

A JIT jogszabályi hátterének, létrehozásának, működésének és hozzáadott értékének ismertetése előtt ugyanakkor szükséges röviden különbséget tenni a rendőri és igazságügyi együttműködés között, amelyek a legteljesebb formában a JIT égisze alatt találkoznak egymással.

Rendőri és igazságügyi együttműködés elhatárolása

Az igazságügyi együttműködés tágabb a rendőri együttműködés témakörénél, amelyet először, ilyen megfogalmazásban a már hivatkozott Schengeni Megállapodás tartalmazott. Az igazságügyi együttműködés a tagállami bírói és ügyészi szervek EU központi intézményeibe delegált szakértőit és a tagállamok igazságügyi hatóságai között uniós szinten folytatott kommunikációját jelenti. A rendőri együttműködés „*a 20. század termékeként megalakult független kooperációs forma, mely alapállásban nem illeszthető be a bűnügyi jogsegély, ezáltal az igazságügyi (jogsegélytípusú) együttműködés fogalmi körébe, bár részben a jogsegélyintézményekhez kapcsolódva jelenik meg*” (Nagy, 2010).

Mind a rendőri, mind pedig az igazságügyi együttműködést a nemzetközi bűnügyi együttműködés fogalma foglalta és foglalja jelenleg is magába, amely „*a nemzetközi büntetőjog fejlődésének úgynevezett modern időszakában is nagyon sokáig gyakorlatilag egyet jelentett a nemzetközi bűnügyi jogsegéllyel*” (M. Nyitrai, 2004). A nemzetközi bűnügyi jogsegéllyel azonosított nemzetközi bűnügyi együttműködés fogalmi köre idővel mind tartalmilag, mind formailag jelentős változáson, fejlődésen ment keresztül. Az igazságügyi együttműködés mellett megjelent a rendőri és a vámhatósági kooperáció is, ezzel előrevetítve a két együttműködési forma közötti elhatárolás szükségét (M. Nyitrai, 2004).

A rendőri és igazságügyi együttműködési forma között húzódó főbb különbségek M. Nyitrai Péter hivatkozott tanulmányának alapulvételével az alábbi három szempont mentén határolhatók el.

Az összehasonlítás első aspektusa az együttműködés célja.

A két együttműködési formában közös, hogy „*ius puniendit, az állam büntetőhatalmának gyakorlását, illetve a büntetés mindenkori célja megvalósítását törekszik elősegíteni*” (M. Nyitrai, 2004). Ugyanakkor fontos különbségként mutatkozik, hogy a rendőri, ezen belül is az operatív, büntetőfelderítő munka proaktív, kezdeményező, támadó jellegéből fakadóan sokszor a konkrét bűncselekmény elkövetése előtti, addig az igazságszolgáltatásban tapasztalt együttműködés főként a bűncselekmény elkövetése utáni időszakban jut nagyobb szerephez, ide nem értve a közös nyomozócsoportok keretében alkalmazott közvetlen együttműködési formákat, ahol a rendőri és igazságügyi együttműködés szinte azonos időben, szorosan egymás mellett, egymást kiegészítve folyik.

Az összehasonlítás második aspektusát a nemzetközi együttműködésben részes hatóságok megkülönböztetése adja.

Az egyes országok eltérő belső jogi berendezkedéséből fakadóan más és más hatóságokat ruháztak fel a nemzetközi bűnügyi együttműködés végrehajtásához szükséges hatáskörökkel. M. Nyitrai Péter hivatkozott munkája nyomán az együttműködés három szintje különíthető el az egymással kapcsolatban álló hatóságok megegyező vagy egymástól eltérő hatásköre alapján: horizontális, vertikális és diagonális.

„*Világviszonylatban az uralkodó kooperációs út az úgynevezett horizontális együttműködés, amelynek értelmében a felek kizárólag azonos hatáskörrel rendelkező hatóságok lehetnek.*” Ehhez képest „*az úgynevezett vertikális együttműködés hierarchiát feltételez a kooperáló felek között*” (M. Nyitrai, 2004). A mindennapokban a horizontális együttműködési forma dominál, azaz a tagállami rendőrhatalóságok kölcsönösen egymást, az igazságszolgáltatás szervei más tagállamok igazságszolgáltató (például ügyészi) szerveit keresik meg a mindennapi, nemzetközi bűnügyi együttműködéssel összefüggő munkavégzésük során.

A nemzetközi bűnügyi együttműködés harmadik szintjét a diagonális kooperáció alkotja. „*Ez olyan együttműködést fókuszál, amely különböző hatáskörű szervek között valósul meg, anélkül, hogy ezek feltétlenül hierarchikus viszonyban állnának egymással.*” (M. Nyitrai, 2004.) Ahogy arra Nyitrai rámutat, a diagonális együttműködési szintet az egyes tagállamok rendőri, igazságügyi és közigazgatási szervei közötti (hatáskörökben megmutatkozó) különbség szülte, a horizontális együttműködési forma kényszermegoldásaként. A diagonális együttműködésre hozható példaként az ellenőrzött szállítás végrehajtása, a közös nyomozócsoport létrehozása, valamint a fedett nyomozó alkalmazása, mivel ezekben az esetekben az igazságügyi szervek és a rendőri, illetve bűnüldözési speciális feladatokat ellátó egyéb szervek szoros együttműködésben állnak egymással.

Összességében megállapítható, hogy „*a nemzetközi bűnügyi jogsegély keretében fő szabályként a központi igazságügyi hatóságok, valamint a bíróságok és az ügyészségek közötti horizontális kooperáció valósul meg, míg a bűnügyekben folytatott rendőri együttműködés alapállásban, bár szintén a horizontális együttműködés modellje alapján bonyolódik, nem vonható a jogsegély típusú kooperáció körébe*” (M. Nyitrai, 2004).

Az összehasonlítás harmadik, utolsó szempontjaként az együttműködés modelljei és elvei említendők meg.

A kooperatív modell a tagállamok szuverenitásának feltétel nélküli tiszteletben tartására épít, az egymásnak teljesített nemzetközi bűnügyi együttműködési formák az országhatárokat nem lépik át. Ezzel szemben a határon átnyúló, nemzetközivé váló bűnözés maga után vonta a nemzetközi bűnügyi együttműködés horizontális integrációs modelljének kialakulását, amely már lehetővé teszi az államok részére azt, hogy egymás területén is végezzenek eljárási cselekményeket (M. Nyitrai, 2004). Ilyen lehetőséget először a már korábban említett Schengeni Végrehajtási Egyezmény biztosított a tagállamok részére, a határon átnyúló megfigyelések vagy az államhatárokat átlépő forrónyomon üldözések eszközrendszerének megteremtése révén (SVE 40–41. cikkek).

A fentiekre tekintettel megállapítható, hogy mind a jogsegély típusú, mind pedig a közvetlen rendőri kapcsolattartás az úgynevezett kooperatív modell keretében felfogott horizontális együttműködést jelent, mindazonáltal az is látható, hogy a rendőri együttműködést sokkal inkább átszövi az informális kapcsolatok rendszere, míg az igazságügyi szinten főként a formális megállapodások és a formakényszer dominál. Előbbi az utóbbi keze alá dolgozik, a törvény betűjének betartása mellett, megjegyezve, hogy a jogsegély nyomozati cselekmény elvégzésére, közvetlenül bizonyíték beszerzésére irányul, a rendőri kapcsolattartás ugyanakkor ezen kívül esik.

A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 2. § (2) bekezdése kimondja, hogy „*A rendőrség külön törvény, az Európai Unió kötelező jogi aktusa vagy nemzetközi szerződés alapján együttműködik a külföldi és a nemzetközi rendvédelmi szervekkel, fellép a nemzetközi bűnözés ellen.*” Ennek gyakorlati megvalósítását és a tagállamok közötti, fentiekben ismertetett horizontális együttműködés keretrendszerét biztosítja az Európai Unió két intézménye, az Europol és az Eurojust, illetve a támogatásukkal testet öltő, alábbiakban bemutatásra kerülő közös nyomozócsoport mint a nemzetközi bűnügyi együttműködés legfejlettebb megoldása.

A közös nyomozócsoport – JIT

A fentiekben már hivatkozott Amszterdami Szerződés K. 2. cikk (1) bekezdés a) pontja elsőként teremtett jogi alapot arra, hogy rendőri szervek, vámhatóságok, illetve egyéb speciális szolgálatok közös nyomozócsoportokban részt vehessenek, az alábbi szabályozás értelmében: *„A rendőrségi együttműködés terén megvalósítandó közös fellépés magában foglalja: a hatáskörrel rendelkező hatóságoknak, köztük a tagállamok rendőrségeinek, vám- és egyéb büntetőügyi szakszolgálatainak operatív együttműködését a bűncselekmények megelőzésében, felderítésében és nyomozásában; ...”*

Ezt követően az Európai Tanács finn elnökségének égisze alatt 1999 októberében Tampereben rendezett csúcsertekezletén az akkori Európai Unió állam- és kormányfői az Amszterdami Szerződés fentiekben már említett nívóumainak gyakorlatba történő átültetése érdekében elfogadták a már említett Tamperei Programot (1999–2004). A program az Európai Unió szervezett bűnözéssel szembeni hatékony fellépése érdekében többek között célkitűzésként fogalmazta meg a határmenti együttműködés erősítését közös nyomozócsoportok létrehozásával a kábítószer- és emberkereskedelem, valamint a terrorizmus elleni küzdelem jegyében, illetve az Eurojust felállítását (az Europol társügynökségként, EU-s tagországok delegált ügyészei részvételével, nemzetközi szerveztként, amelyet végül a Nizzai Szerződés hozott létre 2002-ben).

A Tanács által 2000/C197/01. számon elfogadott, az Európai Unióról szóló szerződés 34. cikkének megfelelően 2000. május 29-én elfogadott, az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló egyezmény vonatkozásában megállapítható, hogy *„alapjait tekintve a közös nyomozócsoport eszközének részletekbe menő, jogi szabályozását ez az egyezmény alkotta meg”* (Nagy, 2010). Az Egyezmény 13. cikk (1) bekezdése kimondja: *„Kölcsönös megállapodás alapján két vagy több tagállam illetékes hatóságai közös nyomozó csoportot hozhatnak létre meghatározott célra és korlátozott, de közös meg egyezéssel meghosszabbítható időtartamra annak érdekében, hogy a csoportot létrehozó egy vagy több tagállamban bűnügyi nyomozást folytasson. A csoport összetételét a megállapodásban határozzák meg.”*

„A 2009 novemberében elfogadott Stockholmi Program is tartalmaz rendelkezéseket, és feladatokat a közös nyomozócsoportokkal kapcsolatban, valamint kihangsúlyozza az Europol és Eurojust kiemelt szerepét a nyomozó csoportok tekintetében. A Program szerint az Európai Tanács arra bátorítja a tagállamok illetékes hatóságait, hogy a megfelelő esetekben nyomozati eszközként minél többször vegyék igénybe a közös nyomozócsoportokat. Kiemeli annak fontosságát, hogy az Europol-t és az Eurojustot szisztematikusan be kell vonni

a határokon átnyúló nagyobb műveletekbe, és tájékoztatni kell őket a közös nyomozó csoportok felállításáról.” (Nagy, 2010).

A JIT hazai szabályozása abból a szempontból összetett, hogy a közös nyomozócsoport fogalma több hazai jogforrásban is megtalálható. A már hivatkozott Egyezményt kihirdető 2005. évi CXVI. törvény 13. cikke mellett a közös nyomozócsoportra utaló, de nem szó szerinti (és a JIT mai jelentésétől, fogalomrendszerétől eltérő) kifejezés elsőként a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló 2002. évi LIV. törvény 8. § d) pontjában volt olvasható, közös bűnfelderítő csoport néven, részletszabályait a 20–23. §-ban leírva. Ez az együttműködési forma inkább rendőri, mint igazságügyi kooperációt takart.

A JIT intézményét szabályozza továbbá hazánkban az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2012. évi CLXXX. törvény IV/B. fejezete is. Utóbbi hatályos szabályozás kimondja, hogy Magyarországon a legfőbb ügyész vagy az általa erre a feladatra kijelölt ügyész rendelkezik arra irányuló hatáskörrel és illetékességgel, hogy közös nyomozócsoport létrehozását kezdeményezze, illetve közös nyomozócsoport létrehozására irányuló (eljárási jogsegélynek minősülő) megkeresést elfogadjon, ennek értelmében pedig eseti megállapodást kössön a JIT-ben érintett többi ország kijelölt képviselőjével (ügyészeivel).

A fenti jogforrás 70/B. § (1) bekezdése szerint JIT akkor hozható létre nyomozás során, ha a több tagállamra kiterjedő bűncselekmény felderítése különösen bonyolult, vagy a bűncselekmény miatt több tagállam folytat büntetőeljárást, ezért a nyomozások összehangolására van szükség.

A 70/B. § (2) bekezdés szerint *„A bűncselekmény különösen akkor több tagállamra kiterjedő, ha azt több tagállamban követték el; azt egy tagállamban követték el, de előkészületének, irányításának, illetve a hozzá kapcsolódó részesi magatartásoknak a jelentős részét egy másik tagállamban fejtik ki; azt egy tagállamban követték el, de abban olyan bünszervezet érintettsége állapítható meg, amely egynél több tagállamban folytat büntetendő tevékenységet; azt egy tagállamban követték el, de más tagállam társadalmi vagy gazdasági rendjét is sérti vagy veszélyezteti.”* A fenti meghatározás megfeleltethető az ENSZ 2000-ben elfogadott szervezett bűnözés elleni Palermói Egyezményében² meghatározott nemzetközi jelleg fogalmának, amely a hivatkozott NEBEK tv. 20. § (2) bekezdésében is megjelenik.

2 2006. évi CI. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezmény kihirdetéséről (UNTOC).

A JIT-et szabályozó normák bonyolultságát, összetettségét jól mutatja, hogy a JIT alkalmazását szabályozó, a 2002. június 13-án elfogadott EU kerethatározat (2002/465/JHA) a 2000-es, fent hivatkozott, nemzetközi bűnügyi együttműködésről szóló EU egyezményt (2000. 05. 29.) hivatott helyettesíteni addig, amíg utóbbi jogi normát minden EU-s tagállam ratifikálja. Azaz a kérdéses Európa tanácsi kerethatározat mögött az a jogalkotói szándék állt, hogy a fent hivatkozott Egyezmény ratifikálásának elhúzódása miatt ne érje hátrány a tagállamokat, megemlítve, hogy a kerethatározat hatályát abban a pillanatban elveszti, amint az összes tagállam ratifikálta az Egyezményt. Mivel azonban Írország, Görögország és Horvátország a mai napig nem ratifikálta a kérdéses EU-s normát, ezért a fenti JIT kerethatározat jelenleg is hatályos, hivatkozási alapul azonban csak a fenti három országgal történő bűnügyi együttműködés során szolgálhat. A többi EU-s tagállammal és az Egyezményhez csatlakozó harmadik országgal a 2000-es egyezmény biztosítja az együttműködési platformot JIT-ek létrehozásához. A JIT intézménye megjelenik továbbá az ENSZ fent hivatkozott palermói szervezett bűnözés elleni egyezményében, illetve az 1959-es, Európa Tanács által elfogadott, kölcsönös bűnügyi együttműködésről szóló strasbourgi egyezmény második kiegészítő jegyzőkönyvében is. Mivel a fenti nemzetközi jogforrásoknak más és más államok a részesei, így általánosságban biztosított, hogy EU-s tagállamok Európán belüli harmadik országokkal, illetve tengerentúli országokkal is közös nyomozócsoportot alakíthassanak. A fent említett jogi instrumentumok a JIT jogi hátterének alapjaként értékelhetők.

A fentiekre tekintettel a JIT tekinthető az integrált bűnüldözés egyik formájának, amelynek kulcsszavai: törvényesség, szervezethezesség, együttműködés, összehangoltság, erők gyors koncentrálása, adategyeztetés, rendszerszemléletű munkaszervezés és gondolkodás (Nagy, 2010). A közös nyomozócsoport intézményének megjelenése gátat szab a szakirodalomban ismertté vált jelenség, a „forum shopping” előtt is, amely a gyakorlatban azt jelenti, hogy *„a nemzetközileg tevékeny bűnözők cselekményeik elkövetésére, valamint a más felderített bűncselekmény esetén a büntetés végrehajtására azt az országot választják, ahol a büntetőeljárás, illetve a büntetés-végrehajtás esélye a legcsekélyebb”* (Nagy, 2010).

A JIT a részes államok között egy írásbeli megállapodás aláírásával jön létre. Az írásbeli megállapodások megszövegezésének elősegítése végett létrehozott úgynevezett megállapodásmodellekre vonatkozó ajánlásokat a szükségesnek tartott tartalmi elemek feltüntetésével. A közös nyomozócsoportok számának emelkedésével az államok átvették egymás megállapodásmintáit, azokból a bevált, legjobb gyakorlatot hasznosítva, saját megállapodásukba belefoglalva. Az Eurojust oldalán jelenleg is elérhető egy általános JIT megállapodásmodell-minta

(JIT model agreement) ([URL1](#)), amely szükség szerint kiegészíthető az adott tagállami nyomozások releváns adataival, plusz elemekkel.

A közös nyomozócsoportok nemzetközi bűnügyi együttműködés szakterületén tapasztalt gyakorlati jelentőségét összefoglalva elmondható, hogy a JIT új szintre emelte az államok közötti információcsere és a nyomozati cselekmények végrehajthatóságának gyorsaságát. Európai Nyomozási Határozatok nélkül, a részes tagállamok közös nyomozócsoportban szerepet vállaló, a JIT megállapodásban előre kijelölt képviselőinek személyes találkozóin során kicserélhetővé válnak a büntetőeljárások során keletkezett nyomozati iratok, kölcsönös egyeztetést követően sor kerülhet a külföldön (a részes másik állam területén) élő vagy fogvatartott gyanúsított (vagy tanúk) kihallgatására, az Eurojust pénzügyi támogatása pedig a büntetőeljárások során felmerülő járulékos bűnügyi költségek (fordítási és tolmács díjak) fedezetét biztosítja. A JIT fontos jellemzője az is, hogy abba nem EU-s (harmadik) ország is bevonható, ezzel a nemzetközi jelleggel bíró büntetőeljárások gyorsabb és eredményes befejezését elősegítve, nemzetközi bűnügyi (eljárás) jogsegély kérelmek előterjesztése nélkül.

Rendőri együttműködés aspektusából vizsgálva a JIT előnye, hogy lehetővé teszi műveleti információk közvetlen cseréjét az egymással párhuzamos nyomozásokat folytató illetékes rendvédelmi hatóságok tagjai között. Igazságügyi szempontból bizonyítékok cseréjét, a rendőri együttműködés keretében keletkezett műveleti adatok alapján összeálló bizonyítékok összegyűjtését és átadását biztosítja, jogsegélyforgalom nélkül.

Itt érdemes kitérni a JIT és a nemzetközi bűnügyi jogsegélykérelmek közötti főbb különbségekre, amelyek egyúttal rávilágítanak a JIT alkalmazásának előnyeire, hozzáadott értékére is.

A jogsegélykérelem végrehajtásának alapvető feltétele, hogy az megkereséshez kötött az egyik tagállam részéről a másik tagállam irányába. Az együttműködés ebből kifolyólag korlátozott, az csak a jogsegélykérelemben kért tevékenység, intézkedés végrehajtására irányulhat. Nemzetközi eljárásjogi jogsegély (illetve EU-s viszonylatban Európai Nyomozási Határozat, továbbiakban: ENYH) keretében kérhető intézkedések köre is korlátozott, nemzetközi és hazai jogszabályok alapján determinált. A jogsegélykérelem formája is kötött, formanyomtatvány alapján készül el, előre meghatározott hivatalos nyelvek egyikén. Az eljárásjogi jogsegély teljesítésére felkérhető tagállamok köre is korlátozott, hiszen a jogsegélykérelem alkalmazásának szabályait tartalmazó, fentiekben hivatkozott 2000-ben elfogadott nemzetközi egyezményben részes országoknak címezhető kizárólag. Az együttműködés az országok között a fentiekre tekintettel bilaterális és formakényszerhez kötött.

A fentiekkel ellentétben a JIT alkalmazása multilaterális alapokon nyugszik. A JIT-ben a részes felek egyenlők, azonos pozícióból vesznek részt az együttműködésben. A JIT-be harmadik ország is bevonható együttműködőként, részes félként (tagként). Fontos, hogy a JIT során minden esetben párhuzamos nyomozást folytatnak a részes tagállamok a JIT tárgyát képező bűncselekmény, elkövetői kör kapcsán, míg a jogsegélykérelmek esetében ez nem feltétel.

A JIT hozzáadott értékéket említhető meg a fentiek értelmében, hogy ENYH nélkül jogszerűen kicserélhetővé válnak és bizonyítékként felhasználhatók a büntetőeljárások során keletkezett nyomozati iratok, adatok, egymás területén végrehajthatók kihallgatások a másik ország nyomozóinak részvételével, a megkereső tagállam saját eljárásjogi szabályai alapján.

1. számú táblázat: A JIT és a jogsegély összehasonlítása

JIT	Jogsegély
Multilaterális EMÜ.	Bilaterális EMÜ.
Szükség van folyamatban levő nyomozásra	Folyamatban levő nyomozás nélkül is teljesíthető
Rendőri/nyomozati intézkedések széles tárháza áll rendelkezésre végrehajtása során	Kizárólag a jogsegélyben kért intézkedés hajtható végre teljesítése során
A megállapodások a tagállamok között közös megegyezés alapján készül el	Formanyomtatvány kényszer
Részes felek köre szélesebb (két nemzetközi jogszabály biztosítja a részvételt): • EU tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló Egyezmény (2000) és a • 2002/465/JHA Tanácsi kerethatározatai)	Kizárólag az EU tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló Egyezményben (2000) részes felek (2005. évi CXVI. tv.)
Valós idejű információcsere (real-time)	Retroaktív információcsere
Komplex, összetett ügyekben használható	Intenzív nemzetközi információcsere nem igénylő ügyekben használható

Forrás: A szerző saját szerkesztése.

Fontos rámutatni, hogy a JIT-ek létrehozásakor felmerülhetnek a végrehajtók részéről aggályok, félelmek, amelyek megkérdőjelezhetik egy JIT létrehozásának szükségességét: nyelvi akadályok, amelyek a közvetlen együttműködést nehezíthetik a tagállamok között, JIT felállításával összefüggő adminisztratív terhek, költségkihatások, eltérő tagállami jogi környezet, amely a bizonyítékok beszerzését és átadását szabályozza. Mindazonáltal ezek a kezdeti nehézségek kivétel nélkül orvosolhatók a JIT szerződés megfelelő előkészítése révén.

A JIT létrehozására irányuló megállapodás egy polgári jogi szerződésnek tekinthető a tagállamok között, amelyet a felek készítenek el, fogalmaznak meg közösen. A közös nyomozócsoportot meghatározott időre hozzák létre (általában egy vagy kettő év, amely hosszabbítható), meghatározott céllal (bűnszervezet

felszámolása, elkövetők büntetőeljárás alá vonása, bizonyítékok cseréje), meghatározott feladatok ellátására (nyomozás lefolytatására egy vagy több tagállam területén), egyértelműen nevesített tagsággal (tagállami nyomozások lefolytatásáért felelős rendőrök, büntetőeljárást felügyelő illetékes ügyészek feltüntetésével).

A 2012. évi CLXXX. törvény 36/F. pontja tartalmazza a közös nyomozócsoport létrehozásának részletszabályait. A közös nyomozócsoport létrehozásáról szóló eseti megállapodásban különösen az alábbiakról kell rendelkezni a hivatkozott törvényhely 70/C §-a alapján:

- a bűncselekmény leírásáról, amellyel kapcsolatban a közös nyomozócsoportot létrehozzák,
- a közös nyomozócsoport működési területéről,
- a közös nyomozócsoport összetételéről,
- a közös nyomozócsoport vezetőjéről vagy vezetőiről,
- a közös nyomozócsoport működésének időtartamáról és a meghosszabbítás feltételeiről,
- a közös nyomozócsoport más tagállamban eljáró tagjának jogairól és kötelezettségeiről,
- a közös nyomozócsoport működésének feltételeiről,
- az eljárási cselekmények közös nyomozócsoport működése során történő kezdeményezésének, elvégzésének módjáról, és az eljárási cselekmények eredménye vagy a közös nyomozócsoport keretei között beszerzett más bizonyítási eszközök átadásának módjáról,
- a működés költségeinek viseléséről,
- a közös nyomozócsoport más tagállamban eljáró tagja által működési körében okozott károkért való felelősség szabályairól szóló tájékoztatásról.

Itt fontos ugyancsak kiemelni a hivatkozott jogszabály 70/C. § (4) bekezdésének rendelkezését: *„A közös nyomozócsoport működése során, a megállapodásban foglaltaknak megfelelően, a közös nyomozócsoport magyar vagy tagállami tagja által, Magyarországon vagy egy tagállamban beszerzett, illetve átadott bizonyítási eszközt vagy elvégzett eljárási cselekményt úgy kell tekinteni, mintha azt a bizonyítási eszköz beszerzésére, átadására, vagy az eljárási cselekmény elvégzésére irányuló eljárási jogsegély keretei között végezték volna.”* Azaz a JIT égisze alatt folytatott adat- és bizonyítékcsere eljárásjogilag nemzetközi jogsegélyforgalomnak feleltethető meg, de mindez a gyakorlatban az ehhez szükséges formaságok nélkül közvetlenül eszközölhető.

A JIT lényegében a rendőri és igazságügyi együttműködés (eszközeinek, felületeinek) keveréke. Általánosságban megfogalmazva az információcsere a rendvédelmi hatóságok, a bizonyítékok cseréje már az ügyészek között

történik a JIT során, de egyidőben, egymást kiegészítve, az érintett rendvédelmi és igazságügyi szervek folyamatos együttműködése mellett. A JIT során így a horizontális és diagonális bűnügyi együttműködés integrációs modellje jut kiemelt szerephez.

A JIT létrehozásának vannak alapvető feltételei, amelyek főként a határokon átnyúló, nemzetközi jelleggel bíró bűncselekmények révén jutnak szerephez, kiemelve, hogy egymással közel azonos stádiumú párhuzamos nyomozások szükségesek eredményes JIT létrehozásához. A másik alapvető feltétel a fentiekben már részletezett megfelelő jogforrás azonosítása, amely megfelelő jogi lehetőséget biztosít az egyes országok relációjában a JIT létrehozására.

A JIT-et minden esetben egy meghatározott ország vezeti, általában az az ország, amelynek területén a JIT megállapodás tárgyát képező nyomozás komplexebb részét folytatják, ahol a legtöbb elkövető tartózkodik, ahol a bűncselekményt elkövetik, ahonnan a bűncselekmény elkövetését irányítják, illetve egyéb célszerűségi szempontok alapján. Általában ez az ország az, amely a JIT létrehozását proaktív módon kezdeményezi, felismerve a hosszútávú és komplex nemzetközi bűnügyi együttműködés szükségét az adott ügyben. A többi JIT-ben részes ország jogosult a közös nyomozócsoportot vezető ország (és egymás) területén nyomozati cselekményeket végrehajtani, azokon részt venni, de az adott tagállam jogszabályaira figyelemmel, azokat betartva, ugyanakkor saját nemzeti büntetőeljárásjoguk alapján. A JIT vezetését a tagállami nyomozásokat felügyelő, hatáskörrel és illetékességgel rendelkező ügyészségek kijelölt tagjai látják el, a tagállam Eurojusthoz delegált nemzeti tagjának közbenjárásával.

A JIT-ben valós idejű információcsere történik a tagállamok között, amely magába foglalja a bizonyítékok kicserélését is. A kapcsolattartás a JIT-ben rendőrségi szinten (police-to-police) közvetlen, ez akár telefonos, e-mailes úton is történhet, ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy ez a jellegű kapcsolattartás nem helyettesítheti a hivatalos, az Europol hivatalos üzenetküldő alkalmazásán, a SIENA (Secure Information Exchange Network Application) útján folytatott adatcserét.

A JIT-nek vannak úgynevezett egyéb részes szereplői (participant), ezek főként EU-s ügynökségek, amelyek tényleges nyomozati cselekményt nem végezhetnek, de támogatják a JIT működését a hatáskörükbe tartozó feladatok ellátásával. Leggyakrabban az Europol és az Eurojust jelenik meg ebben a szerepkörben, előbbi elemzői támogatást, utóbbi koordinációs és pénzügyi segítséget nyújtva.

A JIT létrehozásának alapja az Eurojust által összehívott koordinációs ülés, ahol az érdekelt országok bemutatják saját ügyüket, ismertethetik érdekeiket

a JIT létrehozásával összefüggésben. Itt az ügyben érintett államok rendvédelmi és igazságügyi hatóságai képviselőinek jelenléte elengedhetetlen. Gyakorlatban az eljárást folytató rendvédelmi hatóság osztályvezetője, ügyelődője és az eljárást felügyelő ügyész vesz részt az ülésen a tagállamok Eurojusthoz delegált nemzeti tagjaival kiegészülve. A koordinációs ülés összehívását bármelyik JIT-ben érdekelt ország kezdeményezheti, ezt az Eurojust szervezi és finanszírozza.

Fontos itt megemlíteni, hogy az Eurojust szervezésében megvalósuló, az Eurojust székhelyén, Hágában megrendezésre kerülő JIT koordinációs üléseket minden esetben megelőzi az Europol segítségével megszervezett legalább egy műveleti ülés az Europol hágai székházában vagy külsős helyszínen (valamelyik tagállamban). Ennek oka, hogy a JIT létrehozásához folyamatban lévő tagállami nyomozásokra van szükség, amelyek – a JIT létrehozásáig – párhuzamosan folynak, és azokban folyamatos adatsere történik az érintett tagállamok között az Europolon keresztül.

Ezért is kell elvi éllel leszögezni és elvárásként megfogalmazni, hogy a nemzetközi jelleggel bíró, transznacionális bűncselekmények elkövetése miatt folyamatban lévő büntetőeljárásokban az első nyomozati intézkedések között kell, hogy szerepeljen SIENA információcsere kezdeményezése az Europol szakegységével és a nyomozás során felmerült, együttműködésbe bevonható országokkal.

Az Europol az ilyen kiemelt, az Europol (és ezzel az Eurojust) mandátumterületébe eső nyomozásokat prioritásba veszi, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy az adott szakterületért felelős Europol Analitikai Projekt (AP) – ez az emberkereskedelem esetében az AP Phoenix – dedikált elemzőt jelöl ki a beérkező tagállami kontribúciók folyamatos feldolgozására, úgynevezett keresztlálati jelentések (cross-match report) elkészítésére. Ezek a jelentések a párhuzamos nyomozást folytató tagállamok által beküldött adatok Europol adatbázisában már tárolt adatokkal történő összevetését, feldolgozását, elemzését-értékelését foglalják magukban.

Lényegében bármilyen (Europol mandátumterületébe³ tartozó) ügyben lehetőség nyílik JIT felállítására. Sok szempontot kell ugyanakkor mérlegelni a fentiekben részletezetteken túlmenően, így például az előrelátható jogsegélyek számát. Amennyiben intenzív nemzetközi eljárási jogsegély forgalom várható az ügyben, a JIT jobb megoldásnak mutatkozik. Ennek eldöntésében segít, ha már a nyomozás kezdeti szakaszában fel tudjuk mérni, hogy szükségességé válhat-e tanúk,

3 A jelenleg hatályos (de revízió alatt álló) 2016/794 számú Európai Parlament és Tanács rendelet (Europol rendelet) szerint: „Az Europol támogatja és megerősíti a tagállamok illetékes hatóságainak fellépését és kölcsönös együttműködésüket a két vagy több tagállamot érintő súlyos bűncselekmények, a terrorizmus és valamint az uniós politikák alkalmazási körébe tartozó közös érdekeket sértő, az 1. mellékletben felsorolt bűncselekményformák megelőzése és az azok elleni küzdelem terén.”

gyanúsítottak külföldi kihallgatása (pusztán lakóhelyük, tartózkodási helyük, bűnözői aktivitásuk helyszíne alapján), lehallgatások párhuzamos kezdeményezése, jogsegélyhez kötött adatok folyamatos bekérése, eljárási jogsegélyhez kötött nyomozati feladatok külföldi végrehajtása. Itt kell vizsgálni továbbá a párhuzamosan folytatott tagállami nyomozások jellemzőit is, azaz van-e párhuzamos nyomozás a tagállamokban, ha igen, azoknak mi a stádiuma, ügyek bonyolultsága, felmerülhetnek-e bizonyítási, joghatósági, illetve a bűnügyi együttműködést befolyásoló nehézségek, szükség van-e ügyészi koordinációra nyomozások között.

Alapvető fontosságú annak meghatározása, hogy melyik JIT tagország melyik célszeméllyel szemben, milyen bűncselekmény miatt és mikor jár el, egyáltalán eljárhat-e nemzeti joga alapján, a kétszeres eljárás tilalmára (ne bis in idem és res iudicata fogalomköre) és egyéb szuverenitási, büntető joghatósági szabályokra, a bűnügyi együttműködés pozitív és negatív általános feltételeire is figyelemmel. A kapcsolattartás formájának, csatornájának meghatározása ugyancsak fontos, az Europol műveleti támogatását adott esetben külön igényelve: mobil iroda SIENA hozzáféréssel, UFED eszköz a telefonok lementése érdekében külön elemzővel, EMAST, EMIST műveleti támogatás, koordinációs központ felállítása a JIT-et vezető állam területén, egyéb anyagi támogatás.

A JIT felállítása szempontjából a fentiekben leírtak szerint az Eurojustnak kiemelt szerep jut a tagállamok proaktív magatartása mellett. Az Eurojust 2002 óta működő EU-s intézmény, mandátumterülete nagyrésztben lefedi az Europol mandátumterületét, azaz a szervezett bűnözés és terrorizmus elleni küzdelmet. Az Eurojust, hasonlóan az Europolhoz, nem nyomozásokat folytat, hanem tagállami nyomozásokat támogat, koordinál, azaz végrehajtói jogosítványokkal nem rendelkező nemzetközi intézmény. Az Eurojust egyik legnagyobb hozzáadott értéke, hogy az összes EU-s tagállamnak és magának az EU-nak a joganyagát „hozza egy tető alá”, ezzel segítve a hatékony és jogszerű nyomozásokat.

Az Eurojust JIT-ekkel kapcsolatban nyújtott szolgáltatásai: műveleti támogatás (ügyek megvizsgálása abból a szempontból, hogy JIT kompatibilisek-e), párhuzamos nyomozások indításának kezdeményezése (csak javaslattevői jogosultság), a bűnügyi együttműködés eszközének megválasztása, JIT megállapodástervezet elkészítésében segítségnyújtás, JIT működtetése (koordinációs ülés megszervezése, jogi segítségnyújtás, finanszírozás), JIT lezárása (értékelés). A JIT-ek működtetéséhez az Eurojust pénzügyi szempontból is segítséget tud nyújtani: munkaülések, műveleti ülések finanszírozása, utazási és szállásköltségek, illetve a JIT tárgyat képező ügyekben felmerülő fordító, tolmács díjak fedezése, bizonyítékok határokon keresztül történő szállításával kapcsolatos költségek utólagos megtérítése, nyomozások sikeres lefolytatáshoz szükséges IT háttér finanszírozása. A JIT-ek során az Eurojust által nyújtott finanszírozás

szigorú szabályokhoz kötött, mindig utólagos, számlák alapján történik, de az biztosított nem EU-s tagországok számára is, akik tagjai a JIT-nek.

Az Eurojust gondozásában 2021. december 22. napon jelent meg a közös nyomozócsoportok alkalmazhatóságának frissített gyakorlati útmutatóját ([URL2](#)) angol nyelven bemutató szakmai anyag, amely a jogintézménnyel kapcsolatos elméleti és gyakorlati ismeretek teljes spektrumát lefedi.

Közös nyomozócsoport gyakorlati tapasztalatai magyar-német-román relációban

Az alábbiakban egy még folyamatban lévő, a német társhatóság kezdeményezésére még 2020 októberében megalakult, jelenleg magyar-német-román tagsággal működő közös nyomozócsoport felállításához vezető folyamat, illetve a JIT felállítása óta végrehajtott intézkedések kerülnek röviden bemutatásra, megemlítve, hogy mivel a JIT tárgyat képező bünszervezet még nem került felszámolásra, a nyomozások mindhárom részes tagállamban folyamatban vannak, ezért az itt megosztható adatok köre – műveleti és nyomozati érdekekre is figyelemmel – korlátozott.

A nyomozást (felderítést) a hatáskörrel rendelkező magyar hatóság 2020. március 10-én rendelte el előzményes nemzetközi SIENA adatcsere alapján. A SIENA-n rendelkezésre bocsátott információk szerint egy román állampolgárságú célszemély és családtagjai hátrányos és kiszolgáltatott helyzetű, hajléktalan életmódot folytató, főként alkoholisták vagy egyéb függőségben szenvedő román és magyar állampolgárokat toboroznak romániai és magyarországi vasúti pályaudvarok környékén németországi munkavégzés (mezőgazdasági, szezonális munkák) ígéretével. A felajánlott munkalehetőségre kiszolgáltatott helyzetük okán önkéntesen jelentkező sértettekkel Németországba érve közlik az elkövetők, hogy nincs munka, ellenben koldulniuk kell, hogy az útiköltséget, a szállás díját és egyéb kitalált tartozásaikat ledolgozzák az elkövetői kör számára. A csoport tagjai kihasználják azt a tényt, hogy az áldozatok nem ismerik a célország nyelvét, nem rendelkeznek helyismerettel és pénzzel ahhoz, hogy kiszolgáltatott helyzetükből szabadulva távozzanak, ezt a helyzetüket pedig az elkövetők kizsákmányoló magatartásukkal fenntartják. A sértetteket rendkívül rossz, embertelen körülmények között, vezetékes víz és fűtés nélküli, használaton kívüli ingatlanokban vagy egy gépkocsi rakterében szállásolják el, minimális ételmelet (naponta egyszer), illetve főként alkoholt adnak csak nekik, a megszerzett pénzüket maradéktalanul elveszik, azokat a szervezett elkövetői kör saját megélhetésére fordítja. Az elkövetők a potenciális áldozatok

felkutatásán, beszerzésén és Németországba történő kiutaztatásán túlmenően naponta oda-vissza szállítják az áldozatokat szálláshelyük és a kolduttatás aktuális helyszíne között (kezdetben Németország, majd Ausztria területén), folyamatos felügyelet alatt tartják a sértetteket, koldult pénzüket minden nap „munka” végeztével elveszik, rendőri intézkedéseket követően az adott város egy másik forgalmas helyszínére viszik az áldozatokat, részükre kutyát biztosítanak, ezzel elősegítve a koldulás sikerét. A fenti történeti tényállás alkalmas az elkövetéskor hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 192. § (2) bekezdésbe ütköző és a (3) bekezdés c) pontja szerint minősülő, kizsákmányolás céljából megtévesztéssel elkövetett emberkereskedelem büntett gyanújának megállapítására.

A fenti ügyben a német, román és magyar hatóságok részvételével, előzetes Europol műveleti és Eurojust koordinációs üléseket és adatcserét követően 2020. október 16. nappal közös nyomozócsoport létrehozására irányuló megállapodás került aláírásra mindhárom ország arra feljogosított ügyészségének írásbeli hozzájárulásával. Ez a gyakorlatban a JIT megállapodás ügyészi kiadmányozását, aláírását jelentette. A JIT aláírásának jogi alapját a három ország között a 2000. május 29-én elfogadott, az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló egyezmény 13. cikke képezte.

Ahhoz, hogy a JIT megállapodás a magyar felderítés elrendelését követően fél évvel megköthető legyen, szükség volt a magyar fél proaktív és nyitott hozzáállása mellett arra is, hogy a JIT felállítását kezdeményező, a közös nyomozócsoport vezetését ellátó német társhatóság folyamatos és aktuális, műveleti jellegű adatszolgáltatást biztosítson az ügyben érintett másik két ország hatáskörrel és illetékességgel rendelkező rendvédelmi hatósága részére. Ez az előzményes SIENA adatcsere, a megszervezett Europol műveleti találkozó, majd a felügyelő ügyészségekkel a nyomozó hatóságok részéről történt egyeztetések vezettek a JIT felállításához. Fontos megjegyezni, hogy egy JIT létrehozásához minden érintett országnak „meg kell nyernie” a tárgyi nyomozást felügyelő kompetens ügyészséget, hiszen az ügyészség jóváhagyása nélkül a közös nyomozócsoport nem jöhet létre. Ugyan a JIT megállapodást nem feltétlenül a nyomozást ténylegesen felügyelő ügyész írja alá (a fenti ügyben román és német részről ugyan így történt nemzeti joguk adta lehetőségek kihasználásával, hazánk esetében ugyanakkor a Legfőbb Ügyészség kijelölt képviselője hagyja jóvá a megállapodást minden esetben), de a nyomozást felügyelő ügyészség igazságügyi (ügyészi) úton az Eurojust irányába tett szándéknyilatkozata kimelt jelentőséggel bír a JIT felállításához vezető folyamatban.

A tárgyi ügyben a német hatóság által még rendőrségi együttműködés keretében átadott adatok, információk egyértelművé tették a bűncselekmény elkövetésében

Románia és Magyarország érintettségét Németország mellett. Kimutatható volt, hogy az elkövetői kör ugyan életvitelszerűen Németországban tartózkodik (majd a JIT felállítását követően Ausztriába költöztek), ugyanakkor rokonaikat, szülőföldjüket rendszeresen látogatják, ennek során az emberkereskedelem áldozatait is magukkal viszik (szállítják az általuk aktuálisan használt kisbuszokkal, személygépkocsikkal, amelyeket folyamatosan cserélgetnek), illetve az is megállapítást nyert, hogy az egyik romániai elkövetőnek az egyik közeli hozzátartozója Magyarországon tartózkodik életvitelszerűen. A potenciális áldozatok beszerzésének (így a bűncselekmény elkövetési magatartásának) helyszíne, illetve az ismertté vált sértettek állampolgársága ugyancsak alátámasztotta Románia és Magyarország érintettségét az ügyben. A német társhatóság által elrendelt büntetőeljárás tárgyát képező, munkacélú kizsákmányolás formájában megvalósuló (angol terminológia szerint: forced begging – kényszerkoldultatás) minősített emberkereskedelem büntette egyértelműen nemzetközi jelleggel bírt, a kérdéses bűncselekmény elkövetésében érintett, egymással rokoni, vérségi kapcsolatban álló, családi alapon szerveződő szervezett bűnelkövetői körnek a felszámolásához Romániával és hazánkkal történő bűnügyi együttműködésre volt szükség. A német büntetőeljárás a román elkövetői körtől megszökött egyik magyar állampolgárságú sértett tanúvallomása alapján indult.

A fentiek alapján az eredetileg 12 hónapos időtartamra megkötött, időközben további fél évvel már meghosszabbított JIT céljai között az alábbiak szerepeltek a három érintett tagállam által végrehajtott elsődleges nyomozati cselekmények és a rendelkezésre álló történeti tényállás alapján: bizonyítékok összegyűjtése az elkövetői körrel szemben, az elkövetői kör teljes körű felderítése, még ismeretlen társaik beazonosítása, büntetőjogi felelősségük megállapítása, az ellenük összegyűjtött bizonyítékok összehangolt felhasználása a sikeres vádemelés érdekében, a szervezett bűnelkövetői kör által a bűncselekmény elkövetése révén realizált vagyoni előny lefoglalása, elkobzása, vagyonvisszaszerzés lefolytatása, további áldozatok azonosítása.

A kérdéses közös nyomozócsoportot a fent leírtak alapján a magyar, német és román nyomozásokat felügyelő megyei/tartományi főügyészség/szervezett bűnözés elleni ügyészség kijelölt ügyelődó ügyészei vezetik. A JIT tagjai az egyes tagállami rendvédelmi hatóságok azon tagjai, akik a tényleges felderítő, nyomozati munkában, illetve a JIT céljaként megfogalmazott pénzügyi nyomozásban szerepet vállalnak. A tárgyi JIT résztvevőjeként (nem tagjaként) került nevesítésre az Eurojust és az Europol.

Minden JIT megállapodás egyik kardinális kérdésköre az információk, bizonyítékok beszerzésének módja, és azok egymással történő megosztása, az azokhoz való hozzáférés, hiszen ez adja a JIT hozzáadott értékét, illetve itt merülhet

fel a legtöbb gyakorlati probléma. Alapesetben a JIT tevékenységét azon tagállam joga szerint végzi, amelyben tevékenykedik. Mivel a közös nyomozócsoportokban a legtöbb esetben az Europol részes félként megjelenik, a SIENA adatsere mutatkozik a legegyszerűbb és a tagállamok által bevett gyakorlatnak a nyomozások során keletkezett információk, adatok, bizonyítékok megosztására. A JIT tagjai a rájuk vonatkozó nemzeti szabályokkal összhangban és hatáskörükben eljárva szolgáltathatnak a saját államukban rendelkezésre álló információt a nyomozócsoport által folytatott nyomozásokhoz. Az így megosztott információk főszabály szerint a JIT által meghatározott célokra használhatók fel. Természetesen lehetőség mutatkozik további bűncselekmények felderítése, vizsgálata és a vádemelés céljából is felhasználni a rendelkezésre álló információkat, ha azon állam, ahol az ezzel kapcsolatos információk és bizonyítékok keletkeztek, ehhez előzetesen hozzájárul.

Magától értetődőnek tűnik, de a JIT megállapodásban szükséges szabályozni azt is, hogy a megállapodás megkötésének időpontjáig az egyes részes országok nyomozásai során beszerzett, rendelkezésre álló bizonyítékok ugyancsak részét képezik a tagállamok közötti adatcserének, azok szabadon megoszthatók egymással (ezek főként az addig végrehajtott nyomozások során keletkezett rendőri jelentések, tanúkihallgatási jegyzőkönyvek, tranzakciós adatokkal kapcsolatos megkeresésekre adott válaszok, banki adatok, belső és külső engedélyhez kötött leplezett eszközök eredményei stb.).

A JIT működtetése szempontjából szenzitív kérdés az egyik részes fél által a JIT-ben nem részes országtól jogsegély útján beszerzett adatok megoszthatósága a JIT-ben részes felekkel, avagy a JIT-ben beszerzett információk átadása harmadik félnek. Ezekben az esetekben mindig egyeztetni szükséges az információ, adat birtokosával az átadhatóság kapcsán, legyen egy harmadik ország (ha a tőle jogsegély/ENYH útján beszerzett adatot kívánom a JIT égisze alatt átadni a partnerországok részére), avagy egy JIT tagország (akinek a saját hatáskörben megszerzett és velem megosztott információját kívánom kiadni egy harmadik fél részére) a kérdéses adat birtokosa.

A kapcsolattartás nyelvét ugyancsak szükséges szabályozni a JIT megállapodásban, ez a tárgyi megállapodás esetében a részes felekre tekintettel a magyar, német, román és az angol, utóbbinak jut ugyanakkor kitüntetett szerep az egymás közötti napi szintű rendőrségi kapcsolattartásban, adatcserében.

Már említésre került a JIT azon nívója, amely ugyancsak megjelenik a JIT modellmegállapodásban mint szükséges tartalmi elem. A JIT-ben részes tagállamok kiküldött tagként jelen lehetnek és részt vehetnek a JIT keretében végzett eljárási cselekményeken abban az államban, ahol a JIT a tevékenységét végzi egy adott időben, és azokról az őket kiküldő állam joga szerint és hivatalos nyelvén

jegyzőkönyvet készíthetnek. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a JIT égisze alatt egy előre meghatározott közös időpontban esedékes akció (angol terminológia szerint: Joint Action Day – JAD) végrehajtása alkalmával a közös nyomozócsoportban részes felek erre kijelölt tagjai (jelen esetben például a magyar hatóság tagjai) az elkövetőket magyar nyelven, a magyar büntetőeljárásról szóló törvény rendelkezéseinek megfelelően elfogásukat követően ki tudják hallgatni Németország területén gyanúsítottként, a szükséges eljárásjogi garanciák betartása mellett (védő, tolmács stb.). A kiküldött tagoknak a fentiek értelmében jogában áll az őket fogadó állam által biztosított keretben részt venni a JIT működése során végzett eljárási cselekményen (például részt vehetnek az elkövetők németországi elfogásának helyszínén tartandó kutatásban). Lőfegyverviselés a JIT-ben részes másik tagállam területén mindig megállapodás kérdése, alapesetben nem engedélyezett.

A tárgyi magyar-német-román JIT égisze alatt példálózó jelleggel az alábbi rendőrségi együttműködés valósult meg a részes felek között eddig, amelyek JIT megállapodás nélkül egyértelműen jogsegély (ENYH) fogalmat generáltak volna az államok között, negatívan befolyásolva a reagálóképességet, egyúttal az eljárás elhúzóadásához vezetve.

A német és a román fél által átadott adatok alapján a magyar eljárásban sikerült beazonosítani és tanúként kihallgatni az elkövetői kör által még Németország területén kizsákmányolt, azóta tőlük már távozott, hazánkban tartózkodó egyik magyar állampolgárságú sértettet. Tanúkihallgatási jegyzőkönyvének érdemi része angol fordítását követően kiküldésre került SIENA-n Románia és Németország részére a jegyzőkönyv hiteles másolati – magyar nyelvű – példányával együtt (szkennelve). A kiküldés és a jegyzőkönyv címzett hatóságok általi átvétele között – a SIENA rendszernek köszönhetően – néhány másodperc telt el. A jegyzőkönyvben foglaltak automatikusan felhasználhatóvá váltak bizonyítási eszközként a német és román büntetőeljárásban is.

Mind a három JIT-ben részes hatóság – egymással párhuzamosan – bírói engedélyhez kötött leplezett eszközt alkalmaz az elkövetői kör különböző tagjaival szemben, az így beszerzett információkat pedig rendszeresen, SIENA csatornán vagy közvetlenül megosztják egymással, ezzel biztosítva a célszemélyek közeljövőben tervezett tevékenységére történő proaktív rendvédelmi reakciót.

A JIT-ben részes felek egymás művelési tevékenységét támogatva, erre irányuló közvetlen felkérésekre rövid határidővel rejtett figyeléseket hajtanak végre saját államuk területén az elkövetők által használt gépkocsik beazonosítása, tevékenységük megismerése céljából.

Folyamatos adatcsere valósul meg az elkövetői kör által szervezett áldozatok személyazonosságának megállapítása érdekében. Az adatcsere kiterjed az ügyészi engedélyes, elektronikus hírközlési, illetve pénzügyi szolgáltatók

nemzeti adatbázisaiból történő lekérdezések eredményeinek megosztására is, amelyek JIT nélkül ugyancsak ENYH köteles megkeresések lennének.

A nyomozás során beszerzett és egymással megosztott adatok alapján megállapítást nyert, hogy az elkövetői kör időközben áttette székhelyét Ausztria egyik városába, és ott folytatja tovább bűnös magatartását, a hajléktalan személyek koldulásra kényszerítését. Emiatt jogos igényként merült fel a német társhatóság mint JIT vezető részéről Ausztria felkérése a JIT-hez történő csatlakozásra, a magyar és román fél előzetes jóváhagyását követően. Egyúttal, mivel az elkövetői körrel szemben összehangolt tagállami fellépésre a JIT egyéves időtartama alatt nem került sor (ebben a koronavírus járvány okán bevezetett lezárásoknak, utazási korlátozásoknak is nagy szerepe volt), további fél évvel megtörtént a JIT megállapodás meghosszabbítása, amelyet a megállapodást eredetileg aláíró tagállami ügyészek hagytak jóvá. A JIT-ben hazánk eddig az Eurojust részéről külön anyagi támogatást nem igényelt, ennek egyik legfőbb oka, hogy a büntetőeljárás során eddig még nem merültek fel az áltagost meghaladó fordítási költségek, illetve egyéb, Eurojust által is finanszírozható kiadások.

Összegzés

A globalizációval transznacionálissá váló bűnözés, európai uniós tagságunk, a közösségi jog teremtette együttműködési lehetőségek, a határon átnyúló elemet magukban hordozó, nemzetközi jellegű bűncselekmények felderítéséhez fűződő érdek mind abba az irányba mutatnak, hogy a nemzetközi bűnügyi együttműködés eszközrendszerének és felületeinek a kihasználása már alapvető elvárásként jelentkezik a mindennapi rendőri munkát illetően.

A SIENA csatornán keresztül megvalósuló nemzetközi bűnügyi együttműködés kapcsán nem szükségszerűen, de a JIT égisze alatt tagállamok között folytatott rendvédelmi együttműködés során jogos elvárásként jelentkezik az élő idegen nyelv-tudás megléte. Ennek oka, hogy az egymással közös célok elérése érdekében folytatott párhuzamos nyomozások során felmerült adatokat a JIT adta lehetőségek között közvetlenül is át lehet (és a sikeres nyomozások lefolytatása érdekében át is kell) adni a másik félnek, az ilyen jellegű dinamikus együttműködésnek pedig záloga a közös munkanyelv és a folyamatos kommunikáció.

Ahogy egy nemzetközi jelleggel bíró bűncselekmény elkövetése miatt indított felderítés kezdeti szakaszában, úgy egy már élő JIT során sem tanúsíthatunk olyan magatartást, amely a bi- és multilaterális adatcsere ellenében hat, azaz az ismertté vált, bűnügyileg releváns adatokat magunknál tartjuk, nem osztjuk meg az érintett külföldi hatóságokkal. Ezzel a magatartással – a munkahelyi

szlenggel élve – kizárólag a „páncélszekrénynek nyomozunk”, de más eredményt nem tudunk elérni a nemzetközi bűnügyi együttműködés szakterületét illetően. Megítélésem szerint a rentábilis személyes kapcsolatok és a versenyképes idegennyelv-tudás továbbra megkerülhetetlen és alapvető tényezői maradnak a nemzetközi bűnügyi együttműködés szakmai kihívásokkal járó szakterületének.

A fentiekre tekintettel ezért bátorítok mindenkit a nemzetközi bűnügyi együttműködés elméleti tudásanyagának elsajátítása mellett arra, hogy a rendelkezésre álló jogi keretek és szakmai feltételek között proaktívan próbáljon élni a nemzetközi rendőri és igazságügyi együttműködés komplex eszközrendszerével a nyomozások sikeres lefolytatása, illetve hazánk nemzetközi szinten folytatott rendvédelmi és igazságügyi együttműködésben betöltött szerepének erősítése céljából.

Felhasznált irodalom

- Karsai K. (2008). A büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködésre vonatkozó rendelkezések. In Osztovits A. (Szerk.), *Az Európai Unió alapító szerződéseinek magyarázata 2.* (pp. 1947–2022). Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft.
- Paoli, L. (Ed.) (2014). *The Oxford Handbook of Organized Crime.* Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199730445.001.0001>
- Ligeti K. (2004). *Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban.* KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- M. Nyitrai P. (2004). A nemzetközi bűnügyi együttműködés területeinek összefonódása Európában: nemzetközi rendőri együttműködés és nemzetközi bűnügyi jogsegély. *Belügyi Szemle*, 52(5), 104–116.
- Nagy J. (2010). *Közös nyomozócsoportok az Európai Unió tagállamai közötti bűnügyi együttműködésben. Egyetemi doktori disszertáció.* Károli Gáspár Református Egyetem.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Model Agreement for setting up a Joint Investigation Team.* <https://www.eurojust.europa.eu/model-agreement-setting-joint-investigation-team-0>

URL2: *New version of practical guide on joint investigation teams for practitioners.* <https://www.eurojust.europa.eu/news/new-version-practical-guide-joint-investigation-teams-practitioners>

Alkalmazott jogszabályok

1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről

2002. évi LIV. törvény a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről

2005. évi CXVI. törvény az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös büntügyi jogsegélyről szóló, 2000. május 29-én kelt egyezmény és az egyezmény 2001. október 16-án kelt kiegészítő jegyzőkönyve kihirdetéséről

2006. évi CI. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezmény kihirdetéséről (UNTOC)

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2012. évi CLXXX. törvény az Európai Unió tagállamaival folytatott büntügyi együttműködésről
AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS (EU) 2016/794 rendelete (2016. május 11.) a Bűnüldözési Együttműködés Európai Uniós Ügynökségéről (Europol), valamint a 2009/371/IB, a 2009/934/IB, a 2009/935/IB, a 2009/936/IB és a 2009/968/IB tanácsi határozat felváltásáról és hatályon kívül helyezéséről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Kolozsi B. (2022). Nemzetközi büntügyi együttműködés, közös nyomozócsoport magyar-német-román relációban. *Belügyi Szemle*, 70(2), 277–303. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.4>

Emberkereskedelem újragondolva – a 2020. július 1-jén hatályba lépett rendelkezések hatékonysága ügyészi szemmel

Rethinking trafficking in human beings -
the effectiveness of the provisions that entered into force on
1 July 2020 from a prosecutorial perspective

Huszár Julianna

Dr. legfőbb ügyészségi ügyész,
Legfőbb Ügyészség,

Kiemelt, Korruptciós és Szervezett Bűnözés Elleni Ügyek Főosztálya
huszar.julianna@mku.hu

Absztrakt

Cél: Az emberkereskedelem és kényszermunka törvényi tényállásának 2020-ban történt módosítása a kialakult és kúriai döntésekkel megerősített jogalkalmazói gyakorlat átgondolását tette szükségessé. Bár a módosítást életre hívó törvény indokolása szerint a változtatás a szabályozás koherensebbé és átláthatóbbá tételét tűzte ki célul, a gyakorlat – egyelőre – értelmezési nehézségekkel küzd. A tanulmány ebben a helyzetben igyekszik megoldási javaslatokkal segíteni az alakuló joggyakorlatot.

Módszertan: A tanulmány az emberkereskedelem és kényszermunka miatt indult egyes büntetőeljárásokban észlelt jogalkalmazói bizonytalanságokból azonosítható, jellemzőnek látszó kérdésekre adható válaszok átgondolásával tesz kísérletet a gyakorlati munka támogatására.

Megállapítások: A téma összetettségére, az egyes büntető ügyek egyedi jellemzőire figyelemmel számos azonosított problémára jelen tanulmányban nem adható válasz, így kizárólag a legtöbbször visszatérő dilemmák kerültek górcső alá.

Érték: A szabályozás háttérében álló jelenség komplexitása, és a gyakorlat kiskorúsága nyilvánvalóvá teszi, hogy a témával újra és újra foglalkoznia kell a szakembereknek.

Kulcsszavak: emberkereskedelem, Magyarország, törvénymódosítás, toborzás

Abstract

Aim: The amendment of the legal situation of trafficking in human beings and forced labor in 2020 required a rethink of the established practice, which was confirmed by the decisions of the Curia. And although, according to the explanatory to the law that introduced the amendment was aimed at making the regulation more coherent and transparent, the practice – for the moment – faces difficulties of interpretation. In this situation, the study tries to help the emerging practice with suggestions for solutions.

Methodology: The study attempts to support practical work by considering responses to the typical questions identified in some criminal proceedings for trafficking in human beings and forced labor.

Findings: Given the complexity of the topic and the unique characteristics of each criminal case, many of the problems identified cannot be addressed in the present study, so only the most recurring dilemmas have come under scrutiny.

Value: The complexity of the underlying phenomenon and the minority of the practice make it clear that professionals need to address the topic over and over again.

Keywords: human trafficking, Hungary, amendment, recruitment

Bevezetés

A Btk.¹ emberkereskedelmet érintő tényállásának 2020. július 1-jétől hatályos változása, ha nem is alapvetően változtatta meg a joggyakorlatot, de a már korábban ismert fogalmak jogalkotó által létrehozott új koncepció keretében történő át- és újragondolását, a már nem használható panelek elvetését, az átkomponált törvényi tényállásban megjelenő szabályozási elgondolás értelmezését, és az elmelet hatékony gyakorlatra váltásának kidolgozását tették és teszik szükségessé.

Régi-új elem: a kiszolgáltatott helyzet

Kiszolgáltatott-e a kiszolgáltatott személy?

A 2020. július 1-jét megelőzően hatályban volt Btk. sem határozta meg a kiszolgáltatott helyzet fogalmát, az ügyészségi gyakorlat – a Legfőbb Ügyészség

1 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

iránymutatása alapján – a nemzetközi normákban, így az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló jegyzőkönyvében (kihirdette a 2006. évi CII. törvény, a továbbiakban: Palermói Egyezmény)², illetve az emberkereskedelem megelőzéséről, és az elene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, 2011. április 5-i 2011/36/EU európai parlamenti és a tanácsi irányelvben (a továbbiakban: Irányelv) meghatározott elveknek megfelelően a kiszolgáltatott helyzetet akként határozta meg, hogy az már akkor is megállapítható, ha a passzív alany elfogadható választási lehetőség hiányában saját elhatározásából végez prostitúciós tevékenységet, egyéb munkát, illetve munkajellegű tevékenységet.

Azonban a nyomozások feletti felügyelet és a nyomozások irányítása során az ügyészségeknek – és az ügyészségeken keresztül a nyomozó hatóságoknak – problémát jelentett egyes esetekben már a korábbi Btk. hatálya alatt is az elfogadható választási lehetőség értelmezése, gyakorlati alkalmazása. A bizonytalanságot tovább növelte az a tény is, hogy egyes törvényszékek az ügyészégi értelmezést el nem fogadva a kiszolgáltatott helyzetet nem találták megállapíthatónak, és emberkereskedelem büntette helyett kerítés büntetésében állapították meg a vádlottak büntetőjogi felelősségét.

Ilyen esetekben a passzív alanyok élethelyzetükből fakadó egzisztenciális kiszolgáltatottságát a törvényszékek nem tekintették olyan mérvű kiszolgáltatottságnak, amely az emberkereskedelem törvényi tényállásában szereplő kiszolgáltatott helyzet megállapítására alkalmas lett volna. Emberkereskedelem helyett kerítés megállapítására került sor olyan passzív alanyok esetében, akik alacsony intellektusú, csekély műveltségű és iskolázottságú, jövedelemforrást biztosító szakmával nem rendelkező, megfelelő lakóhely nélküli, ugyanakkor esetleg (több) gyermeket nevelő személyek voltak, és adott élethelyzetükben például prostitúciós tevékenység útján próbáltak bevételhez jutni, és ezen élethelyzetüket felismerve a terheltek őket az addiginál nagyobb kereseti lehetőség ígéretével külföldön folytatandó prostitúciós tevékenység végzésére vették rá, saját anyagi hasznuk reményében, a passzív alanyok által nyújtandó szolgáltatások feltételeit, a munkavégzés időtartamát ugyanakkor meghatározva.

2 2006. évi CII. tv. az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló jegyzőkönyve kihirdetéséről, 3. § 3. cikk a)-b)pont.

Az ilyen tartalmú döntések figyelmen kívül hagyják, hogy ma Magyarországon foglalkoztatáspolitikai szempontból hátrányos helyzetű személynek tekinthető többek között az, aki legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezik, a saját háztartásában legalább egy 18 évesnél fiatalabb gyermeket egyedül nevel, vagy akár foglalkoztatás megkezdését megelőzően letartóztatásban volt, szabadságvesztés vagy elzárás büntetését töltötte. Ez a bírói értelmezés nem tükrözi a hátrányos helyzet kialakulásának legfontosabb társadalmi okait, a földrajzi adottságokat, a gazdasági körülményeket (mélyszegénység, munkanélküliség, hajléktalanság), a nyelvi- és kulturális háttérrel, a képzettséget, illetve az ismerethiányt, miközben az ilyen élethelyzetben lévő személy kihasználását – a passzív alany tág értelemben vett körülményei miatt – nem lehetne kisebb súlyú bűncselekménynek tekinteni.

A problémát a módosítás sem oldotta meg, hiszen a kiszolgáltatott helyzet definícióját a Btk. továbbra sem határozza meg. Erre figyelemmel a tévesnek tartott egyes eseti döntésekben megjelenő bírósági értelmezés tételes jogi cáfolata nem adható meg, annak ellenére, hogy az ügyészégi joggyakorlat által alkalmazott elvek mentén történő gondolkodást a hivatkozott, részben a nemzeti jog részévé is tett nemzetközi normák megerősítik.

Nincs új a „Btk.” alatt

Az egyes eseti döntésekben megjelenő bírósági álláspont ugyanakkor ellentétesnek látszik a törvény szellemével is. A kiszolgáltatott helyzet, pontosabban a kiszolgáltatott élethelyzet az emberkereskedelem és kényszermunka törvényi tényállásán kívül egy további diszpozícióban, a kiszolgáltatott személy megalázása (Btk. 225. §) törvényi tényállásában is megjelenik. A törvény maga ebben az esetben sem ad értelmező rendelkezést arra, hogy a kiszolgáltatottság alatt mit kell érteni, de a törvényhelyhez fűzött indokolás rögzíti, hogy a fogalom értelmezése során annak hétköznapi nyelvi jelentéstartalmát kell alapul venni. Ez a meghatározás szintén nem egzakt, egyéni érzékenységtől függhet, hogy kit tekint a jogalkalmazó kiszolgáltatott személynek, de segítséget jelent a gondolkodás irányának megválasztásához. Így például a szó szinonimáiból kiindulva (védtelen, sérülékeny, sebezhető) (URL1), vagy a pénzügyi szektor által is használt „élethelyzetből adódóan kiszolgáltatott ügyfél” (azok az ügyfelek, akik éppen gyászidőszakot élnek meg, egzisztenciális sokkot élnek át, válás vagy szakítás után vannak, büntetőeljárás zajlik ellenük, esetleg hazájukat elhagyva menekülteként vagy bevándorlóként új életet kezdenek egy ismeretlen országban) (URL2) fogalmát használva pontosabb meghatározás adható.

A törvény a 225. §³ esetén kiszolgáltatott élethelyzetet kíván meg a törvényi tényállás megállapításához. A törvény indokolása pedig azt mondja, hogy az élethelyzet a helyzethez képest több, az élethelyzet a helyzet tartós állapota. Ide tartozik az indokolás szerint például valakinek a társadalomban elfoglalt hátrányos helyzete, amely körülmény előidézheti a kiszolgáltatottságot. A helyzet (amely fogalom az emberkereskedelem és kényszermunka tényállásában szerepel) pedig – törvény indokolása szerint – a külső és belső viszonyok, körülmények összessége. A fentiek értelmében a kiszolgáltatott helyzet megállapításához elegendő az is, hogy valaki ne tartósan, hanem akár alkalmilag, átmenetileg legyen olyan helyzetben, hogy az elkövető akaratának megfelelő magatartást hajlandó legyen tanúsítani.⁴

A kiszolgáltatott helyzet megállapítása különösen akkor jelent nehézséget a gyakorlatban, amikor a passzív alany és az elkövető azonos élethelyzetben vannak, külső viszonyaik megegyeznek. Ilyen élethelyzetről van szó, ha mind a passzív alany, mind az elkövető a gyermekvédelmi szakellátásban kényszerülnek felnőni, azaz mindketten tizennyolc év alattiak, mindketten nélkülözik egy jól funkcionáló család nyújtotta anyagi, erkölcsi, mentális stb. biztonságot.

A helyzet értékelése során azonban el kell fogadni azt, hogy a szakellátásban élő, tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek között különösen jelen van a hierarchia, az alá-főlérendeltségi, a befolyásolási, illetve más egyéb hatalmi viszony, az erőszak. Pusztán az a tény, hogy az elkövetői és a passzív alanyi oldal szereplői egyaránt szakellátásban, azaz nyilvánvalóan a családban felnövő gyerekekhez képest egyaránt hátrányosabb, kiszolgáltatottabb helyzetben vannak nem zárja ki ezen helyzet további differenciálódásának a lehetőségét, azaz azt, hogy az egyik gyermek, a másikhoz képest hátrányosabb, kiszolgáltatottabb helyzetben van. A kiszolgáltatott helyzetet azonban ilyen esetben sem lehet vélelmezni, azt bizonyítani kell, ugyanakkor szem előtt kell tartani, hogy a nyomozás során a passzív alanyi oldalon a tizennyolcadik életév be nem töltése – akár felnőttkorú, akár fiatalkorú az elkövető – olyan indikátor, amely a kiszolgáltatott helyzet vizsgálata szükségességének irányába mutat.

Az „önkéntes szexmunka” és társai

A jelenleg hatályos törvény azáltal, hogy nem a kiszolgáltatott helyzet kihasználását rendeli büntetni, hanem a kiszolgáltatott helyzetben lévő személy

3 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 225. §-ának részletes indokolása közlönyállapot 2021. VII. 8. – 2021. XII. 31.

4 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 225. §-ának részletes indokolása közlönyállapot 2021. VII. 8. – 2021. XII. 31.

rábírását, a nemzetközi egyezményvel ellentétesen⁵ a passzív alany önkéntességének tulajdonít jelentőséget, hiszen az a kiszolgáltatott helyzetben lévő passzív alany, aki ezen helyzetéből történő kilábalás érdekében maga keresi meg az elkövetőt azzal, hogy akár jogellenes cselekményben venne részt, akár szexuális cselekményt végezne, nem lesz a bűncselekmény passzív alanya, hiszen nem valósul meg esetében rábírás az elkövető részéről. A módosítás így szűkítette a védendő személyi kört, és nehezkesebbé is tette a bizonyítást. A jogalkotó ezzel párhuzamosan a jogalkalmazókat a rábírás emberkereskedelem és kényszermunka tényállása keretén belül történő (újra) értelmezésére kényszerítette.

A rábírás mint minden más fogalom a Btk.-ban, a törvény alkalmazása során csak egyféleképpen értelmezhető, nem adható tényállásonként eltérő tartalom hozzá, a kiszolgáltatott helyzetben lévő passzív alany „önkéntes csatlakozását” nem lehet rábírás-ként értelmezni.

A rábírás mint elkövetési magatartás számos törvényi tényállásban szerepel. Ilyenek például a tiltott sorozás (Btk. 152. §), öngyilkosságban közreműködés (Btk. 162. §), kóros szenvedélykeltés (Btk. 181. §), szexuális visszaélés (Btk. 198. §), prostitúció elősegítése (Btk. 201. §), kiskorú veszélyeztetése (Btk. 208. §), és a már említett kiszolgáltatott személy megalázása (Btk. 225. §).

A Btk. 225. §-a úgy fogalmaz, hogy „*Aki mást, annak kiszolgáltatott élethelyzetét kihasználva arra bír rá...* ”. A Btk. 192. §-a pedig úgy, hogy „*Aki mást rendszeres előny szerzése céljából [...] szexuális cselekmény végzésére [...] a passzív alany kiszolgáltatott helyzetét kihasználva rábír...* ”.

A két tényállás szövegezése az elkövetési magatartás, valamint a passzív alany személyének meghatározását tekintve megegyezik. A Btk. 192. §-ához fűzött indokolás nem magyarázza meg a rábírást mint elkövetési magatartást, azonban a 225. § kapcsán nem marad adós ezzel, és ez a meghatározás megegyezik a más bűncselekményekkel kapcsolatban adott, és a joggyakorlat által használttal.

Eszerint, és az emberkereskedelem és kényszermunka esetében is irányadó módon, a rábírás ténylegesen felbujtói tevékenységet, célratörő magatartást jelent, és megvalósulhat rábeszéléssel, kéréssel, felszólítással (vagy akár fogadás ajánlásával, látszólagos lebeszéléssel, ajándék vagy egyéb előny ígéretével), de mindenképpen olyan módon, ami szándékkiváltó, a passzív alanyt cselekvésre indítja. A cselekmény akkor tényállásszerű, ha az elkövető azzal a szándékkal cselekedett, hogy a kiszolgáltatott helyzetben levő személyt a törvényi tényállásban meghatározott magatartásra készítse. A bűncselekmény

5 2006. évi CII. tv. 3. § 3. cikk a) pont.

a rábíró magatartás kifejtésével befejezetté válik, az eredménytelen rábírási előkészületi magatartás.⁶

A fentiek figyelembe vételével az elkövetőnek a prostitúció kedvezőbb körülmények között, nagyobb bevétellel történő végzését ígérő, majd azt elősegítő magatartása, amennyiben azt kiszolgáltatott helyzetben lévő, de korábban is prostitúciós tevékenységből élő személlyel kapcsolatban tanúsítja, rábeszéléssel, előny ígéréssel megvalósított rábírásnak minősül, és ily módon az emberkereskedelem és kényszermunka büntette megállapítására alkalmas. Ebben az esetben lényegében arról van szó, hogy az elkövető a saját javára, saját rendszeres előnszerzése érdekében kívánja rábírnivalót a passzív alanyt, aki addig adott esetben másik elkövetőnek dolgozott, vagy akár „futtató” nélkül folytatta ezt a tevékenységet.

Abban az esetben azonban, ha az elkövető felbujtói magatartást nem tanúsít, csak „foglalkoztatja” a nála jelentkező, szexuális cselekmény végzésére vállalkozó személyeket, a kerítés büntette állapítható meg.

Az úgynevezett „loverboy” módszer esetén, amikor az elkövető érzelmeit tekintve megtéveszti, vagy akár hatalmi helyzetét, személyes befolyását érvényesíti a passzív alannyal szemben, a rábírási megvalósul. A módszer lényege pont az, hogy az elkövető nem vagy nehezen felismerhető módon, a külvilág számára kevésbé nyilvánvalóan hat a passzív alanyra. A kérés, kérések, sok esetben a látszólagos lebeszélés a passzív alanyban és a külvilágban az önkéntesség látszatát kelti, azonban a valóságban ez a passzív alanyra gyakorolt presszió, ráhatás, manipuláció.

...és mi a helyzet a szerhasználókkal?

A kábítószerfüggőség a központi idegrendszer olyan betegsége, amely során a szerfogyasztónál először a pszichés függés jelenik meg, ami az egyén „szerkereső” magatartásában és szer utáni sóvárgásában fejeződik ki, ezt követően pedig kialakul a fizikai dependencia, melynek során a szerre jellemző elvonási tünetek állnak elő. A pszichés és fizikai függés pedig kiszolgáltatja a fogyasztót a szernek, illetve ezen keresztül a szerhez jutást biztosító személynek, és nem egyszer tragikus események (öngyilkosság) vetnek csak véget a függésnek. Az ilyen kiszolgáltatott helyzet értékelésére az emberkereskedelem és kényszermunka büncselekményével összefüggésben is szükség lehet, hiszen előfordulhat, hogy az elkövető kábítószerfüggő személyt bír rá vagy kényszerít szexuális

6 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 225. §-ának részletes indokolása közlönyállapot 2021. VII. 8. – 2021. XII. 31.

cselekmény végzésére, jogellenes cselekmény folytatására stb., sőt adott esetben a függőség kialakítására, fenntartására is törekszik egyúttal.

A jogellenes cselekményre rábírás vagy kényszerítés esetén számos megválaszolandó kérdés merül fel:

- a) fenyegetéssel elkövetett kényszerítésnek vagy kiszolgáltatott személy rábírásának minősül-e az olyan helyzet kialakítása, amelyben a kábítószerfüggő személy részére a szerhasználatot feltétel teljesítésétől teszi függővé az elkövető;
- b) amennyiben kényszerítésnek minősül, akaratot hajlító vagy akaratot megtörő kényszerről van-e szó, és ennek következtében részére büntethetőséget kizáró vagy büntethetőséget korlátozó ok állapítható-e meg a kényszer hatása alatt elkövetett jogellenes cselekményt érintően, így a jogellenes cselekményt elkövető személy passzív alany vagy terhelt-e az ügyben, és ezzel összefüggésben a kényszerítő személy közvetett tettese vagy felbujtója-e a jogellenes cselekménynek;
- c) a kábítószerfüggő passzív alany sanyargatásának minősül-e a szer megvonása;
- d) illetve, hogy az esetleges öngyilkossági kísérlet súlyos hátrány okozásának megfeleltethető-e.

Az ilyen és hasonló esetekre általános érvényű iránymutatás természetesen nem adható, az adott konkrét ügy körülményeit figyelembe véve, adott esetben szakértői vélemény birtokában lehet dönteni arról, hogy az emberkereskedelem és kényszermunka passzív alanyára az elkövető által gyakorolt hatás kényszerítésnek minősül-e vagy olyan rábírásnak, amely során a passzív alany cselekvési szabadsága nem sérül.

A kábítószer-használat azonosítása, ezen belül annak véleményezése, hogy a szerhasználat megvonása, a szerhez jutás feltételhez kötése megfeleltethető-e olyan súlyos hátrány kilátásba helyezésének, amely alkalmas arra, hogy komoly félelmet keltsen, és ezáltal az érintett személy beszámítási képességére, ezen belül is az akaratnak megfelelő magatartás tanúsítására való képességére hatással van-e (vagy adott esetben már kóros elmeállapotot előidéző súlyos betegség lépett fel), egyértelműen szakértői kompetencia. Szakértői vélemény birtokában lehet csak megalapozottan állást foglalni abban a kérdésben, hogy az elkövetési magatartás kényszerítésnek vagy rábírásnak minősül-e.

Amennyiben a rábírás mint elkövetési magatartás látszik megállapíthatónak, és a Btk. 15. §-ában meghatározott más büntethetőséget kizáró, illetve korlátozó ok sem áll fenn a jogellenes cselekmény önálló elkövetéséért, az emberkereskedelem és kényszermunka passzív alanya tettesként büntethető lesz, míg

az őt a jogellenes cselekmény elkövetésére rábíró személy felbujtóként vonható felelősségre.

Ezzel egyező a helyzet akkor is, ha a cselekményt kényszerítéssel elkövetett emberkereskedelemnek és kényszerszolgáltatásnak minősítik, és a jogellenes cselekményt elkövető, ugyanakkor fenyegetés hatása alatt álló személyt a kényszerítés csak korlátozta az akaratának megfelelő magatartás tanúsításában.

Csak az akaratot megtörő fenyegetés teremt olyan helyzetet, amelyben a jogellenes cselekményt elkövető, ugyanakkor az emberkereskedelem és kényszerszolgáltatás passzív alanyának minősülő, kényszer hatása alatt álló személy mentesül a büntetőjogi felelősségre vonás alól, és ebben az esetben a kényszerítő személy a Btk. 13. § (2) bekezdése értelmében mint közvetett tettes felel a bűncselekmény elkövetéséért.

A jogellenes cselekmény elkövetésére rábírással vagy kényszerítéssel megvalósított emberkereskedelem és kényszerszolgáltatás elkövetője a jogellenes cselekményért a rábírt vagy kényszerített személy beszámítási, ezen belül is akaratnyilvánítási képességétől függően minősülhet a jogellenes cselekmény közvetett tettesének vagy felbujtónak.

A szakértői vélemény birtokában lehet állást foglalni abban a kérdésben is, hogy a szer megvonása a sanyargatás mint minősítő körülmény megállapítására alkalmas-e. A szakértői vizsgálat az adott személyt ért hatások és az öngyilkossági kísérlet közötti okozati összefüggést igazolhatja, és megkönnyítheti a súlyos hátrány okozásának megállapítását

Toboroz, átad, átvesz...

A Btk. 192. § (2) bekezdésében – illetve a (4) bekezdésben – meghatározott elkövetési magatartásokhoz a (3) bekezdésben meghatározott elkövetési magatartásokat a jogalkotó előkészületi jellegű, illetve bűnsegédi magatartásként kapcsolja, a két típusú elkövetési magatartás között tulajdonképpen cél-eszköz viszonyt létesítve, mivel a törvény megfogalmazásából az következik, hogy a toboroz, átad, átvesz, elad, megvásárol, elcserél, ellenszolgáltatásként átad vagy átvesz, másnak megszerez, szállít, elszállásol, elrejt, azaz (3) bekezdésben meghatározott elkövetési magatartásokat ezek elkövetője a (2) bekezdésben – illetve a (4) bekezdésben – meghatározott rábírási és kényszerítés megvalósítása érdekében tanúsítja.

A törvény indokolása értelmében a (3) bekezdés az emberkereskedelem azon mozzanatát rendeli önállóan büntetni, amellyel a rendszeres előnyserzésre irányuló bűncselekmény szándékos elősegítése történik. Ehhez nem szükséges, hogy a (3) bekezdés elkövetője a (2) bekezdés – illetve a (4) bekezdés – szerinti

célzatot átvegye, elegendő a (2) bekezdésben meghatározott folyamatra irányuló, más által tanúsított magatartás felismerése, és az annak érdekében történő alkalmi elkövetés is.⁷

Természeteszerű, hogy a fenti két bekezdés egymáshoz való viszonya értelmezésének kérdése leginkább akkor merül fel, amikor a két bekezdésben meghatározott elkövetési magatartásokat különböző személyek tanúsítják.

A törvény szövegezéséből és indoklásából nemcsak az olvasható ki, hogy a (3) bekezdésben meghatározott egyes elkövetési magatartások tanúsítása rendszeres előnyszerzési cél hiányában is tényállásszerű, hanem az is, hogy ezen magatartások tanúsítása az emberkereskedelem büntettének megállapítására abban az esetben is alkalmasak, ha elkövetőjük nincs pontosan tisztában azzal, hogy a (2) bekezdésben – illetve a (4) bekezdésben – meghatározott elkövetési magatartások közül melyiket, illetve milyen módon kívánja, tervezi megvalósítani ezen cselekmény elkövetője. Elegendő, ha a tudattartalma átfogja azt, hogy az általa toborzott, átadott, átvett, eladott, megvásárolt, elcserélt, ellenszolgáltatásként átadott vagy átvett, másnak megszerzett, szállított, elszállásolt, elrejtett személyt a (2) illetve a (4) bekezdésben meghatározott folyamatban valaki más ki vagy fel akarja használni.

A toborzás és a Btk. 192. § a) pontjában meghatározott rábírás viszonya

A toborzás egy olyan fogalom, amelynek a definícióját a jogalkotó hosszú ideje nem adja meg, és mivel toborzással elkövetett emberkereskedelem büntette miatt elenyésző számban indult büntetőeljárás, azt a gyakorlat sem tudta kidolgozni. A csekély számú eljárásnak vélhetően az az oka, hogy az elkövetők felhíváson túlmutató magatartása is tetten érhető volt az elmúlt időkben, ezért ezzel a tulajdonképpeni előkészületi jellegű magatartással nem kellett foglalkozni, nem kellett alkalmazni azt. Az elkövetői attitűdök változnak, az elkövetők még jobban rejtőzködnek, leplezik a cselekményüket, számolnak a velük szemben alkalmazott leplezett eszközökkel, de a passzív alanyokkal történő kapcsolatfelvételt elkerülni nem tudják, ezért a toborzás vizsgálatának egyre nagyobb hangsúlyt indokolt kapnia.

Definíció hiányában az értelmezéshez a tiltott toborzás tényállásához fűzött törvényi indoklásból kiolvasható magyarázatot, valamint a Btk.-hoz fűzött,

7 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 192. §-ának indoklása közlönyállapot 2021. VII. 8. – 2021. XII. 31.

elsősorban az ügyészek számára készített kommentárban található magyarázatot lehet és kell igénybe venni. Ezek szerint a toborzás olyan aktív magatartás, amely kialakítja másban az elhatározást az önkéntes csatlakozásra (Miskolczi, 2021). A toborzás lényegét tekintve önkéntes csatlakozásra történő felhívás.

Amennyiben a toborzás eredményes, azaz az elkövető felhívására a passzív alany beleegyezik más(ok)nak nyújtandó szexuális cselekmény végzésébe, jogellenes cselekmény folytatásába, munkavégzésbe stb., már nem toborzásról beszélünk, hanem rábírásról, és a Btk. 192. § (2) bekezdés a) pontja szerinti emberkereskedelem állapítható meg abban az esetben, ha a passzív alany az itt meghatározott kritériumoknak megfelel, azaz – és a gyakorlatban leginkább –, ha kiszolgáltatott helyzetben van. Ez az eset természetesen akkor áll fenn, ha a toborzás és a későbbi rábírás elkövetője ugyanazon személy.

Nem jelent problémát a Btk. 192. § (3) bekezdése szerinti (eredményes) toborzás és a (2) bekezdés a) pontja szerinti rábírás megállapítása akkor sem, ha a két elkövetési magatartást különböző személyek tanúsítják és a passzív alany a Btk. 192. § (2) bekezdés a) pontjában meghatározott speciális jellemzőknek megfelel.

Felmerül azonban a kérdés, hogy amennyiben a passzív alany nem rendelkezik a Btk. 192. § (2) bekezdés a) pontja szerinti speciális jellemzőkkel, azaz ha például nincs kiszolgáltatott helyzetben, azonban az elkövető (akár saját javára, akár más érdekében) őt rendszeres előnyszerzés céljából eredményesen felhívta (eredményesen toborozta) szexuális cselekmény végzésére (jogellenes cselekmény folytatására, munkavégzésre stb.), a Btk. 192. § (3) bekezdése szerinti „toborzásos” emberkereskedelem megállapítható-e. Akkor is ez a kérdés merül fel, ha az elkövető cselekménye nem mutat túl a felhíváson, vagy további elkövetői magatartás nem bizonyítható, viszont az elkövetői oldalon a rendszeres előnyszerzési cél megállapítható, legyen szó akár saját előny, akár más személy által realizálni kívánt előnyről. Ezzel a problémával szembesülünk akkor is, ha a toborzás eredménytelen volt.

A Btk. 192. § (2) bekezdés a) pontjában meghatározott kritériumok nélküli (nem kiszolgáltatott, nem befolyásolt stb.) személy passzív alanya lehet a Btk. 192. § (3) bekezdésében meghatározott elkövetési magatartásoknak, mivel ezen törvényi tényállás megállapításához nem szükségesek speciális jellemzők a passzív alanyi oldalon. A tényállás úgy fogalmaz, hogy „*Aki mást a (2) bekezdésben meghatározott cselekmény megvalósítása érdekében toboroz, átad [...] büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*”

Hangsúlyozni szükséges azt is, hogy amennyiben a felhíváshoz erőszak, fenyegetés társul, toborzásról (önkéntes csatlakozásra felhívásról) nem lehet szó. Toborzásról akkor sem beszélhetünk, ha a Btk. 192. § (2) bekezdés a) pontjában – illetve a (4) bekezdésben – meghatározott módon törekszik – eredménytelenül

– rábírní a passzív alanyt az elkövető. Amennyiben akár a kényszerítés, akár a Btk. 192. § (2) bekezdés a) pontja szerinti rábíráás, azaz a megtevesztés, a hatalmi viszonytal visszaélés, a kiszolgalatott helyzet kihasználása eredménytelen volt, a Btk. 192. § (2) bekezdése – illetve (4) bekezdése – szerinti emberkereskedelem büntettének kísérletéről van szó.

Másnak megszerzés

2020. július 1. napjáig az emberkereskedelem tényállásában meghatározott „másnak megszerzés” a gyakorlat egyértelműen azonosította a kerítés törvényi tényállásában használt hasonló fogalommal.

Az azonosítás nem teljesen helyénvaló, figyelemmel arra, hogy a kerítés büntette a „szexuális cselekmény végzésére másnak megszerzés” kifejezést használta, míg az emberkereskedelem akkor hatályos szabályozása egyrészt, „az eladás, megvásárlás, elcserélés, ellenszolgalatásként átadás vagy átvétel megvalósítása érdekében történő másnak megszerzés”, másrészt a „kizsákmányolás céljából másnak megszerzés” kifejezést használta, azaz a 2020. július 1-je előtt hatályban volt törvény rendelkezései szerint is az emberkereskedelem tényállásán belüli másnak megszerzés tágabb kört ölelt fel, mint a kerítés tényállásában szereplő hasonló, ám a kontextusra tekintettel lényegesen szűkebb értelmű kifejezés.

A másnak megszerzés, a cél megjelölése nélkül, önmagában az érintettek közvetlen kapcsolatának megteremtését jelentette korábban is, ami a kerítés esetén a szexuális cselekmény végzésének céljával, míg emberkereskedelem esetén eladás, megvásárlás stb., illetve kizsákmányolás céljával történő megszerzést jelentett.

A törvény módosítása sem idézett elő más helyzetet. Azaz a Btk. 192. § (3) bekezdésében meghatározott „másnak megszerzés” az érintettek közvetlen kapcsolata megteremtésének lehetősége azzal, hogy a „más” az emberkereskedelem tényállásának kontextusában a (2) bekezdés elkövetőjével azonosítható, mivel a 192. § (2) és (3) bekezdése egymással szoros, cél-eszköz kapcsolatban van.

Az emberkereskedelem és kényszermunka tényállásán belüli halmazat

A jogalkalmazás során az egyik legnehezebb terület a megállapított történeti tényállások helyes minősítése, ezen túl pedig annak eldöntése, hogy az adott

elkövetői magatartások halmazában történő megállapításának helye van-e, vagy azok a folytatólagosság egységébe tartoznak.

Az emberkereskedelem és kényszermunka újraszabályozásának célja a minősítési rendszer koherensebbé, átláthatóbbá tétele volt.⁸ Talán az eltelt rövid időre és arra figyelemmel, hogy az új szabályozási rendszerben minősített bűncselekmények miatt indult büntetőeljárásokban még nem született ítélet, bizonytalan-ság észlelhető a jogalkalmazás szintjén.

A Btk. 192. § (2) bekezdés a) vagy b) pontjának és a Btk. 192. § (1) bekezdés a) pontjának halmazata

Számos esetben fordul elő, hogy a Btk. 192. § (2) bekezdés a) vagy b) pontjának – illetve a (4) bekezdésének – elkövetői a passzív alanyokat egymás között elcserélik, a passzív alanyt ellenszolgáltatásként átadják-átveszik – a Btk. 192. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott elkövetési magatartásokat tanúsítják – tudva azt, hogy a passzív alany fölött hatalmat szerző a passzív alanyt szintén szexuális cselekmény végzésére, munka jellegű tevékenység végzésére vagy jogellenes cselekmény folytatására bírja majd rá vagy kényszeríti.

Valójában ilyen esetekben az elcserélés, az ellenszolgáltatásként átadás-átvétellel nem a Btk. 192. § (1) bekezdés a) pontjában, hanem a Btk. 192. § (3) bekezdésében meghatározott elkövetési magatartás megállapítására alkalmas, hiszen arra a 192. § (2) bekezdésben – illetve a (4) bekezdésben – meghatározott célból – rendszeres előnyszerzés érdekében munkavégzésre, munkajellegű tevékenység végzésére, jogellenes cselekmény folytatására, szexuális cselekmény végzésére – kerül sor.

A különböző elkövetési magatartások következménye ilyenkor jellemzően nem különül el, és mivel a létrejött bűncselekménytöbbség a Btk. 6. § (2) bekezdés feltételeinek megfelel (sértetti azonosság, egységes akaratelhatározásból származás, rövid időn belül ismétlődő elkövetés) a folytatólagosság egy-ége rendszerint megállapítható, a rész-cselekmények elvesztik önállóságukat és egy bűncselekményként értékelendők. Mindemellett ilyen esetben a Kúria 2/2018. számú BJE határozatának is jelentősége van.

8 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 192. §-ának indokolása közlönyállapot 2021. VII. 8. – 2021. XII. 31.

A Btk. 192. § (2) bekezdés a) pontja és b) pontjának halmazata

E körben az előző pontban már említett, a Kúria gyermekpornográfia büntette tekintetében a halmazat megállapításának kérdésével foglalkozó 2/2018. jogegységi döntése tekintendő irányadónak.

A Kúria elvi éllel mondta ki azt, hogy:

- bűncselekményi egységet csak az azonos törvényi tényállásba ütköző magatartások képeznek;
- ha ugyanazon passzív alany sérelmére különböző elkövetési magatartásokat valósít meg az elkövető, egységesen a legsúlyosabb büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmény valósul meg;
- ha az elkövető különböző passzív alanyok sérelmére, különböző elkövetési magatartásokat valósít meg, valóságos halmazat jön létre.⁹

A Kúria ugyanakkor a fenti határozatában azt is rögzítette, hogy az egység és a halmazat elhatárolása tekintetében nincs egységes rendező elv, azt az irányadó törvényi szabályozás alapul vételével a bírói gyakorlat alakítja ki. Emellett kifejtette a Kúria azt is, hogy többnyire halmazatot képez a passzív alanyok száma, az adott jogtárgy többszöri sérelme, különböző jogtárgyak sérelme, illetve, ha a megvalósított tényállások között nincs szükségszerű kapcsolat; a bűncselekményi egység általános feltétele ugyanakkor az, hogy csak egymással szoros időbeli és térbeli kapcsolatban álló magatartások tartozhatnak bele.¹⁰

A fentiek figyelembevételével mellett megállapítható, hogy bár a Btk. 192. § (2) bekezdés a) és b) pontjában meghatározott elkövetési magatartások különböző elkövetési magatartások, ugyanakkor időben és térben szorosan összefüggő, ugyanazon passzív alany sérelmére megvalósított elkövetési magatartások, amelyeket a jogalkotó ugyanolyan büntetési tétellel fenyeget, ezért a folytatógóság egység megállapításának van helye.

A folytatógóság egységébe tartozik az a cselekménysorozat is, amikor az elkövető ugyanazon passzív alany sérelmére, a passzív alany tizennyolcadik életévének betöltése előtt, és azt követően is megvalósítja a bűncselekményt. Ilyen esetben a minősítés a súlyosabb büntetési tétellel fenyegetett, a Btk. 192. § (5) bekezdés a) pontja szerinti elkövetési magatartás szerint alakul.

Amennyiben azonban az elkövető magatartása a Btk. 200. §-a szerinti kerítésnek minősül, majd időben és térben ezzel a cselekménnyel szorosan összefüggő,

9 Kúria 2/2018. számú BJE határozata.

10 Kúria 2/2018. számú BJE határozata.

ugyanazon passzív alany sérelmére megvalósított, a Btk. 192. § (2) bekezdés b) pontjára figyelemmel a (4) bekezdés szerinti emberkereskedelem is megvalósult, a két bűncselekmény halmazata állapítható meg, mert a különböző törvényi tényállásokat a folytatólagosság egységébe vonni nem lehet.

Szexuális cselekmény végzésére és munkavégzésre (munkajellegű tevékenység végzésére, jogellenes cselekmény folytatására) rábírás, és/vagy kényszerítés halmazata

Abban az esetben, ha az elkövető ugyanazon passzív alany sérelmére a különböző büntetési tételekkel fenyegetett szexuális cselekmény végzésére és munkavégzésre (munkajellegű tevékenység végzésére, jogellenes cselekmény folytatására) is irányuló emberkereskedelmet követett el az adott elkövetési időn belül, szintén a már hivatkozott Kúriai döntést kell irányadónak tekinteni, és ha ugyanazon passzív alany sérelmére különböző elkövetési magatartásokat valósít meg az elkövető, egységesen a súlyosabb büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmény valósul meg.

A több személy sérelmére elkövetett akár azonos, akár különböző elkövetési magatartások a Btk. 192. § (5) bekezdés d) pontja szerint minősülnek egységesen több ember sérelmére elkövetett emberkereskedelemnek, akár egyetlen akaratelhatározásból, tér- és időbeli összefüggésben, akár egymást követően vagy különböző időpontokban, eltérő akaratelhatározásból valósultak meg. Azonban a (6) bekezdésében meghatározott minősített esetek nem vonhatók az (5) bekezdés d) pontjának hatálya alá. Amennyiben több ember sérelmére elkövetett emberkereskedelemnek van tizenkét év alatti vagy olyan passzív alanya, akit érintően az életveszély vagy a különösen súlyos hátrány okozása állapítható meg, ez a részcselekmény nem lesz értékelhető az (5) bekezdés d) pontja szerint, a törvényi egység részeként, hanem attól elkülönülten a (6) bekezdés megfelelő pontja szerint minősülhet, azaz ilyen esetben e bűncselekmények halmazata megállapítható.

A személyi szabadság megsértése és az emberkereskedelem és kényszermunka viszonya

A személyi szabadság megsértésének büntette az emberkereskedelem és kényszermunka büntetével egy fejezetben szabályozott bűncselekmény. A két bűncselekmény azonos jogtárgyat sért, más ember személyi szabadságát, azonban

az emberkereskedelem és kényszermunka a személyi szabadság megsértéséhez képest speciális, így halmazatban történő megállapításuk kizárólag akkor lehetséges, ha az elkövetési magatartások időben és térben jól elkülöníthetők.

Az 1978. évi IV. törvény 175. § (2) bekezdése még akként rendelkezett, hogy aki emberkereskedelemmel összefüggésben megszerzett és a személyi szabadságától megfosztott passzív alany személyi szabadságának megfosztását fenntartja, és a passzív alanyt munkavégzésre kényszeríti, büntetett követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő¹¹. A Btk. 2020. július 1-jét megelőzően – mivel a „személyi szabadságtól megfosztás fenntartását” nehezen értelmezhetőnek tartotta a jogalkotó – a személyi szabadság megsértésének tényállásából ezt a fordulatot elhagyta, és külön tényállásban, kényszermunka alcím alatt rendelte büntetni a munkavégzésre kényszerítést¹², majd ezt a tényállást hatályon kívül helyezte a 2020. évi V. törvény, és vált ily módon a munkáltatással összefüggő személyi szabadság megsértése az emberkereskedelem és kényszermunka bűncselekményének részévé. Ezen elméleti alap szolgál magyarázatul egyben arra is, hogy a két bűncselekmény halmaza – főszabály szerint – miért kizárt.

Az emberkereskedelem és kényszermunka, valamint a kerítés viszonya

Figyelemmel arra, hogy a módosítás továbbra sem rendezte megnyugtatóan a Btk. 200. §-ában szabályozott kerítés minősített eseteinek, és az emberkereskedelem és kényszermunka elkövetési magatartásainak viszonyát, a jogalkalmazásban továbbra is problémát jelent ezen bűncselekmények elhatárolása, és esetleges halmazatuk megállapíthatósága.

Ismert olyan álláspont, amely szerint a jogalkotó a szexuális kizsákmányolás egyes eseteit nemcsak az emberkereskedelem és kényszermunka büntetettének törvényi tényállásán belül, hanem speciális törvényi tényállásban, a kerítésben is büntetni rendeli. Ezen álláspont szerint a tizennyolcadik életévét be nem töltött passzív alany sérelmére elkövetett kerítés büntette – amely két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő –, és a jóval súlyosabban, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel büntetendő, a Btk. 192. § (2) bekezdés a) pontjára, és a (4) bekezdésre figyelemmel az (5) bekezdés a)

11 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény közlönyállapot 2013. IV. 30.

12 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 193. §-ának indokolása közlönyállapot 2021. VII. 8. – 2021. XII. 31.

pontja szerinti, tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére, szexuális cselekmény végzésére rábírással elkövetett emberkereskedelem büntetének kollíziója esetén – a specialitás elvére figyelemmel – az előbbi bűncselekmény megállapítása indokolt, ellenkező esetben a Btk. 200. § (4) bekezdésének a) pontjában meghatározott minősített kerítés büntette a jogalkalmazói gyakorlatban nem lenne megállapítható, e tényállás kiüresedne.

Ezen álláspont az alábbiakra figyelemmel nem megalapozott.

A jogalkalmazást nem befolyásolhatja az a lehetőség, hogy valamely Btk.-ban szabályozott tényállás – adott esetben jogalkotási hiba miatt – kiüresedik, a jogalkalmazói gyakorlatban nem kerül alkalmazásra.

A tizennyolcadik életévét be nem töltött személy fogalma nem is azonosítható a kiszolgáltatott helyzetben lévő személy fogalmával. A Legfőbb Ügyészség emberkereskedelem tárgyában kiadott iránymutatása sem tett egyenlőségjelet a két fogalom közé, hanem azt határozta meg, hogy a tizennyolcadik életévét be nem töltött passzív alany esetén különös gondot kell fordítani a kiszolgáltatott helyzet vizsgálatára, figyelemmel többek között a Palermói Egyezményben és az Európai Parlament és Tanácsi Irányelvben megfogalmazottakra.

A 2020. július 1. napjától hatályos Btk. is egyértelművé tette, hogy a passzív alany kiszolgáltatott helyzete nem azonos az elkövető által okozott megtévesztés hatásával, az elkövetőnek a passzív alannal kapcsolatban fennálló hatalmi viszonyával, az elkövető által alkalmazott erőszak vagy fenyegetés hatásával, és a passzív alany tizennyolcadik életév alatti voltával. A törvény ugyanis taxatív felsorolja az elkövetőnek a passzív alany felett hatalmat biztosító körülményeket, amelyek között a kiszolgáltatott helyzetet külön nevesíti, azt a többi körülménytől elkülöníti.

A Btk. 200. § (4) bekezdése a 200. § (1) bekezdésére visszautalva minősíti súlyosabban a kerítés bűncselekményét, ha a passzív alany tizennyolcadik életévét be nem töltött személy, azaz a (4) bekezdés az alapesetre utal vissza, és így nem jelenik meg benne sem az üzletszerű kerítéshez szükséges rendszeres haszonszerzési cél, sem az emberkereskedelem és kényszermunka megállapításához szükséges rendszeres előnyszerzési cél.

A fentiekre figyelemmel a tizennyolcadik életévét be nem töltött, kiszolgáltatott helyzetben lévő, szexuális cselekmény elvégzésére rábírt vagy kényszerített személy rendszeres előnyszerzési céllal történő kihasználása (emberkereskedelem és kényszermunka) semmiképpen nem azonosítható a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy haszonszerzés céljából másnak történő megszerzésével (kerítés alapesete).

A fentiek alapján a tizennyolcadik életévét be nem töltött, kiszolgáltatott helyzetben lévő, szexuális cselekmény elvégzésére rábírt vagy kényszerített személy

rendszeres előny szerzési céllal történő kihasználása (emberkereskedelem és kényszermunka) szintén nem azonosítható a 18. életévét be nem töltött személy megtevesztéssel, erőszakkal vagy fenyegetéssel történő, haszonszerzés céljából másnak megszerzésével (kerítés minősített esete).

Látható tehát egyrészt, hogy a két törvényi tényállás nem fedi le egymást, másrészt pedig, hogy a kerítés nem speciális az emberkereskedelem és kényszermunkához képest.

Emberkereskedelem és kényszermunka, valamint a gyermekprostitúció kihasználásának viszonya

2020. július 1. napjától a Btk. 192. § (8) bekezdés b) pontja szerinti „fogyasztói” típusú emberkereskedelem, és a Btk. 203. § (2) bekezdés szerinti gyermekprostitúció kihasználása kollíziójával is számolni kell, figyelemmel arra, hogy mindkét törvényi tényállás a kiskorú személy által végzett szexuális cselekmény igénybe vevőjét rendeli büntetni. Ugyanakkor a két diszpozíció között jelentős különbségek észlelhetők.

Amennyiben az elkövető kiskorú személy szexuális cselekményéért ellenszolgáltatást nyújt, gyermekprostitúció kihasználásáért két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ha a kiskorú személy nem emberkereskedelem áldozata, vagy az elkövető nem tud arról, hogy az lenne, illetve ilyen tudattartalma nem bizonyítható.

Ugyanakkor, ha az elkövető kiskorú személy szexuális cselekményét akár ingyenesen, akár ellenszolgáltatás fejében úgy veszi igénybe, hogy tud arról, hogy a passzív alany emberkereskedelem áldozata, emberkereskedelem miatt öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Ebből következően, ha az elkövető a kiskorú személy szexuális cselekményéért ellenszolgáltatást nyújt úgy, hogy tisztában van azzal, hogy a kiskorú emberkereskedelem áldozata, a cselekmény akkor is a súlyosabb büntetési tétellel fenyegetett, a Btk. 203. §-ának (2) bekezdése szerinti gyermekprostitúció kihasználásaként minősül. Amennyiben a fogyasztói magatartást tanúsító személy a kiskorú szexuális cselekményéért ellenszolgáltatást nem nyújt, de tudja, hogy a passzív alany egyben emberkereskedelem áldozata, az enyhébben büntetendő Btk. 192. § (8) bekezdésébe ütköző „fogyasztói” típusú emberkereskedelem elkövetéséért tartozik büntetőjogi felelősséggel.

Ugyanakkor az elkövető aktuális tudattartalmának vizsgálata nélkül, anélkül, hogy bizonyításra kerülne az, hogy az úgynevezett fogyasztó tisztában volt azzal, hogy az általa igénybe vett, felhasznált személy emberkereskedelem áldozata,

bűnössége nem bizonyítható, erre vonatkozó közvetlen bizonyíték léte és beszerzése – a beismerésen kívül – ritka, a közvetett, tényből tényre következtésre alapot adó bizonyítékok pedig ritkán alkotnak bűnösség megállapításához elegendő zárt láncot.

Az „önkéntes szexmunka” és társai ellenértéke

A gyakorlatban számos esetben merül fel problémaként az, hogy nem állapítható meg, hogy az emberkereskedelem és kényszermunka passzív alanya mekkora bevételre tett szert, mekkora bevételtől esett el, vagy más megközelítésben az elkövető milyen összegű vagyonnal gyarapodott, illetve, hogy több terhelt esetén vagyoniuk milyen arányban gyarapodott az elkövetés révén. Azaz sok esetben a jogalkalmazás során nem lehet megállapítani a vagyoneklobzás alapját képező összeget, és ez pedig azt eredményezi, hogy a törvény kötelező rendelkezése ellenére nem kerül sor ezen intézkedés alkalmazására.

Az elkövetői vagyongyarapodást legtöbbször azért nem lehet, vagy nem lehet pontosan rögzíteni, mert a passzív alanyok nem nyilatkoznak, vagy nem tudnak pontosan nyilatkozni arról, hogy az elkövetőknek mennyi pénzt adtak át az általuk végzett szexuális cselekményekből származó bevételükből, illetve munkacélú emberkereskedelem esetén (ideértve a házi szolgáltatást is) jellemzően a passzív alanyok nem is jutnak semmilyen bevételhez. Ugyanakkor azonban bár összegekről a passzív alanyok nem tudnak nyilatkozni, de azt jellemzően meg tudják mondani, hogy legalább mennyi ideig végezték az adott tevékenységet.

Ezekben az esetekben megoldást jelenthetne például a meg nem lévő kábítószertartalomhatóanyagtartalmának kvázi becsléssel (a szakértői intézet által adott időszakban adott kábítószerre rögzített legkisebb hatóanyagtartalom alapul vételével) történő megállapításának módszertanát alkalmazva, az adott időszakra vonatkozó minimálbér összegét elfogadva meghatározni a vagyoneklobzás alapját képező összeget.

Mind a szexuális cselekményt végző, mind a munkavégzésre, mind az egyéb szolgáltatásra igénybe vett passzív alanyok gyakorlatilag illegálisan foglalkoztatott munkavállalók. A munka ellenértéke a munkabér, a minimálbér pedig olyan napi, heti vagy havi munkabér, melyet a munkaadó köteles a munkavállaló számára megfizetni munkaviszonya alatt. A minimálbér összege 2000. január 1-je óta kormányrendeletben pontosan meghatározott óra, nap, hét, hónap lebontásban.

Több elkövető esetén a vagyoneklobzás arányának meghatározása nehezebb, hiszen e körben jellemzően a passzív alanyok rendelkeznek a legkevesebb

információval. Vallomásaikban arra tudnak nyilatkozni – de erre meglehetősen pontossággal –, hogy a bevételüket vagy annak egy részét mely elkövetőnek kellett odaadniuk, illetve, hogy tudomásuk szerint az kihez jutott el, kihez kellett eljuttatni azt a futároknak, közvetítőknak, ki volt adott esetben az irányító vagy a bünszervezet feje.

Figyelemmel kell azonban lenni arra, hogy amennyiben a passzív alanyok polgári jogi igényt terjesztenek elő, a vagyonekobbzás nem jöhet szóba. A nyomozások során ezért gondot kell fordítani arra, hogy a passzív alanyokat megfelelően tájékoztassa a nyomozó hatóság arról, hogy a sérelmükre elkövetett bűncselekmény közvetlen következtében keletkezett károkat polgári jogi igényként érvényesíthetik a terheltekkel szemben.

Mindemellett a Btk. 74/A. § (2) bekezdés c) és d) pontjai értelmében az ellenkező bizonyításáig vagyonekobbzás alá eső vagyonnak kell tekinteni, és vagyonekobbzást kell elrendelni arra a vagyonra is, amelyet az emberkereskedelem és kényszermunka, a kerítés, a prostitúció elősegítése, a kitarottság, a gyermekprostitúció kihasználása, a gyermekpornográfia elkövetője a büntetőeljárás megindítását megelőző öt évben szerzett, ha a vagyon, illetve az elkövető életvitele az igazolható jövedelmi viszonyaihoz, személyi körülményeihez képest különösen aránytalan.

Ezen bűncselekmények miatt indult büntetőeljárásban nem azt kell megállapítani, hogy az adott vagyon milyen konkrét bűncselekményből származik, elegendő, ha észszerűen feltételezhető, hogy az adott vagyont valamilyen bűncselekmény – és nem más, jogszerű tevékenység – útján szerezték.¹³

Befejezés

A szabályozást koherensebbé és átláthatóbbá tevő jogalkotói szándék álláspontom szerint maradéktalanul nem valósult meg, és a gyakorlat pillanatnyilag számos, a tanulmányban nem is érintett problémával küzd. A jogalkalmazást nagyban segítik majd a jogerős, adott esetben a Kúria által is megvizsgált ítéletek, addig azonban buktatókkal tarkított, rögös út vár ránk.

13 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 74/A. §-ának indokolása közlönyállapot 2021. VII.8.-2021. XII. 31.

Felhasznált irodalom

Miskolczi B. (2021). Tiltott toborzás. In Polt P. (Szerk.), *A Büntető Törvénykönyv kommentárja* (pp. 35–48). HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Kiszolgáltatott*. <https://szinonimaszotar.hu/keres/kiszolg%C3%A1ltatott>

URL2: *Kiszolgáltatott, sebezhető ügyfelek a prémium- és privátbanki szegmensben*. <https://private-banking.hu/penz-befektetes/kiszolgáltatott-sebezhető-ügyfelek-a-premium-es-privatbanki-szegmensben-89>

Alkalmazott jogszabályok

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2006. évi CII. tv. az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló jegyzőkönyve kihirdetéséről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

Kúria 2/2018. számú BJE határozata

Kúria 2/2018. számú BJE határozata

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Huszár J. (2022). Emberkereskedelem újragondolva – a 2020. július 1-jén hatályba lépett rendelkezések hatékonysága ügyészi szemmel. *Belügyi Szemle*, 70(2), 305–325. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.5>

A világjárvány hatása az emberkereskedelemre az első két év tapasztalatai alapján¹

The Impact of the Pandemic in Human Trafficking Based on the First Two Years

Windt Szandra

Dr. PhD, tudományos főmunkatárs,
Országos Kriminológiai Intézet
windt@okri.hu

Absztrakt

2020 kiemelkedő év volt a hazai emberkereskedelem elleni fellépésben: fontos jogszabályi változások mellett hatályba lépett az emberkereskedelem elleni stratégia. Ugyanakkor ez volt az az év, amikor meg kellett tanulnunk, hogy egy parányi kórokozó hogyan változtatja meg egyik napról a másikra az életünket. 2020 márciusától jelen sorok írásáig a koronavírus-világjárvány negyedik hullámát éljük Magyarországon: a társadalmi, gazdasági hatásainak vizsgálata emiatt különösen nehéz. Korántsem látjuk a járvány végét, az egyes hullámoknak más és más hatásai voltak, ezek feltárása, megismerése hosszabb időt igényel.

Cél: Ebben a tanulmányban a 2021 őszén rendelkezésre álló ismereteket összegezzük, kifejezetten az emberkereskedelemmel összefüggésben, kiemelve, hogy ezek részben hipotézisek, amelyek igazolása vagy cáfolata a következő évek feladata lesz. 2021 őszére az emberkereskedelem tényállása alapján indult ügyek számának emelkedése számottevő, felmerül a kérdés azonban, hogy ennek okai miben keresendők. Van-e, lehet-e kapcsolat a világjárvánnyal, illetve mi a tapasztalat a gyakorló szakemberek, áldozatok szemszögéből?

Módszertan: A tanulmány elkészítéséhez a rendelkezésre álló nemzetközi és hazai szakirodalom feldolgozása mellett mélyinterjúk készültek emberkereskedelem áldozataival.

Megállapítások: A 2020 óta tapasztalható ügyszám emelkedés a 2018 óta ezen a területen, ám különböző szerveknél (ügyészség, rendőrség, gyermekvédelem) közel egy időben elinduló folyamatok eredménye, és egyelőre a számokban a pandémia hatása nem mutatkozik meg, bár a módszerek változása már tetten érhető.

¹ A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

Érték: A járvány emberkereskedelemre gyakorolt hatásainak első összegzése a nemzetközi szervezetek anyagaiban már olvashatók, de országspecifikus, a hazai megközelítést tartalmazó még nem készült. A Bolyai János Kutatási Ösztöndíjnak köszönhetően további interjúk, fókuszcsoportos beszélgetések során folytatódik a világjárvány emberkereskedelemre tett hatásának vizsgálata.

Kulcsszavak: emberkereskedelem, koronavírus-járvány, Magyarország, áldozat

Abstract

2020 was a landmark year in the fight against trafficking in human beings in Hungary: the anti-trafficking strategy came into force, along with important legislative changes. It was also the year when we had to learn how a tiny pathogen can change our lives overnight. Between March 2020 and the time of writing this article, we are experiencing the fourth wave of the coronavirus pandemic in Hungary, making it particularly difficult to assess its social and economic impact. We are far from seeing the end of the epidemic, each wave has had different effects, and it will take longer to explore and understand them.

Aim: This paper summarises the knowledge available in autumn 2021, specifically in the context of trafficking in human beings, stressing that these are partly hypotheses which will have to be confirmed or refuted in the years to come. By autumn 2021, there has been a significant increase in the number of cases of trafficking in human beings, but the question arises about the reasons for this. Is there, or could there be, a link with the pandemic, and what is the experience of practitioners and victims?

Methodology: The study was based on a review of the available international and national literature and in-depth interviews with victims of trafficking.

Findings: The increase in the number of cases since 2020 is the result of a process that has been underway in this area since 2018, but at different bodies (prosecution, police, child protection) at almost the same time, and the numbers do not yet reflect the impact of the pandemic. However, changes in methods are noticeable.

Value: A first synthesis of the consequences of the epidemic on trafficking in human beings is already available in the materials of international bodies, but a country specific approach, including a domestic one, has not yet been developed. Thanks to the Bolyai János Research Fellowship, further interviews and focus group discussions will be conducted to explore the impact of the pandemic on human trafficking.

Keywords: trafficking in human beings, pandemic, Hungary, victim

Bevezetés

A hazai emberkereskedelem tekintetében 2013 jelentős év volt: a Varsói Egyezmény, a 2011/36/Eu irányelv a hazai jogrendszer részévé vált, az új Btk. és a 2013–2016 közötti négy évre szóló nemzeti stratégia hatályba lépett (Windt, 2014). 2020-ban hasonlóan fontos, az emberkereskedelem elleni fellépés miatt jelentős jogszabályok születtek, sajnálatos azonban, hogy az emberkereskedelem jelensége ellen tett lépéseket, és a már látható eredményeket elhomályosította egy világjárvány, sőt újabb kihívások elé állított mindannyiunkat.

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (International Labour Organisation; ILO) szerint a 2020-as pandémia „*térdre kényszerítette a munkaerőpiacot*” (International Labour Organization, 2020). A közegészségügyi kockázatokon túl a vírus megfékezésére hozott védelmi intézkedések olyan töresek okoznak a gazdaság és a társadalom életében, amelyek milliók jóllétét sodorják veszélybe. Az ILO 2020. márciustól tekinti át a járványnak a munka világára gyakorolt hatását: a gazdasági, társadalmi folyamatokat, amelyek nyilvánvalóan nyomot hagynak az elkövetkezendő időszak emberkereskedelmére is majd, de hatásuk feltárása még időt vesz igénybe (Holka, 2021).

Az emberkereskedelem során az emberi méltóságot súlyosan sértő cselekmények valósulnak meg. A sértettek ezen bűncselekmények következtében rendkívül rossz fizikai és mentális állapotba kerülnek, amely az egyéni nehézségeken, problémákon túl össztársadalmi szinten is (pénzben kifejezhető) károkat okoz nemcsak nekik, hanem mindannyiunknak. Az Európai Bizottság számításokat készített az emberkereskedelem áldozatainak költségeivel kapcsolatban: a 2020-ban megjelent publikációban a 2016-os áldozati adatokkal számoltak, uniós szinten, mégis érdemes átgondolni (European Commission, 2020). E szerint egy áldozat kb. 112 millió forintba kerül; a gyerekkorú és női áldozatok még többre. A megelőzéstől, a büntetőeljárásán keresztül, a sértett kieső munkájának értékét, az ő fizikai és mentális egészségének helyreállításának költségeit mind beleszámítják (European Commission, 2020). A bűnelkövető (hasznot, előnyt) pénzt szerez, de ennek árát az áldozat mellett a társadalmunk is megfizeti (Windt, 2021a).

A pandémiáról röviden

A COVID–19-világjárvány a SARS-CoV-2 vírus által a COVID–19 elnevezésű betegséget okozó pandémia, koronavírus-járvány. A pandémia két éve tart világszerte, 2021 őszén a negyedik hullámban vagyunk. Az előző három hullám

elsődleges tapasztalatai alapján elmondható, hogy mindegyik egy kicsit más volt, korántsem egységes kép rajzolódik ki. 2020 februárjáig csak a riasztó nemzetközi híreket hallottuk a víusról, annak terjedéséről, a veszélyeztetett csoportokról és a teendőkről napról-napra bővült az ismeretünk.

2020 elején el sem tudtuk képzelni, hogy a kínai események közép-európai életünket is befolyásolni fogják. Ez azonban a mindennapjaink része lett: 2020-ban az országos kijárási korlátozások három hónapra az otthonukba kényszerítették a legtöbb magyar állampolgárt, a bezárt óvodák és iskolák miatt a szülőknek kellett – a munkájuk mellett – a gyermekeik napközbeni ellátását is biztosítaniuk. Nem beszélve az általános bizonytalanságról, hiszen 2020 tavaszán még alig volt információk a tekintetben, hogy mivel állunk szemben, és az ellen hogyan lehet hatékonyan fellépni. Sokan elveszítették a munkájukat, de szerencsére az első hullám kevés áldozatot követelt hazánkban.

A járvány megjelenését követően szinte azonnal felmerült egy rendkívül fontos és nehéz kérdés: mekkora egészségkockázatot vállaljon a társadalom annak érdekében, hogy működőképessége megmaradjon. Markánsan kirajzolódott, hogy egy világjárvány a mai globalizált világunkban térdre kényszerítheti a gazdasági, pénzügyi, egészségügyi, szociális, kulturális, közlekedési, turisztikai, oktatási és sok más egyéb szférát (URL1).

A vírus terjedésének megfékezésére szinte azonnal két lépés meghatározására került sor: a maszk viselése mellett, az emberek közötti érintkezések számának csökkentése volt a legfontosabb. Emiatt a társadalmi távolságtartás kifejezést 2020-ban tanultuk meg, ugyanakkor az első hullámban a vírus terjedését sikeresen csökkentve a társadalmi kapcsolattartás, a személyes kontaktus elmaradása komoly mentális problémákhoz vezetett. A TÁRKI kutatása szerint az általuk megkérdezettek 16%-a tapasztalt lelki problémákat, az életkor emelkedésével és a kisebbtől a nagyobb létszámú településtípusok felé haladva egyre nagyobb arányban: az idősebb, a járvány által leginkább veszélyeztetett korcsoportba tartozó személyek és a fővárosiak között a mentális panaszok előfordulása gyakoribb (Tóth & Hudácskó, 2020).

Osváth Péter szerint a vírusfertőzés akut következményei mellett egyre több adat bizonyítja a teljes népességre kifejtett negatív hatásait: a pszichológiai distressz, a depressziós és szorongásos tünetek, valamint az addiktív viselkedésformák gyakoriságának növekedését (Osváth, 2021). Sőt, hozzáteszi: a „*pandémia következtében kialakuló mentális gondok és a suicid viselkedés egyre fontosabb népegészségügyi problémává válnak*” (Osváth, 2021).

Szinte senki nem függetlenítheti magát a világjárvány okozta korábbi elképzeléseink megingásától az elmúlt két évben. Az egészségügyi kockázatok, továbbá az emberi szervezetre gyakorolt hatása mellett, a COVID-19-járvány

a gazdaságra is rendkívüli kihatással van. „Alapvetően kijelenthetjük, hogy az egész világot megrázó járványügyi kihívások két kiemelt területet érintenek: elsősorban az egészséget, az emberi élet védelmét, másrészt a gazdaság működését.” (Túróczy et al., 2020).

A 2019 ősze óta tartó vilá járvány rendkívül gyorsan rámutatott arra, hogy globalizált világunkban a fizikai távolság gyakorlatilag nem jelent biztonságot a vírus terjedését illetően, hiszen azt a közvetlen repülőjáratokkal, utazások során egyszerűen át lehetett hidalni. Valamint az is egyértelművé vált, hogy a pandémia okozta egészségügyi korlátozások mellett a gazdasági krízis is mindenkiket érint és érinteni is fog.

Az első hullám során „Magyarországon is közéleti vita alakult ki arról, hogy mi okoz nagyobb kárt: maga a járvány vagy a vírus terjedését akadályozó korlátozások. Ennek az ellentétnek ráadásul generációs vetülete is van. A fiatalokra nézve a járvány egészségügyi kockázata kisebb, míg a gazdasági, pénzügyi hatása lényegesen nagyobb. A nyugdíjas korosztály ezzel szemben kevésbé érzi meg a gazdasági hatásokat, az egészségügyi kockázat esetükben ugyanakkor rendkívül magas. Erről a kérdésről nagyon eltérően vélekednek a fiatalok és az idősebbek. Míg a 60 év felettiiek 55-27 arányban az emberi életek elvesztéséért aggódtak jobban, addig a 18-29 évesek 55-33 arányban a gazdasági következményekért.” (Hunyadi & Molnár, 2020).

A korábbi járványok tapasztalatai alapján azok hatása hosszú távon a társadalmi egyenlőtlenségek csökkenésével jár együtt, ugyanakkor ez a negyedik hullámban már kijelenthető: a koronavírus-járványra valószínűleg nem lesz jellemző. A 2020 tavaszi első hullámot követően az volt a tapasztalat, hogy „súlyosabb csapást mért a járvány nyomán kialakult gazdasági válság az alacsonyabb bevétellel rendelkező, kiszolgáltatottabb rétegekre. Munkahelyük nagyobb valószínűséggel szűnt meg hirtelen a korlátozások következtében, egyhavi bevételük hirtelen kiesése pedig jóval nagyobb relatív hiányt jelent számukra.” (Hunyadi & Molnár, 2020).

Az emberkereskedelem jelensége (2019–2021)

Az emberkereskedelemmel kapcsolatban 2018 óta történtek fontos, egymástól független események, amelyek összeadódva mégis eredményeket mutattak ezen a területen. Emiatt lehetséges az, hogy szinte minden szervezet a saját sikerének könyveli el a már érzékelhető kisebb-nagyobb eredményeket. Már a nemzetközi megfigyelők is megfogalmazzák, hogy ugyan van még mit tenni, de elismerésüket fejezik ki a már megtett előremutató tevékenységeket illetően.

Kiemelendő, hogy 2018-ban a gyermekvédelemben dolgozók számára elkészült egy tananyag „*Gyermekprostitúció és gyermekkereskedelem*” címmel (Hatvani, Sebhelyi & Vaskuti, 2018). Ez minden gyerekvédelemben dolgozó számára kötelező, a képzési rendszer része lett. Ez a gyermekvédelem területén hozzájárult egy szemléletváltáshoz, amely különösen akkor érzékelhető, ha az ezen a területen készült korábbi ombudsmani jelentéshez² hasonlítjuk. Emellett fontos lépés volt annak megfogalmazása is a gyermekvédelemben dolgozók számára, hogy ha valaki 18 éves kor alattiit kihasznál, vagy valaki ezt a tevékenységet bármilyen módon segíti, abban az esetben a gyermekkorú részéről semmiféle önkéntesség nincs, azaz, ahogy Hatvani Erzsébet fogalmazott a gyermekprostitúcióról szóló megbeszélésünkön: „*aki még nincs 18 éves, az tabu*”. Tabu annak is, aki a gyermeket ellenszolgáltatás vagy annak ígérese fejében kihasználja, és annak is, aki ebben közreműködik (Windt, 2021b).

A jogalkalmazói oldalról az elmúlt években a szemléletváltáshoz több dolgot is hozzájárult, amelyek 2021 végére már számokban kimutatható eredményekben mutatkoznak.

Az Országos Rendőr-főkapitányságon utasításokkal, belső normákkal alakítják az egységes gyakorlatot, az ügyészség szervezetén belül állásfoglalások és iránymutatások tartalmazzák a követendő elveket, gyakorlatot. Az említett ügyészségi iránymutatás(ok) azonban ebből a szempontból némileg túlmutat(-nak) a szervezet keretein. Ez az ügyészség büntetőeljárásban betöltött szerepének köszönhető. Az egyik különösen fontos lépés az volt, hogy 2018 októberében a Legfőbb Ügyészség kiadta a KSB 3771/2018/5-I. – NF. 3889/2014/11-es számú iránymutatását, amelyben az emberkereskedelem esetében a kizsákmányolás és a kiszolgáltatott helyzet értelmezése, a kerítés bűncselekményétől való elhatárolása olvasható. Az iránymutatást követően a folyamatban lévő ügyeket felül kellett vizsgálni minden ügyészségi szervezeti egységnek, és annak szelvében kellett újragondolni az egyes bűncselekmények minősítését.

Ezt követően 2019 májusában egy kiegészítő iránymutatás (KSB 3771/2018/45-II. – NF. 3889/2014/17-II.) készült az emberkereskedelem büntette sértettjeinek azonosításával, valamint annak kiemelésével kapcsolatban, hogy ezen sértettek különleges bánásmódot igénylő személyként kezelése nagy valószínűséggel a legtöbb esetben fennáll.

2 OBH 550/1998. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének jelentése, Az otthont nyújtó gyermekintézményekben élő gondozottak alkotmányos jogainak érvényesülése. Majd 2011-ben az országgyűlési biztos AJB-1472/2011. számon, a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának védelmében hivatalból vizsgálatot folytatott annak feltárására, hogy jelen van-e hazánkban a gyermekprostitúció jelensége, és a gyermekek védelmére hivatott szervek milyen intézkedéseket tesznek akkor, ha ezzel a jelenséggel találkozunk. Ezt követte az AJB-1485/2018. számú jelentés 2018-ban.

Ettől függetlenül 2019 őszén az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóságán egy emberkereskedelem szakvonalvezetőt jelöltek ki, akinek egyik feladata a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságokon szintén kijelölt emberkereskedelem szakvonalvezetők munkájának irányítása, folyamatos képzésük biztosítása.

2019 ősztől 2021 őszéig a Belügyminisztérium összesen hét szemléletformáló tréninget szervezett a rendőrök, ügyészek, bírák részvételével, amelyek hatása szintén számottevő. (Az első szemléletformáló tréningről olvasható egy összegzés: Huszár & Windt, 2020.)

2020 elején a Kúria elnöke felállította „Az emberkereskedelem értelmezésével kapcsolatos bírói gyakorlat” című joggyakorlat-elemző csoportot (Somogyi, 2020), amelynek jelentése 2022 tavaszán várható, és amely segítséget jelent majd a bírának a fennálló értelmezési kérdésekben.

2019-től a jogalkotó is fontos jogszabályokat alkotott az emberkereskedelemmel kapcsolatban: 2020 februárjában hatályba lépett az 1046/2020. (II. 18.) Korm. határozat az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégiáról, valamint annak végrehajtását szolgáló, a 2020–2021 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről, amelynek első stratégiai célkitűzése: kiemelt figyelem fordítása az emberkereskedelem 18 év alatti áldozataira.

A 2020. évi V. törvény Az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról 2020. július elsején lépett hatályba. A módosító javaslat benyújtásához készített általános indokolás szerint „*célja a fiatalok személyek megóvása a szexuális kizsákmányolással szemben*”.

A statisztikai adatgyűjtés, valamint a jogalkalmazói, minősítési gyakorlat megváltozása mind hozzájárult ahhoz, hogy 2020-ban a regisztrált bűncselekmények száma emberkereskedelem tekintetében jelentősen nőtt³, és a rendelkezésre álló 2021-re vonatkozó adatok is további emelkedést jeleznek.

A bűncselekmények száma mellett a bűnelkövetők száma is emelkedett, és a korábban már tapasztalt magas női elkövetői arány jelentősnek mondható. Ez a tendencia a nemzetközi adatokban is már látható, bár némileg alacsonyabb, az emberkereskedelem büntetével vádoltak 35%-a volt nő 2016-ban (United Nations Office On Drugs And Crime, 2018 és Lightowers, Broad & Gadd, 2021). A női elkövetők emberkereskedelemben betöltött szerepével kapcsolatban további hazai kutatások szükségesek.

3 2018-ban négy, 2020-ban 57 regisztrált emberkereskedelem bűncselekményt mutat az ENYÜBS.

Az emberkereskedelem és a kényszermunka-bűncselekmények sértettjei jellemzően a rászoruló, érzelmi és anyagi depriváltságban élők, esetleg fogyatékos emberek (nemtől függetlenül), akik különösen ki vannak téve a mielőbbi gyors (nemcsak anyagi) haszonért (előnyért) bármilyen eszközt alkalmazó elkövetőknek.

Pandémia és a magyar bűnözés alakulása

A bűnözés és a társadalmi folyamatok összefüggése szinte a kriminológia kezdeté óta az egyik fő kutatási terület. A bűncselekmények számát három dolog befolyásolja: a makrogazdasági tényezők, a demográfiai változások/jellemzők és a technológiai újdonságok, ezeknek az emberkereskedelem jelenség esetében is kiemelt jelentőségük van (Kerezsi & Pap, 2017).

Ebből a szempontból a COVID-19-járvány sok tanulsággal szolgál: a világjárvány mindenre kihatott, annak társadalmi, gazdasági, makro- és mikroszintű, egészségügyi – és sorolhatnánk – hatásaival a kutatók szinte azonnal elkezdtek foglalkozni.

Korábbi tapasztalatok tanulságul szolgálhatnak. A 2008-as világválság és a bűnözés alakulása közötti kapcsolatról az UNODC jelentése alapján elmondható, hogy bizonyíthatóan növelte a bűnözés volumenét, a gazdasági tényezők kimutatható hatással vannak a bűnözés alakulására. Az UNODC által készített modell időbeli eltolódást mutat a gazdasági mutatók és a statisztikai adatok változása között, amely 4–6 hónap átlagosan ([United Nations Office On Drugs And Crime, 2010](#); Gál, 2020). A pandémiával kapcsolatban ugyanakkor egy különös kettősség állt fenn: egyrészt a lezárások, a karantén miatt a négy fal között megvalósított bűncselekmények száma szinte azonnali emelkedést mutatott az első hullámban, másrészt egyes bűncselekmények emelkedése valóban ezen átfutási időt követően növekedett. 2020 tavaszán Gál István László azt vetítette előre, hogy a személy elleni bűncselekmények száma növekedni fog, valamint, hogy a közrend elleni bűncselekmények először csökkenő (karantén intézkedések miatt), majd növekvő tendenciát mutatnak (a kijárási korlátozások megszűnése miatt) (Gál, 2020).

Emiatt természetesen 2020 végén látható volt, hogy a bűnözésre is hatással volt és lesz is a világjárvány. Véleményem szerint rövid- és hosszútávú hatásai is vannak, különösen amiatt, hogy a különböző hullámok másként hatottak. Az emberkereskedelem számaiban mutatkozó növekedés ([Sólyomfi, 2021](#)) ugyanakkor még nem a világjárvány következménye, sokkal inkább az azt megelőző évek munkájának eredménye.

Az első hullám során „új jelenségek mutatkoztak a bűnözés területén is globálisan és Magyarországon egyaránt. Bár Magyarországon, a nyugat-európai országokkal ellentétben nem voltak erőszakos tiltakozó mozgalmak, és az erőszakos cselekmények összes száma a járvány idején csökkenni látszott, a gyűlölet új, a bűncselekményi szintet el nem érő, de mindenképpen fenyegető formái jelentek meg” (Póczik, Sárík, Vass & Bolyky, 2021).

Az első hullámot követően szinte azonnal megjelentek azok a jelzések, hogy a tavaszi karantén ideje alatt milyen jelentős mértékben nőtt a családon belüli erőszak jelenléte, például az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT) érkező hívások számának emelkedése is erre utal. A pandémiát megelőző évek hasonló időszakához képest 16%-kal többen hívták az OKIT-ot (URL2), az első hullámot követően azonban, a második és harmadik során bevezetett korlátozó intézkedések idején, ez már nem volt ennyire jellemző.

A világjárványból fakadó bizonytalanságérzetet a munkahelyek elvesztése, illetve annak lehetősége felerősítette, amelyet a bezártság és az otthoni alkoholfogyasztás gyakoribbá válása tovább rontott. Ezek azonban mind hozzájárultak ahhoz, hogy a közvetlen családtagok váljanak elkövetővé és áldozattá (Póczik et al., 2021). Ez a tendencia nemcsak hazánkban jelent meg, a nemzetközi tapasztalatok ugyanezt a jelenséget tárták fel (URL3).

A világjárvány hatása az emberkereskedelemre

A családon belüli erőszak és az emberkereskedelem kapcsolódási pontjáról, hasonlóságáról és különbségeiről éppen a Belügyi Szemlében már volt szó (Windt, 2020a). Sok esetben az a tapasztalat, hogy a sértett bántalmazottként kapcsolati erőszak miatt került a hatóságok látókörébe, és ezt követően kis idő elteltével derült fény arra, hogy szexuális kizsákmányolás áldozata is. Emiatt nyilvánvaló, hogy ha az egyikben emelkedés mutatkozik (márpedig a családon belüli erőszak rendkívüli módon felerősödött az első hullámban), akkor a másikban (értsd: emberkereskedelem) is előbb-utóbb a pandémia hatása szintén érzékelhető lesz. Különösen amiatt is, mivel az emberkereskedelem jelensége jellemzően a gazdaságilag nehéz helyzetben lévők körében a legelterjedtebb, és mint láthattuk a pandémia egyik szinte azonnali következménye egy komoly gazdasági visszaesés volt.

A 2021 nyarán megjelent úgynevezett TIP jelentés (az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériuma által évente kiadott emberkereskedelem elleni jelentés) már szól a világjárvány emberkereskedelemre tett hatásáról. A TIP jelentés készítői a világ 180 országában tapasztaltak alapján azt fogalmazták meg, hogy

a pandémia világszerte tovább fokozta az emberkereskedelmi tevékenységet. „A járvány negatív gazdasági és társadalmi hatásai miatt a hátrányosan érintett rétegekből még többen kerültek kiszolgáltatott helyzetbe az emberkereskedőkkel szemben, elsősorban a szexuális kizsákmányolás és a kényszermunka vonatkozásában. Szintén a járványnak tudható be, hogy a fokozott internethasználat következtében az emberkereskedők egyre inkább a virtuális teret használják az áldozataik kiválasztására, főként a kiskorúak körében. A pandémia – lefoglalva a kormányok erőforrásait – is hozzájárult ahhoz, hogy a 2020-as évben számottevően visszaesett a megelőzésre és az áldozatok támogatására irányuló figyelem, amit az emberkereskedők jelentős mértékben kihasználtak.” (Department of State, 2021; Asongu & Usman, 2020; Diop, Asongu & Nnanna, 2021).

A mindennapjainkban jelentős szerepet betöltő digitális világ a pandémia hatására még elterjedtebbé vált. 2020 márciusától – az első karantén kihirdetését követően – az oktatás is a digitális térbe helyeződött át, amely 2020 novemberétől a középiskolákat érintően tovább is folytatódott. Az életünk még több területe a társadalmi távolságtartás miatt is az online felületeken zajlott, így nem meglepően az emberkereskedelem folyamatának egyes részei is: a toborzás során, valamint a hirdetések elérhetővé tételekor (Latonero, 2011; Milivojevic, Moore & Segrave, 2020).

A gyermekek (18 év alattiak) szexuális kizsákmányolásának elszaporodása különösen figyelemfelkeltő tendencia⁴, bár korántsem új jelenség, annak kibertérben történő térnyerése az utóbbi évek digitális devianciáinak jelentős részét teszi ki, amely a COVID-19-járvány első hulláma idején még inkább megerősödött (Windt, 2020b).

A kutatók számára a 2020 tavaszi időszak lehetőséget biztosított vizsgálni az emberek viselkedését, az elszigeteltség, a kapcsolatok alakulásának helyzetét. A bezártság, a távoktatás, az internetalapú világ következményei és veszélyei, a bizonytalanságérzet és a betegségtől való félelem az első hullám után, s az ezt követőkben további kérdéseket vetett fel (Pléh, 2021).

A korábbi vizsgálataink során a VIII. kerület gócpontként körvonalazható a szexuális kizsákmányolás tekintetében. Emiatt is izgalmas, hogy az első hullámban a kutatók igyekeztek feltárni a járvány helyi hatásait. Ez alapján Budapest VIII. kerületében a fiatal felnőtteket sokkal jobban érintette a járvány hatása egzisztenciális szempontból, mint az idősebbeket. Az iskolázottság vonatkozásában leginkább a szakmunkás végzettségűek, legkevésbé a diplomások érintettek. A jövedelmi helyzet tekintetében pedig a legszegényebbek körében

4 Különbséget kell tenni a gyermekek szexuális bántalmazása, kizsákmányolása és a gyermekkereskedelem között (Council of Europe, 2016).

mérték a legnagyobb arányt, 60%-ot, akiket a leginkább érintett a koronavírus-járvány első hulláma. Az érintettek értelemszerűen sokkal rosszabbul élték meg a veszélyhelyzet időszakát azokhoz képest, akiket egzisztenciálisan nem érintett. Előbbi csoportban 69%, utóbbiban 32% nyilatkozott úgy, hogy inkább rosszul élte meg. Mindez egyben azt is jelenti, hogy azok körében is vannak olyanok, akik jól élték meg a járványt, akiket egzisztenciálisan hátrányosan érintett (28%). Másfelől attól, hogy nem történt anyagi vagy munkaügyi hátrány, más tényezők még okozhatták azt, hogy a járványt nehezen élték meg: a nem érintettek 32%-a érzi így. Az érintettek 46%-a tapasztalt magán valamilyen lelki problémát. Ez magasabb, mint a másik csoportban mért 31%-os érték (Hunyadi & Molnár, 2020; Szirmai, 2021; Pál et al., 2021).

A pandémia első hulláma során körvonalazódtak a vírus terjedése szempontjából a leginkább sérülékeny csoportok: az idősek, a hátrányos helyzetű, eleve rossz szociális helyzetben lévők, a mentális betegségekkel küzdők még kiszolgáltatottabbá váltak. A szexuális kizsákmányolás során az áldozatok jelentős része kiskorú, mentális zavarban szenved, míg a munkacélú kizsákmányolás során jellemzően az idősebb korosztály tagjai érintettek, akik jellemzően alkoholproblémákkal küzdenek, és sok esetben munkanélküliek. Az érintetti körök hasonlósága miatt szintén egyértelműnek látszik az, hogy az emberkereskedelemre is jelentős mértékben befolyással volt a világjárvány, sőt, mint ahogy látuk korábban, még többen váltak anyagilag is kiszolgáltatott helyzetbe.

Említettük, hogy a negyedik hullámban már jól látható, hogy különbség mutatkozik az egyes hullámok között, amelyek különböző módon hatottak a szexuális- és a munkacélú kizsákmányolásra is.

A szexuális kizsákmányolás prostitúcióval összefüggő tevékenységeire jelentősen hatott a pandémia. Az első hullám elején (2020 tavasza), amikor még kevés ismeretünk volt a vírus természetéről, még kevésbé volt érezhető az a visszaesés, amely 2020 közepére, de különösen decemberére már egyértelművé vált. A prostituáltak továbbra is vállalták a munkát, ugyanakkor a kliensek – a bevételkiesés és a kijárási korlátozások következtében – elmaradoztak. Az utcai prostitúció visszaszorulása már a világjárvány előtt is elkezdődött, ez azonban tovább erősítette azt, hogy a hirdetési felületek az online térbe helyeződtek át, illetve munkásszállókban, motelekben, magánlakásokban nyújtották a szexuális szolgáltatásokat.

A testi érintkezés szükségszerűsége okán a fertőzésveszély megsokszorozódott, a nemi betegségektől való félelem mellett a koronavírustól való aggodás is jelentkezett a prostitúciós tevékenység végzése során. A német és a holland hatóságok 2020. márciusban – a koronavírus-járvány terjedésének megfékezésére érdekében – betiltották a szexuális szolgáltatások nyújtásának lehetőségét

a bordélyházakban, hiszen Németországban és Hollandiában ez legális volt korábban. Ezt követően a prostituáltak egy része illegálisan folytatta a tevékenységét, már nem bordélyházban, hanem motelekben, sokkal rendezetlenebb körülmények között, még kiszolgáltatottabban. Németországban 2019 végén 40 400 (ebből 1800 magyar állampolgár), 2020 végére 38%-kal kevesebben, csupán 24 940 regisztrált prostituált volt ([URL4](#)). Mindkét említett ország egyes tartományaiban 2020 nyarán feloldották a szexuális szolgáltatások nyújtásának tilalmát, de ez nem volt egységes gyakorlat.

Az emberkereskedelem esetében hazánkban sokáig a határon átnyúló jelleget emeltük ki, holott 2019-ben is már látható volt, hogy ez némileg változott, és a szexuális kizsákmányolás esetében a hazai megvalósítás is jelentős volt, az esetek közel felében. A pandémia egyik jelentős hatása, hogy a határon átnyúló jelleg az egyes hullámokra reagált a határok lezárása függvényében. A világjárványt megelőzően a külföldön foglalkoztatott prostituáltakat 2–3 hét után hazahozták „pihenni”, illetve a foglalkoztatási helyüket gyakran változtatták. Az első hullámban még erre nemigen tudtak az elkövetők felkészülni, de a második, harmadik hullámban, amikor már látható volt, hogy újabb szigorításokat vezetnek be, amely a határokra is vonatkozik majd, igyekeztek mielőbb külföldre vinni a prostituáltakat, akiknek hosszabb ideig kellett kint tartózkodniuk. Azaz az elkövetők igen gyorsan alkalmazkodtak az új helyzetekhez az első hullámot követően.

Emellett számos külföldön dolgozó prostituált hazajött, mert már nem tudott nyugodt körülmények között dolgozni, és a bevételei jelentősen megcsappantak. Ahogy az egyik áldozat fogalmazott, hogy 2020 végén miért jött haza Németországból: *„Na már másodszor, amikor a kommandósok és a rendőrök is ránk törték az ajtót és bilincsbe vittek el, akkor azt mondtam, hogy pffuuu ... hát ... hát ezt nem.”*

A kijárási korlátozások, a határzárások miatt a helyi viszonylat erősödött: a nemzetközi tapasztalatok alapján az elkövetők a saját környezetükből toboroztak, és sokkal inkább ott is valósították meg a bűncselekményeket ([United Nations Office On Drugs And Crime, 2021](#)).

A prostitúciós tevékenység folytatásához az érintettek jelentős részének szüksége van valamilyen tudatmódosító szerre: alkoholra és/vagy drogra, de az emberkereskedők is alkalmazzák ezeket, hiszen a sértett felett gyakorolt irányítás megszerzésének egyik hatékony eszköze a sértett addikciójának kialakítása, vagy a már meglévő függőség kihasználása. A sértett drog- vagy alkoholfüggőségének a munka elvégzése során jelentősége van, sokkal inkább hajlandó bármit megtenni. A függőség kialakítása az áldozat szempontjából is segítség, hogy az elvégzendő tevékenység könnyebben menjen.

Ugyanakkor az emberkereskedelemből való kilépés során ez egy rendkívül nagy nehézség: a függőség kezelése, a megfelelő orvos megtalálása időigényes. Az alkohol könnyedén elérhető maradt a világjárvány miatt bevezetett lezárások alatt is, ugyanakkor a kábítószer-fogyasztók nehéz helyzetbe kerültek. Hiszen ők „a szigorú korlátozások idején nem, vagy csak nehezen juthatnak szakszerű segítséghez, és akik a drogpiacon változása miatt jóval drágábban kénytelenek beszerezni az adagjukat. Emiatt egyre többen választják az intravénás alkalmazást vagy térnek át más, olcsóbb, hozzáférhetőbb szerekre. Ez pedig nemcsak az egészségügyi kockázatot növeli meg, de a szerhatás alatt történő bűnelkövetések gyakoriságának emelkedésével is számolni kell” (Ritter, 2020).

A munkacélú kizsákmányolásról jelen tematikus szám egy másik tanulmányában (Balogh & Windt, 2021) bővebben szó esik, itt csak annyira térnénk ki, hogy a koronavírus-járvány miatt sokan elvesztették az állásukat, volt néhány szektor, például az építőipar, ahol munkaerőhiány is jelentkezett, amelyet magyar szakemberekkel nem lehetett pótolni, így harmadik állam polgárainak a segítségét kellett kérni. Számos visszaélés történt a sérelmükre, néhányukat emberkereskedelem áldozataként azonosították 2021-ben, amire korábban alig volt példa.

Zárógondolatok

Az első hullám sokkhatását követően elmondható, hogy az Magyarországon enyhe lefolyású volt, emiatt a 2020 őszi második hullámban már sokkal kevésbé vettük komolyan a korlátozó intézkedéseket, azonban 2020 novemberétől már kijárási korlátozás volt. 2021 tavaszán, a harmadik hullám volt az eddigiek közül a legsúlyosabb, a legtöbb áldozatot követelő. Ekkorra – már jobban ismerve a vírust – sokkal tapasztaltabban éltük meg a zárást, sőt az oltóanyagok némi reményt is adtak a tekintetben, hogy a világjárvány leküzdhető rövid időn belül. Ennek óriási jelentősége lenne, hiszen a negyedik hullámban már a súlyosabb mentálhigiénés problémák járványszerű elterjedésének, a „pszichodémiának” a megelőzése is fontossá válik (Osváth, 2021).

Rövid távon egyértelműen látható a pandémia emberkereskedelemre tett hatása: a családon belüli erőszak nőtt, a módszerek változtak, ugyanakkor elindult egy átstrukturálódás, amelynek hosszú távú következményei még nem ismertek. Annyi bizonyos, hogy az egyébként is jelentős látenciában lévő jelenség még kevésbé volt szem előtt, amely a segítők munkája mellett az ellene fellépőkét is megnehezítette (United Nations Office On Drugs And Crime, 2021).

A pandémia hatását a fogyatékkal élők tekintetében az ENSZ már nagyon korán megfogalmazta, szerintük a COVID-19 globális válsága elmélyíti a meglévő

egyenlőtlenségeket, felfedi a kirekesztés mértékét, és kiemeli, hogy a fogyatékosokkal élő emberek önrendelkező életének elősegítése, befogadásuk támogatása elengedhetetlen a járvány idején is (Sándor, Cserti-Szauer, Antal, Kato-
na & Kunt, 2020).

A fogyatékosok mellett a gyermekek váltak még kiszolgáltatottabbá: a szü-
leik munkahelyük elvesztése, a két alkalommal elrendelt karantén, az iskolák,
óvodák zárása rendkívül komoly mentális terhet jelentett. Emellett az iskolák,
óvodák zárása a jelzőrendszeri tagokat is kivette a rendszerből, nemigen tud-
tak kitől segítséget kérni (United Nations Office On Drugs And Crime, 2021).
A gyerekek otthonokban az első zárást követően⁵ a szökések számának emelkedé-
sével kalkuláltak az ott dolgozók, ugyanakkor inkább az volt a tapasztalat, hogy
nem volt nagyon lehetőség hova menni, emiatt inkább bent maradtak a gyerekek.

Ugyanakkor a gyermekek szexuális kizsákmányolása az online térre helye-
ződött át, illetve a prostitúció munkásszállókon, motellekben jelent meg. Egyes
tapasztalatok szerint a 18 év alattiakról készített felvételeket zárt csoportok-
ban kezdték terjeszteni, és csak ezen körből kerülhetnek ki a kliensek, akiknek
a hirdetésben szereplő telefonszám felhívását követően mondták el a helyszín
pontos címét (The effects of the COVID–19, 2021).

Az egyik legérzékletesebb következménye a világjárványnak a szexuális ki-
zsákmányolás tekintetében a híres kölni Pascha bezárása volt 2020 őszén: itt
10 emeleten 120 prostituált üzte tevékenységét, napi 1000 kuncsaft legnagyobb
öröme (URL5). A prostituáltaknak a zárások feloldását követően mindig volt
egy kis lélegzetvételnyi ideje, amikor megpróbálták a tevékenységüket folytat-
ni, de a nyugat-európai bordélyházak ideiglenes bezárása a prostitúciós szabá-
lyozások átgondolását is eredményezték. 2021. november 15-én a Pascha újra
nyitotta kapuját, az alábbi szlogennel: „*Aki nem jön ide, megbánja*” (URL6).

Megemlíthető még egy fontos dolog: a COVID–19-világjárvány hatalmas
kihívások elé állította az emberkereskedelem elleni küzdelmet nemzetközi és
nemzeti szinten is (United Nations Office On Drugs And Crime, 2021), ugyan-
akkor a hazai jogalkalmazók online képzése, a jelenség változásaira történő
azonnali reagálás, a korábbi évek munkája segíthet ennek a nehézségnek a le-
küzdésében is.

A negyedik hullám felszálló ágában, 2021 végén készült ez a tanulmány. Egy-
előre ennyi látható az elmúlt közel két év eseményeiből: az emberkereskedelem
a bűnügyi statisztikákban emelkedést mutat, átalakulás jellemzi, a negatív gaz-
dasági hatások nem kerültek el ezt a jelenséget, ám további kutatások, interjúk
szükségesek ahhoz, hogy a mélyebb összefüggéseket feltárjuk.

5 2020. március 16.

Felhasznált irodalom

- Asongu, S. A. & Usman M. U. (2020). The COVID-19 pandemic: Theoretical and practical perspectives on children, women and sex trafficking. *Health Care for Women International*, 41(11-12), 1384–1397. <https://doi.org/10.1080/07399332.2020.1849219>
- Balogh K. & Windt Sz. (2021). A munkáltatással összefüggésben elkövetett emberkereskedelem jellemzői elméleti és gyakorlati szempontból. *Belügyi Szemle*, 70(2), 261–277. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.3>
- Council of Europe (2016). *Trafficking in Children*. Thematic Chapter of the 6th General Report on GRETA's Activities. <https://rm.coe.int/6gr-extract-web-en/16808b6552>
- Department of State (2021). *TIP Report 2021*. Department of State, United State of America. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2021/09/TIPR-GPA-upload-07222021.pdf>
- Diop, S., Asongu, S. A. & Nnanna, J. (2021). COVID-19 economic vulnerability and resilience indexes: Global evidence. *International Social Science Journal*, 18, 107243. <https://doi.org/10.1111/issj.12276>
- European Commission (2020). *Study on the economic, social and human costs of trafficking in human beings within the EU*. European Commission. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/system/files/2020-10/study_on_the_economic_social_and_human_costs_of_trafficking_in_human_beings_within_the_eu.pdf
- Gál I. L. (2020). A koronavírus (COVID-19) és az általa okozott gazdasági világválság lehetséges hatásai a bűnözésre. *Magyar Jog*, 67(5), 257–265.
- Hatvani E., Sebhelyi V. & Vaskuti G. (2018). *Gyermekprostitúció visszaszorítása, gyermekkereskedelem*. Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság. <https://docplayer.hu/164169682-Szocialis-es-gyermekvedelmi-foigazgatosag-gyermekprostitucio-visszaszoritasa-gyermekkereskedelem.html>
- Holka L. (2021). ILO Szemle: A COVID19 és a munka világa. *Nemzetközi Statisztikai Figyelő*, 7(1), 23–26.
- Hunyadi B. & Molnár Cs. (2020). *A koronavírus-járvány gazdasági és társadalmi következményei Józsefvárosban*. Friedrich-Ebert-Stiftung – Political Capital. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/16522.pdf>
- Huszár J. & Windt Sz. (2020). Szemléletformáló tréning, avagy a rendőr, az ügyész, a bíró és öt emberkereskedelmes ügy. *Ügyészek Lapja*, 27(1), 57–65.
- International Labour Organization (2020). *ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. 2nd edition*. ILO.
- Kerezsi K. & Pap A. L. (2017). A bűnözés és a bűnözéskontroll jövője. In Finszter G. & Sabjanics I. (Szerk.), *Biztonsági kihívások a 21. században* (pp. 542–584). Dialóg Campus.
- Latonero, M. (2011). *Human Trafficking Online: The Role of Social Networking Sites and Online Classifieds*. University of Southern California. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2045851>

- Lightowers, C., Broad, R. & Gadd, D. (2021). Victims and suspects of modern slavery: Identifying subgroups using latent class analysis. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 15(2), 1384–1398. <https://doi.org/10.1093/police/paaa072>
- Milivojevic, S., Moore, H. & Segrave, M. (2020). Freeing the Modern Slaves, One Click at a Time: Theorising human trafficking, modern slavery, and technology. *Anti-Trafficking Review*, (14), 16–32. <https://doi.org/10.14197/atr.201220142>
- Osváth P. (2021). A COVID–19-pandémia mentálhigiénés következményei. Hogyan tudunk felkészülni a pszichodémiás krízisre? *Orvosi Hetilap*, 162(10), 366–374. <https://doi.org/10.1556/650.2021.31141>
- Pál V., Uzzoli A., Boros L., Fabula Sz., Trócsányi A., Nagy G., Pirisi G. & Kovalecsik T. (2021). Életkörülmények, életminőség. In Kocsis K. (Főszerk.), *Magyarország Nemzeti Atlasza- Társadalom* (pp. 150–159.). Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, Földrajztudományi Intézet.
- Pléh Cs. (2021). Az embert körülvevő kapcsolati háló és a járvány próbatevése. *Magyar Tudomány*, 182(10), 1317–1334.
- Póczik Sz., Sárkány E., Vass P. & Bolyky O. (2021). A COVID-19 pandémia egyes kriminológiai aspektusai, *Belügyi Szemle*, 69(3), 375–396. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.3.2>
- Ritter I. (2020). Karanténban a drogpia? A COVID 19 pandémia hatásai a globális drogpia. *Ügyészek lapja*, 27(4-5), 35–49.
- Sándor A., Cserti-Szauer Cs., Antal Zs., Katona V. & Kunt Zs. (2020). Pillanatgondolatok a COVID-19 járványról. *Fogyatékoság és Társadalom*, 6(1), 5–9. <https://doi.org/10.31287/FT.hu.2020.1.1>
- Sólyomfi A. H. (2021). A Magyarországon regisztrált bűncselekmények változásának alakulása a Covid-19 járvány időszakában, *Studia Mundi – Economica*, 8(3), 86–96. http://studia.mundi.gtk.szie.hu/sites/default/files/upload/studia/2021-vol8-no3/studia_mundi_vol_8_no_3_c7.pdf
- Somogyi G. (2020). Az emberkereskedelem értelmezésével kapcsolatos bírói gyakorlat, *Forum Sententiarum Curiae*, (1), 10–11. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/fsc_tanulmany/drsonogyi.pdf
- Szirmai V. (2021). Nagyvárosok a Covid-19 vírusjárvány idején. *Földrajzi Közlemények*, 145(1), 1–16. <https://doi.org/10.32643/fk.145.1.1>
- Tóth I. Gy. & Hudácskó Sz. (2020). A koronavírus-járvány társadalmi hatásai a közvélemény-kutatások tükrében. In Kolosi T., Szelényi I. & Tóth I. Gy. (Szerk.), *Társadalmi Riport 2020*. (pp. 553–572). TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt.
- United Nations Office On Drugs And Crime (2010). *Monitoring The Impact Of Economic Crisis On Crime*. UNODC. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/GIVAS_Final_Report.pdf
- United Nations Office On Drugs And Crime (2018). *Global Report on Trafficking in Persons*. UNODC. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTiP_2018_BOOK_web_small.pdf

- United Nations Office On Drugs And Crime (2021). *The effects of the COVID-19 pandemic on trafficking in persons and responses to the challenges*, UNODC. https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2021/The_effects_of_the_COVID-19_pandemic_on_trafficking_in_persons.pdf
- Windt Sz. (2014). 2013, az emberkereskedelem elleni fellépés éve Magyarországon. *Belügyi Szemle*, 62(1), 67–74.
- Windt Sz. (2020a). Az emberkereskedelem és a családon belüli erőszak- hasonlóságok és különbségek. *Belügyi Szemle*, 68(6), 105–117. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.12.5>
- Windt Sz. (2020b). A gyermekek szexuális kizsákmányolásáról. *Ügyészségi Szemle*, 5(4), 42–53. <http://ugyeszsegiszemle.hu/hu/202004/ujsag#42>
- Windt Sz. (2021a). *A láthatatlan emberek. Az emberkereskedelem jelensége Magyarországon*. Országos Kriminológiai Intézet.
- Windt Sz. (2021b). „Aki még nincs 18 éves, az tabu” – egy gyermekprostitúcióról tartott kerekasztal-beszélgetés összefoglalása. *Ügyészek Lapja*, 28(5), 49–55.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Tudomány a COVID okozta társadalmi sokk kezelésének jelen fázisában*. https://mta.hu/mta_hirei/tudomany-a-covid-okozta-tarsadalmi-sokk-kezelesenek-jelen-fazisaban-110837
- URL2: *Családi tűzfészekből menti az áldozatok életét az állam*. <https://index.hu/gazdasag/2021/05/26/okit-telefonszam-bantalmazas-csaladon-beluli-eroszak-emberkereskedelem/>
- URL3: *The Covid-19 pandemic and intimate partner violence against women in the EU, 2021*. <https://eige.europa.eu/publications/covid-19-pandemic-and-intimate-partner-violence-against-women-eu>
- URL4: *Registered sex workers in Germany drop sharply in pandemic*. <https://apnews.com/article/europe-germany-coronavirus-pandemic-pandemics-health-43dec11288056622589fec60fa64e780>
- URL5: *Bezár a bazar: Európa egyik legnagyobb bordélyát is csődbe vitte a vírus*. <https://privatbankar.hu/cikkek/makro/bezar-a-bazar-europa-egyik-legnagyobb-bordelyat-is-csodbe-vitte-a-virus.html>
- URL6: *Safety first*. <https://www.pascha.de>

Alkalmazott jogszabályok

A Kormány 1046/2020. (II. 18.) Korm. határozata az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégiáról, valamint annak végrehajtását szolgáló, 2020–2021 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről

2020. évi V. törvény az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Windt Sz. (2022). A világvjárvány hatása az emberkereskedelemre az első két év tapasztalatai alapján. *Belügyi Szemle*, 70(2), 327–344. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.6>

Betekintés a Kúria joggyakorlat-elemző munkacsoportjának munkájába

Insight into the work of jurisprudence analysing working groups at the Kúria (Supreme Court of Hungary)

Somogyi Gábor

Dr. tanácselnök,
Kúria,
Büntető Kollégium
somogyi@birosag.hu

Absztrakt

Cél: A szerző a Kúria emberkereskedelem bírói értelmezését vizsgáló joggyakorlat-elemző csoportjának vezetőjeként a joggyakorlat-elemző csoport munkájának bemutatására vállalkozik.

Módszertan: A tanulmány első részében a vizsgálat tárgyának megjelölése mellett a csoport megalakulása és eddigi munkája kerül bemutatásra. Részletezésre kerül a megalakulás körülményei a váratlanul kitört COVID–19-világjárvány közepette, és miképp érintette a csoport munkáját az a nem mindennapos tény, miszerint a megalakulást követően igen röviddel a vizsgálat tárgyát képező jogterület jogi szabályozása teljes egészében megváltozott.

Megállapítások: Az írás második részében mintegy a joggyakorlat-elemző csoport hipotéziseként részletesen írás olvasható az emberkereskedelem törvényi tényállásának és bírói gyakorlatának változásairól, választ keresve arra a kérdésre, hogy milyen nehézségek jelentkeztek rendszerszinten az emberkereskedelem beiktatásával a jogalkalmazásban, hogyan ütözködtek az e címen büntetni rendelt magatartások más, a magyar jogrendszerben mélyen gyökerező törvényi tényállásokkal, milyen megoldásokat keresett a jogalkalmazó és a jogalkotó e problémák feloldására, és mi várható a jogalkalmazásban az emberkereskedelem törvényi tényállásának legutóbbi, teljes átstrukturálását követően.

Érték: A Kúria joggyakorlat-elemző csoport munkájának bemutatásán keresztül kutatás olvasható az emberkereskedelem törvényi tényállásának és bírói gyakorlatának változásairól.

Kulcsszavak: Kúria, joggyakorlat-elemzés, emberkereskedelem, élelősi bűncselekmények

Abstract

Aim: The author undertakes to present the work of the case law analysis group as the leader of the jurisprudence analysing group by examining the judicial interpretation of human trafficking of the Supreme Court.

Methodology: In the first part of the study, in addition to indicating the subject of the study, the formation and work of the group so far are presented. The circumstances of the formation in the midst of the unexpected COVID pandemic and how the group's work was affected by the unusual fact that the legal regulations of the area under investigation have changed completely shortly after its formation are detailed.

Findings: In the second part of the paper, as a hypothesis of the jurisprudence analysis group, a detailed article is written on the changes in the legal situation and judicial practice of trafficking in human beings, answering the question of systemic difficulties in enforcing with other legal facts deeply rooted in the Hungarian legal system, what solutions did the law enforcer and the legislator seek to solve these problems and what can be expected in the application of the law after the last, complete restructuring of the legal facts of human trafficking.

Value: Through the presentation of the work of the Supreme Court's case law analysis group, research on changes in the legal facts and judicial practice of human trafficking can be read.

Keywords: Supreme Court, case law analysis/ jurisprudence analysis group, human trafficking, parasitical crimes

A joggyakorlat-elemző csoport vizsgálatának tárgya és a csoport eddigi munkája

2020. évre a Kúria elnöke a joggyakorlat-elemzés egyik tárgyköréeként az emberkereskedelem értelmezésével kapcsolatos bírói gyakorlatot határozta meg. A döntést indokolta, hogy az emberkereskedelem az elmúlt bő két évtizedben „hányattatott” sorsú jogintézmény volt, miközben a mögötte meghúzódó társadalmi jelenség egyre feszítőbb problémaként jelentkezett nemzetközi szinten, és egyre inkább Magyarországon is ([URL1](#)).

A Btk. Különös Részébe 1999-ben beiktatott emberkereskedelem közel húsz évig nem nagyon találta a helyét a jogalkalmazásban, avagy a jogalkalmazás nem tudott mit kezdeni az új tényállással. (Ennek okairól később részletesen írok). 2019 májusától azonban úgy látszott, hogy megmozdult az állóvíz, és áttörés következhet be az emberkereskedelmi ügyek megítélésében.

A Legfőbb Ügyészség már 2018. október 25-én új iránymutatást adott ki az emberkereskedelem ügyészi megítélése kapcsán, majd az ennek alapján emelt ügyészségi felülvizsgálati indítványok nyomán a Kúria több határozatot hozott, amelyekben kerítés, illetve kényszermunka büntette miatt kiszabott jogerős ítéleteket helyezett hatályon kívül, és utasította az illetékes törvényszékeket új eljárás lefolytatására azzal az indokkal, hogy a más bűncselekményként elbírált cselekmények helyes minősítése valójában emberkereskedelem büntette. E határozatok nem csupán azért hatottak a meglepetés erejével a jogalkalmazókra, mert olyan magatartások kapcsán világított rá arra, hogy azok valójában emberkereskedelemnek minősülnek, amelyeket korábban a bíróságok „rutinszerűen” bíráltak el más bűncselekményként, de azért is, mert teljesen új szempontrendszert alkalmaztak e magatartások elbírálása során. Erről is a későbbiekben szólunk majd.

A fentiekből kitűnik, hogy volt oka a Kúria elnökének az emberkereskedelem értelmezése bírói gyakorlatának vizsgálatát 2020-ra a joggyakorlat-elemzés egyik tárgykörként meghatározni. A legnagyobb rendező azonban mindig az élet: a döntést követően néhány héten belül – még mielőtt a joggyakorlat-elemző csoport megalakulhatott volna – két egymást követő napon két olyan esemény történt, ami alapjaiban kihatott a csoport előtt álló elvégzendő feladatokra, és a munkavégzés kereteit is meghatározta.

2020 elején váratlanul tört a világra a COVID–19-világjárvány, s 2020. március 11-én a magyar kormány is veszélyhelyzetet hirdetett ki. Noha a hírekben már hallhattuk, miképp terjed a járvány világszerte, bármiféle ezirányú tapasztalat hiányában nem nagyon tudtuk előre felmérni, hogyan befolyásolhatja egy ilyen helyzet a mindennapi életünket, beleértve a munkavégzést is, és milyen hatása lesz mindennek jelesül a joggyakorlat-elemzésre. A telekommunikációs eszközökkel való kapcsolattartás kereteinek kiépítése még az egyes bírósági szerveken belül is időt vett igénybe, nem is szólva a szervezeten kívüli kapcsolattartásról. Az is nyilvánvaló volt, hogy miközben a bíróságok és a bírák hatalmas erőfeszítéseket tettek az igazságszolgáltatási alapfeladataik ellátására, a törvényszékek és az ítélőtáblák nem voltak terhelhetők a joggyakorlat-elemző csoport munkájához elengedhetetlen adatolások és ügyválogatások elvégzésével.

Mindez oda vezetett, hogy a joggyakorlat-elemző csoport csak 2020. szeptember 18-án tudott – a járvány két hulláma között, de a tagok személyes részvétele mellett – megalakulni, és a visszatérő újabb és újabb hullámok kisebb-nagyobb mértékben folyamatosan hátráltatták a csoport munkáját.

A veszélyhelyzet kihirdetése előtt egyetlen nappal egy másik olyan esemény is történt, ami talán még a világjárványnál is nagyobb hatással volt a csoport munkájára. Az Országgyűlés 2020. március 10-i ülésnapján fogadta el az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges

egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi V. törvényt, melynek 9. §-a 2020. július 1-jei hatállyal teljes mértékben átszabta a Btk. emberkereskedelemre vonatkozó szabályozását. A joggyakorlat-elemző csoport megnevezéséből adódik, hogy bár összefoglaló véleménye alapján a Kúria kollégiumvezetője jogegységi eljárást indítványozhat, vagy jogalkotás kezdeményezése érdekében a Kúria elnökén keresztül az OBH elnökéhez fordulhat¹, elsődleges feladata a meglévő, az országban ténylegesen kialakult bírói gyakorlat vizsgálata. Kialakult bírói gyakorlatról pedig csak akkor beszélhetünk, ha annak alapja legalábbis viszonylag stabil joganyag; a módosult jogszabály – különösen, ha a módosítás jelentős – szükségszerűen vonja maga után a jogi értékelés változását anélkül, hogy a bírói gyakorlat változásáról beszélhetnénk. A szóban lévő törvényváltozás az emberkereskedelem terén igen jelentős; a törvényhozó teljesen új, a korábitól eltérő koncepció mentén, új tényállási elemek meghatározásával ragadta meg a büntetendő, társadalomra veszélyes jelenséget, ami nyilvánvalóan új problémákat vet majd fel, és új megközelítést, szemléletet igényel majd a jogalkalmazótól is. Ez a helyzet egyúttal új, korábban soha nem látott követelményeket állított a joggyakorlat-elemző csoport elé is. Korábban soha nem fordult elő még, hogy kúriai joggyakorlat-elemző csoport olyan jogterületet vizsgált, aminek az alapjait meghatározó jogi szabályozást a joggyakorlat-elemző csoport megalakulásával szinte egyidőben gyökeresen megváltoztatták.

El kellett tehát döntenünk, mit teszünk ebben a helyzetben. Az világos volt, hogy bármennyire húzódik is az ismertett okok folytán a joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleményének elkészülése, annyi idő nem telhet el, hogy a törvényváltozás joggyakorlatot érintő hatását empirikus módon – az új törvény alapján meghozott határozatok elemzése útján – fel tudjuk mérni. Az új szabályozás jórészt szigorúbb a korábinál, ezért nem várható nagy számban, hogy a bíróságok a Btk. 2. § (2) bekezdése alapján – a terheltre kedvezőbb elbírálás okán – már folyamatban lévő ügyekben, a hatályba lépését megelőzően elkövetett cselekményekre alkalmazzák. Következésképp az új szabályok a gyakorlatban szinte kizárólag a 2020. július 1-je után elkövetett cselekmények esetében lesznek majd alkalmazhatók; az idevágó cselekmények nyomozásának és elbírálásának időigényességét figyelembe véve nem feltételezhető, hogy a csoport működésének ideje alatt nagy számban születnek meg jogerős ítéletek, kúriai gyakorlat kialakulása pedig felülvizsgálati ügyek kapcsán még egyáltalán nem várható.

Ezért jutottunk arra a következtetésre, hogy a korábbi jogszabályokon alapuló gyakorlat feltárásával meg kell találnunk azokat a kapcsolódási pontokat,

1 A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló CLXI. törvény 30. § (2) bekezdés.

amelyek az új törvény alkalmazása során is jelentőséggel lehetnek. A csoport vizsgálati szempontjait, munkamódszerét alapvetően ez határozta meg.

A csoport megalakulása

A Kúria elnöke a joggyakorlat-elemző csoport vezetőjévé dr. Somogyi Gábor kúriai bírót (2020. december 1. napjától: tanácselnök), tagjaként dr. Molnár Gábor Miklós kúriai tanácselnököt, valamint dr. Krecsik Eldoróda, dr. Gimesi Ágnes és dr. Bartkó Levente kúriai bírókat jelölte ki. A csoport vezetője a vizsgálat teljessége és a megfelelő működés érdekében úgy tett javaslatot a külső tagok meghívására, hogy közöttük valamennyi, az emberkereskedelem elbírálásában részt vevő bírósági szint képviselve legyen. Rajtuk kívül javasolta az emberkereskedelem kriminológiai, szociológiai jellemzőit vizsgáló szakember felkérését is a csoport munkájában való részvételre.

Ennek megfelelően a Kúria Elnöke a joggyakorlat-elemző csoport munkájába bevonta dr. Elek Balázst, a Debreceni Ítéltábla büntetőkollégium-vezetőjét, dr. Szabó Juditot, a Fővárosi Törvényszék mb. büntetőkollégium-vezetőjét, dr. Somogyi Zoltánt, Győri Törvényszék büntetőkollégium-vezetőjét, dr. Székely Gabriella fővárosi törvényszéki tanácselnököt, dr. Ignác György fővárosi törvényszéki bírót és dr. Windt Szendrát, az Országos Kriminológiai Intézet tudományos főmunkatársát. Utóbb került bevonásra az Igazságügyi Minisztérium részéről dr. Jancsó Gábor főosztályvezető (jelenleg már helyettes államtitkár), valamint dr. Gellén Márton, majd a későbbiekben helyette dr. Mázi András helyettes államtitkár.

Amint arról korábban már szó volt, a csoport alakuló ülésére 2020. szeptember 18-án, a tagok személyes részvétele mellett került sor.

Dr. Molnár Gábor Miklós kúriai tanácselnök és dr. Krecsik Eldoróda kúriai bíró 2020. szeptember 30-ával nyugállományba vonult, a csoport munkájában azonban továbbra is aktívan részt vesznek.

A csoport hipotézisei és eddigi munkája

Az emberkereskedelem a Btk. Különös Részben meghatározott törvényi tényállás, ami mögött azonban az egész világra kiterjedő társadalmi jelenség húzódik meg. Az emberkereskedelem, elsősorban a nő- és a gyermekkereskedelem, az 1990-es évek óta az egyik legaggasztóbb jelenség a világban. Az emberkereskedelem a világ egyik legnagyobb és leggyorsabb ütemben növekvő bűnözői iparága. Emberek millióit tartják rabszolgakörülmények között gyárakban, farmokon, otthonokban. Az utazás egyre gyorsabbá és egyszerűbbé válása,

valamint az olyan új technológiák, mint az internet egyre szélesebb körű elterjedése következtében az emberkereskedelem egyre nagyobb méreteket ölt, a 21. század első éveiben az egyik leggyakrabban felmerülő témakörre vált az emberi jogok területén. Ehhez képest az emberkereskedelem bűncselekménye önálló törvényi tényállásként csak 1999. március 1. napjától része a magyar jogrendszernek, ami azonban nem jelenti azt, hogy az ide tartozó cselekmények többségében más címen ne lettek volna büntethetők. Kétségtelen ugyanakkor, hogy emberkereskedelem miatt igen kevés ügyben jártak el a bíróságok, amit jól mutat, hogy a Kúriai Határozatok (korábban: Bírósági Határozatok) című folyóiratban közzétett eseti döntést csupán kettőt találunk², sőt a 2020. év elején az időközben fokozott jelentőséget kapó Bírósági Határozatok Gyűjteményében is mindössze kilenc találatot adott a keresés (és ezek közül is csupán egy volt kúriai határozat). Ennek jelentős része volt abban, hogy az USA Külügyminisztériuma 2018-ban is úgynevezett megfigyelési listán tartotta Magyarországot, hivatkozással arra, hogy „a magyar kormány nem teljesíti maradéktalanul az emberkereskedelem felszámolására vonatkozó minimumkövetelményeket, bár jelentős erőfeszítéseket tesz ennek érdekében” (URL2).

A jelentésből nem tűnt ki, hogy annak készítői vizsgálták-e, és ha igen, miként értékelték az általuk emberkereskedelemnek tekintett cselekmények más bűncselekményként – jellemzően kerítésként – való üldözését. Ugyanakkor az is tény, hogy az emberkereskedelem törvényi tényállása az eltelt több mint húsz évben többször is átszabásra került, amit a joggyakorlat nem feltétlenül kellő gyorsasággal követett, így feltételezhetően elsikkadt az, hogy a 2013. július 1. napján hatályba lépett Btk. számos új elkövetési magatartást is az emberkereskedelem tényállásába vont, és ezek már nem igényelték „kereskedelmi tranzakció” meglétét.

Úgy határoztunk, hogy a vizsgálat során feltárjuk, mi volt az oka az emberkereskedelem büntetvével kapcsolatos ítélkezési gyakorlat korábbi zavarainak, hogyan alakult – folyamatában is – az elmúlt évek joggyakorlata, került-e sor emberkereskedelmi cselekmény miatt más bűncselekmény miatt bűnösség megállapítására, kellően ismerték-e fel a bíróságok a speciális, emberkereskedelem büntettekénti minősítést megalapozó tényállási elemeket. Ahogy arról már volt szó, a joggyakorlat elemzésével a módosult törvényi szabályozás várható hatásait is körvonalazhatónak láttuk. A kriminológus szakember bevonásával képet akartunk alkotni az emberkereskedelmi magatartások azon általános jellemzőiről is, aminek a jogalkotás során jelentősége van, és amit a jogalkalmazásnak is ismernie kell, és ugyanezen okból rövid nemzetközi kitekintést is kívántunk

2 Bírósági Határozat 2004.207. és Bírósági Határozat 2017.286.

tenni a témában. Mindennek célja a joggyakorlat-elemzés következtetéseinek szélesebb alapokra való helyezése volt.

A joggyakorlat-elemzés alapját értelemszerűen a jogerős ítéletek képezik, amelyekből a bírói gyakorlat összetevődik. Az első feladatok egyike tehát annak az eldöntése volt, milyen jogerős határozatokat szerezzünk be az alsóbb fokú bíróságoktól. Mivel a kifejezetten emberkereskedelempént elbírált cselekmények száma igen csekélynek volt valószínűsíthető, előzetes terveinktől eltérően szükségesnek látszott – amennyire a nyilvántartások lehetővé teszik – egészen a tényállás 1999. évi megalkotásáig visszamenően valamennyi ilyen tárgyú ítélet beszerzése. Emellett elhatároztuk az összes olyan ügyben született jogerős ítélet beszerzését, amelynek tárgyát olyan cselekmény képezte, ami időközben beolvadt az emberkereskedelem és kényszermunka tényállásába, illetve amelyek konkurálhatnak azzal, és ezért feltételezhető, hogy esetleg emberkereskedelmi cselekmény került más minősítéssel elbírálásra.

A fenti megfontolásokból a törvényszékektől és az ítélőtábláktól nem csupán az emberkereskedelem tárgyában született jogerős ítéleteket kértük be, hanem az elmúlt húsz évben hatályban volt szabályozás szerinti élődsi bűncselekmények (kerítés, kitarthatóság, prostitúció – a korábbi szabályozás szerint: üzletszerű kéjelgés – elősegítése) miatt született döntéseket is. Az emberkereskedelem másik jellemző nagy területe kapcsán beszereztük a kényszermunka miatt meghozott jogerős ítéleteket, visszamenőlegesen a személyi szabadság megsértése munkavégzésre kényszerítés érdekében elkövetett minősített esetéig³. Ugyancsak beszereztük az emberi test tiltott felhasználásával összefüggésben meghozott jogerős ítéleteket is.

A határozatok 2020. év végéig megérkeztek a joggyakorlat-elemző csoporthoz. Az első feladat ezek szelektálása volt. Kiderült ugyanis, hogy jó pár határozat témánk szempontjából irreleváns, az emberkereskedelemmel való kapcsolódást nem vet fel. Azonban így is többszáz feldolgozandó határozatunk maradt. Ezért „kétkörös” megközelítést alkalmaztunk. Első lépcsőként az ügyeket felosztottuk és a csoport tagjai külön-külön dolgozták fel a rájuk eső ügyeket, kiemelve az egyes határozatokból a téma szempontjából fontos részeket. Második lépcsőként egy négytagú szűkebb csoport, dr. Elek Balázs vezetésével „összegezte az összegzéseket”, kialakítva ezzel a jelentés anyagának gerincét.

Emellett számos önálló anyag is elkészült, melyek – a szélesebb megközelítés érdekében – szintén a jelentés részét képezik majd. A nemzetközi jogi tekintést dr. Szabó Judit végezte el. Dr. Jancsó Gábor az újraszabályozás okairól és céljairól nyújtott betekintést a jogalkotó oldaláról. Dr. Windt Szandra az

3 1978. évi IV. törvény 175. § (2) bekezdés (hatályban volt 1999. március 1. napjától).

emberkereskedelem kriminológiai, szociológiai jellemzői írt tanulmányt, míg az emberkereskedelemre vonatkozó büntető anyagi jogi szabályozás történeti fejlődéséről dr. Ignác György írt, a Kúria tevékenységét az emberkereskedelmi ügyek kapcsán magam dolgoztam fel. Eközben a csoport két munkaülést is tartott online, 2021. április 9. és 2021. július 2. napján.

A jelentés anyaga tehát lényegében kész, de a jelentés még összeállításra vár. A csoport munkáját tagjainak leterheltsége és a fellángoló újabb járványhullámok továbbra is nehezítik. Ennek ellenére a csoport vezetője és tagjai mindent megtesznek annak érdekében, hogy a jelentés 2022 első negyedévében elkészüljön és a Kúria Büntető Kollégiuma a megtárgyalását követően elfogadja azt.

Az emberkereskedelem szabályozásának változása és a gyakorlat alakulása

Jelen írásom második részében szeretném röviden bemutatni az emberkereskedelem törvényi szabályozásának és bírói gyakorlatának változásait, ami véleményeim szerint egyrészt megvilágíthatja az emberkereskedelem jogalkalmazásban való meggyökeresedése nehézségeinek okait, másrészt rámutat az előrevetíthető fejleményekre is, s mintegy a csoport munkájának hipotéziseit is jelenti.

Az emberkereskedelem törvényi tényállásának az 1978. évi IV. törvénybe való beiktatásakor a törvény más személy eladását, megvásárlását, ellenszolgáltatás fejében való átadását, átvételét, más személlyel való elcserélése és e célra másnak megszerzését rendelte e címen büntetni. Ezeket nevezhetjük „kereskedelmi aktusoknak” is; a kereskedelem köznyelvi fogalmának is megfelel, ha eladunk, megveszünk, elcserélünk stb. valamit. 2002. április 1. napjától azonban a tényállás más, sui generis bűnsegédi jellegű magatartásokkal egészült ki: emberkereskedelemtént vált büntetendővé a toborzás, más szállítása, elszállásolása és elrejtése, feltéve, hogy arra a fenti elkövetési magatartások érdekében került sor.

Az emberkereskedelem kezdeti elkövetési magatartásai tehát megfelelnek a kereskedelem köznapis fogalmának, a sui generis bűnsegédi magatartások pedig ehhez kapcsolódtak. Problémát okozott ugyanakkor, hogy a sértett feletti rendelkezés megszerzését – azaz az emberkereskedelmi cselekmény elkövetését – követően rendszerint újabb bűncselekmények történtek, sőt már a „kereskedelmi aktusra” is ennek érdekében került sor, jellemzően azért, hogy az elkövető a passzív alanyt futtassa, jogi nyelven: rendszeres haszonszerzés érdekében másoknak szexuális cselekmény végzésére szerezzék meg. Az emberkereskedelem törvényi tényállása tehát ütközni látszott más, a magyar jogalkalmazásban mélyen gyökerező bűncselekményekkel, jellemzően a kerítéssel és a kitartottsággal,

később a kényszermunkával vagy más élősdijellegű bűncselekményekkel. A magyar jogi gondolkodás nehezen fogadta el, hogy maga a passzív alany feletti rendelkezés megszerzése – ami két személy egybehangzó akaratán alapszik és a passzív alanynak sincs feltétlenül ellenére – bűncselekmény, de az azt követően megvalósult, bűncselekmény törvényi tényállását kimerítő magatartás már nem. Ezért az emberkereskedelem kapcsán a jogalkalmazó kereskedelmi magatartást keresett: akkor látta megvalósulni az emberkereskedelmet, ha kifejezetten kereskedelmi aktusra került sor, azaz az elkövető megvette, eladta stb. a sértettet. Jellemző, hogy az ebből az időszakból származó egyetlen közzétett eseti döntés sem kifejezetten a különös részi tényállással foglalkozott, hanem azt fejtette ki, hogy emberkereskedelem bűncselekménye esetén társtetteség csak az azonos oldalon – a sértett eladásában, illetve megvásárlásában – közreműködő elkövetőknél állapítható meg.⁴

A 2012. évi C. törvény teljes egészében megőrizte a korábbi szabályozást, egy fontos ponton azonban ki is egészítette azt. A Btk. 192. § (2) bekezdése szerint az emberkereskedelem valamennyi korábbi elkövetési magatartás – a korábbi sui generis bűnsegédi magatartások önmagukban, a „kereskedelmi” magatartáshoz való kapcsolódás nélkül is – büntetendővé váltak akkor, ha az elkövető kizsákmányolás célzatával valósította meg azt. Ezzel elvált az emberkereskedelem jogi és köznyelvi értelme, az emberkereskedelem elkövethetővé vált olyan magatartásokkal is, ami nem feleltethető meg köznyelvi értelemben vett kereskedelmi tevékenységben. Problémát jelentett azonban, hogy a kizsákmányolás – mint célzat – továbbra sem tartalmi meghatározást jelent; a kizsákmányolás nem önmagában, hanem valamilyen más tevékenységen keresztül valósul meg. Ezért, ha az önmagában is bűncselekmény (például kerítés, kényszermunka), a jogalkalmazó hajlamos volt továbbra is azt felismerni a kizsákmányolási célzat vizsgálata és értékelése helyett. Megint csak sokatmondó, hogy az ezen időszakban közzétett eseti döntés is csupán arra vonatkozott, hogy amennyiben az enyhe és közepes fok határán álló gyengeelméjűségben szenvedő sértett megvásárlására külföldön végzendő prostitúciós tevékenység folytatása céljából került sor, az emberkereskedelem tényállási elemei maradéktalanul megvalósulnak.⁵

Mindebből levonható az a következtetés, hogy a jogalkalmazás nehezen ismer-
te fel az emberkereskedelemnek új alakzataiban rejlő koncepcionális változást. Emberkereskedelem megállapítására többnyire olyankor került sor, amikor kifejezett adásvétel történt a passzív alany kapcsán. A változás akkor kezdődött, amikor – 2018. október 25-én – a Legfőbb Ügyészség új iránymutatást adott ki

4 BH 2014.217.

5 Bírósági Határozat 2017.286.

a megyei főügyészségek és a fellebbviteli főügyészségek felé, amiben – nemzetközi jogforrásokat⁶ is elemezve – rámutatott arra, hogy az emberkereskedelem új törvényi tényállásának kulcsfontosságú eleme a kizsákmányolás, ami mind prostitúciós tevékenység kihasználásával, mind munkáltatással összefüggésben megvalósulhat. Ha pedig megvalósul, és az elkövető azzal összefüggésben az emberkereskedelem bármelyik, törvényben meghatározott elkövetési magatartását kifejti, úgy az emberkereskedelem valósul meg. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy ilyenkor az elsőbbséget élvez az esetlegesen megállapítható más bűncselekményekhez képest.

A már ezen iránymutatás alapján előterjesztett ügyészségi felülvizsgálati indítványok nyomán a Kúria 2019. május 22-én hozta meg az első nagy jelentőségű döntését a tárgykörben⁷. Az ügyben irányadó tényállás lényege szerint az I. rendű terhelt fenyegetéssel kényszerítette a 13 éves sértettet arra, hogy az otthonául szolgáló gyermekotthont elhagyja, majd édesanyja lakásába vitte, ahol rendszeresen bántalmazta. A vádbeli napon a III. rendű terhelt felajánlotta az I. rendű terheltnek, hogy 50 000 forintot fizet neki, ha a sértett másnap közössel vele. A sértett közölte az I. rendű terhelttel, hogy ezt nem akarja, a terhelt azonban egy elhagyatott helyre vitte és ellenállásának megtörése végett bántalmazta a sértettet. Másnap a szexuális cselekményre sor került.

Az alapeljárásban meghozott jogerős ítéletében a bíróság mindkét terhelt bűnösségét kerítés büntetésében állapította meg e cselekmény kapcsán, a III. rendű terheltét mint felbujtóét. A Legfőbb Ügyészség indítványa arra irányult, hogy a Kúria állapítsa meg, miszerint a terhelt cselekményének helyes minősítése emberkereskedelem büntette, és ezért – mivel az alapügyben az elsőfokú ítéletet a kerületi bíróság hozta meg – a jogerős ítéletet helyezze hatályon kívül és az illetékes törvényszéket utasítsa a megismételt eljárás lefolytatására.

A Kúria az indítványnak megfelelő határozatot hozott. Indokolásában rámutatott, hogy *„a kerítés és az emberkereskedelem a »másnak megszerezés« elkövetési magatartással egyaránt megvalósulhat. A kerítés megállapításához az szükséges, hogy a másnak megszerzés »haszonszerzés céljából szexuális cselekmény végzésére« történjék. Az emberkereskedelem megállapíthatóságához pedig az szükséges, hogy a másnak megszerzés »kizsákmányolás céljából« történjék. [...] A másnak megszerzés tartalma alapvetően azonos a vizsgált két tényállásban. Ha tehát valaki előny szerzése céljából megteremti a kiszolgáltattott helyzetbe*

6 Az Európai Parlament és Tanács 2011/36/EU irányelvbe az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról. Az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezmény. Az Európa Tanács Emberkereskedelem Elleni Fellépésről szóló, Varsóban, 2005. május 16-án kelt egyezménye.

7 Bfv.II.1474/2018/9.

hozott vagy helyzetben tartott, azaz kizsákmányolt passzív alany mással vagy másokkal történő szexuális kapcsolatának a közvetlen lehetőségét, a sértett megszerzésével az emberkereskedelem büntettét követi el".⁸

A döntés jelentősége abban állt, hogy rávilágított arra, miszerint az emberkereskedelem elkövetési magatartását kimerítő cselekvőség megvalósulása esetén a kizsákmányolási célzattal való elkövetés „felülírja” az egyébként megvalósuló más bűncselekményt és emberkereskedelemként való minősítéshez vezet, annak eljárásjogi következményeivel (hatáskör) együtt. A bíró feladata tehát, hogy amennyiben például „másnak megszerez” elkövetési magatartás kerül elébe, vizsgálja a passzív alany helyzetét. Amennyiben a passzív alany – bármilyen, akár az elkövetőn kívül álló okból – kiszolgáltatott helyzetben van (aminek fogalmát a törvény maga határozta meg⁹), úgy a kizsákmányolási célzat miatt a cselekmény emberkereskedelem, míg annak hiányában kerítés. Korábban szexuális cselekmény végzésére való másnak megszerzés esetén a sértett helyzetének vizsgálata fel sem merült, az – legalábbis a bűnösség szempontjából – közömbös volt. Ezért a jogi közvéleményt a döntés kissé váratlanul érte¹⁰.

A Kúria másik gyakorlatformálónak szánt határozatát 2019. október 24-én Bfv.II.600/2019/13. szám alatt hozta meg, és az emberkereskedelem másik nagy ágát, a munkáltatással összefüggésben elkövetett emberkereskedelmet érintette. A bíróság jogerős ítéletében a három terhelt bűnösségét – más, kapcsolódó testi épség, illetve szabadság és emberi méltóság elleni cselekmények mellett – többrendbeli kényszermunka büntetében állapította meg. Az irányadó tényállás szerint a terheltek az utcán léptek kapcsolatba különböző hajléktalan személyekkel, akiket könnyű munka ígéretével csábítottak magukhoz, és egy kamrából kialakított helyiségben szállásoltak el, majd pénzért koldultatták őket a városban és esetenként külföldön is.

A megyei főügyészség által előterjesztett és a Legfőbb Ügyészség által fenntartott indítvány ebben az esetben is arra irányult, hogy a Kúria állapítsa meg, miszerint a terheltek cselekménye emberkereskedelem, ezért az elsőfokon a járásbíróság által meghozott jogerős ítéletet helyezze hatályon kívül, és a törvényszéket kötelezze új elsőfokú eljárás lefolytatására.

8 Bfv.II.1474/2018/9.

9 2012. évi C. törvény 2020. július 1. napja előtt hatályos 192. § (8) bekezdés

10 Az ügy „utóélete” is érdekes. A megismételt eljárásban a bíróság az I. rendű terhelt bűnösségét emberkereskedelem büntetében állapította meg, de az elsőfokú bíróság ítéletét a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezte és új eljárás lefolytatását rendelte el, amiben még nem született jogerős ítélet. A III. rendű terhelt bűnösségét pedig jogerősen ismét felbujtóként elkövetett kerítés büntetében állapította meg azzal az indoklással, hogy e terhelt nem volt tisztában a sértett kiszolgáltatott helyzetével – Kúria Hkf. II.418/2021/8. és Bhar.II.420/2021/17.

A Kúria ezúttal is az indítványnak megfelelő határozatot hozott, a jogi indokolást azonban nem lehetett teljes egészében a korábbi határozatban kifejtettek vázára felépíteni. A kényszermunka büntettének ugyanis az elkövetéskor hatályos szabályozás szerint ugyancsak a tényállási eleme volt a sértett kiszolgáltatott helyzetének kihasználása¹¹, ez tehát önmagában nem lehetett az elhatárolás alapja.

A Kúria döntésének indokolása ebben az esetben is a tényállásszerűség vizsgálatán alapult. Rámutatott, hogy az ügyben a sértettek kiszolgáltatott helyzete kétségkívül megállapítható, mert „*a hajléktalan, családi és társadalmi kapcsolatokkal, valamint jövedelemmel nem rendelkező, alacsony intellektusú és/vagy testi fogyatékos, és ekként önmagát még csak alapszinten eltartani is csak korlátozottan képes személy kétségtelenül kiszolgáltatott helyzetben van*”.¹² A kizsákmányolási célzat is fennállt, mert az „*nem vitathatóan anyagi előny, hogy a terheltek a sértettek által koldulással megszerzett teljes keresményéhez csekély ellenszolgáltatás – azaz a pusztán a lakhatás és az ételmezés – szerény körülmények között való – biztosításával hozzájutottak. Egyúttal az a körülmény, hogy a sértettek teljes »szerzeményével« a terheltek rendelkeztek, és nekik saját rendelkezésükre álló pénzük egyáltalán nem maradt, kizárta, hogy a sértettek e kiszolgáltatott helyzetükből kitorhessenek*”¹³.

Ezen túlmenően azonban a terheltek által tanúsított konkrét elkövetési magatartást is vizsgálni kellett. A Kúria kifejtette, hogy a kényszermunka megállapítására nem kerülhet sor, ha a kiszolgáltatott helyzetben lévő személy (vagy más személy erőszakkal vagy fenyegetéssel való) munkavégzésre kényszerítéséről van szó, mert e magatartás megfelel az emberkereskedelemnek a Btk. 192. § (1) és (2) bekezdésében meghatározott – valamely – elkövetési magatartásának is. A konkrét ügyben „adásvételre” nem került sor, a terheltek azonban toborozták, szállították és elszállásolták a kiszolgáltatott helyzetben lévő terhelteket, amivel az emberkereskedelem elkövetési magatartását merítették ki.

A Kúria ezen határozatában tehát olyan cselekmény kapcsán mondta ki azt, hogy a helyes minősítés emberkereskedelem büntette, amiben bármiféle kereskedelmi jellegű emberi magatartás fel sem merült. Határozatának alapja azonban a tényállásszerűség, ami dogmatikailag nehezen vitatható. Várható volt, hogy a Kúria bemutatott határozatai alapján a bírói gyakorlat is jelentős fordulatot vesz majd.

11 Btk. 2012. június 30. napja előtt hatályos 193. § (1) bekezdés.

12 Bfv.II.600/2019/13.

13 Bfv.II.600/2019/13.

Ebben a helyzetben döntött a Kúria elnöke az emberkereskedelem bírói értelmezésével kapcsolatos joggyakorlat elemzéséről.

A joggyakorlat alapját azonban a jogalkotó határozza meg, és szinte pontosan egy időben ezzel a jogalkotó is a változtatás mellett döntött, és lényegében teljesen újraszabályozta az emberkereskedelem törvényi tényállását. Ennek okairól a jogalkotó tollából olvashatunk majd a jelentésben. De mi az, ami a gyakorló jogalkalmazónak feltűnik az új tényállás kapcsán?

Megállapítható, hogy a hatályos Btk. 192. § (1) bekezdésében megmaradt a „hagyományos” emberkereskedelem, az 1999 óta létező elkövetési magatartásokkal. Az ilyen cselekmények száma azonban még az emberkereskedelmi ügyeken belül is csekély volt. Az igazi változást a (2) bekezdés tartalmazza. A tényállási elemek közül szinte teljesen eltűnt a kizsákmányolás, ami a korábbi alakzat alapját jelentette és a Kúria is arra építette jogértelmezését. Ehelyett a cselekmény célzatává a rendszeres előnyszerzés lett, ami a továbbiakban kizárja, hogy egyszeri vagy alkalmi cselekmény – ha az elkövető szándéka sem irányult többre – e törvényhely szerint emberkereskedelmek minősüljön. Az előny tág fogalom, amibe nem csupán az anyagi haszon, ha bármi beletartozik, aminek révén az érintett – a passzív alany cselekvősége folytán – kedvezőbb helyzetbe kerül, mint előtte volt.

A konkrét elkövetési magatartás két nagy ágra bomlik: a rábírásra és a kényszerítésre, de a törvény meghatározza azok módjait is. Mindkét elkövetési magatartásban közös, hogy a rábírással, illetve kényszerítéssel elérni kívánt cél a passzív alany részéről munkavégzés, munka jellegű tevékenység végzése, egyéb szolgáltatás nyújtása vagy jogellenes cselekmény folytatásának kiváltása. Ez a meghatározás rendkívül tág, belefér minden olyan emberi tevékenység, aminek végzéséből az elkövető előnyhöz jut. Ez a rendkívül absztrakt meghatározás már félreérthetetlenül kifejezésre juttatja, hogy a tényállási elemek megléte esetén az emberkereskedelem megvalósulása szempontjából már közömbös a passzív alannak az elkövető ráhatásával érintett magatartása, abba akár még a jogellenes cselekmény (így a bűncselekmény, de más jogágakat sértő magatartás) is beletartozhat.

Az elkövetési magatartások közül a rábírás értelmezése előreláthatólag kérdéseket vet majd fel a jogalkalmazásban. A rábírás a Btk. Általános Részében szerepel a felbujtás meghatározásában, mégsem mondhatjuk azt, hogy az az emberkereskedelem kapcsán is csak ugyanazt jelentheti, és csak akkor valósul meg, ha a passzív alany döntően e ráhatás eredményeképp tanúsítja a rábíró által elérni kívánt magatartást. Nagyon gyakori ugyanis, hogy a kiszolgáltatott helyzetben lévő passzív alannak nincs más lehetősége, mint a kívánt tevékenység (például prostitúció, koldulás stb.) végzése, ezért maga is hajlandó arra, netán

az emberkereskedővel való találkozása előtt is ugyanazt a tevékenységet végezte. Álláspontom szerint a rábírás a felbujtással az emberkereskedelem kapcsán azért sem azonosítható, mert a passzív alanynak a törvényi tényállásban irtaknak megfelelő cselekvősege korántsem csupán bűncselekmény lehet, márpedig felbujtani csak bűncselekmény és szabálysértés elkövetésére lehet. Ugyanakkor nemzetközi jogi normákból is fakadó alapvető elv, hogy a kiszolgáltatott helyzetben lévő sértett a szabadságát, emberi méltóságát sértő cselekmény elkövetésébe érvényes beleegyezést nem adhat, ekként a rábírás – ha az a törvényben meghatározott módok valamelyikén történik – megvalósulhat a sértett ellenkezésének hiányában, akár egyetértése mellett is.

Nem hagyható figyelmen kívül ennek kapcsán az sem, hogy a rábírás csak meghatározott módokon való elkövetés esetén felel meg a tényállásban meghatározott elkövetésnek. Az első ilyen elkövetési mód a megtévesztéssel való elkövetés. Ebben az esetben a passzív alany valamely lényeges körülmény ismerete nélkül, vagy az arra vonatkozó téves feltevésben (amit az elkövető váltott ki) cselekszik az elkövető akaratának megfelelően, esetleges szándéka, beleegyezése nem arra vonatkozik, ami ténylegesen történik majd, így nem tekinthető úgy, hogy a passzív alany szándéka eredetileg is arra irányult, azt nem az emberkereskedő váltotta ki. Megtévesztés esetén a felbujtás nem is értelmezhető. Ha tehát a prostituált úgy egyezik bele az emberkereskedő által kívánt tevékenységének végzésébe, hogy például munkakörülményeivel, az elvárt „teljesítménnyel”, jövedelme elvonásának mértékével stb. nincs tisztában, azokra vonatkozóan az emberkereskedő megtéveszti, akkor közömbös, hogy maga is prostitúciós tevékenységet kíván végezni. De megállapítható a megtévesztés az úgynevezett „loverboy” elkövetés esetén is, azaz ha az elkövető magatartásával hamis érzelmi függésbe taszítja a sértettet, aki ennek hatására folytatja a tevékenységét az elkövető rendszeres előnyére.

A rábírás következő büntetendő módja a sértett nevelésével, felügyeletével, gondozásával, gyógykezelésével kapcsolatos, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve történő elkövetés. Ezen tényállási elem már évek óta ismert a hatályos Btk. egyes nemi erkölcs és a nemi élet szabadsága elleni bűncselekményeinek minősítő körülményeként, ekként bírói gyakorlata is kialakult. Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a törvény nem pusztán az elkövető és a passzív alany közötti speciális viszony tényét, hanem az azzal való visszaélést, azaz a társadalmi rendeltetésének meg nem felelő tartalmú kihasználását határozza meg tényállási elemként. Ebben az esetben is arról van szó, hogy elegendő egy, az elkövető irányából kiinduló kezdeményezés a kívánt magatartásnak a terhelt előnyszerzése érdekében való tanúsítására, nem szükséges a döntő motívum kiváltása.

Az érintettek közötti speciális viszony az esetleges beleegyezés önkéntességét önmagában kizárja.

Végül a rábírással elkövetett emberkereskedelem harmadik módja a kiszolgáltatott helyzet kihasználása; ennyiben használható marad a Btk. korábbi szabályozása alapján a Kúria bemutatott határozatai által alakított gyakorlat. Bár a törvény a kizsákmányolás fogalmát már nem határozza meg, azonban továbbra is irányadó az, hogy kiszolgáltatott helyzetben van, akinek ténylegesen nincs elfogadható választási lehetősége az emberkereskedő által célzott tevékenység végzése kapcsán, és az elkövető ennek kihasználásával törekszik előnyszerzésre. A kiszolgáltatott helyzet kapcsán annak oka és felróhatósága közömbös. Létrehozhatja azt az elkövető, de fennállhat tőle függetlenül is. Kiszolgáltatott helyzetben lévő személy beleegyezése ugyancsak nem lehet önkéntes, ezért a döntő motívum kialakítása ebben az esetben sem lehet a rábírás értelme.

Jóval kevesebb problémát vet majd fel várhatóan a másik elkövetési magatartás, a kényszerítés értelmezése. Az erőszak és a fenyegetés fogalma dogmatikailag kialakult, bírói gyakorlata következetes. Érdemes megjegyezni, hogy a törvény minősített erőszakot vagy fenyegetést nem kíván meg, azaz az emberkereskedelem akkor is megvalósul, ha az elkövető akaratot hajlító erőszakkal és nem élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel kényszeríti a sértettet a kívánt tevékenység végzésére.

A Btk. 193. § (3) bekezdése ezekhez az alakzatokhoz kapcsolja hozzá a már jól ismert „kereskedelmi jellegű” emberkereskedelmi és a sui generis bűnsegédi jellegű cselekvősegeket: a toborzást, az átadást, az átvételt, az eladást, a megvásárlást, az elcserélést, az ellenszolgáltatásként átadást vagy átvételt, a másnak megszerzést, a szállítást, az elszállásolást, és az elrejtést. Fontos rámutatni azonban arra, hogy a (2) bekezdés szerinti bűncselekmény ezek hiányában is megvalósul, míg a (3) bekezdésben felsorolt elkövetési magatartások csak akkor valósítják meg az emberkereskedelmet, ha azok olyan magatartáshoz kapcsolódnak vagy annak részei, amelyek a (2) bekezdésben foglalt elkövetési magatartások valamelyikét kimerítik. Ez lehet az elkövető saját magatartása (például azért vásárolja meg a sértettet, hogy utána megtévesztéssel prostitúcióra bírja rá), vagy másé is (azért szállítja a sértettet, hogy más erőszakkal munkavégzésre kényszerítse).

Vizsgáljuk meg még röviden a hatályos szabályozás által bevezetett minősítő körülményeket. Eszerint a minősítő körülmények három szinten helyezkednek el¹⁴, az első szintet követően két-két fokozatban, attól függően, hogy az alap esetben vagy az első szinten minősített esetekhez kapcsolódnak-e.

14 Btk. 192. § (4), (5) és (6) bekezdés.

A Btk. 192. § (4) bekezdése minősített esetként határozza meg, ha a (2)–(3) bekezdés szerinti emberkereskedelmet szexuális cselekmény végzése, illetve az emberi test tiltott felhasználása érdekében követik el. A törvényhozó ezzel lényegében törvényi egységet teremtett az emberkereskedelem és a kerítés, illetve az emberi test tiltott felhasználásának egyes esetei között. Ez a megoldás orvosolhatja azt a korábban jelzett problémát is, hogy a korábbi szabályozás alapján az emberkereskedelem magába olvasztotta (külön értékelés nélkül hagyta) az azt követően megvalósított élősdű bűncselekményeket, amit a magyar jogi gondolkodás nehezen fogadott el. E szabályozás révén az emberkereskedelmi cselekmény következtében megkezdett prostitúcióhoz kapcsolódó kerítési cselekvőség a minősítő körülményben értékelést nyer.

Az emberkereskedelem még súlyosabban minősülő esetei között a második szinten találjuk a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére, a sértett sanyargatásával és a hivatalos személyként, e minőséget felhasználva történő elkövetést. Ezek a Btk.-ból korábban már ismert fogalmak. Ugyanitt nyert azonban szabályozást a több ember sérelmére való elkövetés is, ami viszont komoly dogmatikai problémákat vet fel.

A több ember sérelmére való elkövetés minősítő körülményként való meghatározása úgynevezett összefoglalt bűncselekményt képez, amit a törvényhozó általában azért alkalmaz, hogy a bűncselekmény többszöri elkövetése esetén súlyosabb büntetéssel legyen fenyegetett, mint amit a halmazati szabályok eredményeznének¹⁵. Jelen esetben azonban nem ez a helyzet.

Speciális helyzetet eredményez ugyanis az, hogy a törvény az emberkereskedelemnek ennél súlyosabb minősítő körülményeit is meghatározza. Második szinten súlyosabban minősül ugyanis az emberkereskedelem, és így egyes esetekben akár életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, ha azt tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére, avagy életveszélyt vagy különösen súlyos hátrányt okozva követik el.

A minősítő körülmények halmozódása esetén a rendező elv az, hogy az azonos büntetési tétellel fenyegetett minősítő körülmények egymás mellett állapítandók meg, míg az ugyanazon cselekményhez kapcsolódó súlyosabb minősítő körülmények kizárják az enyhébbek értékelését. Ha tehát az emberkereskedő legalább két sértett sérelmére követi el a cselekményét, a sértettek tizennyolcadik életévét be nem töltött életkora, a sértett sanyargatása és az elkövető speciális alanyi minősége a büntetési tétel szempontjából közömbössé válik; azonos

15 Jellemző példája ennek az emberölés. Több rendbeli alapeseti emberölés miatt az elkövető a halmazati szabályok szerint legfeljebb huszonnégy év hat hónapi szabadságvesztéssel lenne büntethető, a több emberen való elkövetés minősítő körülményként való szabályozása azonban az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását is lehetővé teszi.

büntetési tétellel fenyegetett a két felnőttkorú sértett sérelmére, egyéb minősítő körülmény hiányában való elkövetés, és az akár több tucat vagy több száz 12–18 év közötti gyermek sérelmére megvalósított, esetleg más, azonos szinten szabályozott minősítő körülményt is kimerítő emberkereskedelem. Ugyanakkor ebből az egységből kimaradnak a még súlyosabban minősülő elkövetések. Így például több felnőttkorú személy és egy tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére való elkövetés, ha az egyik felnőtt sérelmére elkövetett cselekmény életveszélyt is okozott, összesen három rendbeli emberkereskedelemnek minősül, amiből egy rendbeli a Btk. 192. § (4) bekezdés d) pontja, egy rendbeli a (6) bekezdés a) pontja, egy rendbeli pedig a (6) bekezdés b) pontja szerint minősül.

Záró gondolatok

Nagyjából ennyi látható előre az új szabályozás alkalmazhatósága kapcsán. A joggyakorlat-elemző csoportnak – a működési ideje alatt történt törvényváltozás következményeként – ezt is integrálnia kell a gyakorlatot feldolgozó jelentésébe, a kép csak ezzel lehet teljes. Néhány év elteltével mindenképpen érdemes lesz visszatekinteni, hogy a várokozások miként váltak be az emberkereskedelem bírói értelmezésének tükrében, szükség van-e akár a jogalkotó, akár a jogalkalmazó részéről újabb beavatkozásra.

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: *Emberkereskedelem*. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Emberkereskedelem>

URL2: *Jelentés az emberkereskedelemről – 2018, USA Külügyminisztériuma*. <https://hu.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/232/jelent%C3%A9s-az-emberkereskedelemr%C5%91-2018hu.pdf>

Alkalmazott jogszabályok

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2020. évi V. törvény az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról

Az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/Eu irányelve (2011. április 5.) az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról 2006. évi CI. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezmény kihirdetéséről

Az Európa Tanács Emberkereskedelem Elleni Fellépésről szóló, Varsóban, 2005. május 16-án kelt egyezménye

Bfv.II.1474/2018/9.

Bírósági Határozat 2004.207.

Bírósági Határozat 2017.286.

Bírósági Határozat 2017.286.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Somogyi G. (2022). Betekintés a Kúria joggyakorlat-elemző munkacsoportjának munkájába. *Belügyi Szemle*, 70(2), 345–362. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.7>

Kutatásokkal az emberkereskedelem ellen

Researches in the field of counter-trafficking

Berkes Márton

emberkereskedelem elleni szakreferens,
Belügyminisztérium,
Emberkereskedelem Elleni és Horizontális Ügyek Osztálya
marton.berkes@bm.gov.hu

Absztrakt

Cél: Az elmúlt két év során több előremutató kutatás is zajlott az emberkereskedelem elleni küzdelem területén. Az esszé bemutatja a kutatások hatókörét, a főbb eredményeket és megállapításokat, ezáltal is ösztönözve a szakmában dolgozókat és a szélesebb közönséget az elkészült kiadványok tanulmányozására.

Módszertan: A fenti cél érdekében három könyvismertetőt adunk közre.

Megállapítások: A kutatásoknak köszönhetően megbízható, tudományos eredményeken alapuló szakmai háttér segíti az emberkereskedelem elleni fellépés kormányzati intézkedéseinek meghatározását.

Érték: Az említett kutatások feltárták az áldozatsegítő rendszer fejlesztési pontjait, hozzájárultak az emberkereskedelem jelenségének mélyebb megértéséhez.

Kulcsszavak: emberkereskedelem, kizsákmányolás, kutatás, áldozatsegítés

Abstract

Aim: Several forward-thinking researches have taken place in the topic of trafficking in human beings over the past two years. The review essay presents the scope of the research projects, their key features and findings, thus encouraging professionals working in this field as well as the wider audience to take a closer look at them.

Methodology: For the above purpose, three handbooks are presented below.

Findings: The research activities help to define government measures to combat human trafficking with reliable, scientific results.

Value: The researches revealed the gaps and possible improvements of the victim support system and also contributed to a deeper understanding of the phenomenon.

Keywords: trafficking in human beings, exploitation, research, victim assistance

Bevezetés

A nemzeti stratégia rendelkezései alapján 2020–2021 között fokozódott az emberkereskedelem jelenségének tudományos kutatása. A Belügyminisztérium egy eddig jórészt feltáratlan témában, a munkacélú kizsákmányolást elszenvedő férfi áldozatok speciális szükségleteiről készítettett kutatást. A családokért felelős tárca nélküli miniszter az ismételt áldozattá válás vizsgálatához biztosított finanszírozást, a Nemzetközi Migrációs Szervezet folyamatban lévő projektjében pedig a kizsákmányolás pszichológiai összefüggéseiről készült egy hiánypótló tanulmány. Ezek elősegítették a jelenség mélyebb megértését, illetve az ellátórendszer még meglévő hiányosságainak azonosításával előkészítették a következő évek szakpolitikai tervezését.

Áldozatsegítés a férfiak körében

Köztudott, hogy az emberkereskedelem elleni küzdelem eleinte elsősorban a nő- és leánykereskedelemre, a prostitúció áldozatainak megóvására irányult. Az azonosított áldozatok között a nők továbbra is túlnyomó többségben vannak szerte a világon és Magyarországon is. Ennek megfelelően a hazai ellátórendszer – ahogy a 2000-es években formálódott – természetes módon a gyakori esetekhez, a szexuális kizsákmányolás női áldozataihoz igazította munkamódszereit és szolgáltatásait. Ezzel párhuzamban az emberkereskedelem kutatása is féloldalas a prostitúcióban történő kizsákmányolás irányába.¹ Az elmúlt években ugyanakkor elkezdett láthatóbbá válni a kényszermunka, illetve azon belül a házi rabszolgaság jelensége, s férfi áldozatok is növekvő számban jelennek meg a segítő szervezeteknél. Erre tekintettel a Belügyminisztérium 2020 nyarán 1,8 millió forintot különített el a különböző kizsákmányolási formákat elszenvedő áldozatok eltérő ellátási igényeinek vizsgálatára. A nyílt pályázati felhívás a legszélesebb körben került közzétételre: az emberkereskedelem elleni küzdelemben érintett kormányzati szerveket tömörítő Nemzeti Koordinációs Mechanizmus, valamint az NGO kerekasztal tagjainak értesítése mellett megkerestük a témához kapcsolódni tudó egyetemi tanszékeket és doktori

1 Magyar nyelven a kevés kivétel egyike 2019-ben jelent meg az Európai Foglalkoztatási Szolgálat (EURES) magyarországi központjának támogatásával (Kun, 2019).

iskolákat is. Tizenegy jelentkezés (önéletrajz és kutatási terv) érkezett, melyek közül a BM és két társmiszterium szakértőiből álló bíráló bizottság a SIM-PACT Közhasznú Nonprofit Kft. pályázatát választotta ki.

2020. november végére a szerzők előtanulmányba foglalták az első hónapok szakirodalmi kutatását, és véglegesítették a terepmunkához használt interjúvázlatot. Második fázisban mélyinterjúk készültek az emberkereskedelem áldozatainak ellátásában jártas szakemberekkel és a munkacélú kizsákmányolás túlélőivel. A férfi áldozatokat övező látenciát ismerve különösen figyelemre méltó az áldozati interjúk 20 fős elemszáma, amely által minden korábbinál hitelesebb képet kaphatunk az áldozattá válás hátteréről.

Megjegyzendő, hogy a férfi áldozatok egyébként is nehéz elérését a koronavírus-járvány tovább rontotta. A szociális intézményekben elrendelt látogatási tilalom miatt a kutatók egyes áldozatokkal hónapokon át nem tudtak interjút készíteni; a szakértői beszélgetések során jól alkalmazható online kapcsolódás a kizsákmányolásban érintett személyek esetén nyilvánvalóan túl személytelen lett volna az élettörténetük megismeréséhez. A rekrutációs nehézségre tekintettel a záró tanulmány eredeti leadási határidejét a Belügyminisztérium négy hónappal, 2021. június végéig meghosszabbította.

2021 közepére a kutatók benyújtották a záró tanulmányt, melyből 2021 decemberére nyomtatott kiadvány született.

„Az emberkereskedelem férfi áldozatainak egyedi ellátási igényei” című kézikönyv (Bakó, Hárs, Héra & Berkes, 2021) öt tematikus egységből épül fel. Az első fejezet körképet ad az emberkereskedelem globális és magyarországi helyzetéről, alátámasztva a legfrissebben elérhető statisztikai adatokkal. A második fejezetben a szerzők ismertetik a nemzeti áldozatirányítási mechanizmus és az ellátórendszer működését, illetve kitekintő jelleggel egybegyűjtik a férfi áldozatok segítése terén elérhető nemzetközi jó gyakorlatokat. Az interjúk tapasztalatait a következő két fejezet dolgozza fel, majd a kutatók által megfogalmazott fejlesztési javaslatok zárják a tanulmányt.

Az első két – áttekintő, rendszerező jellegű – fejezet kiemelkedően fontos része a más európai országok által eredményesen megvalósított, konkrét hiányosságokra reagáló projektek bemutatása, ami a hazai stratégiai tervezéshez is inspirációt jelenthet. Emellett a szerzők kísérletet tesznek három kiválasztott nyugat-európai országban (Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia) az áldozatoknak állandó jelleggel biztosított segítő szolgáltatások bemutatására (például jogsegély, egészségügyi ellátás, védett szálláshelyek típusai), bár itt kiütközik, hogy csak másodlagos források álltak rendelkezésre, így ezek az információk az áldozatsegítés magyarországi gyakorlatával nehezen vethetők össze.

A szakemberekkel készült interjúk hármasszempontrészt követtek. A beszélgetések alapján a kutatók felállították a férfi áldozatok profilját, bemutatva a munkacélú kizsákmányoláshoz vezető személyes körülményeket. Ezt követően az áldozati létben maradási, illetve a kilépést segítő tényezőket vették számba. Végezetül az interjúalanyok részletes visszajelzést adtak az áldozatsegítő rendszer fejlesztési pontjairól (áldozatok azonosítása és irányítása, pénzügyi támogatások, védett házas elhelyezés, szakmai együttműködések, társadalmi reintegráció).

A következő fejezet eltérő részletességgel, de ugyanezen témákat dolgozza fel az áldozatok szemszögéből. Itt még aprólékosabban feltárják az emberkereskedelemmel szembeni sérülékenység egyes elemeit (családi háttér, iskolai tanulmányok, munkaerőpiaci tapasztalatok). Ezt követően az interjúalanyok felidéztek az áldozattá válás folyamatát – a toborzás során egybehangzóan még az ígéretek dominálnak, amikből egy idő után a kizsákmányolók egyre kevesebbet tartanak be és egyre többet követelnek, fenyegetéssel, fizikai bántalmazásokkal törnek meg áldozataikat.

A szerzők élesen elkülönítik a külföldi kényszer munkában és a házkörűli rabszolgaságban („csicskáztatás”) érintett áldozatokat. Előbbi célcsoportba jellemzően fiatalabb, 20–40 év közötti férfiak tartoznak, akik a magasabb bérezés reményében, internetes hirdetésekre jelentkezve kerültek csapdahelyzetbe. A házkörűli rabszolgaság tipikus áldozatai ezzel szemben 50 év feletti férfiak, akik a hajléktalanság és tartós munkanélküliség elől szegődnek el későbbi kizsákmányolóikhoz. Ez a párba állítás a fejezet végén, az áldozatok jövőről alkotott képénél is megjelenik: a külföldi kényszer munka áldozatai többnyire rendelkeznek olyan szakmával, ami megkönnyíti a talpra állásukat, így az ellátórendszerrel csak elvétve kerülnek kapcsolatba. A házkörűli rabszolgaság csapdájába esett férfiak új életkezdetési esélyei sokkal kedvezőtlenebbek: leromlott fizikai és mentális állapotuknál fogva önálló életvitelre már ritkán alkalmasak, általában csak tartós intézményi ellátás esetén óvhatók meg az ismételt áldozattá válás veszélyeitől.

A szerzők az interjúkat feldolgozó két fejezetben számos beszélgetésrészletet idéznek, amik még közelebb hozzák az áldozattá válás folyamatát és a kizsákmányoló helyzetbe került személyek reménytelenségét.

Az 5. fejezet összegzi a nemzetközi jó gyakorlatokat, illetve a terepen dolgozó szakemberek és az áldozatok beszámolóinak alapján indokolt fejlesztési javaslatokat. Különösen hangsúlyos a kilépést követően azonnal elérhető ügyvédi segítség és az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés. A szerzők a döntéshozók figyelmébe ajánlják továbbá az emberkereskedelem áldozatai részére fenntartott férőhelyek létrehozását a pszichiátriákon, azokra az esetekre, amikor

a kimenékített áldozatok mentális állapota meghaladja a védett házak kompetenciáját. Hasonló férőhely-biztosításra van szükség idősek otthonaiban, ami egy új kimeneti csatornát nyithat a védett házakból kikerülő időskorú áldozatok számára. A nemzeti stratégia új intézkedési terve számos ponton merít a Belügyminisztérium és a SIMPACT együttműködésében elkészült kutatásból ([URL1](#)).

Az ismételt áldozattá válás elkerülése

Az ellátórendszert érintően a családokért felelős tárca nélküli miniszter is finanszírozott egy kutatási projektet² 2020–2021 folyamán, melynek fókuszba az ismételt áldozattá válás vizsgálata és az ehhez kapcsolódó szolgáltatásfejlesztés előkészítése volt. A kutatás a szexuális és munkacélú kizsákmányolást átfogóan vizsgálta; félig strukturált interjúkat készítettek 12 szexuális és négy munkacélú kizsákmányolást elszenvető női áldozattal, illetve hat férfival, akik mindannyian munkáltatással elkövetett emberkereskedelem áldozatai voltak.

A szerzők két rész tanulmányra osztották a kutatás eredményeit: külön anyag készült a szakemberekkel, illetve az áldozatokkal készült interjúk alapján. A tartalmi felépítés mindkét esetben a Belügyminisztérium megbízásából készült kutatással hasonlatos: az emberkereskedelem fő megnyilvánulási formái után bemutatják az áldozattá váló személyek szocio-ökonómiai háttérét, az áldozati létbe való bevonódás folyamatát, illetve a kilépési szándékot, segítségkérés befolyásoló tényezőket a különböző áldozati csoportokban.

Ezt követően térnek rá a szerzők a stratégiában jelzett terület, az utánkötetés, utógondozás problematikájára. Az emberkereskedelemhez kapcsolódó bármely szociológiai kutatásról elmondható, hogy az áldozatok szinte kizárólag a védett házakban dolgozó szakembereken keresztül érhetők el. Következésképpen a védett házas elhelyezést nem igénylő áldozatok sorsának alakulásáról lehet a legkevesebbet tudni.

A védett házba költözők esetén jelenleg korlátozottan nyílik lehetőség az áldozatok nyomon követésére. Hosszú távú mentorálás a reintegrációs lakhatási formák (félutas-kiléptető lakás, családok átmeneti otthona) igénybevétele mellett valósul meg. Képlékenyebb azoknak a helyzetek, akik a védett házban eltöltött néhány hónap után önálló életet kezdenek, például visszatérnek a családjukba vagy munkásszállóra költöznek. Megtartó erő lehet a védett házak

2 A kutatás elvégzésére a CSTNM háttérintézménye, a Családbarát Magyarország Központ kapott megbízást az „*Emberkereskedelem 2020*” című projekt keretében. A kutatócsapat vezetője Mészáros Zoltán, szerzőtársai Ercsey-Orbán Melánia, Héra Gábor és Nagy Beáta Magda voltak.

szakembereivel kialakult személyes kapcsolat, az életkörülmények hirtelen megváltozása, visszaesés esetén az áldozatok számíthatnak a szociális munkások újbóli segítségére. Ehhez azonban maguknak kell jelentkezni (telefonon, Facebookon), a módszeres utánkötés feltételei (humán erőforrás, nyilvántartó rendszer, protokoll) összességében nem biztosítottak.

A kutatás a család- és gyermekjóléti szolgálat szerepét is igyekezett körüljárni. A védett ház elhagyása után rendszerint megtörténik az esetátadás, ám a szerzők felhívják a figyelmet, hogy nem szerencsés kizárólagosan a családsegítőkre hárítani az utánkötéssel járó feladatokat.

A kutatók megállapításai alapján a nemzeti stratégia új intézkedési terve kilátásba helyezte az utánkötéshez szükséges informatikai rendszer, illetve ehhez kapcsolódóan a védett házakban további álláshelyek kialakítását.

Az áldozattá válás lélektana

A Nemzetközi Migrációs Szervezet 2020–2022 között valósítja meg a „*Ne hagyj, ne tedd! – emberkereskedelem elleni kampány*” című európai uniós projektet, melynek része volt „*Az emberkereskedelem pszichológiai mozgatórugói*” című tanulmány megírása (Sebestyén, 2020). Ehhez a szerző, Sebestyén Árpád feldolgozta a rendelkezésre álló nemzetközi szakirodalmat, merített a szakpszichológusként szerzett tapasztalataiból, és nyolc áldozattal vett fel félig strukturált interjúkat.

A kézikönyv bevezető része kontextusba helyezi az emberkereskedelmet, bemutatja az áldozatok jellemző útját a kizsákmányolásig. Ezek a megállapítások már ismerősek lehetnek az előzőkben ismertetett két kutatásból, jelentős többlet viszont, hogy Sebestyén az áldozatok bevonódása, elkövetővel való azonosulása, tehetetlensége kapcsán a kizsákmányolást összeköti a modern pszichológia elméleti alapvetéseivel, melyre egyetlen magyar nyelvű kiadvány sem tett kísérletet korábban.

Ehhez kapcsolódóan részletesen jellemzi a traumákkal való szembenézés, a lelki gyógyulás lépcsőzetességét, ami minden szociális szférában dolgozó szakember számára támpontot adhat az első segítő beszélgetéshez, krízisintervencióhoz, és az áldozat hosszabb távú támogatásához. Sebestyén hangsúlyozza, hogy társas támaszok nélkül szinte lehetetlen tartósan kilábalni, így a reintegráció tervezésekor a materiális szempontok mellett (például szakmaszerzés, lakhatás megteremtése) különösen fontos a családi, baráti kapcsolatok helyreállítása, vagy ezeknek a hiányában az áldozatok becsatornázása egyéb, megtartó erővel bíró közösségekbe (sorstársak, vallási gyülekezet stb.).

Az áldozatok lélektani megéléseit bár közvetlenül az emberkereskedelem jelenségéhez kötődően tárgyalja, nagyrészt kapcsolati erőszak vagy szexuális abúzus esetén is megállja a helyét. Az áldozati lét stádiumainak, az alávett-ségben élő emberek reakcióinak közérthető ismertetésével a tanulmány tágabb értelemben az egész társadalomhoz szól, és küzdeni próbál az áldozatokat okoló, sztereotip vélekedések ellen.

A szerző a kiadvány végén új indikátorokkal egészítette ki az áldozatok azonosításához használt adatlapot, ami a jogszabály módosításához is fontos elméleti háttér volt.

További publikációk az emberkereskedelem témakörében

Az elmúlt években az emberkereskedelem jelenségét és a kapcsolódó bűncselekményeket legaktívabban Windt Szandra, az Országos Kriminológiai Intézet kutatója vizsgálta, akinek számos publikációja jelent meg a Legfőbb Ügyészség szakmai lapjaiban, tanulmánykötetekben és nemzetközi folyóiratokban ([URL2](#)). Elsők között dolgozta fel az emberkereskedelem, a kényszermunka és a gyermekprostitúció kihasználása büntetteihez kapcsolódó rendőrségi, ügyészségi ügyiratokat, miközben a gyermekvédelem és a szociális ellátórendszer irányába is élő kapcsolatot ápol. Ennek köszönhetően Windt kutatásaiban a kriminológiai és szociológiai szempontok egyszerre érvényesülnek. Az elmúlt évek kutatási eredményeit a 2021 végén megjelent kötetében összegzi (Windt, 2021). A tárgyidőszakban emellett több leíró jellegű, szintetizáló anyag született (De Coll & Tatár, 2020; Belügyminisztérium, 2021), melyekre külön nem térünk ki.³

Rögzíthetjük ugyanakkor, hogy a kutatómunka ezen a területen nem l'art pour l'art tevékenység – célja és értelme, hogy az emberkereskedelem elleni küzdelmet érintő kormányzati intézkedések megbízható eredményeken alapuljanak. A nemzeti stratégia új intézkedési terve alapján a Belügyminisztérium a következő időszakban tanulmányt fog készíttetni a prostitúció szabályozási modelljeiről, ami a jogalkotó számára fontos háttéranyag lehet a jelenlegi szabályozás felülvizsgálatához. Jelentős előrelépést remélhetünk továbbá a Pécsi Tudományegyetem emberkereskedelem elleni kutatóközpontjának köszönhetően, amely 2022-ben áll fel a holland állam támogatásával.

3 Az emberkereskedelem elleni küzdelem kormányzati honlapjának *Szakirodalom* menüpontjában valamennyi friss szakmai anyag elérhető elektronikus formában.

Felhasznált irodalom

- Bakó Cs., Hárs M., Héra G. & Berkes M. (Szerk.) (2021). *Az emberkereskedelem férfi áldozatainak egyedi ellátási igényei*. Belügyminisztérium.
- Belügyminisztérium (2021). *Tansegédlet a szociális munkások képzését végző egyetemi tan-
székek számára*.
- De Coll Á. & Tatár E. (2020). *Az emberkereskedelem jelenlegi helyzete Magyarországon*. Igaz-
ságügyi Minisztérium–Baptista Szeretetszolgálat.
- Kun Zs. (Szerk.) (2019). *A munkacélú kizsákmányolás megelőzésének és az áldozatok segítésé-
nek lehetőségei*. EURES Magyarország.
- Sebestyén Á. (2020). *Az emberkereskedelem pszichológiai mozgatórugói*. Traumaközpont Köz-
hasznú Nonprofit Kft. <https://emberkereskedelem.kormany.hu/szakirodalom>
- Windt Sz. (2021). *A láthatatlan emberek. Az emberkereskedelem jelensége Magyarországon*.
Országos Kriminológiai Intézet.

A cikkben szereplő online hivatkozások

- URL1: Szakirodalmi gyűjtemény az emberkereskedelem elleni küzdelem kormányzati honlapján.
<https://emberkereskedelem.kormany.hu/szakirodalom>
- URL2: Windt Szandra adatlapja az Országos Kriminológiai Intézet weboldalán.
<https://www.okri.hu/index.php/2-uncategorised/103-windt-szandra>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Berkes M. (2022). Kutatásokkal az emberkereskedelem ellen. *Belügyi Szemle*, 70(2), 363–370.
<https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.8>

Az „Emberkereskedelem elleni küzdelem Európában” című egyetemi kurzus bevezetéséről, továbbá annak gyakorlati hasznairól

On the introduction of a university course titled „Combating Trafficking in Human Beings in Europe” and its practical benefits

Antalóczy Péter

Dr. habil PhD, intézetvezető, egyetemi docens,
Károli Gáspár Református Egyetem,
Szociális Munka és Diakónia Intézet
drantaloczy.peter@kre.hu

Nagy Sándor István

Dr. óraadó oktató,
Károli Gáspár Református Egyetem,
Szociális és Egészségtudományi Kar
sandoristvan4@gmail.com

Absztrakt

Cél: Magyarország kormánya 2020-ban elfogadta hazánk emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló nemzeti stratégiáját, amelynek egyik intézkedési célja az emberkereskedelem témakörének a szociális munka felsőoktatási szak tematikájába való integrálása.

Módszertan: Ennek végrehajtása érdekében a Belügyminisztérium Európai Együttműködési Főosztály Emberkereskedelem Elleni és Horizontális Ügyek Osztályának munkatársai a Magyar Rektori Konferencia közreműködésével szakmai egyeztetést folytattak a szociális munka szakot működtető karok és tanszékek részvételével.

Megállapítások: A téma fontosságát felismerve a Károli Gáspár Református Egyetem Szociális és Egészségtudományi Karának vezetése – hazánkban úttörő módon – a 2021/2022. tanév első szemeszterében kifejezetten az emberkereskedelem elleni küzdelemre fókuszáló, önálló kurzust indított annak érdekében, hogy a hallgatók minél szélesebb ismereteket kapjanak.

Érték: Az újonnan bevezetett tárgy tematikája a Belügyminisztérium illetékes osztályával szoros együttműködésben került kialakításra. Az emberkereskedelem elleni küzdelem tantervébe való bevezetése további reflexiókat igényel.

Kulcsszavak: emberkereskedelem elleni küzdelem, szociális munka, áldozatsegítés, oktatás, tantárgy

Abstract

Aim: In 2020, the Hungarian Government adopted Hungary's national strategy on combating trafficking in human beings, of which one of the goals is to integrate the topic of trafficking in human beings into the topics of higher education of social workers.

Methodology: In order to implement this, the staff of the Department for European Cooperation Unit for Counter Trafficking and Horizontal Issues within the Ministry of Interior and the Hungarian Rectors' Conference held a professional consultation with the participation of the faculties and departments offering majors in the field of social work.

Findings: The topics of the subject will be developed in a close cooperation with the competent department from the Ministry of Interior.

The integration of the combat against trafficking in human beings as a subject in the curriculum requires further reflection.

Value: Recognizing the high importance of the topic, the leadership of the Faculty of Social and Health Sciences of the Károli Gáspár University of the Reformed Church, in Hungary, as of a pioneering way, in 2021/2022, launched an independent course in the first semester with a specific focus on the combat against trafficking in human beings in order to provide students with the widest possible knowledge.

Keywords: trafficking in human beings, social work, victim assistance, education, subject

Az emberkereskedelem törvényi tényállása

Vajon mi juthat eszünkbe akkor, amikor meghalljuk az emberkereskedelem kifejezést? Laikusként – talán a legtöbben történelmi tanulmányaikból és filmes élményeikből felderengő képek mellett – jobb esetben egy olyan tiltott, büntetendő tevékenységre asszociálnak, amelyek egyértelműen egy negatív cselekménysort jelenítenek meg. A legtöbben valószínűleg az embercsempészsre gondolnak elsőként mint az emberkereskedelemmel egyenértékű cselekvésre, azonban meg kell jegyeznünk, hogy ez utóbbi nem az embercsempészs szinonimája. A két bűncselekmény közötti markáns különbség az, hogy az emberkereskedelem többnyire az áldozat akarata ellenére fenyegetés és kényszer alkalmazásával, illetve a sértett helyzetét kihasználva történik, addig az embercsempészet esetén a csempészt személy az adott államba úgy kíván belépni, hogy annak jogi feltételei nem állnak fenn. Erről magának az illetőnek is tudomása van, éppen

ezért akár hatalmas összeget is kifizet, vagy egyéb ellenszolgáltatást nyújt, hogy ily módon segítse az illegális határátlépést (Póczik, 2021).

Más esetekben – sajnos még a szakemberek körében is – csak homályos ismeretekről, vagy éppen a probléma látens természete miatt, eleve nagyobb ismerethiányról beszélhetünk.

Jogásként viszont felidézhetjük, hogy az emberkereskedelem egy olyan büntető anyagi jogi törvényi tényállás, amelyben a meghatározott elkövetési magatartásokat Magyarországon a jogalkotó büntetni rendeli. Ugyanez az állítás igaz a fejlett társadalmi berendezkedéssel rendelkező külföldi országok jogalkotására is.

Magyarország Alaptörvénye a III. cikk (1) bekezdésében egyértelműen rögzíti, hogy az emberkereskedelem tilos tevékenység. Ezzel összefüggésben a hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 192. §-a szerint büntetni rendeli az emberkereskedelmet megvalósító cselekményeket. A hazai jogszabályi környezet alapján emberkereskedelmet valósít meg, aki mást elad, megvásárol, elcserél, ellenszolgáltatásként átad, átvesz, vagy ezek érdekében szállít, elszállásol, elrejt vagy másnak megszerez. Továbbá, aki mást rendszeres előny szerzése céljából munkavégzésre, munka jellegű tevékenység végzésére, egyéb szolgáltatásra, vagy jogellenes cselekmény folytatására megtévesztéssel, a sértett nevelésével, felügyeletével, gondozásával, gyógykezelésével kapcsolatos, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve, vagy a sértett kiszolgáltatott helyzetét kihasználva rábír, vagy erőszakkal, fenyegetéssel kényszerít, szintén bűncselekményt követ el.

A fenti cselekmény magába foglalja mások prostituálását és a szexuális kizsákmányolás más egyéb formáit. Továbbá ide soroljuk még a kényszermunkát, a rabszolgatartást, mások leigázását, illetve az emberi test szerveivel való visszaélést.

Fentiek alapján láthatóvá válik, hogy az emberkereskedelem fogalma mögött nem kizárólag adás-vételi tevékenység áll, a jogi-szociológiai fogalom ezen már jelentősen túlnőtt. Éppen ezért a delictum elkövetési magatartásait összegzően leginkább a kizsákmányolás kifejezéssel lehetne pontosabban meghatározni, ugyanis nem az elkövetési magatartások tanúsítása, hanem a cselekmény célzata az irányadó. Ez korábban a prostitúció volt, amelyet napjainkra felváltott a kizsákmányolás. Maga az emberkereskedelem kifejezés a bűncselekmény egy bizonyos részét jellemzi, a kizsákmányolási célzat abban nem jelenik meg (Hollán, 2013).

Az emberkereskedelem delictumának jogi tárgyaként kétséget kizáróan az ember személyi szabadságához fűződő társadalmi érdek jelölhető meg. A cselekmény

passzív alanya, vagyis sértettje bárki lehet, nemre, korra, állampolgárságra vagy bármely más jellemzőre tekintet nélkül; az elkövetés pedig csak szándékosan valósulhat meg.

Elkövetési magatartásként a Btk.-ban más eladását, megvásárlását, elcserélését, átadás-átvételét, szállítását, elszállásolását, megszerzését, illetve elrejtését jelöli meg. A pontosság kedvéért minimális jelleggel ki kell térnünk a polgári jog szabályaira is, miszerint adásvétel tárgya kizárólag dolog lehet, tehát természetes személy eladása, illetve megvásárlása nem lehetséges, az erre irányuló szerződés semmisnek minősül.

Elcserélés vonatkozásában megjegyezzük, hogy ilyenkor a „tulajdonosok” cserélnek ki két természetes személyt, azaz a bűncselekmény elkövetésével érintett két sértettet.

Átadás-átvételtől abban az esetben beszélhetünk, amikor a sértett személy más „hatalma” alá kerül, és e mellett ellenszolgáltatás nyújtására is sor kerül. A többi jelzett elkövetési magatartás (szállítás, elszállásolás, megszerzés, elrejtés) általánosságban előkészületi magatartásnak tekinthetők, azonban a jogalkotó e jellegüktől megfosztva ezeket az emberkereskedelem elkövetési magatartásai közé emelte (Belovics, Molnár & Sinku, 2014).

A bűncselekmény elkövetése vonatkozásában ügynevezett minősítő körülményeket is meghatározott a jogalkotó. Ilyen lehet például – a teljesség igénye nélkül – a sértett sanyargatásával, a hivatalos személy minőség felhasználásával, vagy több ember sérelmére történő elkövetés. Még súlyosabban büntetendő a cselekmény, amennyiben azt tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el, vagy ha a bűncselekmény különösen súlyos hátrányt vagy életveszélyt okoz.

Az emberkereskedelem büntetőjogi tényállása tekintetében meg kell jegyeznünk, hogy határokon átívelő formájában az illegális migráció egyik megjelenési formájaként is definiálhatjuk, viszont a hasonlóság ellenére mégsem azonos az embercsempészettel, mint ahogyan arra az előzőekben is utaltunk.

Az emberkereskedelem elleni küzdelem

Az emberkereskedelem súlyosan sérti az emberi szabadságot, a méltóságot és az egyenlőséget, vagyis azokat az alapvető emberi jogokat, amelyeket többek között az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, az Emberi Jogok Európai Egyezménye, az Európai Unió Alapjogi Chartája és az Európai Unió működéséről szóló szerződés is fokozott védelemben részesít.

Ahogy az az Európai Bizottság kiadványa ([URL1](#)) is rögzítette, az emberkereskedelem elleni küzdelem szempontjából fontos kihívás, az Európai Unió és tagállamai számára pedig prioritásként kezelendő kérdés az összehangolt, multidiszciplináris fellépés.

A nemzetközi szervezett bűnözés elleni harc fontos mérföldkövének tekintetjük a Palermói Egyezményt (a továbbiakban: Egyezmény), amelynek célja az volt, hogy a nemzetközi szervezett bűnözés tekintetében megvalósulhasson egy hatékony, összehangolt együttműködés, illetve a közös preventív fellépés is ezen a területen.

Az Egyezmény alapján az azt elfogadó országok a szervezett bűnözői csoportban történő közreműködést és részvételt – természetesen több más cselekmény mellett – bűncselekményre nyilváníthatják.

Az előírányzott cél szerint az emberkereskedelem ellen történő fellépés, illetve megelőzés során különös figyelmet kell fordítani a gyermekek és a nők védelmére. Az áldozatokat óvni és támogatni szükséges, amely az Egyezményt elfogadó államok együttműködését is megkívánja, mindezek mellett természetes, hogy az egyes országok önállóan is tesznek a közösen kitűzött cél megvalósulásáért.

Ennek eleget téve Magyarország Kormánya folyamatos jelleggel keresi az együttműködési lehetőségeket mind a hazai, mind pedig a nemzetközi partnerekkel egyaránt. Országunkban a Belügyminisztérium felel az emberkereskedelem elleni fellépés összehangolásáért ([URL2](#)).

Hazai helyzetkép

Az emberkereskedelem tekintetében Magyarország egyszerre minősül küldő és tranzit országnak, ugyanis a szexuális kizsákmányolás céljából legfőképp Hollandiába, Svájcba, Ausztriába, Belgiumba és Németországba csempésztett nők és lányok esetében sajnálatos módon mindkét szerep megvalósul ([URL3](#)). Több felmérés szerint is Magyarország elsősorban tranzitországnak minősül a Romániából, Ukrajnából, Bulgáriából, főként Nyugat-Európába és az Egyesült Államokba irányuló szexuális kizsákmányolást célzó emberkereskedelem tekintetében (Európai Bizottság, 2013).

Az előbbieket érvényesek a munkahelyi kizsákmányolásra irányuló emberkereskedelem vonatkozásában is, amelynek fő célországai Németország, Ausztria, Spanyolország, az Egyesült Királyság, Kanada és az Egyesült Államok. Az áldozatok többsége az emberkereskedelem által leginkább veszélyeztetett csoportokból kerül ki, különösképpen Magyarország észak-keleti részén élő, aluliskolázott és rossz anyagi körülmények között élő fiatal felnőttek, főként 14–30

év közötti lányok és nők köréből. A házi rabszolgaság áldozatai többnyire az 50 év feletti, aluliskolázott, munkanélküli, nem ritkán különböző szenvedélybetegségekkel is küzdő férfiak közül kerül ki.

Az emberkereskedelem veszélye legfőképpen abban rejlik, hogy az elkövetők az áldozatok kiszolgáltatott és hátrányos helyzetével visszaélve, anyagi haszonszerzés céljából olyan jól körülhatárolható üzleti modellt építenek ki, amely viszonylag alacsony kockázattal, ellenben magas jövedelmezőséggel jár. Becslések szerint csak a szexuális kizsákmányolás éves szinten 14 milliárd euró hasznot termel az Európai Unióban jelenlévő bűnözői csoportok számára (Európai Bizottság, 2013).

Az emberkereskedelem rohamosan növekvő tendenciáit figyelembe véve kijelenthetjük, hogy korunk egyik legaggasztóbb, és globális természete miatt legkiterjedtebb bűncselekményével állunk szemben.

Az emberkereskedelem magyarországi áldozatai jellemzően rendkívül rossz pszichoszociális állapotot tükröznek, hiszen többszörösen hátrányos helyzetből kiindulva, függőségben szocializálódtak, ezzel egyidejűleg személyes önállóságuktól és/vagy döntéshozatali képességüktől megfosztva az elkövetők kizsákmányolják őket.

Véleményünk szerint az emberkereskedelem elleni küzdelem egyik legnagyobb akadályja lehet, ha a szociális szférában dolgozó szakemberek kellő ismeretek hiányában egyáltalán nem vagy csak rosszul képesek beazonosítani az áldozatokat. Ezzel összefüggésben problémát jelenthet, ha a szakemberek nincsenek felkészülve az áldozatokkal való találkozásra, mivel nem ismerik az emberkereskedelemre utaló jeleket, vagy a kliensi körben nem is fókuszálnak erre a jelenségre. Márpedig az áldozatokat csak átfogó, hosszú távú viszszailleszkedési programmal lehet rehabilitálni, amely figyelembe veszi azok hátrányos vagy halmozottan hátrányos élethelyzetét. A munka eredményességét nagyban befolyásolja a rendelkezésre álló anyagi források nagysága, illetve az áldozatok együttműködési készsége. Sajnálatos módon az áldozatok visszatérésre vonatkozó tervei nem mindig valósulnak meg, mivel a konzultációk során többnyire azt mondják, amit hallani akarnak tőlük. Éppen ezért a sikeres rehabilitáció érdekében megalapozott és átfogó segítségnyújtási mechanizmusra van szükség, mivel ennek hiányában az áldozatok közül sokan ismét áldozattá válnak.

Az emberkereskedelem elleni küzdelem megjelenése a hazai felsőoktatásban

Az emberkereskedelem jelenségének a szociális munka felsőoktatási szak tematikájába történő integrálása az 1046/2020. Korm. határozattal elfogadott emberkereskedelem elleni nemzeti stratégia 2020–2021. évi intézkedési tervének I.5.1. pontja alapján kezdődhetett meg, amely alapján a hazai felsőoktatásban prioritásként szükséges kezelni a kifejezetten az emberkereskedelem elleni küzdelem témájára fókuszáló kurzusok létrehozását.

A Belügyminisztérium Európai Együttműködési Főosztály Emberkereskedelem Elleni és Horizontális Ügyek Osztályának osztályvezetője, egyben szakmai főtanácsadója, dr. Jakubovich Nóra Tamara a Magyar Rektori Konferencia szervezésében több online egyeztetést is folytatott azon felsőoktatási intézmények vezető oktatóival, amelyekben szociális munkás képzés folyik, s mint ilyenek, közvetve vagy közvetlenül, de kapcsolódhatnak az emberkereskedelem elleni küzdelem bármely szereplőjéhez. A komplex és hatékony fellépés érdekében elengedhetetlen a szoros együttműködés mind az áldozatokkal, mind pedig a bűnüldöző szakemberekkel, és nem utolsósorban az úgynevezett „segítő” szakmák képviselőivel, mint az egyházi vagy világi szociális munkások, szociológusok, ápolók, orvosok, pszichológusok, lelkipásztorok. Az egyeztetések folyamán főként arra kerestük a választ, hogy miként lehetne az emberkereskedelem elleni küzdelem témáját integrálni a szociális képzést folytató felsőoktatási intézmények tanrendjébe úgy, ahogyan azt a 2020-ban elfogadott nemzeti stratégia is előírja. Kétségtelen, hogy erre több megoldás is kínálkozik, melyek gyakorlati megvalósulása tekintetében olykor jelentős különbségek mutatkoznak. Ilyen megoldás lehet, ha egy konkrét tárgyon belül csak néhány óra erejéig foglalkozik az oktató a témával; viszont megint más, ha a mintatanterv módosításával új, önálló és kötelező tárgyként kerül bevezetésre az adott kurzus. Ebből az következik, hogy az adott tárgy felmenő rendszerben jelenik meg a képzésben, amit a későbbiek során minden hallgatónak teljesítenie kell.

Megjegyezzük, hogy ez utóbbi időigényesebb folyamatot jelent, mivel a javaslatot jóvá kell hagynia az adott intézmény döntéshozó testületeinek. Ettől megint csak eltérő megoldás lehet az önálló tárgyként, viszont a hallgatók számára szabadon választhatóként meghirdetett kurzus, amelynek az az előnye, hogy a képzés során bármikor meg lehet hirdetni, illetve bármely hallgató számára rugalmasan hozzáférhetővé lehet tenni. Véleményünk szerint erős érv szól az önálló tárgy meghonosítása mellett, mivel ily módon sokkal alaposabb és elmélyültebb ismeretátadásra van lehetőség.

A Károli Gáspár Református Egyetem Szociális és Egészségtudományi Karának vezetése a stratégia nemzeti és nemzetközi szintű fontosságát felismerve, hazánkban úttörő módon, a 2021/2022. tanév első szemeszterében kifejezetten az emberkereskedelem elleni küzdelemre fókuszáló, önálló kurzust indított annak érdekében, hogy a hallgatók minél szélesebb képzésben részesüljenek.

A Belügyminisztérium Európai Együtműködési Főosztály Emberkereskedelem Elleni és Horizontális Ügyek Osztálya üdvözölte a Károli Gáspár Református Egyetem kezdeményezését, majd ezt követően személyes egyeztetésen került sor az újonnan induló tárgy kereteinek kidolgozására. Ennek folyamán sor került az együttműködő felek szakmai véleménycseréjére, a koncepciók közös felvázolására, amelynek következtében a kurzus kidolgozásáért felelős oktató az egyeztetés alapján, illetve saját releváns szakmai tapasztalatának és jogi ismereteinek felhasználásával, megfelelő módon megalkotta az „*Emberkereskedelem elleni küzdelem Európában*” című szabadon választható tárgy tematikáját.

A tantárgy elsajátításának célja, hogy a részt vevő hallgatók megismerjék az emberkereskedelmet mint bűncselekményt, az áldozatsegítés módszertanát, figyelemmel a vonatkozó jogszabályokra és a kialakult gyakorlatra. Az egyes témakörök kialakításakor kiemelt hangsúlyt fektettünk arra, hogy a szociális munkás és szociálpedagógus hallgatók megismerjék és megértsék az emberkereskedelem elleni küzdelem fontosságát és az azzal kapcsolatos szakmai protokollt. Az oktatás keretében sor került az emberkereskedelemmel kapcsolatos büntetőjogi tényállások ismertetésére, illetve az áldozatsegítés különböző módszereinek bemutatására, annak érdekében, hogy az általunk képzett szakemberek minél inkább felismerjék, milyen fontos szerepet játszanak a probléma kezelésében. Az előadások folyamán ismertettük az emberkereskedelem nemzetközi és magyarországi vonatkozású jogszabályi környezetét, illetve az ezekhez kapcsolódó alapfogalmakat. Nagy figyelmet fordítottunk az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjére, az áldozattá válásra utaló jelek bemutatására, továbbá az áldozatsegítés elveinek, módjának, folyamatának, lehetőségeinek és gyakorlatának ismeretére egyaránt. Ennek során külön is kitértünk az emberkereskedelem áldozatai számára biztosított támogatási, ellátási és reintegrációs formákra, illetve a gyermekek veszélyeztetettségére, a család, illetve a felnőttek krízishelyzetét észlelő jelzőrendszer működtetésére, különös tekintettel a család- és gyermekjóléti szolgálatok munkájára.

A hallgatók megismerték az emberkereskedelem büntetőjogi tényállását és az emberkereskedelem főbb típusait (a munkacélú, illetve a szexuális kizsákmányolást) is. A tárgy oktatója továbbá részletesen is bemutatta az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálatot, illetve az Áldozatsegítő Szolgálat

által nyújtott segítő lehetőségeket, illetve a személyes gondoskodást nyújtó, azonosítást végző szervként nevesített szolgáltatókat.

A további előadások során kifejtésre került az emberkereskedelem áldozatává válásának jelei, az áldozatazonosítási módszertan, valamint az áldozatokkal történő kommunikáció módszertana.

Az előadások során több, a témában kompetensnek tekinthető vendégelőadó is megosztotta ismereteit az érdeklődő hallgatókkal.

Szilágyi Attila rendőr főhadnagy, a Zsaru Magazin korábbi kiemelt főreferense, aki jelenleg az Országos Rendőr-főkapitányság Kommunikációs Szolgálatának kiemelt főreferenseként teljesít szolgálatot, az elmúlt nyolc évben bünygyi újságíróként szerzett tapasztalatait ismertette. A főreferens több tucat cikket publikált a témában, több helyszínen személyesen is megjelent, így első kézből tapasztalhatta meg a helyszínen intézkedő rendőrök mellett az emberkereskedelem-bűncselekmény elkövetését, és ismerhette meg az áldozatok szomorú történeteit. Szilágyi Attila az általa tartott előadás során az emberkereskedelem elleni küzdelem rendőri, bünygyi kommunikációjának jelentőségére helyezte a hangsúlyt. Előadásának egyediségét az is jól mutatta, hogy egy személyben adhatta át mind a rendőri, mind az újságírói szemléletmódját, amely rendkívül egzakt, speciális betekintést nyújtott a hallgatók számára. Szakmai tapasztalatai alapján az előadó hivatásos rendőrként, az újságírók eszközeivel és küldetésstudatával pontosan, láthatóan, összefüggéseiben beszélhetett a szóban forgó jelenségről. Korábbi tudósításai során az emberkereskedelmet, illetve a hozzá kapcsolódó más bűncselekményeket médiabemutatásra alkalmas módon úgy vázolta, hogy abban összegezte a különböző rendőri területeken (felderítő, nyomozó, vizsgáló, értékelő-elemző, vezető, illetve bevetési területen) dolgozók rész munkáit. Az előadó a rendőri oldalon túl a vizsgált területet elkövetői és áldozati aspektusból egyaránt bemutatta, ennek során beszélt az áldozattá válás okairól, folyamatáról, az abból eredő kiszolgáltatottságról. Egyfajta érzékenyítést, megértést közvetítve kiemelte annak fontosságát, hogy a hallgatók leendő segítő munkájuk során, vagy pusztán normakövető állampolgárként is felismerjék és megértsék a segítségére szoruló embertársaikat.

Petrus Mihály MBA, teológus, lelkigondozó a Bibliában található példabeszédeken keresztül a keresztény vallások és értékrendek emberkereskedelem elleni küzdelem vonatkozásában fennálló fontosságáról adott át ismereteket, többek között kitért arra is, hogy a hit nem csupán a megelőzésben, hanem az áldozatok utógondozásában, a társadalomba történő reintegrációjában is fontos szerepet játszik. Bibliai példákon keresztül mutatta be, hogy már az idők kezdetén is fennállt bizonyos korlátozás az emberek életében, ami már az első emberpár esetében is láthatóvá vált. Bemutatásra került az ókori Egyiptom, illetve az ott

folytatott rabszolgatartó tevékenység, illetve a zsidó nép szolgaságból történő kiszabadítása. Az előadó végül Jézus életéből vett példákkal is alátámasztotta a korábbi tételeket.

De Coll Ágnes, a Magyarországi Baptista Szeretetszolgálat ([URL4](#)) emberkereskedelem elleni küzdelem programjának vezetője előadásában ismertette az úgynevezett védett házak országos rendszerének áldozatsegítő szerepét. Több példán keresztül mutatta be azt, hogy a gyakorlatban hogyan, milyen eszközökkel tudnak az áldozatoknak segíteni. Az előadás során a hallgatók megismerhették, hogy gyakran milyen jelentős különbségek mutatkoznak az áldozatok között; ennek megfelelően a segítségnyújtás technikája is eltérő lehet. A Magyarországi Baptista Szeretetszolgálat ez irányú tevékenységét az előadó több gyakorlati példával, valós esetek bemutatásával tette érthetővé. A hallgatók előtt az is világossá vált, hogy munkatársainak gyakran más és más „kimenekítési tervet” kell felállítani az eredményes kiszabadítás érdekében. Több esetben a tervek sikerességét maga az élet által produkált szituáció hozta meg, viszont az eredményhez összehangolt team munkára van szükség.

Ezen túlmenően a hallgatók betekintést nyertek a nemzetközi együttműködési projekteken rejlő tényleges lehetőségekbe, többek között a magyar állampolgárok külföldi országból történő hazamenekítésének részleteibe is. Tapasztalataink alapján a hallgatók rendkívül nyitottan és nagy érdeklődéssel fogadták az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló új kurzust.

Az elsajátított ismeretekről beadandó dolgozatban adtak számot, amelynek témái között megjelentek az előadásokkal kapcsolatos kérdések. Ilyen volt például az emberkereskedelem fogalmának meghatározása a Palermói Jegyzőkönyvben foglaltak figyelembevételével, a munkacélú, illetve a szexuális kizsákmányolás sajátosságainak bemutatása, a segítő szervezetek bemutatása, az áldozattá válás jeleinek bemutatása, az áldozatokkal történő kommunikáció, vagy a Baptista Szeretetszolgálat tevékenységének bemutatása. Rendőri kommunikációs témában az áldozattá válás jellemzőivel kapcsolatos, továbbá gyakorlati megközelítést célzó feladatok közül választhattak a hallgatók.

Figyelemmel a hallgatók médiaérzékenységére, több témát a közelmúltból vett híradások, vagy más egyéb műalkotások elemzésével dolgoztak fel. Ilyen volt például a „Csicska” című magyar rövidfilm, a „Viktória – a zürichi expressz” című svájci filmdráma, az „Egy nő fogságban” című magyar dokumentumfilm, vagy akár az „Elrabolva” (Taken) című amerikai-francia akciófilm. Az elemzésre választható könyvek között megtalálhattuk „Munk Veronika: Kéjutca – magyar szex euróért”, illetve „Rachel Moran: Kifizetve: Utam a prostitúción át” című könyveket is.

Összegzés

Az első „Emberkereskedelem elleni küzdelem Európában” című kurzus egyértelműen pozitív fogadtatásra talált a hallgatók körében, amelyet a résztvevők kiugró száma (64!) is igazolt. A szóban forgó tárgy az összes évfolyamon, mind a nappali, mind a levelező munkarendű képzésben meghirdetésre került, pontosan azért, hogy a lehető legszélesebb körben elérhetővé váljon. Az előadások megtartására online formában került sor, az egyetem által a COVID–19-világjárvány miatt, a már korábban is alkalmazott Microsoft Teams internetes felületen. A tárgy mindösszesen 12 kontakt óra időkeretet ölelt fel, amelyen a hallgatók közel 100%-a folyamatosan jelen volt. Ez utóbbi adat önmagában is jelzésértékűnek tekinthető. A tárgy első alkalommal szabadon választható formában került meghirdetésre, mivel időben ez bizonyult a leginkább hatékony megoldásnak; viszont további reflexiót igényel, hogy miként érdemes a tantárgyi struktúrába még jobban beilleszteni.

Felhasznált irodalom

- Belovics E., Molnár G. M. & Sinku P. (2014). *Büntetőjog II. Különös Rész*. HVG-Orac Kft.
- Belügyminisztérium (2021). *Együtt az emberkereskedelem ellen. Tanszéglet a szociális munkások képzését végző egyetemi tanszékek számára*. Belügyminisztérium Emberkereskedelem Elleni és Horizontális Ügyek Osztálya.
- Európai Bizottság (2013). *Az emberkereskedelem áldozatainak uniós jogai*. Európai Unió Kiadóhivatala.
- Hollán M. (2013). *Az emberkereskedelem elleni nemzeti büntetőjogi fellépés nemzetközi jogi alapjai és alapjogi korlátai*. Munkabeszámoló.
- Póczik Sz. (2021). *Embercsempészés, nemzetközi bűnügyi együttműködés, ítélethozatal*. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1851–1868. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.12>

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Európai Unió Alapjogi Ügynökségének 2014. évi kiadványa*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-guardianship-children_en_0.pdf
- URL2: *Emberkereskedelem elleni küzdelem*. <https://emberkereskedelem.kormany.hu/intezmenyi-keretek>

URL3: *Stratégiai tervdokumentum*. https://emberkereskedelem.kormany.hu/download/4/d7/70000/Emberkereskedelem%20elleni%20nemzeti%20strat%C3%A9gia%202013-2016_kiadv%C3%A1ny.pdf

URL4: *Baptista Szeretetszolgálat*. <http://www.baptistasegely.hu/>

Alkalmazott jogszabályok

2006. évi CII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Antalóczy P. & Nagy S. I. (2022). Az „Emberkereskedelem elleni küzdelem Európában” című egyetemi kurzus bevezetéséről, továbbá annak gyakorlati hasznairól. *Belügyi Szemle*, 70(2), 371–382. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.9>

I N T E R J Ú

„Nemzetközi összefogással az emberkereskedelem ellen”

**Interjú Dr. Hegyaljai Mátyással, az emberkereskedelem
elleni nemzeti koordinátorral, a Belügyminisztérium
európai uniós és nemzetközi helyettes államtitkárával**

„International Cooperation Against Trafficking in Human Beings”

**Interview with Dr. Mátyás Hegyaljai, National Coordinator against
Trafficking in Human Beings, Deputy State Secretary of the Ministry
of the Interior for the European Union and International Affairs of the
Interior, National Anti-Trafficking Coordinator**

Dános Valér

Prof. Dr. PhD/CSc, főszerkesztő, egyetemi
magántanár, ny. rendőr vezérőrnagy,
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztősége
valer.danos@bm.gov.hu

Szabó Csaba

Dr. PhD, felelős szerkesztő, rendőr alezredes,
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztősége
csaba.szabo3@bm.gov.hu

Fotó: Tési Áron.

Absztrakt

Hazánk emberkereskedelem elleni nemzeti koordinátorával, Dr. Hegyaljai Mátyással, a Belügyminisztérium európai uniós és nemzetközi helyettes államtitkárával arról beszélgettünk, hogy milyen követelményeknek kell megfelelnie ebben a pozícióban, és milyen kihívásokkal találkozik munkája során. Az emberkereskedelem elleni fellépés csak komplex módon közelíthető meg, amelynek elengedhetetlen része az érintett tárcák, a hatóságok és a civil szereplők közötti szoros együttműködés. Ennek érdekében a Belügyminisztérium két olyan egyeztető fórumot is működtet, ahol aktív párbeszéd keretében ismerteti meg a hazai elvárásokat és a nemzetközi ajánlásokat. Az elmúlt évek szoros szakmai együttműködésének, az irányító és a végrehajtó állomány kapacitásbővítésének, a kormányzati figyelem erősödésének köszönhetően hazánk megítélése nemzetközi téren sokkal pozitívabb, amit az országról készített jelentések is elismernek már. 2020 óta ismét van Magyarországnak emberkereskedelem elleni nemzeti stratégiája, amely most már jelentős pénzügyi forrásokat is rendel az elfogadott intézkedések végrehajtására. Az elhúzódó járványügyi helyzet ugyan megnehezítette az emberkereskedelem elleni küzdelemben dolgozók mindennapi tevékenységét, a nyomozati tevékenység ennek ellenére nem állt meg, és az áldozatok is el tudták érni a szükséges szolgáltatásokat. Az új helyzethez alkalmazkodni kellett, ezért a szemléletformáló és egyéb szakmai képzések online formában kerültek megtartásra. A várt és nem várt kihívásokkal azonban továbbra is szembe kell nézni, és a lehető legjobban fel is kell készülni azok kezelésére. A 2023-ig tartó stratégia következő két évre szóló intézkedéseinek előkészítése megtörtént, így a feladatok végrehajtását az érintett tárcákkal, állami szervekkel együttműködve ütemezetten kell megvalósítani. Azért, hogy a társadalmi tudatosság növelése is hatékony legyen, a média hatékony felhasználásával folyamatosan napirenden kell tartani azokat a témákat, amelyek a jelenség visszaszorítása érdekében szükségesek.

Hegyaljai Mátyás eddigi szakmai életútjának fontosabb állomásai nagymértékben hozzájárultak az emberkereskedelem elleni küzdelem érdekében kifejtett hazai és nemzetközi munka eredményességéhez. Az Interpolnál öt évig szakértőként dolgozott, később az Interpol Nemzeti Iroda Vezetője lett. Az Interpol Európai Bizottság tagja volt négy évig, majd az első évben a szervezet elnökévé választották. Az Interpol Végrehajtó Bizottságának 13 tagja közé is beválasztották. 2002–2006 között az Europol Nemzeti Iroda vezetője volt, amely időszak alatt került kialakításra Magyarországon a nemzeti iroda. Államtitkár úr személyesen részt vett az összes Europol szerződés kialakításában, amelynek legfőbb eredménye az Europol Határozat, az Europol Rendelet megalkotása volt. Korábban az Europol Igazgatótanács alternatív tagja, négy éve rendes tagja.

A SELEC Tanácsának magyar tagja. Több mint 30 publikációja jelent meg különböző folyóiratban, könyvben, s oktatási, tudományos tevékenységet folytat különböző oktatási intézményekben. Az Európai Tükör folyóirat szerkesztőbizottságának tagja. A Brüsszeli Állandó Képviselőten hat évet dolgozott diplomataként, vezette a bel- és igazságügyi csoportot. Több külföldi felsőoktatási intézményben vett részt posztgraduális képzésen.

Kulcsszavak: interjú, emberkereskedelem, nemzeti koordinátor, Belügyminisztérium

Abstract

We interviewed Hungary's National Anti-Trafficking Coordinator, Dr. Mátyás Hegyaljai, Deputy State Secretary for EU and International Affairs of the Ministry of Interior, about the requirements he has to meet in his role and the challenges he faces during his work. The fight against trafficking in human beings requires a complex approach, in which the close cooperation between relevant ministries, authorities and civil society actors is essential. To this end, the Ministry of Interior operates two consultation forums, where it presents domestic expectations and international recommendations in the framework of an active dialogue with the stakeholders. Owing to the close professional cooperation of recent years, the expansion of the capacity of the management and executive staff, as well as the growing attention of the government the perception of Hungary is much more positive in the international arena, acknowledged by the recent country reports as well. Since 2020, Hungary has a new national anti-trafficking strategy, which also allocates now significant financial resources for the implementation of the adopted measures. Although the prolonged pandemic has made the day-to-day work of those working in the fight against human trafficking more difficult, the investigations have continued and the victims have been able to access the services they need. Of course, the new situation required adaptation, so attitude-forming and other professional trainings were held online. However, we still need to face the expected and unexpected challenges and prepare to address them as much as possible. The measures for the next two years of the strategy until 2023 have been prepared and will be implemented on a scheduled basis in co-operation with the relevant ministries and state bodies. In order for public awareness-raising to be effective, we must keep on the agenda the issues through the media that are needed to reduce the phenomenon.

The most important stages of Mátyás Hegyaljai's professional career so far have greatly contributed to the success of his domestic and international work in

the fight against human trafficking. He worked for Interpol as an expert for five years and later became Head of the Interpol National Agency. He was a member of the Interpol European Commission for four years and was elected president of the organization in the first year. He was also elected to the 13 members of the Interpol Executive Committee. Between 2002 and 2006, he was Head of the Europol National Office, during which time the National Office was established in Hungary. The Secretary of State was personally involved in the drafting of all Europol treaties, the main result of which was the drafting of the Europol Decision and the Europol Regulation. Former member of the Management Board of Europol, full member for four years. Hungarian member of the SELEC Council. He has issued more than 30 publications in various journals and books, and carries out educational and scientific activities in various educational institutions. Member of the Editorial Board of the "Európai Tükör" journal (European Mirror Journal). He worked for the Permanent Representation in Brussels for six years as a diplomat, leading the Justice and Home Affairs group. He has attended postgraduate training at several foreign higher education institutions.

Keywords: interview, trafficking in human beings, national coordinator, Ministry of Interior

Ön 2016 óta dolgozik a Belügyminisztériumban helyettes államtitkárként és emberkereskedelem elleni nemzeti koordinátorként. Szakmai múltjából milyen területeket emelne ki, amelyek segítik ennek a feladatnak az ellátását?

Már rendőri karrierem kezdetén felfigyeltem arra, hogy egy nyomozás során nemcsak az elkövetőkre kell koncentrálni, hanem kiemelt figyelmet kell szentelni a bűncselekmények áldozataira is. Ez különösen akkor kap nagy jelentőséget, amikor olyan bűncselekményről van szó, amikor az egyes áldozatok hátrányos helyzetével él vissza valaki. Ez minden jóérezésű embert taszít. Már 30 éve, hogy a nemzetközi bűnözés felé fordult az érdeklődésem, így a tanulmányaimnak és a szerencsének köszönhetően éveket töltöttem az Interpol Magyar Nemzeti Irodánál, lehetőséget kaptam arra, hogy az EU csatlakozásunk küszöbén létrehozam az Europol Nemzeti Irodát, amelynek a vezetője lettem, dolgozhattam éveket külföldön is, majd megszámlálhatatlan konferencián és nemzetközi képzésen vettem részt, amelyek egy jó része az emberkereskedelemmel is foglalkozott. Ezen évek során megtapasztaltam, hogy a jelenség települési, megyei, országos, európai és egyben világméretű probléma, amelyre mind a mai napig nem sikerült megoldást találni, csak kezelni lehet vagy enyhíteni az érintettek

fájdalmát. Túl sok még mindig az olyan ember, aki valaki más hátrányos helyzetét erőszakkal vagy megfélemlítéssel kihasználja, akár úgy is, hogy az érintett még csak tudatában sincs annak, hogy áldozattá vált. Bár az elmúlt évtizedekben javult a helyzet, a társadalom érzékenyebbé vált, egyre több szervezet profilja az emberkereskedelem elleni küzdelem, szigorodtak a jogszabályok, azonban a bűnözők számára még mindig túl nagy a profit lehetősége a vállalható kockázat mellett. Nemzetközi szinten a javulás Európában kézzelfogható, azonban a világ fejletlenebb részén még mindig nagyon rossz a helyzet, hiszen van, ahol a gyengébbek kihasználása a társadalmi elfogadottság vagy akár a kultúra része, emellett a konfliktuszónákban az ilyen jellegű bűnözés újratermelődik, az áldozatok pedig elkerülnek Európába is, így ilyen szemmel is látom azokat a veszélyeket, amelyekre a megoldás csak nemzetközi összefogással elképzelhető. A feladatot korábban betöltő emberkereskedelem elleni koordinátort személyesen is ismertem, így egyáltalán nem voltak váratlanok azok a kihívások, amelyekkel az elmúlt hat év folytán szembesülnöm kellett. A munkámban segítségemre szolgál az is, hogy régóta rendszeresen találkozom mind nemzeti, mind nemzetközi szinten azokkal a szereplőkkel, akik ezen a területen dolgoznak, legyenek azok kormányzati vagy civil szervezetek. Úgy gondolom, hogy a szakmai ismeretek mellett fontos az is, hogy a koordinátor emocionálisan is azonosulni tudjon a feladattal és az emberkereskedelem elleni küzdelmet folytató szereplőkkel.

Hazánkban 2008 óta létezik a nemzeti koordinátor intézménye. Mi vezetett ennek az intézménynek a létrehozásához, és az Ön megítélése szerint hogyan változott, változott-e ez a funkció az évek alatt?

A nemzeti koordinátor pozícióját Magyarország első, 2008–2012 közötti időszakra vonatkozó emberkereskedelem elleni nemzeti stratégiája hozta létre. A kormányhatározatban foglalt feladatok nem változtak, ugyanakkor az elmúlt közel másfél évtizedben sokat változott a világ, és ezzel az emberkereskedelem jelensége is. Úgy látom, hogy az emberkereskedelemre az utóbbi években egyre nagyobb hazai és nemzetközi figyelem összpontosul, és ezzel együtt természetesen sokasodnak az elvárások is. Emiatt is volt szükség arra, hogy 2018-ban a korábbi Horizontális Ügyek Osztálya Emberkereskedelem Elleni és Horizontális Ügyek Osztályává fejlődjön, ami egyrészt kifejezi a határozott elköteleződésünket a jelenséggel szembeni fellépés mellett, másrészt pedig jól tükrözi az emberkereskedelem elleni küzdelemmel kapcsolatos feladataink növekvő mennyiségét.

A szakmában dolgozók biztos alaposan ismerik a területet, de felvázolná, hogy milyen nemzeti vagy nemzetközi elvárásokkal és ajánlásokkal szembesül munkája során?

A Belügyminisztériumban két egyeztető fórumot is működtetünk annak érdekében, hogy lehetőséget biztosítsunk az eszmecserére az emberkereskedelem elleni küzdelemben érintett állami és civil szervezetekkel. Ezek tagjai mind hivatalos, mind pedig informális csatornákon hangot adhatnak az elképzeléseiknek és elvárásaiknak. Pozitív visszajelzés számunkra, hogy ezzel a lehetőséggel élnek is.

Kétoldalú kapcsolatainkból, illetve nemzetközi szervezetekben való tagságunkból eredően több irányba is van jelentéstételi kötelezettségünk. Ezek közül a legismertebbek talán az Európa Tanács Emberkereskedelem elleni szakértői csoportjának (GRETA) négyévente esedékes értékelő jelentése, és az Egyesült Államok Külügyminisztériuma által évente kiadott emberkereskedelem elleni jelentés (TIP jelentés). Azért ezt a kettőt érdemes kiemelni, mert ezek a jelentések nemcsak ajánlásokat fogalmaznak meg a kormányzatok számára, hanem ezek végrehajtását számon is kéri. Többnyire olyan ajánlások kerülnek megfogalmazásra, mint a proaktívabb áldozatazonosítás, az áldozatsegítő szolgáltatások fejlesztése, a képzések és figyelemfelhívás, valamint a hatékonyabb büntetőeljárások és szigorúbb büntetések kiszabása. A megfogalmazott ajánlások sok esetben mutatnak átfedést egymással, hiszen a cél ugyanaz: hatékony megelőzési programokat kell kidolgozni, határozottan fel kell lépni az emberkereskedők ellen, és valódi szolgáltatásokat kell nyújtani az áldozatoknak. Tekintettel arra, hogy az előző stratégia 2016-ban lejárt, már égető szükség volt egy új emberkereskedelem elleni nemzeti stratégia elfogadására, amelyet végül 2020-ban fogadott el a kormány.

Mekkora hatása van az ilyen ajánlásoknak? Van példa arra, hogy ezek beépülnek a magyar szakpolitikai döntésekbe?

A munkánk során igyekszünk a lehető legjobban figyelembe venni az egyes visszajelzéseket, érkezzenek azok belföldről vagy külföldről. Nem titok, hogy koordináló intézményként nagyban támaszkodunk a partnereink munkájára és észrevételeire a szakpolitika alakításában. Sok esetben olyan területen fogalmaznak meg ajánlásokat számunkra, ahol mi is világosan látjuk, hogy van tér a fejlődésre, így nem meglepő, hogy az ajánlásokban javasolt intézkedések előbb-utóbb megjelennek a kormányzati döntésekben is. A hatályos emberkereskedelem elleni stratégia összeállításakor külön figyelmet fordítottunk arra, hogy az egyes pontok mennyiben feleltethetők meg a nemzetközi jelentésekben

megfogalmazottaknak. Az új stratégiánk a hazai felmerülő igények mellett tartalmazza a nemzetközi ajánlásokra reagáló intézkedéseket is. Ezek közül több sikerrel meg is valósult már, mint a 2020. évi V. törvénnyel elfogadott jogszabály-módosítások, de ide lehet sorolni még a képzési tevékenységek fokozását, illetve az áldozatoknak nyújtott szolgáltatások fejlesztését is.

Munkája során milyen tapasztalatokat szerzett az emberkereskedelemmel kapcsolatos társadalmi tudatosságról? Mit tettek a figyelemfelhívás érdekében?

Úgy látom, hogy az emberkereskedelemmel kapcsolatban sokak fejében él valamilyen kép, azonban ezt sokszor a filmekben látottak alakítják, így a jelenséget sokkal drámaibbnak, akciódúsabbnak képzelik el, mint ahogyan az a valóságban általában előfordul.

Ezt igazolta az is, hogy a Sziget Fesztiválon, ahol a Belügyminisztérium több éve jelen van, az emberkereskedelem elleni sátorba betérők is főleg a prostitúciót és a kényszermunka szélsőséges formáit azonosították emberkereskedelemként. A sátorban dolgozó szakértők elmondása alapján többen megrendülten távoztak a beszélgetések után, amikor azzal szembesültek, hogy a kizsákmányolás milyen sokféle formában jelenhet meg, és hogy az esetleg látóterünkbe kerülő áldozatokról sokszor elsöre fel sem tűnik, hogy kényszer hatására cselekednek. Ezért is tartom rendkívül fontosnak, hogy az Országos Rendőr-főkapitányság, illetve a megyei rendőrkapitányságok évek óta prevenciós és figyelemfelhívó tevékenységeket végeznek országszerte. Az ilyen, iskolákban vagy gyermekvédelmi intézményekben tartott foglalkozások hozzájárulnak ahhoz, hogy a veszélyeztetett csoportokba tartozó gyerekek időben, lehetőleg már előre felismerjék a kizsákmányolás jeleit, és ne menjenek bele kockázatos helyzetekbe. Jelentős eredmény, hogy a Belső Biztonsági Alap támogatásával a Nemzetközi Migrációs Szervezet 2018-ban „*Ne hagyd!*” címmel elindította Magyarország első, emberkereskedelemmel kapcsolatos országos figyelemfelhívó kampányát, amelynek célja a jelenség érzékeny bemutatása volt. Ezen felül a rendőrséggel együttműködve tanórai előadásokat, prevenciós foglalkozásokat tartottak, amelyek kifejezetten a szexuális és a munkacélú kizsákmányolás jelenségeire fókuszáltak. A rendkívül sikeres projektet 2020-tól „*Ne hagyd, ne tedd!*” címmel folytatja a Nemzetközi Migrációs Szervezet, ugyancsak a Belső Biztonsági Alap támogatásával. A kampány átfogó célja, hogy felhívja a magyar lakosság figyelmét az emberkereskedelem jelenségére és veszélyeire, és csökkentse az áldozattá válás kockázatát. Emellett a keresleti oldalon a tudatosság növelésével mérsékelik az emberkereskedelemhez kötődő szolgáltatások iránti igényt.

Hogy látja, a COVID–19 járvány milyen hatással volt az emberkereskedelem elleni küzdelemre? Milyen változásokat hozott, és milyen kihívásokkal szembesültek a szakterülettel foglalkozók?

Az alárendelt szervek és a társtárca visszajelzései alapján az emberkereskedelmet sem kerülték el a koronavírus-járvány hatásai. A szervezési tevékenységek, így a hirdetés és a toborzás elsődlegesen az online térbe tevődtek át, de az áldozatsegítő szolgálat is beszámolt arról, hogy nőtt a kapcsolati erőszakkal és kiberbűnözéssel kapcsolatos bűncselekmények száma. Ugyan az azonosításban, áldozatvédelemben és a büntetőeljárásokban érintett szervezetek gyorsan tudtak alkalmazkodni a megváltozott helyzethez, ez külön erőfeszítéseket követelt meg tőlük. A Belügyminisztériumban nagyra értékeljük, hogy ennek ellenére a munkájukban nem volt tapasztalható kihagyás, a szolgáltatások elérhetőek maradtak, a rendőri munka folyt tovább.

A személyes találkozók csökkenése viszont komoly akadályt jelentett a képzési tevékenység szempontjából, és különösen igaz volt ez a Belügyminisztérium, az Országos Rendőr-főkapitányság, a Legfőbb Ügyészség, valamint az Országos Kriminológiai Intézet közös szervezésében megvalósuló szemléletformáló képzéssorozatra. Ennek lényegét az adja, hogy a megyékből meghívott nyomozók, ügyészek és bírák közös, kiscsoportos esetfeldolgozásokon vesznek részt, és az ilyenkor kialakuló diskurzusok rendkívüli hozzáadott értéket képviselnek. Némi átszervezés után azonban – más szervezetekhez hasonlóan – mi is megtaláltuk a módját annak, hogy a szemléletformáló képzés szellemiségét átültessük az online térre, és 2021 júniusára két, a járványügyi helyzet enyhülésekor tartott személyes képzés mellett az ország mind a 19 megyéjét és a fővárost is sikerült lefedni a sorozattal.

Hogyan tudná értékelni a koordinátorként eltöltött több mint hat évet? Melyek a legfontosabb eredmények, amit ez idő alatt sikerült elérnie?

Úgy gondolom, hogy az elmúlt hat évben folyamatosan sikerült előremutató eredményeket elérni, de különösen igaz ez az elmúlt két-három évre, miután megkezdtük a jelenleg is hatályos nemzeti stratégia megalkotását és végrehajtását. Rendkívül fontosnak tartom, hogy eredményes párbeszédet tartunk fent az emberkereskedelem elleni küzdelemben érintett partnereinkkel, mert ez az együttműködés biztosítja az alapot a munkánkhoz.

A folyamatos tájékoztatás és a társadalom érzékenyítése érdekében mind angol, mind magyar nyelven frissítjük az emberkereskedelem kormányzati honlapját, és rendszeres időközönként Hírlevelet is kiadunk. Nehéz kiragadni

egy-egy intézkedést az eredményeink közül, de rendkívül pozitív fogadtatásban részesült például a 2020–2023 közötti nemzeti stratégia elfogadása, illetve annak 2020–2021-es intézkedési terve, különösen azért, mert jelentős összegeket rendelt az egyes tevékenységek végrehajtásához. Bízunk benne, hogy a jelenleg egyeztetés alatt álló 2022–2023-as intézkedési terv esetében is sikerül majd a megfelelő forrásokat biztosítani.

Nagyon jó nemzetközi visszhangja volt a 2020-ban elfogadott jogszabályváltozásoknak, amelyek eredményeként módosult az emberkereskedelem büntető törvényi tényállása, illetve létrejött az úgynevezett általános védelmi intézkedés, amelynek keretében a rendőrség a látókörébe került kiskorú prostituáltat – a gyámhatóság egyidejű értesítése mellett – a kijelölt speciális gyermekotthonok egyikébe szállítja. Az eredményeinket igazolja az is, hogy a jelenséget folyamatos górcső alatt tartó és hazánkkal szemben igen kritikus Egyesült Államok TIP jelentése 2020-ban egy kategóriával előresorolta Magyarországot, illetve elismerően nyilatkoztak róluk az Európa Tanács szakértői csoportjában is.

Milyen kihívások várnak a területen dolgozó szakértőkre a közeljövőben?

Jelenleg a 2020–2023-as nemzeti stratégia végrehajtásának félidejében vagyunk, és 2022 elejétől új, izgalmas időszak elébe nézünk, amikor megkezdjük a 2022–2023-as intézkedési terv végrehajtását. A pandémia miatt sajnos néha kiszámíthatatlan, hogy mit hogyan tudunk megvalósítani, de bízom benne, hogy a korábbiakhoz hasonlóan a jövőben felmerülő helyzetekhez is gyorsan fogunk alkalmazkodni. A nemzetközi szintén is sűrű év elé nézünk: az Egyesült Államok TIP jelentésének kérdőívét az év első pár hónapjában válaszoljuk meg és pontosítjuk, ezzel párhuzamosan az Európai Bizottság megkezdte a 2011/36/EU irányelv végrehajtásának vizsgálatát, melyhez a tagállamoktól várnak beszámolókat. Várhatóan 2022 májusában indul majd a GRETA országértékelésének harmadik köre, ami egészen 2023-ig tart majd. Természetesen a hazai tevékenységeinket jelentősen befolyásolják a közvetlen régiókat, illetve az Európai Unió egészét érintő humanitárius katasztrófákra, migrációs válságokra való reakciónk, amely hűen tükrözi a világgazdaság ingadozását.

Annyi biztos, hogy a Belügyminisztérium a jövőben is kiemelt figyelmet fordít majd az emberkereskedelem elleni küzdelemre.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Dános V. & Szabó Cs. (2022). „Nemzetközi összefogással az emberkereskedelem ellen.” Interjú Dr. Hegyaljai Mátyással, a Belügyminisztérium európai uniós és nemzetközi helyettes államtitkárával, Magyarország emberkereskedelem elleni nemzeti koordinátorával. *Belügyi Szemle*, 70(2), 383–392. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.10>

TANULMÁNYOK

Biztonságtudatosság a kibertérben – a 2020-as országos lakossági felmérés eredményei

Security awareness within the cyberspace – results of the 2020 national survey among the population

Palicz Tamás

Dr. igazgató-helyettes,
Simmelweis Egyetem, Egészségügyi
Menedzserképző Központ
palicz.tamas@emk.semmelweis.hu

Bonyai Tünde

Dr. PhD, biztonsági szakértő,
MVM Services Zrt.,
bonyai.tunde@mvm.hu

Bencsik Balázs

Dr. igazgató,
Szabályozott Tevékenységek
Felügyeleti Hatósága
balazs.bencsik@sztfh.hu

Pintér Levente

Nemzetbiztonsági Szakszolgálat,
Nemzeti Kibervédelmi Intézet
levente.pinter@nki.gov.hu

Dombrádi Viktor

PhD, adjunktus,
Simmelweis Egyetem, Egészségügyi
Menedzserképző Központ
dombradi.viktor@emk.semmelweis.hu

Joó Tamás

ügyvivő szakértő,
Simmelweis Egyetem, Egészségügyi
Menedzserképző Központ
joo.tamas@emk.semmelweis.hu

Bor Olivér

PR és kormányzati kapcsolatok vezető,
biztributor
obor@biztributor.hu

Hornyik Zsuzsanna

Dr. főszerkesztő-helyettes,
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztősége
zsuzsanna.hornyik@bm.gov.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja, hogy a Nemzeti Kibervédelmi Intézet által 2020-ban országosan végzett lakossági kérdőív eredményein keresztül bemutassa, milyen jelentőséggel bír a kiberbiztonság a mai magyar társadalomban, miként befolyásolják azt szociodemográfiai tényezők és a biztonságtudatosság egyes elemei.

Módszertan: A dolgozat a Magyarországon végzett lakossági felmérés eredményeinek, a témában megjelent szakirodalomnak a feldolgozásával, elemzésével, összevetésével összegzi a vizsgálat célját képező biztonságtudatosságot, biztonsági szokásokat.

Megállapítások: A kitöltött kérdőívek feldolgozását követően többek között megállapítható, hogy a nemek eloszlása tekintetében inkább a férfiakra jellemző a legfrissebb IT-hírek olvasása, a jelszavak rendszeres frissítése, amely szokást a magasabb iskolai végzettség is jelentősen befolyásolt. Az idősebb generáció képviselői biztonsági okokból elsők között végeznek frissítéseket, veszik igénybe az ezirányú automatikus rendszereket, alkalmazásokat. A női felhasználók

pedig – jelen felmérés tükrében – kevesebb olyan információt osztanak meg magukról, amelyek révén hamis profilt lehetne róluk készíteni.

Érték: A Nemzeti Kibervédelmi Intézet által kivitelezett felmérés kiértékelése, elemzése valódi érték, nélkülözhetetlen alapja a jövőbeni hasonló témájú felméréseknek és a nemzeti kiberbiztonsági stratégia fejlesztésének, illetve annak céljaihoz illeszkedő beavatkozások és akciótervek kidolgozásának.

Kulcsszavak: biztonságtudatosság, kiberbiztonság, lakossági felmérés, nemzeti stratégia, Európai Kiberhónap

Abstract

Aim: The goal of this study is to present the importance of cybersecurity in the present-day Hungarian society and to show how social demographic factors and certain aspects of security awareness influence this. This goal is achieved by presenting the results of the national survey conducted in 2020 by the National Cyber Security Center.

Methodology: This paper presents the findings of the Hungarian survey conducted among the population. By processing, analysing and comparing the results of the survey with the relevant literature, it presents a summary regarding security awareness and safety habits.

Findings: After evaluating the completed questionnaires, among many things, it can be stated that regarding gender distribution males are more likely to read the latest IT news and update their password regularly. These habits are also considerably more favourable for those having a higher education. Because of security reasons the members of the older generation are the ones who are among the first to do updates, and to utilize systems and applications that do this automatically. According to this survey females share less personal information about themselves which could be used to create a fake profile.

Value: The evaluation and analysis of the survey conducted by the National Cyber Security Center can be considered a true value, and is an essential basis for similar surveys in the future, for improving the national cybersecurity strategy, and for developing interventions and action plans for achieving the specified goals of this strategy.

Keywords: security awareness, cybersecurity, population survey, national strategy, European Cybersecurity Month (ECSM)

Bevezetés

A 21. század egyik legnagyobb kihívása, hogy folyamatosan változó környezetünkre megtanuljunk reagálni – lehetőségeinkhez képest hatékonyan és eredményesen. A technológiai fejlődés révén be kell látnunk, hogy számtalan dinamikusan változó körülménnyel kell szembesülnünk életünk során, amelyek jelentős része a kibertérben, az online felületeken ér el bennünket, és sok esetben komoly hatást gyakorol a mindennapjainkra. A modern kor generációi számára eszközök, alkalmazások, platformok ezrei nyújtanak kényelmes, gyors és fejlődési lehetőségekben gazdag közeget, miközben óhatatlanul beszivárognak a magánéletünkbe, a privát szféránkba is. Ez a fajta kényelem veszélyeztető tényezők és kockázatok széles skáláját hozza magával, és a nem megfelelő reakciók esetén akár súlyos következményeket vonhat maga után. Rendkívül fontos, hogy a kibertér által hordozott veszélyek tekintetében az infokommunikációs eszközöket használók széles körében rendszeres, közérthető és célirányos figyelemfelkeltő tevékenységeket végezzünk annak érdekében, hogy a legfiatalabb generációtól a legtapasztaltabbon át, a legkevésbé érdeklődőig igyekezzünk rávilágítani az online tér előnyei mögött meghúzódó, lehetséges csapdákra is. Jelen tanulmányunkkal azt a célt tűztük ki magunk elé, hogy egy hazai lakossági felmérésen keresztül érzékeltesük, miként befolyásolja az emberi tényező és a biztonságtudatosság a mai modern társadalmak működését. Biztonságtudatossággal kapcsolatos felmérések elemzésén keresztül láttatni szeretnénk, hogy a biztonságtudatosság szerzte a világban ténylegesen befolyásolja a kiberbiztonságot.

A kiberbiztonság a modern információs társadalom, és az abban életre hívott szervezetek működőképességének és rugalmas alkalmazkodóképességének (rezilienciájának) egyik kulcsterülete. A kibertér létezésének, fenntartásának, és működésének sajátosságai miatt – az emberi kommunikációs csatornák markáns változásait, a diszlokációtól és időtől való függetlenséget, és különösen a COVID–19 pandémia következményeit figyelembe véve – fokozott figyelmet kell fordítani az úgynevezett „átlagfelhasználó” szokásaira, magatartásformáira, összességében arra, hogy a rendelkezésre álló csatornákon és módszereken keresztül a személyi ellenálló képességet, a biztonságtudatos attitűdöt fokozatosan fejlesszük a társadalom lehető legszélesebb körében. A kibertér által hordozott számos fenyegetés, amely az elmúlt másfél évben, a pandémia alatt jelentősen megnőtt (Szabó, 2021; Palicz, Bencsik & Szócska, 2021), egyértelműen alá támasztja, hogy a felhasználói magatartás, azon belül is a biztonságtudatosság a kibertér biztonságos használatának egyik alapja.

A biztonságtudatosság növelése – elsősorban ismeretterjesztés, képzések és készségfejlesztés révén – minden esetben javítja az információs rendszerek

biztonságát, nemcsak a munkahelyen, hanem az otthoni környezetben is. Ezen kampányok, tevékenységek és módszertanok tervezése kapcsán szükséges figyelembe venni, hogy a megszólítani kívánt egyén vagy csoport milyen ismeretekkel és attitűdökkel rendelkezik ezen a területen (Oroszi, 2020), és törekedni kell arra, hogy a leginkább személyre szabott tartalommal valósítsuk meg a tudatosítási programunkat. A szakirodalmakban fellelhető adatok alapján kijelenthetjük, hogy a kiberbiztonsággal kapcsolatos nem megfelelő attitűd és tudás hiánya jelentős mértékben hozzájárulhat a szervezetnél – és a magánéletben – jellemző biztonsági szint csökkenéséhez (Sasse & Flechais, 2005; Nyikes, 2019).

Mindezekre tekintettel Magyarországon is egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a kiberbiztonsági tudatosítással kapcsolatos kérdések. Ezt mutatja az is, hogy Magyarország Kormánya 2018 végén a 1838/2018. (XII. 28.) Korm. határozattal elfogadta Magyarország hálózati és információs rendszerek biztonságára vonatkozó stratégiáját, amelyben egy úgynevezett „irányítási keretrendszer” hívott életre. Az ennek jegyében meghatározott stratégiai szintű feladatokat a digitális környezet iránti bizalom erősítése, a digitális infrastruktúra védelme, illetve a gazdasági szereplők támogatása köré csoportosíthatjuk, amelyekben külön intézkedési terv rögzíti a részletes tevékenységeket és felelősségi köröket. Ezek között található olyan törekvések, mint olyan fórumok kialakításának szükségessége, amelyek révén lehetőség nyílik a társadalmi párbeszédre és a széles körű tájékoztatásra, vagy annak biztosítása, hogy a lakosság és a gazdasági szereplők ismerjék azokat a forrásokat (helyek, szervezetek stb.), ahol hiteles információhoz juthatnak, illetve támogatást kaphatnak abban, hova fordulhatnak további segítségért. Mindehhez nélkülözhetetlen, hogy az illetékes szervezeteknél rendelkezésre álljanak megalapozott, követéses adatok a lakosság és a gazdasági szereplők tájékozottságáról, tudatosságáról, felkészültségéről, fenyegetettségi helyzetéről. Ennek biztosítására az intézkedési terv a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Nemzeti Kibervédelmi Intézete számára előírta, hogy minden évben szükséges a lakosság és a kis- és középvállalati szektor biztonság tudatosságának felmérése. Ennek első vizsgálata 2020 októberében, az Európai Kiberbiztonsági Hónap keretében történt meg (URL1).

A felmérés célcsoportjainak kiválasztása nem volt specifikus, általános értelemben célozta a lakosságot – kortól, nemtől, lakóhelytől és munkavégzéstől függetlenül –, illetve gazdasági társaságokat szólított meg. Jelen tanulmány ennek a felmérésnek a lakossági eredményeit mutatja be, mint egy olyan kiterjedt felmérést, amely a teljes lakosságot vette górcső alá, illetve tervezetten, a kormány előírásának megfelelően, évente ismétlésre kerül. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy nem ez az első felmérés Magyarországon, amely az adott kérdéskörrel foglalkozik, és több hazai publikáció (Nyikes, 2017a, 2017b) és

egy PhD-értekezés (Nyikes, 2019) is elemezte a lakosok attitűdjét és szokásait a kiberbiztonsággal kapcsolatosan.

A mostani tanulmány fő célja, hogy a 2020-ban, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Nemzeti Kibervédelmi Intézet (továbbiakban: Intézet) irányításával végzett lakossági felmérés eredményeit összefoglalja, azok felhasználásával bemutassa, hogy a mai magyar társadalomban milyen jelentőséget tulajdonítanak a kiberbiztonsági kérdéseknek felhasználói szinten. A hazai és nemzetközi irodalom feldolgozásán keresztül azt is vizsgáljuk és bemutatjuk, hogy a jelenleg rendelkezésre álló kutatások eredményei alapján a kibertérben meglévő biztonságtudatosság milyen szerepet tölt be a modern társadalmakban, miként befolyásolják annak összetevőit a szociodemográfiai tényezők. A felmérés során a célcsoportokat a stratégiai dokumentumokban meghatározott feladatok definiálták (általános lakossági és gazdasági társaságok körében végzendő felmérés), azonban az így nyert információk hasznosak lehetnek a stratégia további fejlesztése és az annak alapján meghatározásra kerülő kezdeményezések, intézkedések tervezésénél és végrehajtásánál egyaránt.

Módszer

A lakossági felmérés során alkalmazott módszerek tekintetében ismertetésre kerül, hogy milyen viszonyítási alap mentén történt fejlesztés szerint készültek a kérdőívek, miként került meghatározásra a célcsoport, milyen időszakban zajlott, mely kommunikációs csatornákon keresztül és milyen módon a felmérés.

A feladat végrehajtásának tervezésekor figyelembe kellett vennünk, hogy országos szintű adatgyűjtést kell végezni, ezért az információgyűjtést kvantitatív módszertani megközelítéssel, a célközönség számára könnyen hozzáférhető online kérdőíves felmérés keretében valósítottuk meg. Két online kérdőív készült – külön a lakosság és külön a közigazgatási szervek, valamint gazdasági társaságok számára – az Európai Bizottság által működtetett EUSurvey ([URL2](#)) webes platform felhasználásával, amelyet az Európai Unió Kiberbiztonsági Ügynökség (European Union Agency for Cybersecurity – ENISA) is alkalmaz.

A kérdőívek három kommunikációs csatornán kerültek publikálásra: az Intézet weboldalán, az Intézet Facebook-oldalán – amellyel kapcsolatban a kérdések minél szélesebb célközönséghez történő eljuttatásához hirdetési rendszert is igénybe vettünk –, valamint a gazdasági szereplőknek és a közigazgatási szférában dolgozóknak szóló kérdőív elektronikus úton, az Intézet ügyfélkörébe tartozó szervezetek és partnerintézmények számára pedig külön került megküldésre.

Az online kérdőívek 2020. október 28. és 2020. november 30. között voltak elérhetők. Összesen 1792 kitöltött kérdőív került benyújtásra, amelyek közül a lakossági szereplők kérdéseire összesen 1104 válasz érkezett.

A kérdések kialakításánál célunk a legalapvetőbb IT-biztonsági ismeretek és szokások feltérképezése volt. A lakossági és a gazdasági társaságok tekintetében egyaránt 20–20 kérdést készítettünk. Természetesen a témakör mélysége jóval hosszabb kérdőív elkészítését is lehetővé tette volna, azonban szem előtt tartottuk, hogy a hosszú kérdőívek esetében a válaszadók motivációja egy idő után csökken, és nagyobb valószínűséggel születnek sztereotipikus válaszok (Herzog & Bachman, 1981).

A stratégiai intézkedési terv által előírt négy fő vizsgálati kategória (tájékozottság, tudatosság, felkészültség, fenyegetettségi helyzet) tekintetében az alábbi szempontokat vettük figyelembe.

- Tájékozottság. Ebben a témakörben arra helyeztük a hangsúlyt, hogy a lakossági szereplők mennyire követik az IT-biztonsági híreket, informálódnak-e. Arra is kerestük a választ, hogy vajon mennyien vannak tisztában azzal, hogy a Nemzeti Kibervédelmi Intézethez segítségért fordulhatnak, amennyiben adatbiztonsági incidensben érintettek, valamint, hogy mennyire tájékozottak a különböző online szolgáltatások által végzett adatgyűjtéssel kapcsolatban.
- Tudatosság. A kategóriában az egyének által alkalmazható legalapvetőbb IT-biztonsági védelmi lépések (vírusirtó szoftver használata, biztonsági frissítések telepítése) alkalmazásáról tettünk fel kérdéseket. Az adatvédelmi tudatosság tekintetében arra voltunk kíváncsiak, hogy a mindennapokból jól ismert weboldal sütik és az okoseszközök adatvédelmi beállításai, valamint az online szolgáltatások kiválasztása során a lakossági szereplők mennyire járnak el tudatosan.
- Felkészültség. Az alapszintű IT-biztonsági jó gyakorlatok vizsgálatok jelzőalkalmazási, és az e-mail csatolmányok kezelésére vonatkozó jó gyakorlatokat vizsgáltuk, mivel ezek – bár alapszintű IT-biztonsági ismeretek – kiemelt jelentőséggel bírnak a kibertámadások elleni védekezésben.
- Fenyegetettség. A kibertámadásoknak való kitétséget befolyásoló olyan tényezőket vizsgáltunk, mint például a lakossági szereplők mennyire tartják elképzelhetőnek azt, hogy rosszindulatú felek a közösségi média profiljukat lemásolva megszemélyesítik őket.

A beérkezett adatok adattisztítási folyamata során a születési évet átalakítottuk életkorra (életkor = 2020-évszám), majd ezt követően az életkorokat korcsoportokba és generációkba soroltuk (Baby-boom, X, Y, Z generációk). Korrigálható

hibák esetén az értékeket átfirtuk, viszont az értelmezhetetlen adatokat tartalmazó rekordokat töröltük (például 0 életév). Feltehetően ezek a hibák a kitöltés során kerültek az adatbázisba.

Az összehasonlító statisztikai elemzések kivitelezésére a demográfiai adatokat és a válaszlehetőségeket dichotomizáltuk, vagyis két csoportba soroltuk (lásd 2–10. táblázatokat az Eredmények fejezetben). A csoportok kialakításánál figyelembe vettük a válaszadók és a válaszok megoszlását, valamint törekedtünk arra, hogy szakmailag is informatívak legyenek a következtetések. Ennek keretén belül például az általános iskolai és középiskolai végzettséggel rendelkezők egy csoportba kerültek.

Az eredeti lakossági kérdőív feldolgozásakor nem elemeztük az összes kérdést, mivel bizonyos kérdések válaszai ugyan érdekesek, viszont szakmai szempontból nem tekinthetők relevánsnak. Ilyen kérdés volt például, hogy „*Az alábbi lehetőségek közül Ön melyiket preferálja okoseszközök képernyőzárának feloldásához?*”. Ebből adódóan az eredeti húsz kérdésből kilencet vizsgáltunk meg összehasonlító statisztika segítségével.

A statisztikai elemzés keretén belül elsőnek leíró statisztikával megnéztük a demográfiai adatok elemszámát és százalékos megoszlását, majd szisztematikusan megnéztük Khí-négyzet próba segítségével, hogy a dichotomizált demográfiai adatok milyen kapcsolatban állnak a dichotomizált kérdések válaszaival. Végezetül mátrix elemzéssel azt is megnéztük, hogy a különböző kérdések között milyen lehetséges kapcsolat található. A mátrix elemzés során is Khí-négyzet próbát alkalmaztunk. A szignifikancia szintjét $P < 0,05$ értékben határoztuk meg. Az összes statisztikai elemzéshez SPSS 27 programot használtunk (IBM Corp. Released 2020. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 27.0. Armonk, NY: IBM Corp).

Eredmények

Összesen 1104 kitöltő válaszait dolgoztuk fel a vizsgálatunk során (1. számú táblázat). A kitöltők több mint háromnegyede férfi (77,2%), egyötöd nő (21,8%) volt, míg 11-en nem adták meg a nemüket (1,0%). A legtöbben a 35–44 (30,1%), 45–54 (18,1%) és 25–34 (15,8%) korcsoportokban voltak. A kitöltők több mint felének (58,7%) főiskolai vagy egyetemi diplomája volt. A lakóhelyet tekintve a kitöltők 35,5%-a Budapestről, 24,1%-a valamelyik megyei jogú városból, míg 40,1%-a egyéb településről származik. Ezen adatok alapján kijelenthető, hogy a felmérés nem volt reprezentatív az általános lakosságra vonatkozóan, így a felmérésből származó következtetéseket csak óvatosan szabad általánosítani.

1. számú táblázat: Válaszadók demográfiai adatai

Nem	N	%
Férfi	852	77,2
Nő	241	21,8
Nincs adat	11	1,0
Kor	N	%
<18	46	4,2
18–24	89	8,1
25–34	174	15,8
35–44	332	30,1
45–54	200	18,1
55–64	121	11,0
65–74	121	11,0
75 és idősebb	20	1,8
Nincs adat	1	0,1
Iskolázottság	N	%
Általános iskola	65	5,9
Középiskola	391	35,4
Főiskola/egyetem	648	58,7
Lakóhely	N	%
Budapest	392	35,5
Megyei jogú város	266	24,1
Egyéb	446	40,4
Eszközök (többválasztós kérdés)	N	%
Számítógép	755	68,4
Laptop	1104	100
Tablet	558	50,5
Okostelefon	1061	96,1
Okosóra	280	25,4
Okoskarkötő	169	15,3
Okos háztartási eszköz	212	19,2
Eszközök használata naponta (óra)	N	%
0–3 óra	164	14,9
3–6 óra	325	29,4
6–9 óra	294	26,6
9 vagy több óra	321	29,1

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

Mindenkinek volt laptopja (100%) és majdnem mindenki rendelkezett okos-telefonnal (96,1%). A válaszadók több mint felének volt számítógépe (68,4%) és tabletje (50,5%). Az elektronikus eszközök használatára a kitöltők többsége napi 3–6 órát fordít (29,4%), viszont nem sokkal vannak kevesebben azok, akik naponta 9 vagy több órát használják ezeket az eszközöket (29,1%).

2. számú táblázat: Válaszadók olvasási gyakorisága IT-biztonság témájában

Változók	Kategóriák	Ön milyen gyakorisággal olvas IT-biztonsággal kapcsolatos híreket?		Összes válasz	P-érték
		Nem rendszeresen	Rendszeresen		
Nem	férfi	369	483	852	<0,001
		43,3%	56,7%	100%	
	nő	172	69	241	
		71,4%	28,6%	100%	
Legmagasabb iskolai végzettség	általános vagy középiskola	244	212	456	0,035
		53,5%	46,5%	100%	
	főiskola vagy egyetem	305	343	648	
		47,1%	52,9%	100%	
Generáció	X vagy Baby-boom	358	329	687	0,046
		52,1%	47,9%	100%	
	Y vagy Z generáció	191	225	416	
		45,9%	54,1%	100%	
Napi szinten több, mint hat órát használja az eszközeit	0–6 óra	304	185	489	<0,001
		62,2%	37,8%	100%	
	6 ≤ óra	245	370	615	
		39,8%	60,2%	100%	
Lakóhely	Budapest vagy megyei jogú város	295	363	658	<0,001
		44,8%	55,2%	100%	
	egyéb	254	192	446	
		57,0%	43,0%	100%	
Több, mint három eszközzel rendelkezik	igen	96	170	266	<0,001
		36,1%	63,9%	100%	
	nem	453	385	838	
		54,1%	45,9%	100%	

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

3. számú táblázat: Válaszadók szokása weboldal-regisztráció során

Változók	Kategóriák	Regisztráció során Ön el szokta olvasni a weboldalak adatvédelmi szabályzatait?		Összes válasz	P-érték
		Igen	Nem		
Nem	férfi	618	234	852	0,107
		72,5%	27,5%	100%	
	nő	162	79	241	
		67,2%	32,8%	100%	
Legmagasabb iskolai végzettség	általános vagy középiskola	296	160	456	0,237
		64,9%	35,1%	100%	
	főiskola vagy egyetem	398	250	648	
		61,4%	38,6%	100%	
Generáció	X vagy Baby-boom	443	244	687	0,144
		64,5%	35,5%	100%	
	Y vagy Z generáció	250	166	416	
		60,1%	39,9%	100%	
Napi szinten több, mint hat órát használja az eszközeit	0–6 óra	319	170	489	0,146
		65,2%	34,8%	100%	
	6 ≤ óra	375	240	615	
		61,0%	39,0%	100%	
Lakóhely	Budapest vagy megyei jogú város	401	257	658	0,109
		60,9%	39,1%	100%	
	egyéb	293	153	446	
		65,7%	34,3%	100%	
Több, mint három eszközzel rendelkezik	igen	178	88	266	0,116
		66,9%	33,1%	100%	
	nem	516	322	838	
		61,6%	38,4%	100%	

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

Az IT-biztonsággal kapcsolatos híreket (2. számú táblázat) szignifikánsan gyakrabban olvassák a férfiak ($P < 0,001$), főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezők ($P = 0,035$), a fiatalabb generációk (Z vagy Y generációk; $P = 0,046$), akik naponta hat vagy több óránál többet használják az elektronikus eszközeit ($P < 0,001$), a budapesti vagy megyei jogú város lakosai ($P < 0,001$), és azok, akik több mint három eszközzel rendelkeznek ($P < 0,001$).

Ezzel szemben sehol sem találtunk szignifikáns eltérést annak tekintetében, hogy a regisztráció során elolvassák-e a weboldalak adatvédelmi szabályzatát (3. számú táblázat).

Az idősebb generációra (Baby-boom vagy X generációk) inkább jellemző, hogy amint kijönnek a biztonsági eszközök frissítései, az előre beállított automatikus frissítés következtében azonnal elvégzik a frissítést ($P < 0,001$) (4. számú táblázat). Ugyanez az állítás jellemző azokra is, akiknek három vagy több fajta elektronikus eszközük van ($P = 0,006$).

4. számú táblázat: *Válaszadók szokása a biztonsági frissítést illetően*

Változók	Kategóriák	Ön milyen gyakorisággal végez biztonsági frissítést eszközein?		Összes válasz	P-érték
		Amint kijönnek a frissítések, mert be van állítva az automatikus frissítés	Egyéb		
Nem	férfi	618	234	852	0,107
		72,5%	27,5%	100%	
	nő	162	79	241	
		67,2%	32,8%	100%	
Legmagasabb iskolai végzettség	általános vagy középiskola	318	138	456	0,369
		69,7%	30,3%	100%	
	főiskola vagy egyetem	468	180	648	
		72,2%	27,8%	100%	
Generáció	X vagy Baby-boom	517	170	687	<0,001
		75,3%	24,7%	100%	
	Y vagy Z generáció	268	148	416	
		64,4%	35,6%	100%	
Napi szinten több, mint hat órát használja az eszközeit	0–6 óra	350	139	489	0,804
		71,6%	28,4%	100%	
	6 ≤ óra	436	179	615	
		70,9%	29,1%	100%	
Lakóhely	Budapest vagy megyei jogú város	479	179	658	0,154
		72,8%	27,2%	100%	
	egyéb	307	139	446	
		68,8%	31,2%	100%	
Több, mint három eszközzel rendelkezik	igen	207	59	266	0,006
		77,8%	22,2%	100%	
	nem	579	259	838	
		69,1%	30,9%	100%	

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

A válaszadók 90,8% válaszolta, hogy van vírusirtó szoftver a számítógépén vagy a laptopján (5. számú táblázat). Ez az arány szignifikánsan magasabb a nőknél ($P=0,014$), a főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezőknél ($P=0,008$) és az idősebb generációnál (Baby-boom vagy X generációk) ($P<0,001$).

A férfiakra jellemzőbb, hogy inkább több jelszót használnak különböző online felületek használatakor ($P<0,001$) (6. számú táblázat), továbbá ez jellemzőbb még a főiskolai vagy egyetemi végzettséggel rendelkezőkre is ($P<0,001$).

5. számú táblázat: Válaszadók vírusirtó szoftver használata

Változók	Kategóriák	Használ-e a számítógépén/laptopján vírusirtó szoftvert?		Összes válasz	P-érték
		Igen	Nem		
Nem	férfi	755	85	840	0,014
		89,9%	10,1%	100%	
	nő	216	11	227	
		95,2%	4,8%	100%	
Legmagasabb iskolai végzettség	általános vagy középiskola	389	53	442	0,008
		88,0%	12,0%	100%	
	főiskola vagy egyetem	590	46	636	
		92,8%	7,2%	100%	
Generáció	X vagy Baby-boom	632	44	676	<0,001
		93,5%	6,5%	100%	
	Y vagy Z generáció	346	55	401	
		86,3%	13,7%	100%	
Napi szinten több, mint hat órát használja az eszközeit	0–6 óra	440	41	481	0,501
		91,5%	8,5%	100%	
	6 ≤ óra	539	58	597	
		90,3%	9,7%	100%	
Lakóhely	Budapest vagy megyei jogú város	595	52	647	0,110
		92,0%	8,0%	100%	
	egyéb	384	47	431	
		89,1%	10,9%	100%	
Több, mint három eszközzel rendelkezik	igen	239	20	259	0,350
		92,3%	7,7%	100%	
	nem	740	79	819	
		90,4%	9,6%	100%	

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

6. számú táblázat: Válaszadók jelszóhasználati szokása

Változók	Kategóriák	A különböző online felületeken eltérő jelszavakat használ?		Összes válasz	P-érték
		Eltérő jelszavakat használok	Törekszem a minél kevesebb jelszó megjegyzésére		
Nem	férfi	625	199	824	<0,001
		75,8%	24,2%	100%	
	nő	141	80	221	
		63,8%	36,2%	100%	
Legmagasabb iskolai végzettség	általános vagy középiskola	288	144	432	<0,001
		66,7%	33,3%	100%	
	főiskola vagy egyetem	487	137	624	
		78,0%	22,0%	100%	
Generáció	X vagy Baby-boom	475	190	665	0,054
		71,4%	28,6%	100%	
	Y vagy Z generáció	300	90	390	
		76,9%	23,1%	100%	
Napi szinten több, mint hat órát használja az eszközeit	0–6 óra	329	137	466	0,068
		70,6%	29,4%	100%	
	6 ≤ óra	446	144	590	
		75,6%	24,4%	100%	
Lakóhely	Budapest vagy megyei jogú város	475	154	629	0,058
		75,5%	24,5%	100%	
	egyéb	300	127	427	
		70,3%	29,7%	100%	
Több, mint három eszközzel rendelkezik	igen	189	67	256	0,855
		73,8%	26,2%	100%	
	nem	586	214	800	
		73,3%	26,8%	100%	

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

7. számú táblázat: Válaszadók jelszómódosítási gyakorisága

Változók	Kategóriák	Milyen gyakran módosítja az online felületek eléréséhez szükséges jelszavait?		Összes válasz	P-érték
		Nem rendszeresen	Rendszeresen		
Nem	férfi	577	275	852	0,282
		67,7%	32,3%	100%	
	nő	172	69	241	
		71,4%	28,6%	100%	
Legmagasabb iskolai végzettség	általános vagy középiskola	333	123	456	0,007
		73,0%	27,0%	100%	
	főiskola vagy egyetem	424	224	648	
		65,4%	34,6%	100%	
Generáció	X vagy Baby-boom	459	228	687	0,112
		66,8%	33,2%	100%	
	Y vagy Z generáció	297	119	416	
		71,4%	28,6%	100%	
Napi szinten több, mint hat órát használja az eszközeit	0–6 óra	346	143	489	0,163
		70,8%	29,2%	100%	
	6 ≤ óra	411	204	615	
		66,8%	33,2%	100%	
Lakóhely	Budapest vagy megyei jogú város	440	218	658	0,140
		66,9%	33,1%	100,0%	
	egyéb	317	129	446	
		71,1%	28,9%	100,0%	
Több, mint három eszközzel rendelkezik	igen	172	94	266	0,115
		64,7%	35,3%	100,0%	
	nem	585	253	838	
		69,8%	30,2%	100,0%	

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

8. számú táblázat: Válaszadók ismerete a zsarolóvírust illetően

Változók	Kategóriák	Zsarolóvírusnak nevezzük azokat a rosszindulatú programokat, amelyek...		Összes válasz	P-érték
		titkosítják a számítógépes eszközön tárolt adatokat	ellopják a felhasználók jelszavait / nem tudja		
Nem	férfi	764	88	852	<0,001
		89,7%	10,3%	100%	
	nő	144	97	241	
		59,8%	40,2%	100%	
Legmagasabb iskolai végzettség	általános vagy középiskola	359	97	456	0,002
		78,7%	21,3%	100%	
	főiskola vagy egyetem	557	91	648	
		86,0%	14,0%	100%	
Generáció	X vagy Baby-boom	556	131	687	0,022
		80,9%	19,1%	100%	
	Y vagy Z generáció	359	57	416	
		86,3%	13,7%	100%	
Napi szinten több, mint hat órát használja az eszközeit	0–6 óra	363	126	489	<0,001
		74,2%	25,8%	100%	
	6 ≤ óra	553	62	615	
		89,9%	10,1%	100%	
Lakóhely	Budapest vagy megyei jogú város	562	96	658	0,009
		85,4%	14,6%	100%	
	egyéb	354	92	446	
		79,4%	20,6%	100%	
Több, mint három eszközzel rendelkezik	igen	233	33	266	0,021
		87,6%	12,4%	100%	
	nem	683	155	838	
		81,5%	18,5%	100%	

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

Egyedül a legmagasabb iskolai végzettség áll azzal kapcsolatban, hogy milyen gyakran módosítanak jelszót online felületek esetén a felhasználók (7. számú táblázat). A felsőfokú végzettség esetén gyakrabban választották azt, hogy rendszeresen változtatnak jelszót ($P=0,007$), viszont ez az arány náluk is mindössze 34,6%. A kitöltők 83,0%-a válaszolta helyesen, hogy mik a zsarolóvírusok (8. számú táblázat). Ez szignifikánsan kedvezőbb volt a férfiak ($P<0,001$), főiskolai

vagy egyetemi diplomával rendelkezők ($P < 0,002$), fiatalabb generációk ($P = 0,022$) esetén, továbbá azoknál is, akik legalább napi hat órát használják az elektronikus eszközeiket ($P < 0,001$), valamint, akik Budapesten vagy más megye jogú városban élnek ($P = 0,009$), és akiknek több mint három fajta eszközük van ($P = 0,021$).

A felsőfokú végzettséggel rendelkezőkre ($P = 0,047$) és az idősebb generációkra ($P = 0,036$) inkább jellemző, hogy elfogadhatatlannak tartanak azt, ha valamilyen őket érintő felhasználói adatot kiszivárogtatnának (9. számú táblázat).

9. számú táblázat: Válaszadók bizalomvesztése adatszivárgás esetén

Változók	Kategoriák	Milyen mértékű bizalomvesztést eredményezne Önnél, ha kiderülne, hogy egyik szolgáltatója felhasználói adatokat szivárogtat ki?		Összes válasz	P-érték
		Elfogadhatatlannak tartanám és azonnal szolgáltatót váltanék	Nem okozna komoly bizalomvesztést		
Nem	férfi	581	203	784	0,878
		74,1%	25,9%	100%	
	nő	153	52	205	
		74,6%	25,4%	100%	
Legmagasabb iskolai végzettség	általános vagy középiskola	286	117	403	0,047
		71,0%	29,0%	100%	
	főiskola vagy egyetem	454	139	593	
		76,6%	23,4%	100%	
Generáció	X vagy Baby-boom	473	145	618	0,036
		76,5%	23,5%	100%	
	Y vagy Z generáció	266	111	377	
		70,6%	29,4%	100%	
Napi szinten több, mint hat órát használja az eszközeit	0–6 óra	321	119	440	0,388
		73,0%	27,0%	100%	
	6 ≤ óra	419	137	556	
		75,4%	24,6%	100%	
Lakóhely	Budapest vagy megyei jogú város	463	148	611	0,178
		75,8%	24,2%	100%	
	egyéb	277	108	385	
		71,9%	28,1%	100%	
Több, mint három eszközzel rendelkezik	igen	182	67	249	0,615
		73,1%	26,9%	100%	
	nem	558	189	747	
		74,7%	25,3%	100%	

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

Végezetül a nők ($P=0,007$) és a fiatalabb korosztály ($P=0,012$) tartja kevésbé valószínűnek azt, hogy közösségi oldalon róluk valamilyen hamis profilt hozzanak létre (10. számú táblázat). Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy ez utóbbi esetén nem egyértelmű, hogy a különbség arra vezethető vissza, hogy valóban kevesebb személyes információt osztanak meg magukról, vagy egyszerűen nem érzik annak a veszélyét, hogy a profilhamisítás velük is megtörténhet.

A válaszlehetőségek kapcsolatának vizsgálata alapján megállapítható, hogy a válaszok között többségében pozitív irányú szignifikáns kapcsolat található (11. számú táblázat). Ez azt jelenti, hogy ha valaki az egyik kérdésre helyes vagy kedvező választ adott, akkor valószínűleg egy másik kérdés esetén is helyes vagy kedvező választ adott. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy ez nem minden esetben volt észlelhető, és kettő esetben nem szignifikáns fordított kapcsolatot találtunk. A fordított kapcsolat azt jelenti, hogy ha valaki az egyik kérdésre helyes vagy kedvező választ adott, akkor feltehetően a másik kérdésre helytelenül vagy kedvezőtlenül válaszolt.

10. számú táblázat: Válaszadók véleménye a hamis profil készítésről

Változók	Kategóriák	Elképzelhetőnek tartja-e, hogy egy közösségi oldalon valaki az Ön nevében profilt hozzon létre (lemásolja a profilját)?		Összes válasz	P-érték
		Igen, elvégre elég sok nyilvánosan elérhető adatot, képet és információt osztok meg magamról	Nem, mert minimális adatot osztok meg magamról, és azok hozzáférést is szigorúan korlátozom		
Nem	férfi	235	536	771	0,007
		30,5%	69,5%	100%	
	nő	44	165	209	
		21,1%	78,9%	100%	
Legmagasabb iskolai végzettség	általános vagy középiskola	102	301	403	0,082
		25,3%	74,7%	100%	
	főiskola vagy egyetem	178	408	586	
		30,4%	69,6%	100%	
Generáció	X vagy Baby-boom	189	417	606	0,012
		31,2%	68,8%	100%	
	Y vagy Z generáció	91	291	382	
		23,8%	76,2%	100%	
Napi szinten több, mint hat órát használja az eszközeit	0–6 óra	125	304	429	0,614
		29,1%	70,9%	100%	
	6 ≤ óra	155	405	560	
		27,7%	72,3%	100%	
Lakóhely	Budapest vagy megyei jogú város	165	433	598	0,535
		27,6%	72,4%	100%	
	egyéb	115	276	391	
		29,4%	70,6%	100%	
Több, mint három eszközzel rendelkezik	igen	71	173	244	0,753
		29,1%	70,9%	100%	
	nem	209	536	745	
		28,1%	71,9%	100%	

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

11. számú táblázat: Attitűdök, tudás és szokások mátrixelemzése Khi-négyzet próbával

Kérdés	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9
K1: Ön milyen gyakorisággal olvas IT-biztonsággal kapcsolatos híreket?	<0,001	0,008	0,459	<0,001	<0,001	<0,001	0,010	0,005
K2: Regisztráció során Ön el szokta olvasni a weboldalak adatvédelmi szabályzatait?		0,173	0,002	<0,001	<0,001	0,144	0,099	<0,001
K3: Ön milyen gyakorisággal végez biztonsági frissítést eszközein?			<0,001	0,002	<0,001	0,009	<0,001	0,911
K4: Használ-e a számítógépén/laptopján vírusirtó szoftvert?				0,066	<0,001	0,678	0,019	0,945
K5: A különböző online felületeken eltérő jelszavakat használ, vagy törekszik a minél kevesebb jelszó megjegyzésére?					<0,001	<0,001	0,029	0,009
K6: Milyen gyakran módosítja az online felületek eléréséhez szükséges jelszavait?						<0,001	0,016	0,011
K7: Kérjük, fejezze be a mondatot! Zsarolóvírusnak nevezzük azokat a rosszindulatú programokat, amelyek...							0,570	0,850
K8: Milyen mértékű bizalomvesztést eredményezne Önnél, ha kiderülne, hogy egyik szolgáltatója felhasználói adatokat szivárogtat ki?								0,549
K9: Elképzelhetőnek tartja-e, hogy egy közösségi oldalon valaki az Ön nevében profilt hozzon létre?								

Megjegyzés: A zöld jelölés pozitív irányú, a sárga jelölés fordított irányú kapcsolatot jelöl.

Forrás: A szerzők saját szerkesztése.

Összegzés

A mostani kutatás adathalmaza a Nemzeti Kibervédelmi Intézet első olyan felméréséből származik, amely elsősorban az intézetet ismerő populációra irányult, és így feltételezhetően nagy arányban ebből a körből töltötték ki a kérdőívet. Ebből adódóan a 2020-ban, a lakosság körében végzett felmérés csak egy nagyon szűk rétegre korlátozódott. A demográfiai adatok alapján megállapítható,

hogy a vizsgált minta nem tekinthető reprezentatívnak az egész magyarországi lakosságra vonatkozóan, mivel például a férfi és a budapesti kitöltők aránytalanul többen voltak a magyar átlaghoz képest. Bár nagyon nehéz valódi reprezentatív felmérést végezni a lakosság körében, a reprezentativitás mértékét a megfelelő kommunikációs csatornák alkalmazásával lehet javítani (Nyikes, 2017a, 2019). Továbbá azt is figyelembe kell venni, hogy mivel a kérdőív válaszai kategorikusak voltak, nem volt lehetőségünk regresszió elemzés révén a lehetséges zavaró tényezőket figyelembe venni. A reprezentativitás hiánya jelenti a 2020-as vizsgálat egyik legfontosabb korlátját, azonban ezektől eltekintve az összehasonlítható statisztika eredményei nagy mértékben összhangban állnak a hazai és nemzetközi kutatások eredményeivel, ezért is gondoljuk fontosnak a mostani eredmények publikálását és bizonyos összefüggések kiemelését.

Vizsgálatunkban arra a következtetésre jutottunk, hogy a férfiak rendszerebben olvasnak IT-híreket, gyakrabban használnak eltérő jelszavakat és jobban tisztában vannak a zsarolóvírus fogalmával. A nemzetközi tanulmányok is hasonló megállapítással éltek, miszerint a férfiak tudatosabbak és kedvezőbb szokásokkal rendelkeznek a kiberbiztonság tekintetében (Anwar, He, Ash, Yuan, Li & Xu, 2017; Cain, Edwards & Still, 2018; McGill & Thompson, 2018; Fatokun, Hamid, Norman & Fatokun, 2019; Zwilling et al., 2020). Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a magyar felmérésben a nők esetében jellemzőbb volt, hogy van vírusvédelem a gépükön, illetve kevesebb olyan információt osztanak meg magukról, amelyek révén hamis profilt lehetne róluk készíteni. Ez azért lehet érdekes, mert a kisebb kockázatvállalás javítja a helyes kiberbiztonsági szokásokat (Kennison & Chan-Tin, 2020). Ezt a megállapítást célszerű óvatosan kezelni, mivel a felmérésben a nők kisebb arányban vettek részt az országos megoszláshoz viszonyítva, valamint feltételezhető, hogy inkább azok töltötték ki a kérdőívet, akik érdeklődnek a kiberbiztonság iránt.

Az életkor esetében azt találtuk, hogy az idősebb generációra (Baby-boom vagy X generációk) igaz, hogy rendszerebben végeznek biztonsági frissítéseket, gyakrabban használnak vírusirtó programot, valamint kevésbé elnézőek, ha felhasználói adatot szivároztatnak ki. A hazai kutatások is hasonló következtetésre jutottak (Nyikes, 2017a, 2019), viszont a nemzetközi irodalom nem következetes ezen a téren, mivel néhány tanulmány szerint az idősebbek komolyabban veszik a kiberbiztonságot (Cain et al., 2018; Hadlington, 2018), azonban más vizsgálatban nem találtak szignifikáns összefüggést (McCormac et al., 2016; Gratian, Bandi, Cukier, Dykstra & Ginther, 2018). Tekintettel arra, hogy a mi vizsgálatunkban is az idősebb generációra volt jellemzőbb, hogy ritkábban olvasnak IT-híreket, kevésbé vannak tisztában a zsarolóvírus fogalmával, és több olyan adatot osztanak meg, amellyel hamis profilt lehet róluk

készíteni, így nem kizárt, hogy területfüggő, hogy az idősebb generációhoz mikor társul jobb kiberbiztonsági tudás és szokás, és mikor nem. A saját, valamint más hazai és nemzetközi eredmények viszont egyértelműen megkérdőjelezik azt a sztereotipikus gondolkodást, hogy mivel az idősebbek kevésbé jártasak a modern technológia használatában, a kiberbiztonsági szokásaik is rosszabbak (Cain et al., 2018).

Egy nemzetközi kutatás igazolta, hogy a magasabb iskolai végzettség javítja a kiberbiztonsági szokásokat, viszont ugyanabban a tanulmányban azt találták, hogy a nem és a kor sokkal meghatározóbb tényező volt e tekintetben (Fatokun et al., 2019). A mi vizsgáltunkban arra is fény derült, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkezőknél jellemzőbb volt az IT-hírek olvasása, a vírusirtó program használata, az eltérő jelszavak használata különböző online felületeken, a jelszavak rendszeres megváltoztatása, a zsarolóvírus fogalmának ismerete, valamint kevésbé tartották elfogadhatónak az adatok kiszivárogtatását. A vírusirtókkal kapcsolatos megállapítást egy hazai kutatás eredményei is alátámasztják. Ebben a szerző arra a következtetésre jutott, hogy az iskolai végzettséggel lineárisan nő a vírusirtók használatának valószínűsége (Nyikes, 2017a; Nyikes, 2019).

A különböző eszközök használatának száma és a lakóhely tekintetében, bár találtunk szignifikáns eltéréseket, de mivel a hazai és nemzetközi irodalomban ezeket nem vizsgálták, nem tudjuk a saját eredményeinket másokéval összevetni. Az eszközhasználat időtartama esetén is csak egy olyan tanulmányt találtunk, amely szerint az internetfüggőség szignifikánsan rontja a kiberbiztonsági szokásokat (Hadlington, 2017). Mivel a függőség nem csak az eszközhasználat idejével áll összefüggésben, így ezen a téren sem tudunk összehasonlítást végezni. Mindenesetre érdemes megemlíteni, hogy a nagyvárosokban élők, a több fajta eszközt használók és az ezeket az eszközöket napi szinten többet használók esetén kedvezőbb válaszokat találtunk.

A módszertani korlátok miatt vizsgálatunkban a válaszokat külön-külön elemeztük, viszont a válaszok közötti szoros kapcsolat világított rá arra, hogy a kiberbiztonsággal kapcsolatos tudás és szokás egy rendkívül összetett kérdés. A nemzetközi vizsgálatok nemcsak ezeket és a demográfiai tényezőket veszik figyelembe, hanem pszichológiai kérdésekkel a kitöltők attitűdjét, személyiségét, a kockázatvállalás mértékét is figyelembe veszik (Herath & Rao, 2009; Shappie, Dawson & Debb, 2020).

A felmérés eredményének feldolgozását követően arra a következtetésre jutottunk, hogy további fejlesztésre van szükség a kérdőívek tekintetében. Célcsoport specifikus kérdésekre, esetleg személyiséget felmérő kérdések beépítésére is szükség lehet a mintanagyság megállapítása mellett, különös figyelemmel a minta reprezentativitására.

Összegezve, a felmérés kiértékelésekor megállapítást nyert, hogy fontos a lakosság attitűdjének és tudásának folyamatos monitorozása, valamint célszerű a kapott adatokat összehasonlító statisztika segítségével elemezni, mivel a döntéshozók számára releváns információt tudnak nyújtani.

A 2020 októberében Magyarországon végzett nagymintás, elektronikus kérdőívvel végzett lakossági kiberbiztonságra vonatkozó biztonságtudatossági felmérés kapcsán megállapítható, hogy annak eredményei sok tekintetben hasonlóak a hazai és nemzetközi eredményekhez, vagyis számos olyan tényező van (életkori csoport, nem, iskolázottság, lakóhely stb.), amelyek befolyásolják a biztonságtudatosság különböző összetevőit. A felmérés kapcsán fontos kiemelni, hogy a megfelelő statisztikai módszerek alkalmazhatósága érdekében szükséges a felmérési módszertan és a mintavételezés további fejlesztése, a reprezentativitás megteremtése. Az évente rendszeresen végzendő vizsgálatok jól nyomon követhetővé teszik a biztonságtudatosság alakulását, és megfelelő alapot jelentenek olyan célzott intézkedések tervezésére, amely a kibertérben növeli a kiszolgáltatót célcsoportok tudatosságát és ellenállóképességét.

Felhasznált irodalom

- Anwar, M., He, W., Ash, I., Yuan, X. H., Li, L. & Xu, L. (2017). Gender difference and employees' cybersecurity behaviors. *Computers in Human Behavior*, 69(1), 437–443. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.12.040>
- Cain, A. A., Edwards, M. E. & Still, J. D. (2018). An exploratory study of cyber hygiene behaviors and knowledge. *Journal of Information Security and Applications*, 42(1), 36–45. <https://doi.org/10.1016/j.jisa.2018.08.002>
- Fatokun, F. B., Hamid, S., Norman, A. & Fatokun, J. O. (2019). The Impact of Age, Gender, and Educational level on the Cybersecurity Behaviors of Tertiary Institution Students: An Empirical investigation on Malaysian Universities. *Journal of Physics: Conference Series*, 1339(1), 012098. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1339/1/012098>
- Gratian, M., Bandi, S., Cukier, M., Dykstra, J. & Ginther, A. (2018). Correlating human traits and cyber security behavior intentions. *Computers & Security*, 73(1), 345–358. <https://doi.org/10.1016/j.cose.2017.11.015>
- Hadlington, L. (2017). Human factors in cybersecurity; examining the link between Internet addiction, impulsivity, attitudes towards cybersecurity, and risky cybersecurity behaviours. *Heliyon*, 3(7), e00346. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2017.e00346>
- Hadlington, L. (2018). Employees Attitude towards Cyber Security and Risky Online Behaviours: An Empirical Assessment in the United Kingdom. *International Journal of Cyber Criminology*, 12(1), 269–281. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1467909>

- Herath, T. & Rao, H. R. (2009). Protection motivation and deterrence: a framework for security policy compliance in organisations. *European Journal of Information Systems*, 18(2), 106–125. <https://doi.org/10.1057/ejis.2009.6>
- Herzog, A. R. & Bachman, J. G. (1981). Effects of Questionnaire Length on Response Quality. *The Public Opinion Quarterly*, 45(4), 549–559. <https://doi.org/10.1086/268687>
- Kennison, S. M. & Chan-Tin, E. (2020). Taking Risks with Cybersecurity: Using Knowledge and Personal Characteristics to Predict Self-Reported Cybersecurity Behaviors. *Frontiers in Psychology*, 11(1), 546546. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.546546>
- McCormac, A., Zwaans, T., Parsons, K., Calic, D., Butavicius, M. & Pattinson, M. (2017). Individual differences and Information Security Awareness. *Computers in Human Behavior*, 69(1), 151–156. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.11.065>
- McGill, T. & Thompson N. (2018). *Gender Differences in Information Security Perceptions and Behaviour*. Australasian Conference on Information Systems, Sydney.
- Nyikes, Z. (2017a). A Közép-Kelet európai generációk digitális kompetencia és biztonságtudatosság vizsgálatának eredményei. *Hadmérnök*, 12(4), 159–174.
- Nyikes, Z. (2017b). *A Digitális Kompetencia Értékelési Rendszerének Egyes Kérdései*. XXII. Fialat Műszakiak Tudományos Ülésszaka, Kolozsvár. Műszaki tudományos közlemények 7. 323–326. <https://doi.org/10.33895/mtk-2017.07.73>
- Nyikes, Z. (2019). *A Közép-Kelet európai generációk digitális kompetencia és biztonságtudatosság vizsgálatának eredményei*. PhD értekezés. Óbudai Egyetem, Biztonságtudományi Doktori Iskola.
- Oroszi, E. D. (2020). Social Engineering a koronavírus tükrében, avagy a rendkívüli helyzetet kihasználó támadási technikák és megelőzésük. *Dunakavics*, 8(5), 5–20.
- Palicz, T., Bencsik, B. & Szócska, M. (2021). Kiberbiztonság a koronavírus idején – a COVID–19 nemzetbiztonsági aspektusai. *Scientia et Securitas*, 2(1), 78–87. <https://doi.org/10.1556/112.2021.00001>
- Sasse, M. & Flechais, I. (2005). Usable Security: Why Do We Need It? How Do We Get It? In Cranor, L. F. & S. Garfinkel (Eds.), *Security and Usability* (pp. 13–30). O’Reilly Publishing.
- Shappie, A. T., Dawson, C. A. & Debb, S. M. (2020). Personality as a predictor of cybersecurity behavior. *Psychology of Popular Media*, 9(4), 475–480. <https://doi.org/10.1037/ppm0000247>
- Szabó, H. (2021). Kiberbiztonság a koronavírus-járvány idején – a COVID-19 nemzetbiztonsági aspektusai. *Rendvédelem*, 10(1), 52–70.
- Zwilling, M., Klien, G., Lesjak, D., Wiechetek, L., Cetin, F. & Basim, H. N. (2020). Cyber Security Awareness, Knowledge and Behavior: A Comparative Study. *Journal of Computer Information Systems*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/08874417.2020.1712269>

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *A hálózati és információs rendszerek biztonságára vonatkozó Stratégia végrehajtásának 2020-2022. évekre vonatkozó intézkedési terve.* <https://2015-2019.kormany.hu/download/3/6d/b1000/Int%C3%A9zked%C3%A9si%20terv%202020-2022.pdf#!DocumentBrowse>

URL2: *EUSurvey.* <https://ec.europa.eu/eusurvey/home/welcome>

Alkalmazott jogszabályok

1838/2018. (XII. 28.) Korm. határozat Magyarország hálózati és információs rendszerek biztonságára vonatkozó Stratégiájáról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

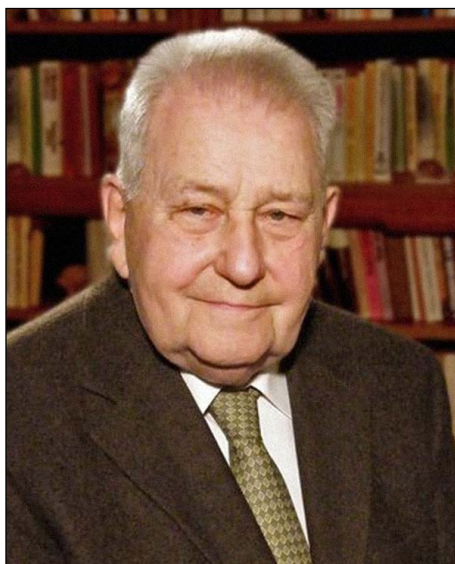
Palicz T., Bonnyai T., Bencsik B., Pintér L., Hornyik Zs., Joó T., Bor O. & Dombrádi V. (2022). Biztonságtudatosság a kibertérben – a 2020-as országos lakossági felmérés eredményei. *Belügyi Szemle*, 70(2), 395–418. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.11>

NEKROLÓG

Király Tibor (1920–2021)

Finszter Géza

Professzor emeritus, ny. rendőr ezredes,
Magyar Tudományos Akadémia doktora,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar

Absztrakt

2021. december 28-án elhunyt Király Tibor akadémikus, nemzetközi hírű tudós, Széchenyi-díjas egyetemi tanár, a büntetőeljárás jog professzora, a bűnügyi tudományok egyik legtekintélyesebb hazai művelője. A második világháború idején Pozsonyban szerzett jogi képesítést, másoddiplomáját már Budapesten nyerte el 1948-ban.

Kulcsszavak: nekrológ, professzor, akadémikus, büntetőeljárás

Abstract

On December 28, 2021, academician Tibor Király, an internationally renowned scientist, Széchenyi Prize awarded university professor, professor of criminal procedure law, and one of the most prestigious cultivators in the field of criminal sciences, has deceased. He obtained his legal qualification in Bratislava during the Second World War and his second degree in Budapest in 1948.

Keywords: obituary, professor, academician, criminal procedure

Király doktor számára a közjognak az a területe jelentett kihívást, amelynek alapvető társadalmi rendeltetése a közrend és a közbiztonság védelmezése. Szakmai és kutatói érdeklődése a büntetőtanok felé fordult, ezért nem meglepő, hogy ott találjuk őt a második világháborút követő első hazai rendőr akadémia oktatói között. Tanártársa volt a rendészeti szolgálat olyan személyiségeinek, mint a kriminalisztika professzora Katona Géza, és a Belügyi Szemle alapító főszerkesztője, Déri Pál. Alakulóban volt a rendészet első olyan műhelye, ahol a tudományos érdeklődés és a gyakorlati hozzáértés egymásra talált, amit azonban az 1949-től uralkodó pártdiktatúra nem tűrhett. Olyan időkben, amikor az önkény a bűnüldözést a kíméletlen terror eszközévé aljasította, sem tudományra, sem szakértelemre nem volt szükség.

Király Tibor életútja példája annak, hogy a szellemi talentum és a személyiséget meghatározó humanista értékrend képes kifogni a legsötétebb történelmi korok rontásán is. Az elmélet művelése és az egyetemi katedra elnyerése az ő esetében nem menekülés volt, hanem rátalálás arra az útra, amelyen haladva a legbecsesebb egyetemes és nemzeti javaink védelmében a legtöbbet tehette.

Büntető eljárásjogi tudományos és oktatói pályája 1951-től az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán bontakozott ki. Kutatásai révén azt a szerepet vállalta, amit az anyagi büntetőjogban Csemegi Károly töltött be. Bebizonyította, hogy a hasznossági és az értékeltv együttes megvalósítása a büntetőeljárásban is lehetséges. A bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás akkor hasznos, ha képes hatékony védelmet szolgálni a társadalom számára az igazság feltárásával és az igazságos ítékezéssel, és akkor értékeltvű, ha eljárásai során nem sérti meg azokat a morális alapokat, amelyeknek a védelmére rendeltetett. A felvidéki lelkész fia – noha tudta, hogy gondolatainak kimondása kockázatos – nem habozott szembenézni azzal a valósággal, amelyben a minden áron való bűnüldözés nem ritkán súlyosabb sérelmet okoz az emberiségnek, mint a bűncselekmény, amelyet leleplezni törekszik. Azzal is tisztában volt, hogy az ilyen torzulások politikai rendszerektől függetlenül is kísértének. Nehéz megszabadulni

a bűnüldözés több ezeréves történetének reflexeitől, amelyben a büntetőhatalom a kegyetlenségben versenyre kelt a bűnözéssel, és gyakran az állam nyert. Király tanár úr 1985-ben meghívást kapott a Belügyi Szemle egyik kerekasztal-beszélgetésére, amelynek témája a szabadságkorlátozó kényszerintézkedések, különösen pedig a letartóztatás gyakorlata volt. Ez alkalommal is hangsúlyozta annak fontosságát, miszerint az előzetes fogva tartás nem szolgálhat előrehozott büntetésként, és elrendelésének kizárólag anyagi- és/vagy eljárásjogi oka lehet. Emlékeztetett a rendiség korára, amikor a nemes ember szabadlábban védekezhetett, a jobbágy pedig bilincsben várta az ítéletet (Harang, 1985). Az sem véletlen, hogy Király Tibor éppen annak a Vuchetich Mátyásnak a latin nyelvű tankönyvét fordította magyarra, aki az első lépéseket tette a feudális jogszemlélet leküzdéséért. *„A szükséges felül a terheltet nem szabad terhelni; szóval: elvész a szabadság, de nem a humanitás”* (Vuchetich, 2007). Ezek a gondolatok fogalmazódtak meg akkor is, amikor az akadémikus a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikket méltatta, rámutatva, hogy ez a kódex szakítást jelentett a nemesi előjogokkal. További értékét annak köszönhette, *„amiben a magyar büntetőeljárás előnyösen eltér a legtöbb idegen, s kivált a német és osztrák fejlődéstől, és ez az, hogy a nyomozórendszer nálunk oly erős gyökeret sohasem tudott verni még az abszolutizmus sötét korszakaiban sem, mint ez országokban.”* (Király, 2005).

Minél eredetibb a tudományos felismerés, annál nagyobb annak a veszélye, hogy fogadtatását a meg nem értés kíséri. Ezt hosszú életpályája során Király Tibor sem kerülhette el. Ő ugyanis fontosnak tartotta a büntetőeljárás két szakaszra bontását, amelyben a szakaszoknak eltérő rendeltetése van, és ennek megfelelően a szabályozás kritériumai is mások. Az előkészítő eljárás fő feladata a múltbeli tények rekonstrukciója, a múlt valóságának a megismerése. *„A büntetőeljárásban a megismerésnek vannak határai, amelyek részben a büntetőjogból és az eljárási jogból következnek, de részben ezektől függetlenek”* (Király, 1972). Az ismeretelméleti akadályok lehetnek olyan nagyok, hogy azokat legyőzni nem lehet, ezért a büntetőeljárástól minden áron eredményt követelni egyenlő lehet a legsúlyosabb jogtiprással. Ugyancsak a megismerés sajátja, hogy a múlt tényeinek feltárása merev szabályokat nem visel el, ezért az eljárásjognak az előkészítő szakasz rendjének meghatározásában mértéktartónak kell lennie. Ez messze nem jelenti azt, hogy a nyomozás nem integráns része az eljárásnak. *„Logikailag és történetileg is a büntetőeljárás a bűnüldözéssel kezdődik, amelyben a bűncselekmény felderítése, a bizonyítékok felkutatása, rögzítése, a feltételezett elkövető felderítése és esetleges elfogása is beletartozik.”* (Király, 2000). Az eljárási szakaszok eltérő funkcióit jól példázza a védelem joga, ami teljes terjedelmében csak a tárgyalási szakaszban érvényesülhet. *„A büntetőeljárás három egymástól elkülönített alapvető*

funkción: a bűnüldözés (a vád), a védelem és az ítékezés funkcióján nyugszik. Ha ezek egybeolvadnának, vagy közülük bármelyik is hiányoznék, a büntetőeljárás elveszítené a mai jellegét és egészen mássá alakulna át. E tekintetben a védelem a többi két funkcióval teljesen egyenrangú.” (Király, 1962).

Az eljárásjog tudományának vezető művelőjeként Király akadémikus két eljárási törvény megalkotásában igyekezte érvényre juttatni kutatói meggyőződését. A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvényben ez csak részben sikerült. Egyfelől kétségtelen, hogy a törvényességet szolgáló garanciák, és különösen a védelem jogának kiterjesztésével közelebb kerültünk a tisztességes eljáráshoz, noha az eljárási szakaszok különbségei nem jelentek meg olyan markánsan, ahogyan azt Király tanításai megkívánták volna. Tovább élt a szélesebb értelemben felfogott igazságszolgáltatás modellje, ami sem a tényállás alapos és hiánytalan megállapításában, sem a belső meggyőződésre alapított döntések tekintetében nem tett lényegi különbséget a nyomozás és az ítékezés között. Ennek ellenére, az a tény, hogy az 1973-dik évi jogalkotás egészen 2003-ig érvényben volt, igazolja, hogy módosításokkal ugyan, de kiállta a jogállamiság próbáját.

Az előbbiekhöz képest csakugyan jelentős fordulatnak tekinthető a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, ami nem tett egyenlőségjelet az eljárási szakaszok közé, az előkészítő eljárást felderítésként, a tárgyalást pedig a bizonyítás terepeként szabályozta, a belső meggyőződés fogalmát nem terjesztette ki a hatóságokra, hanem azt az ügyész, illetve a bíró személyéhez kötötte. A hatályba lépés nehézségei és a későbbi módosítások nyomán a szellemi alapok megalkotója ezúttal sem lehetett elégedett:

„Az új büntetőeljárási törvény szelleméről és eljárási stílusáról az 1990-es évek elején szőtt remények szertefoszlottak [...] A hiba egyik oka talán az, hogy az 1998. évi XIX. törvény előkészítése idején a szakmai köröket nem készítették jól fel az újnak a befogadására, habár az is lehet, hogy nem is volt akarat a változtatásra, illetőleg nem voltak aktív részesei a kodifikációs tevékenységnek.” (Király, 2006).

Tudományáért Király Tibor életének utolsó pillanataig az írástudók felelősségérzetével viseltetett. Mégsem lenne jogos hagyatékában a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényről vallott felfogását kutatni, hiszen annak előkészítésétől magas kora miatt már távol maradt. Azt viszont nem lehet megtagadni tanítványaitól, és remélhetően növekvő számú követőjétől sem, hogy a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás gyakorlatának és az eljárásjog tudományának művelése során hűek maradjanak mesterükhöz.

Tisztelt Professzor Úr! Kedves Tanár Úr!
Nyugodjék békében!

Felhasznált irodalom

- Harangi I. (1985). Konzultáció a személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedésekről. *Belügyi Szemle*, 23(11), 27–35.
- Király T. (1962). *A védelem és a védő a büntető ügyekben*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Király T. (1972). *Büntetőítélet a jog határán, Tanulmányok a perbeli igazságról és a valószínűségről*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Király T. (2000). *Büntetőeljárás jog*. Osiris Kiadó.
- Király T. (2005). *Az 1896. évi XXXIII. tc. a Bűnvádi perrendtartásról Szemelvények ötven év büntetőjogi és más tárgyú tanulmányaiból*. ELTE ÁJK.
- Király T. (2006). *Előszó Bócz Endre: Büntetőeljárás jogunk kalandjai c. monográfiájához*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó.
- Vuchetich M. (2007). *A magyar büntetőjog rendszere, II. könyv. Gyakorlati büntetőjog. A magyar jogtudomány klasszikusai*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Finszter G. (2022). Király Tibor (1920–2021). *Belügyi Szemle*, 70(2), 419–423. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.12>

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A Belügyi Szemle az Open Journal Systems folyóirat-szerkesztő rendszer alkalmazáson keresztül fogadja a szerzőktől a kéziratokat.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről. A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemlében megjelent cikkek nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A cikkek a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemények, melynek szellemében a cikkek bármilyen médiumban szabadon felhasználhatók, megoszthatók és újraközölhetők, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: szerkesztoseg@belugyiszemle.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

OJS: ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/index

Ára: 530 Ft

